

การนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่
เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

นางสาวพจันท์ ลีลาศาสตร์สุนทร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2555

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

PROPOSED GUIDELINES FOR ORGANIZING NON FORMAL EDUCATION USING
PEDAGOGIC THEATRE OF MORADOKMAI HOME SCHOOL
TO ENHANCE LIFELONG LEARNING

Miss Pobchan Leelasartsuntorn

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Philosophy Program in Non-Formal Education

Department of Lifelong Education

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2012

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
โดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อส่งเสริมการ
เรียนรู้ตลอดชีวิต

โดย

นางสาวพจันท์ ลีลาศาสตร์สุนทร

สาขาวิชา

การศึกษานอกระบบโรงเรียน

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย กาญจนวาสี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สารีพันธ์ุ ศุภวรรณ)

พจนันท์ ลีลาศาสตร์สุนทร : การนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียน มรดกใหม่เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. (PROPOSED GUIDELINES FOR ORGANIZING NON FORMAL EDUCATION USING PEDAGOGIC THEATRE OF MORADOKMAI HOME SCHOOL TO ENHANCE LIFELONG LEARNING) อ.ที่ปริกษาวิทยานินพนธ์หลัก : ผศ.ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, 252 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์ที่มา แนวคิด และเป้าหมาย ของการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต การวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็น การหาความรู้โดยพิจารณาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุกมิติ เพื่อหาความสัมพันธ์ของ ปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อมนั้นซึ่งให้ความสนใจข้อมูลด้านความรู้ ความรู้สึกนึกคิด ความหมาย ค่านิยมหรืออุดมการณ์ของ บุคคลและใช้เวลาในการศึกษาติดตามสังเกต และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเป็นวิธีหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า

1. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นมี "ที่มา" จากทัศนคติและแนวคิดของผู้นำ องค์กร"ชนปะดัลภ" จันทรเรื่อง"ในฐานะ "ผู้อาวุโสสูงสุด"และ"ครู" ที่พร้อม จะเป็นตัวช่วยอย่าง ด้วยการฝึกฝนมี "เป้าหมาย" อยู่ที่ "การสร้างคนให้มีวัฒนธรรมการดูแลและการแสวงหาความรู้" และมี "แนวคิด" ที่จะพัฒนาตนเองทั้งครูและผู้เรียนโดยใช้ยึดหลักว่า ละครกับการศึกษาและพุทธศาสนาเป็นเรื่องเดียวกัน เป็นเรื่องเดียวกัน และเมื่อองค์ประกอบหลัก 3 ประการคือ นักแสดงหรือครู/ เรื่องราวหรือ เนื้อหาที่สอน/ และผู้ชม หรือผู้เรียนอยู่ในบรรยากาศที่ หล่อหลอมเป็นหนึ่งเดียว เมื่อนั้นละครที่แท้จริงหรือการเรียนรู้ที่แท้จริง จึงจะเกิดขึ้น

2. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เป็นการจัดการศึกษาเป้าหมายชัดเจนที่ จะเลือกศึกษาอย่างลึกซึ้งเท่าที่จำเป็น "ไปไม่ในกำมือ", ฝึกพิจารณาแยกแยะข้อดีที่ต้องรักษาและข้อด้อยที่ต้องพัฒนา, เน้นการ ศึกษาในแนวคิด" ต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงาต้นไม้เล็ก เกื้อกูลกันด้วย อวสุโสนิยม", เรียนรู้แบบบูรณาการทุกกลุ่มสาระเรียนรู้ เพื่อนำ ไปสู่การเรียนรู้ที่สามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในชีวิต นอกจากนี้ยังมีวิธีการฝึกฝนให้เป็น ผู้พร้อมจะเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยการฝึกฝนทักษะชีวิต 6 ประการ ซึ่งให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเอง ลดการ ยึดติดวัตถุและฝึกพิจารณาถึง ผู้อื่นมากกว่า ตนเอง ได้แก่ การพร้อมใจกัน, ทำพร้อมใจกันเล็ก, การทำแล้วทำเล่าจนทำได้, การอยู่อย่างต่ำทำอย่างสูง, การแผ้วที่ผลที่เหตู, การที่ไม่มีเรื่องที่เราไม่ได้มีแต่หนักแสดงที่เราไม่เป็น, การเป็นอย่างที่กิน เป็นอย่างที่อ่าน และเป็นอย่างที่สอนพร้อมกันนั้น ยังบูรณาการกับการฝึกทักษะด้านการละคร 7 ประการตามแนวทาง "โพฆมงค์ 7" ได้แก่ เรียนรู้รูปแบบ(สติ), ฝึกรูปแบบ (ธัมมวิจยะ), ฝึกรูปแบบจนไม่ติดยึดกับรูปแบบ(วิริยะ), หนีรูปแบบ เข้าหา เนื้อใน(ปีติ), หาวิธีฝังเนื้อในในรูปแบบ (ปัสสัทธิ), รูปแบบเนื้อในเป็นหนึ่งเดียว(สมาธิ), รูปแบบเนื้อในไหลเลื่อนเคลื่อนไปด้วยตัวเอง (อุเบกขา) กระบวนการฝึกทักษะละคร 7 ข้อดังกล่าวจะนำพาผู้เรียนให้ขบคิด ตั้งคำถามและฝึกฝนตนและเรียนรู้อยู่เป็นเนืองนิตย์อันเป็นแนวทางที่นำไปสู่การเรียนรู้ ตลอดชีวิต ซึ่งจากแนวทางดังกล่าวพบว่า ครูและผู้เรียนต้องเป็นผู้แสวงหาความรู้ตลอดเวลา พร้อมทั้งจะเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่น โดยกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้จะมุ่งเน้นไปที่การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ การทดลองทดสอบผ่าน สื่อการเรียนรู้ในรูปแบบละคร ดนตรี การศึกษางานศิลปะและการทำโครงการ ส่วนการประเมินผลนั้นจะเน้นที่ การทำได้ ทำเป็น ประกอบกับการทำบันทึกของการเรียนรู้ทั้งจากครูและผู้เรียนเอง

ภาควิชา ...การศึกษาดูตลอดชีวิต.....ลายมือชื่อ.....

สาขาวิชา...การศึกษานอกระบบโรงเรียน.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปริกษาวิทยานินพนธ์หลัก.....

ปีการศึกษา 2554.....

5183359527 : MAJOR NON-FORMAL EDUCATION

KEYWORDS : NON-FORMAL EDUCATION / INFORMAL EDUCATION/ LIVE LONG LEARNING /
PEDAGOGIC THEATRE / MORADOKMAI HOMESCHOOL

POBCHAN LEELASARTSUNTORN : PROPOSED GUIDELINES FOR ORGANIZING NON FORMAL
EDUCATION USING PEDAGOGIC THEATRE OF MORADOKMAI HOME SCHOOL TO ENHANCE
LIFELONG LEARNING. ADVISOR : ASST. PROF.WIRATHEP PATHUMCHAROENWATTANA, Ph.D.,
252 pp.

The purpose of this study was: 1) to analyze cause, concept and goal of organizing non formal education, using pedagogic theatre in Moradokmai Home School for lifelong learning. This study was a Qualitative Research, using Documentary Research, Non formal interviews, Observations, and Surrounded Circumstances to compile the facts in every aspects in order to related with Faith Values and Idealism of individuals. The study was validated by an expert. The research findings were as follows :

1. Cause of organizing non formal education, using pedagogic theatre for lifelong learning in Moradokmai Home School. has derived from viewpoint and vision of leader of the organization; Janaprakal Chandruang. As the top senior member, and as the master, he has been dedicating to be a model by drilling himself at all time, in order to reach the goal of establishing culture of watching theatre and culture of searching for wisdom. He has initiated concept of developing oneself, for both teacher and student; under the principles that Theatre, Education and Buddhism are the same direction of thoughts. When 3 main components of theatre and education, which are actor or teacher/story or topic of learning/and audience or student, are in harmonious circumstances, and become one, then true theatre and true education will be arised in that moment.

2. Organizing non formal education, using pedagogic theatre in Moradokmai Home School leads to lifelong learning by which its members; teachers and students have a clear goal of specific selection for what to learn; followed Buddhist approach "leaves in one handful". They practice how to distinguish between good points and weak points of their skills and learn how to sustain good points and develop weak points. They emphasis on vertical learning approach when "big tree" gives shade to "little tree", learning and sharing wisdom by seniority system. They integrate all learning subjects for practical implements in real life. They practice 6 philosophies; emphasized on self reliance, diminishing materialism, considering public needs more than personal needs which are "To meet together in harmony and disperse in harmony", "To do the skill until you master in it", "To live life simply to give more", "To learn from process more than product", "To practice to tell untold story of their own" and " To be what you eat, read and teach ". Apart from that they also need to practice 7 disciplines of doing theatre; followed Buddhism approach of "7 factors of enlightenment " which are Mindfulness. Investigation, Energy. Joy. Tranquillity, Concentration, and Equanimity which lead to life long learning or unending education among its members. In order to follow this direction, teachers and students have to be eager for a new knowledge all the time, and willingly to be a model for the others, through the learning process and activities that emphasis on hands on experiences through theatre, music, arts, and projects, following by the evaluations that emphasis on the result of accomplishment from what they aim to do, as well as portfolios from both teachers and students.

Department : .... Lifelong Education ..... Student's Signature .....

Field of Study : ... Non-Formal Education ..... Advisor's Signature .....

Academic Year : 2011.....

กิตติกรรมประกาศ

ตามวิถีของ “มรดกใหม่” ไม่มีผลงานใดในโลกที่เราจะสามารถกล่าวอ้างว่าเป็นผลงานของตนเองได้ทั้งหมดเหตุเพราะทุกสิ่งล้วนแล้วแต่มีเหตุปัจจัยมาจากสิ่งที่คุณอื่นทำไว้ดีแล้ว และเป็นผลสืบเนื่องกันมารวมทั้งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วย สำหรับผู้วิจัยแล้ว งานวิจัยชิ้นนี้จะไม่สามารถเกิดขึ้นเป็นรูปเป็นร่างได้เลย หากไม่ได้รับความเมตตา จากคณาจารย์ทุกท่านที่ไม่ยอมให้ลูกศิษย์สิ้นหวังและละงานเสียกลางคัน

กราบขอบพระคุณอย่างสูงมายัง รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล, รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ให้คำแนะนำ การช่วยเหลือชี้แนะอย่างอดทนมาโดยตลอด รวมทั้งคณาจารย์ที่ให้ความกรุณาเป็นคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.สาริพันธ์ สุภวรรณ คณะกรรมการตรวจสอบเครื่องมือ ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนัสวาสน์ โกวิทยา, นายฉัตรชัย ฉัตรวิริยชัย และนายนินาท บุญโพธิ์ทอง

ผู้ทำวิจัยขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นเริ่มจาก นายชูพงษ์ จูตะวิริยะสกุล นางสาวพิษาคำสนองศรี นางสาวกุลรดา สุธีระเวชช์ นางสาวนิ ผุดผ่อง นางสาวเอมอร บันทะสืบ นางสาววิภาวี เรืองสกุล นายชาคริต อาชวบำรุง และนางอัษฎลี สาลิกานนท์ สำหรับมิตรภาพ ความช่วยเหลือตลอดช่วงการเรียนหลักสูตรมหาบัณฑิตและคอยซักถามถึงความคืบหน้าในการทำวิจัยด้วยความห่วงใยอยู่เสมอ หากผลงานชิ้นนี้จะเป็นประโยชน์อยู่บ้างในแง่ที่ได้เผยแพร่องค์ความรู้จากองค์กรที่ถือว่าได้ทำงานอย่างเข้มข้นในการสร้างคนให้เป็นคนด้วยกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะการละคร ผู้วิจัยก็ขออุทิศพลังแห่งความตั้งใจอันดีงามนี้เพื่อหล่อเลี้ยง เยาวชนและครูแห่งบ้านเรียนมรดกใหม่ให้มีความอุตสาหกรรม วิริยะในการทำภารกิจแห่งการสร้างวัฒนธรรม การดูแลและวัฒนธรรมการแสวงหาความรู้ให้เกิดขึ้นได้จริงในสังคมไทย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.	1
คำถามในการวิจัย.....	8
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	8
ขอบเขตของการวิจัย	9
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
ตอนที่ 1 แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	11
1.1 ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	12
1.2 ความจำเป็นในการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	13
1.3 แนวคิดที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	15
ตอนที่ 2 แนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	17
2.1 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	17
2.2 ปรัชญา และแนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	23
2.3 ประเภทการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	27
ตอนที่ 3 แนวคิดการศึกษาโดยครอบครัวหรือบ้านเรือน.....	34
3.1 ความหมายของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือบ้านเรือน.....	34
ตอนที่ 4 แนวคิดละครเพื่อการพัฒนา.....	37
4.1 ความหมายของศิลปะการละคร.....	37
4.2 คุณค่าและความสำคัญของศิลปะการละคร.....	44

	หน้า
4.3 รูปแบบศิลปะการละครเพื่อการพัฒนา.....	46
4.4 ความเป็นมาของกระบวนการละครเพื่อการพัฒนาในประเทศไทย...	58
4.5 กระบวนการละครเพื่อพัฒนากับการศึกษา.....	59
ตอนที่ 5 แนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ.....	61
ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	67
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับละคร.....	67
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	71
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	73
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.	76
กำหนดประชากร.....	76
กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	77
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	77
การศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร.....	78
การตรวจสอบข้อมูล.....	81
เขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์.....	82
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	83
ส่วนที่ 1 “ที่มา” ของการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่.....	87
ส่วนที่ 2 “เป้าหมาย” ของการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่..	95
ส่วนที่ 3 “แนวคิด”ของการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่.....	96
ส่วนที่ 4 “แนวทาง”และ“วิธีการ” ของการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของ บ้านเรียน มรดกใหม่ ---มรรค.....	113
ส่วนที่ 5 สรุปแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของ บ้านเรียนมรดกใหม่.....	201
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	221
สรุปผลการวิจัย.....	222
อภิปรายผล.....	226
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป.....	231

รายการอ้างอิง.....	234
ภาคผนวก.....	242
ภาคผนวก ก รายงานผู้ทรงคุณวุฒิ.....	243
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	245
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	252

สารบัญญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	75
2	ขั้นตอนการวิเคราะห์สาระแบบอุปนัย (Inductive Data Analysis).....	80
3	องค์ประกอบละคร.....	98

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษามีความหมายอย่างหนึ่งว่า เป็นการฝึกฝนพัฒนาคนให้รู้จักการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องดีงาม หรือพูดสั้นๆ ว่า การศึกษาคือการพัฒนาคนให้มีชีวิตที่ดีงามคำว่าชีวิตที่ดีงามนี้หมายรวมถึงความเป็นอยู่อย่างถูกต้องมีคุณค่า เกื้อกูล เป็นประโยชน์และมีความสุข อย่างน้อยไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เมื่อพูดว่าดำเนินชีวิต ก็เท่ากับว่าเรามองการมีชีวิตอยู่ หรือการเป็นอยู่ของมนุษย์เหมือนการเดินทาง เป็นการเดินทางสู่จุดหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อมองอย่างนี้ก็สอดคล้องกับความหมายของการศึกษาที่ว่าเป็นการพัฒนาคน โดยทำให้คนๆ นั้นก้าวไปในวิถีชีวิตที่ดีงามสู่จุดหมายมากยิ่งขึ้น (พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), 2533)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และนโยบายด้านการศึกษารัฐที่ได้แถลงต่อรัฐสภาต่างมีอุดมการณ์และหลักการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งความรู้และเพื่อให้คนไทยทั้งปวงได้รับโอกาสเท่าเทียมกันทางการศึกษาพัฒนาคนได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตอันเป็นเงื่อนไขไปสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ที่พึงประสงค์อุดมการณ์สำคัญของการจัดการศึกษา คือ การจัดให้มีศึกษาตลอดชีวิตและการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาที่สร้างคุณภาพชีวิตและสังคมบูรณาการอย่างสมดุลระหว่างปัญญาธรรม คุณธรรม และวัฒนธรรมเป็นการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อคนไทยทั้งปวง มุ่งสร้างพื้นฐานที่ดีในวัยเด็ก ปลูกฝังความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตั้งแต่วัยการศึกษาขั้นพื้นฐานและพัฒนาความรู้ความสามารถเพื่อการทำงานที่มีคุณภาพ โดยให้สังคมทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้ตรงตามความต้องการของผู้เรียนและสามารถตรวจสอบได้อย่างมั่นใจว่าการศึกษายเป็นกระบวนการของการพัฒนาชีวิตและสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองและพึ่งกันเองได้ และสามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ

เป้าหมายของการจัดการศึกษาอยู่ที่การพัฒนาคนไทยทุกคนให้เป็น “คนเก่ง คนดี และมีความสุข” โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับช่วงวัย พัฒนาคนตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ตรงตรงตามความต้องการ ทั้งในด้านสุขกายร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และทักษะ คุณธรรมและจิตสำนึกที่พึงประสงค์ และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ได้เน้นความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ว่า การส่งเสริมและการศึกษานอกระบบให้ดำเนินการเพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพและกำลังคนและสังคมที่ใช้ความรู้ และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคง และคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ตามแนวทางการพัฒนาประเทศ (มาตรา 7(1)) และการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบให้ดำเนินการเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้และทักษะพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (มาตรา 8 (1))

แต่ในทางปฏิบัติพบว่าเป้าหมายทางการศึกษาไม่ได้เป็นไปในทิศทางที่ควรจะเป็น จากการศึกษาวิจัยด้านการศึกษาพบว่า การศึกษาของไทยในปัจจุบัน มีปัญหาที่สำคัญคือ รูปแบบการจัดการศึกษามีข้อจำกัด การจัดการเรียนการสอนทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนขาดการสนับสนุนและส่งเสริมอย่างจริงจังในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อสร้างคุณธรรม จริยธรรม ทั้งแก่เด็ก เยาวชนและประชาชน เพราะเน้นการท่องจำมากกว่าการนำไปปฏิบัติ เป็นการจัดการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการ และความจำเป็นของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในสังคมทั้งประเทศ วัฒนธรรมและค่านิยมของคนไทยเปลี่ยนแปลงไป การศึกษาได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในระบบอุตสาหกรรมหรือทุนนิยม ซึ่งก่อให้เกิดความเอารัดเอาเปรียบต่อสู้แข่งขัน เพื่ออำนาจ ชื่อเสียง และโภคทรัพย์ ทำให้เกิดปัญหาสังคม นานาประการ

ระบบการศึกษาไทยในปัจจุบันพัฒนามาพร้อมกับสังคมอุตสาหกรรม โครงสร้าง รูปแบบ เนื้อหา กระบวนการ จึงมีลักษณะ "อุตสาหกรรม" คำว่า โรงเรียน โรงพยาบาล โรงงาน จึงมีลักษณะเป็น "โรง" และมีการบริหารจัดการแบบอุตสาหกรรม การจัดการการศึกษาในทุกระดับมีลักษณะแยกส่วนแยกวิชาหาทางเชื่อมโยงกันได้แต่ในทางทฤษฎี แต่ยากมากในทางปฏิบัติ เพราะมีการแบ่งหน้าที่การงานของครู อาจารย์ การบริหารแยกบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบต่างๆ จนหนทางเชื่อมต่อผสมกันแบบบูรณาการไม่ได้ ในทางทฤษฎีมีการแยกให้เห็นการศึกษาที่มีทั้งการเรียนเพื่อรู้ เน้นการใช้สมอง ใช้เหตุผล (head) การพัฒนาทักษะ (hand) และการเรียนเพื่อให้เกิดปัญญา (heart) แต่ในทางปฏิบัติยังหาความสมดุลของการศึกษา ทั้ง 3 ลักษณะนี้ไม่ได้ จึงเกิดมีพวกหัวโตมือลีบ หัวใจเท่ามด หรือมือใหญ่ใจนักเลงสมองกลวง สาเหตุสำคัญประการหนึ่งก็เพราะเรียนแบบเอาวิชาเป็นตัวตั้งไม่ได้เอาชีวิตเป็นตัวตั้ง ไม่ได้เริ่มจากปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียนแต่มาจากผู้กำหนดนโยบายว่าต้องการ

ให้การศึกษาเป็นอะไรวันนี้การศึกษาไทยเราไม่มีปรัชญาการศึกษาที่ต้องการแก้ปัญหาความทุกข์ยากของคนไทยทั้งแผ่นดิน ไม่มีความกล้าหาญพอที่จะบอกว่า เราต้องการการศึกษาที่พัฒนาคุณภาพคน ต้องการการศึกษาที่เปลี่ยนคนให้มีความรู้และมีปัญญาตนเองได้แก้ปัญหาตนเองได้แก้ปัญหาสังคมได้ไม่ใช่เรียนแล้วสร้างปัญหามากกว่าเดิม (ดร.เสรี พงศ์พิศ, 2555)

การศึกษาขั้นพื้นฐานของโลกในสมัยนี้หรือแผนการศึกษาของโลกทั้งหมด สมัยนี้ไม่ได้รวมสิ่งที่เรียกว่า บรมธรรม เข้าไว้ด้วยกัน ขอให้สังเกตดูเหมือนกับที่เราพูดถึงกันบ่อยๆ ว่าไม่มีการทำให้เด็ก ๆ รู้ว่า เกิดมาทำไม; ไม่มีหลักสูตรอะไรสอนให้เด็ก ๆ รู้ว่า เกิดมาทำไม: นั่นแหละ เมื่อคนเราลงไม่รู้ว่าเกิดมาทำไมมันก็ไม่รู้ว่าจะไปทางไหน จะไปได้อะไรเป็นสิ่งสูงสุด แผนการศึกษาสมัยนี้ไม่รวมเอาบรมธรรมแม้ที่เป็นจริยธรรมสากลหรือตามหลักจริยธรรมสากลที่เราพูดกัน 4 อย่างว่า ความสุข ความเต็มของความมนุษย์ หน้าที่เพื่อหน้าที่ ความรักสากล ก็ไม่ได้เอาสิ่งเหล่านี้มาพูดถึงในฐานะเป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษาเลย (พุทธทาสภิกขุ, 2512)

สังคมไทยตกอยู่ในกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมค่านึงถึงประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวมคนไทยจำนวนมากยังขาดความสามารถในการกลั่นกรององค์ความรู้จึงเกิดปัญหาสังคมที่เรื้อรังและรุนแรงขึ้น(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548)

ในสิบปีที่ผ่านมาอัตราเสี่ยงเรื่องความปลอดภัยทางเพศอยู่ในอันดับต้นมาตลอด การตั้งท้องของเด็กไทยอยู่ในอัตราที่สูงมากติดอันดับหนึ่งในสิบของโลกเทียบกับประเทศญี่ปุ่นแล้วสูงกว่าถึง 20 เท่า ในแต่ละปีมีเด็กผู้หญิงตั้งท้อง 500,000 คน แล้วไม่ได้กลับไปเรียนต่อ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2550)

เนื่องจากปัญหาของโลกในปัจจุบันให้ความสำคัญกับ "บริโภคนิยม" และ "วัตถุนิยม" อันเป็นวัฒนธรรมของโลกไปแล้ว จึงทำให้คนล้นโลกและแย่งชิงทรัพยากรมากมายเกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นบนโลกใบนี้ จำเป็นต้องหาทางแก้ปัญหาด้วยวิธี "เพิ่มความดี ลดความโลภ และลดประชากร" ต้องทำให้การศึกษาเป็นองค์รวม ไม่แยกส่วน เป็นการศึกษาที่ทันยุคสมัย มีความก้าวหน้าเทคโนโลยีได้พร้อมไปกับการมีดนตรี กีฬา ความงาม และสันติสุข เพื่อให้มี "ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์" เป็นทางออกของโลกในระยะยาว (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม , 2554)

การศึกษาคือการพัฒนาความเป็นมนุษย์ใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพฤติกรรม พัฒนาได้ด้วยศีล ด้านจิตใจ พัฒนาได้ด้วยสมาธิ และด้านความรู้ พัฒนาได้ด้วยปัญญา ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาไปพร้อมๆกัน เพราะเป็น 3 ด้านของชีวิตที่ไม่อาจแยกขาดจากกันได้ การพัฒนาในลักษณะนี้จะเป็นการพัฒนาอย่างประสานกลมกลืนส่งผลเกื้อกูลกันไปด้วยดีทั้งระบบตาม

แนวพุทธจริยธรรมที่เป็นเรื่องที่ครอบคลุมทั้งพฤติกรรม จิตใจและปัญญา เป็นการพัฒนาชีวิตทั้งหมด (พระธรรมปิฎก (ปอ.ปยุตฺโต), 2540)

ถ้าหากว่าการศึกษาคำทำให้คนมีความรู้มากขึ้นแต่มีความสุขน้อยลงมีความทุกข์มากขึ้นก็แสดงว่าการศึกษานั้นก็คงจะผิด ถ้าหากว่าการศึกษาคำทำให้คนมีความรู้มากขึ้น แต่มีความดีงามน้อยลง มีความชั่วมากขึ้นก็แสดงว่าการศึกษานั้นก็คงจะผิด ถ้าหากคนมีความดีงาม โดยไม่มีความรู้ก็ผิดเหมือนกันเพราะเป็นความงามโดยความหลงงมงายไม่ได้เป็นไปด้วยความรู้ ไม่ได้เป็นไปด้วยปัญญา “ถ้ามีความสุขโดยไม่มีปัญญา ไม่มีความดีงามก็ผิดอีก การศึกษาให้ครบทั้ง 3 อย่างในการพัฒนานี้จะต้องดูว่าผู้ที่ได้รับการศึกษาคือ คนที่เราสอนหรือให้การศึกษานี้มีปัญญาเพิ่มขึ้นไหม มีความดีงามและความสุขหรือภาวะไร้ทุกข์หรือไม่” (พระเทพเวที (ปอ.ปยุตฺโต), 2531)

ฉะนั้นการศึกษาก็เป็นกระบวนการถ่ายทอด “ความรู้” และ “ความดี” จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และทำให้เกิดความเจริญงอกงามขึ้นในตัวบุคคล ช่วยให้บุคคลนั้นมีการพัฒนาชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น รู้จักใช้ปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้ขึ้นมาแก้ปัญหา สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างดีและมีความสุข นอกจากนี้การศึกษายังเป็นกระบวนการพัฒนากาย จิต และปัญญา ทำให้มนุษย์เป็นอิสระ อยู่เหนือสัจธาตุญาณ ฝ่ายต่ำ และมีความสมบูรณ์ในตัวเองมากยิ่งขึ้น

อนึ่ง การศึกษาเพื่อการพัฒนาคนที่แท้จริงนั้น น่าจะต้องเป็นการศึกษาและการฝึกอบรมที่เหมาะสมและถูกวิธี จึงมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงมนุษย์สังคม และประเทศในทางที่ดีให้บังเกิดขึ้นได้ ซึ่งนักวิชาการของไทยหลายท่านเสนอว่า การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ควรหมายถึงการพัฒนาคนทั้งทางด้านกายภาพ สังคม และ วัฒนธรรมเนื่องจากความสุขกายอย่างเดียวไม่อาจทำให้มนุษย์ดำรงชีพอยู่อย่างมีคุณภาพได้เพียงพอ การสร้างความสุขใจให้แก่มนุษย์จะต้องอาศัยปัจจัย อื่นๆ ด้วย เช่น ความเชื่อ ค่านิยม ศีลธรรม และจริยธรรม เป็นต้น นั่นก็คือ การศึกษาจะช่วยในการพัฒนาศักยภาพของคน ทำให้เอื้อประโยชน์แก่สังคม ก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าไปสู่การพัฒนาประเทศ แต่จะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับสถานะต่างๆ ในปัจจุบัน และจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ในอนาคตด้วย เพราะสังคมที่ดีควรดำรงอยู่ได้โดยไม่สร้างปัญหาให้แก่คนรุ่นหลัง (พระเทพเวที, 2534)

ความล้มเหลวของระบบการศึกษาเกิดขึ้นแม้ในประเทศตะวันตกที่เราลอกแบบระบบการศึกษามาใช้ตามบทความของดร. ชัยอนันต์ สมุทรวณิช พ.ศ. 2552 ที่ว่าความล้มเหลวของการ

เรียนรู้มาจากระบบการเรียนที่เน้นโรงเรียน และครูเป็นศิษย์กลาง มิได้เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง ส่วนการศึกษานั้นก็เป็นไปเพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายเศรษฐกิจมากจนเกินไป นอกจากนั้นระบบการศึกษาที่ตะวันตกสอนเรามา ก็ยังมีลักษณะของการแข่งขันเชิงปริมาณโดยวัดความสำเร็จจากคะแนนที่ได้ การทำข้อสอบเก่ง การมีคะแนนเฉลี่ยสะสมสูงเป็นสำคัญ โดยละเลยการแข่งขันเชิงคุณภาพ ซึ่งหมายถึงการแข่งขันกับตัวเอง การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การร่วมมือกับผู้อื่น การมีวินัย ความสามารถที่จะจัดการกับวิถีชีวิตของตนเอง แต่เดิมความเชื่อผิดๆ ที่คิดว่า การสอนเด็กตั้งแต่ยังเล็กนั้นเป็นของดี แม้ในปัจจุบันพ่อแม่บางคนก็ยังให้ลูกเรียนโน่นเรียนนี่ ตั้งแต่เล็ก เด็กมีทั้งการเรียนในห้อง มีการบ้าน ต้องเรียนพิเศษ เรียนดนตรีซ้อมกีฬาก็พาจนแทบจะไม่มีเวลาเป็นของตนเอง ในสมัยใหม่นี้คนเริ่มคิดถึงเรื่องการศึกษามากขึ้น ใครๆ ก็เห็นความสำคัญของการศึกษา เวลานี้คนเริ่มเข้าใจแล้วว่า การศึกษานั้นคือ การอบรมกล่อมเกลา ไม่ใช่การบังคับและเป็นการเตรียมการเพื่อชีวิตในอนาคตมากกว่าเป็นธุรกิจ เด็กๆ จะเรียนรู้ได้ดีก็ต่อเมื่อเขามีความสุขสนุกกับสิ่งนั้นเสียก่อน อะไรที่เด็กมีความสุข สนุก และชอบกับมันอยากเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมีครูมาสั่ง ดังนั้นสิ่งสำคัญที่ครูและผู้บริหารโรงเรียนควรริบทำก็คือการสร้างสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของเด็กๆ สภาพการณ์ที่เด็กเรียนรู้ด้วยความสนุกและมีความสุขน่าเสียดายที่นักการศึกษาไทยนิยมแก้ปัญหาคือการศึกษาด้วยการปรับปรุงโครงสร้าง อย่างเช่น อยากตั้งสถาบันครูขึ้นใหม่ เพื่อแก้ปัญหาคือการศึกษา เป็นต้น ใหม่ๆ ก็ลงเอยด้วยการมีตำแหน่งเพิ่มขึ้นให้กับนักการศึกษาการปรับปรุงการศึกษานั้น ต้องเริ่มจากการเปลี่ยนสิ่งที่เรียกว่า paradigm คือ เข้าใจว่า การศึกษา คือ การกล่อมเกลา และการเปิดทางเลือกให้เด็กแต่ละคนบรรลุถึงศักยภาพของเขา รู้จักเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติ (ชัยอนันต์ สมุทรวณิช, 2552)

ปัญหาที่ทำให้คุณภาพการศึกษาของเด็กไทยมีปัญหาเกิดจากตลอดระยะเวลา 9 ปี ของการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมา ให้ความสำคัญผิดจุด คือ 1. มุ่งปรับเปลี่ยนเพียงโครงสร้างหรือระบบการบริหารการศึกษา 2. ไม่ได้มุ่งพัฒนาระบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนอย่างแท้จริง 3. ระบบการเรียนการสอนยังเน้นการสอนวิชาการในห้องเรียนแล้ววัดผลที่การสอบปรนัยเป็นหลัก และกิจกรรมนอกห้องเรียนที่ส่งเสริมให้เด็กรู้จักมองปัญหา รู้จักคิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหาด้วยตนเองหรือได้พัฒนาจิตใจของเด็กกลับไม่ได้มีการจัดเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน ส่งผลให้เด็กเป็การเรียนแบบเดิม ไม่มีสมาธิที่จะศึกษาเรียนรู้ 4. ครูจำนวนมากไม่อยู่ในฐานะที่เข้มแข็งเพียงพอที่จะสร้างการเรียนรู้และคุณภาพของเด็กไทยเพราะครูไปให้ความสำคัญกับเรื่องการเมือง วิทยฐานะของตัวเองและครูก็มีปัญหาอื่นอีกมาก และ 5. ปัจจัยทางสังคม เช่น โทรทัศน์,

โทรศัพท์มือถือ, อินเทอร์เน็ต หรือเทคโนโลยีเกือบทุกชนิด ดึงเด็กไทยให้จมไปกับการเสพสิ่งที่ไม่ประเทืองปัญญาหรือพัฒนาจิตใจ ทั้งนี้ นอกจากครู กิจกรรม รูปแบบการเรียนการสอนที่ต้องมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนแล้ว พ่อแม่ผู้ปกครองหรือคนในครอบครัวทุกคนก็ต้องช่วยรับมือกับปัญหานี้ด้วย ไม่ใช่มองว่าเป็นหน้าที่ของโรงเรียนเพียงอย่างเดียว รวมทั้งควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ดี ที่ถูกต้อง และทำกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จิตสาธารณะให้แก่เด็ก (มดิชน; สิริวัฒน์ ไกรสินธุ์, ประธานคณะกรรมการการศึกษา การศึกษาวุฒิสภา, 2551)

เหตุปัจจัยที่ทำให้คนไทยอ่อนแอมี 2 อย่าง คือ 1. ค่านิยมใฝ่เสพบริโภค 2. ลัทธิหรือผลดลบันดาล เสพบริโภคคือ การกินนอนสบายใช้ของสำเร็จ ไม่ต้องทำอะไร คนที่ชอบความสุขจากการเสพบริโภค ก็คือคนที่อยากรับการบำรุงบำเรอโดยที่ตนเองไม่ต้องทำอะไร เพราะฉะนั้นคนที่เป็น นักเสพบริโภคจึงมีทุกข์จากการกระทำ ถ้าต้องทำอะไรแล้วทุกข์ เขาไม่ชอบการกระทำ เพราะต้องการให้คนอื่นทำ และเขาก็จะรอเสพบริโภค ส่วนคนที่เป็นนักผลิต ต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง ชอบทำและ เขาจะมีความสุขจากการกระทำ เมื่อฝึกให้ดีก็มีความสุขจากการสร้างสรรค์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2540)

การที่เรียกยุคของเราว่าเป็นยุคบริโภคนิยม ก็ชัด คือ นิยมบริโภค แปลว่าเห็นแก่กิน ก็คือเป็นนักเสพนั่นแหละ เมื่อเป็นนักเสพแล้วจะเป็นนักศึกษาได้อย่างไร นักเสพกับนักศึกษานั้นคนละพวก ถ้าเป็นนักเสพก็ไม่ใช่นักศึกษา ถ้าเป็นนักศึกษาต้องใช้หู จมูก ลิ่น กาย ใจ เพื่อการเรียนรู้ คือ ใช้หาปัญญา และหาทางสร้างสรรค์ประโยชน์ เวลานี้ เพียงแค่ใช้ตาหู หาสิ่งบำรุงบำเรอ ก็เรียกกันไปว่า นักศึกษา ปราบกว่าได้สัมผัสเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ต่างๆ ทางตา หู จมูก ลิ่นมากมาย แต่ไม่เคยศึกษาเลย ได้แต่เสพอย่างเดียว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2542)

คนทั่วไปเมื่อพูดถึงความสุข มักนึกได้แค่ความสุขจากการเสพบริโภค นี่เป็นสุขอย่างหยาบของปุถุชน แต่ถ้าคนมีการพัฒนาเริ่มเข้าสู่การศึกษา เขาจะมีความสุขเพิ่มมากขึ้น เริ่มด้วยความสุขจากการกระทำ ความสุขข้อนี้สำคัญมาก สำหรับเด็กไทยต้องทำได้ เด็กไทยต้องไม่ใช่เป็นเพียงนักบริโภค แต่ต้องเป็นนักผลิตนักสร้างสรรค์ ที่นี้ในการจะก้าวไปสู่ขั้นเป็นนักสร้างสรรค์ได้เขาต้องมีความสุขกับการกระทำ แต่เวลานี้เด็กไทยกำลังขาดความสุขขั้นนี้อย่างหนัก และถึงกับเห็นการกระทำเป็นเรื่องทุกข์ ถ้าอย่างนี้ก็ใกล้วสาน สังคมไทยจะไปไม่รอด การศึกษาจะต้องช่วยเด็กไทยให้มีความสุขจากการกระทำให้ได้ (พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตโต), 2546)

ความเป็นเลิศทางวิชาการ เป็นปัจจัยตัวเอกที่จะทำให้สำเร็จผลตามต้องการคือ ความชำนาญพิเศษเฉพาะทางหรือ specialization ซึ่งจะช่วยให้สามารถสร้างความเจริญเฉพาะด้านของ

แต่ละคนออกไปได้ อย่างไรก็ตามในที่สุด specialization นี้แหละได้กลายมาเป็นตัวก่อปัญหาที่ทำให้เกิดโทษภัยแก่สังคม และแก่มนุษยชาติในปัจจุบัน เพราะว่าเมื่อเอาแต่ด้านของตัวทำไปทำไปให้เจริญเต็มที่ ไปๆ มาๆ ก็ไม่รู้ว่า ที่ตัวทำเต็มที่หรือที่ดีที่สุดของตัวนั้น มันมีผลกระทบอย่างไรต่อพวกอื่น ด้านอื่นบ้าง ด้านอื่นของโลกของชีวิตจะเป็นอย่างไร ฉันไม่รู้ด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2533)

บุคคลเรียนรู้และสังคมเรียนรู้ อันควรเป็นลักษณะของคนและสังคมในศตวรรษที่ 21 นั้น หมายถึงการมีการศึกษาตลอดชีวิต สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนเป็นอนิจจัง คือเปลี่ยนแปลงไปทุกเวลานาที ทุกชีวิตเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ถ้าหยุดเรียนรู้เสียก็จะไม่รู้ความจริงที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อไม่รู้ความจริงก็ทำให้ถูกต้องไม่ได้ ถ้าทำให้ถูกต้องไม่ได้ก็วิกฤต ชีวิตวิกฤต เพราะหยุดเรียนรู้ การศึกษาตลอดชีวิตคือหนทางพ้นวิกฤต (ประเวศ วะสี, 2543)

เมื่อระบบการศึกษาไทยแยก บ้าน วัด และโรงเรียนออกจากกัน กลายเป็นระบบแยกส่วน เลียนแบบสังคมอุตสาหกรรม โดย เน้นการสะสมความรู้ เก็บหน่วยกิตให้ครบ มากกว่าการแสวงหาความรู้ที่แท้จริง ความล่มสลายทางการศึกษาจึงเกิดขึ้นละครแห่งการเข้าถึงจะเป็นหัวหอกนำพาสังคมไทยให้อยู่รอดอีกครั้ง (ชนประคัลภ์ จันทรเรือง, 2548)

ความแตกต่างระหว่างมหรสพกับละครนั้นชัดเจนว่า “มหรสพ” นำพาคนไปสู่ความหลงใหล ความมกมาย โง่เขลาและการเสพบริโภค ในขณะที่ละครแห่งการเข้าถึงนั้นจะนำพาผู้คนไปสู่ความมีสติ การใคร่ครวญหาเหตุปัจจัย ปัญญา และการศึกษา ดังนั้นละครโทรทัศน์ที่พบเห็นกันทุกวันนี้ จึงไม่ได้นับว่าเป็นละคร หากแต่เป็นมหรสพ ซึ่งแม้แต่ในคำสอนของพระพุทธเจ้าก็ยังทรงรับสั่งให้งดเว้นและหลีกเลี่ยงเสีย ละคร นั้น มาจากภาษาละตินว่า Drama แปลว่า To do แปลว่า การกระทำละครจึงเป็นการว่าด้วยเรื่องราวของการกระทำทั้งสิ้นฝึกให้คนเป็นนักกระทำ ไม่ใช่นักแสดง ละคร คือ การศึกษาทั้งระบบที่เน้นเรื่องของการนำพา ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้ศึกษาไม่ใช่เสพ (ชนประคัลภ์ จันทรเรือง, 2548)

ศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นศตวรรษของการเปลี่ยนแปลงอย่างมหาดศาลในทุกๆ ด้าน ไม่มีใครสามารถหยั่งรู้ได้ว่าอนาคตในการดำรงชีวิตของผู้คนในยุคนี้จะเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด และอย่างไรการพัฒนาด้านทรัพยากรมนุษย์จะเข้ามาเป็นนโยบายหลักที่สำคัญที่สุดสำหรับหลายๆ ประเทศ ในขณะที่การแข่งขันจะเกิดขึ้นเพื่อให้ประชาชนของประเทศเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ ในยุคสมัยที่มนุษย์กำลังแสวงหาภาพชีวิตที่ดีที่สุดในกับตนเองนี้ หากมนุษย์ไม่เรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจทั้งในระดับอารมณ ความรู้สึก และสติปัญญาแล้วการ

ดำรงชีวิตอยู่ในกระแสความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ก็จะต้องประสบกับความทุกข์ การพัฒนา มนุษย์ด้วยศิลปะทุกๆด้านจึงควรเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะช่วยขจัดอวิชชา อคติ และกิเลสต่างๆ ศิลปะอันเป็นศาสตร์สร้างพุทธิปัญญา จิตพิสัย และทักษะพิสัย จึงน่าจะเป็นศาสตร์สำคัญที่นำ มนุษย์ไปสู่พุทธิปัญญา ละความไม่เห็นแก่ตัว และจะช่วยจรรโลงสันติภาพให้เกิดขึ้นในโลก ประชาชนดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นสุข (รายงานผลการวิจัยการใช้ละครสร้างสรรค์ในการพัฒนา ผู้เรียน, 2546)

จากการศึกษาค้นคว้าดังกล่าวมาแล้วข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า การศึกษาไทยในปัจจุบันยังไม่สามารถนำพาผู้เรียนไปสู่อุดมคติทางการศึกษาได้จริงด้วยปัจจัยหลายประการ งานวิจัยเรื่องการวิเคราะห์การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อการ เรียนรู้ตลอดชีวิต จึงมีเป้าหมายที่จะหาแนวทางที่เป็นทางเลือกในการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนแก่เยาวชนไทย ทั้งนี้เพราะ การศึกษาแบบบ้านเรียนมรดกใหม่นั้นนับว่ามีความโดดเด่น แตกต่างจากการศึกษาในระบบทั่วไป กล่าวคือ เป็นการศึกษาแบบบ้านเรียนที่เน้นความใกล้ชิด ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนเหมือนพ่อแม่สอนลูก หรือ การเรียนการสอนแบบวัด หรือ สำนักในอดีต โดยการเรียนการสอนในบ้านเรียนมรดกใหม่นั้นเป็นการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา ที่สอนโดยใช้ละครในทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นที่จะสร้างวัฒนธรรมการแสวงหาความรู้ มากกว่าการสะสมความรู้เน้นการเรียนรู้แบบเป็นองค์รวม ลดการแยกส่วน และน้อมนำเยาวชนให้ เป็นผู้สามารถแสวงหาความสุขด้วยการคิด การลงมือทำ และลดการพึ่งพาความสุขทางวัตถุ ผู้วิจัยมีความคาดหวังว่าการวิเคราะห์การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้าน เรียนมรดกใหม่จะทำให้มองเห็นแนวทางที่เป็นทางเลือกสำหรับการนำพาการศึกษาไทยไปสู่ เป้าหมายที่แท้จริงได้อีกทางหนึ่ง

คำถามในการวิจัย

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่มีที่มา แนวคิด และเป้าหมาย เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ที่มา แนวคิด เป้าหมาย และแนวทางของการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตกลุ่มผู้ให้ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้จะศึกษากลุ่มผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่มคือ ผู้ก่อตั้ง ครูผู้สอนและผู้เรียนของบ้านเรียนมรดกใหม่

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาด้านที่มา เป้าหมาย แนวคิด และแนวทางของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ โดยศึกษาจาก เอกสารที่เขียนโดยผู้ก่อตั้งและครูของบ้านเรียนละครมรดกใหม่ ศึกษาจากเอกสารที่บุคคลภายนอกเขียนถึงบ้านเรียนละครมรดกใหม่ และศึกษาจากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ การสังเกตกิจกรรมประจำวัน และการสังเกตกิจกรรมการเรียนรู้ของบ้านเรียนมรดกใหม่ ทั้งนี้จะทำการศึกษาวิจัยใน 2 ส่วนหลักคือ

1. ละครในฐานะศิลปะการเล่าเรื่อง(การพัฒนาทักษะละคร)ที่สนับสนุนและสร้างเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในบ้านเรียนมรดกใหม่

2. ละครในฐานะศิลปะการใช้ชีวิต(การพัฒนาทักษะชีวิต) ที่สนับสนุนและสร้างเสริมการสร้างเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในบ้านเรียนมรดกใหม่

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์ หมายถึง การแจกแจงแยกแยะ ข้อมูลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ที่มา หมายถึง ภูมิหลัง ประวัติ และการสังเคราะห์ความรู้ อันส่งผลต่อแนวคิด และ เป้าหมาย ในที่นี้หมายถึงที่มาของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่

แนวคิด หมายถึง รูปแบบของความคิดที่สืบเนื่องมาจากภูมิหลัง ประวัติ และการสังเคราะห์ความรู้ กลั่นกรองให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งต่อกลุ่มเป้าหมายในที่นี้หมายถึง แนวคิดของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่

เป้าหมาย หมายถึง จุดสูงสุดที่ต้องการไปให้ถึง ในที่นี้หมายถึง เป้าหมายที่การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ต้องการ พาคครูและผู้เรียนไปให้ถึง

แนวทาง หมายถึง ผู้เรียน ผู้สอน กระบวนการ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ กระบวนการประเมินผลของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ละคร หมายถึง ศิลปะการเล่าเรื่อง ผสมกับ ศิลปะการใช้ชีวิต ตามแนวทางของบ้านเรียนมรดกใหม่ เพื่อนำพาไปสู่การรู้จักผู้อื่น รู้จักโลก และรู้จักตนเอง

การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึงคุณลักษณะสำคัญของการศึกษาที่เป็นแนวทางพหุมนุษย์ไปสู่การเป็นผู้มีวัฒนธรรมการแสวงหาความรู้ ทำให้มนุษย์เกิดความกระหายใคร่รู้ด้วยตัวเองโดยไม่ต้องมีใครมาบังคับ มนุษย์จึงเกิดกระบวนการสงสัยใคร่รู้ เกิดคำถาม เรียนรู้ที่จะค้นหาคำตอบสนองกับการแก้ปัญหาและหาทางออก จนกระทั่งก้าวข้ามระดับของ "ความเข้าใจ" ไปสู่การ "เข้าถึง" องค์ความรู้ต่างๆ อย่างแท้จริงสามารถนำเอาแก่นของความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตได้ ส่งผลให้มนุษย์ผู้มีความรู้ดังกล่าวก่อให้เกิดความกระหายที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ และ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องทุกสถานการณ์ ทุกช่วงเวลา ทุกช่วงอายุ จนตลอดชีวิต มีเป้าหมายชัดเจน ว่าเรียนรู้อะไรไปเพื่ออะไร และแสวงหาแนวทางที่เรียกว่าอย่างไรอยู่เสมอ และที่สำคัญคือ กระบวนการทั้งหมดเป็นการเรียนรู้ที่สร้างความปิติสุขให้เกิดขึ้นตลอดกระบวนการ

บ้านเรียนมรดกใหม่ หมายถึง สถานศึกษาที่ ผู้จัดการศึกษาได้รับมอบอำนาจตามกฎหมายจากผู้ปกครองเป็นรายบุคคลให้จัดการศึกษาสำหรับเยาวชนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ในรูปแบบของบ้านเรียน คือ พ่อแม่สอนลูก โดย ครูอยู่ร่วมกับนักเรียนในบ้านหลังใหญ่เหมือนเป็นพ่อกับแม่ อยู่ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี(มัธยมศึกษา) เขต 4

ที่ตั้งแห่งที่ 1 ตั้งอยู่ที่ 25/5 หมู่ 5 ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ที่ตั้งแห่งที่ 2 ตั้งอยู่ที่ 44 หมู่ 4 ตำบลชมเจริญ อำเภอบางบาล จังหวัดเลย

ปัจจุบันมีนักเรียน 41 คน ครู 15 คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้เห็นความสัมพันธ์ของที่มา แนวคิด เป้าหมายของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่

2. ได้เห็นแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนกลุ่มอื่นได้

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องการนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- ตอนที่ 1 แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- ตอนที่ 2 แนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- ตอนที่ 3 แนวคิดการศึกษาโดยครอบครัวหรือบ้านเรียน
- ตอนที่ 4 แนวคิดละครเพื่อการพัฒนา
- ตอนที่ 5 แนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ
- ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การศึกษาเป็นกระบวนการการเรียนรู้ของมนุษย์ คูมส์ ได้ให้คำนิยาม ไว้ว่าที่ว่าการศึกษาคือการเรียนรู้ไม่ว่าที่ไหน เมื่อไรหรือด้วยวิธีการใด (อ้างถึงใน อุ่นตา นพคุณ, 2523) และจากแนวคิดนี้เองทำให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สืบเนื่องติดต่อตลอดชีวิต ตั้งแต่วัยแรกสุดของการเป็นทารกจนถึงวัยชรา ทั้งนี้โดยอาศัยวิธีการและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ กันและเพื่อให้เรียนรู้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง เราอาจจำแนกการเรียนรู้ได้ออกเป็น 3 ประเภท ซึ่งอาจมีส่วนซ้อนกันและส่วนเกี่ยวกันอยู่มาก ได้แก่การศึกษาในระบบโรงเรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาทั้ง 3 รูปแบบนี้จึงสามารถกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาตลอดชีวิตที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาการศึกษา ให้นำไปสู่การพัฒนาคนให้เอื้อประโยชน์ต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งการศึกษาตลอดชีวิตนั้นคือการจัดการกระบวนการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมุ่งให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง มุ่งพัฒนาบุคคลให้สามารถพัฒนาตนเองและปรับตัวเองให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม การเมืองและเศรษฐกิจของโลก

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการศึกษาตลอดชีวิตเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ปัจจุบันมนุษยชาติก็มองเห็นคุณค่าอันนอกนันทน์ของการศึกษาในอันที่จะช่วยให้ได้มาซึ่งสันติภาพเสรีภาพและความเป็นธรรมในสังคมตามอุดมคติ

การศึกษาเป็นวิธีการหลักวิธีหนึ่งที่เรามีอยู่ เพื่อช่วยเสริมสร้างรูปแบบการพัฒนามนุษย์ให้ลึกซึ้ง และสอดคล้องกับกลไกอันยิ่งยิ่ง อันจะนำไปสู่การลดปัญหาเรื่องความยากจน การกีดกันด้วยความรังเกียจเดียดฉันท์ ความโง่เขลา การกดขี่ข่มเหง และสงคราม ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตปรากฏขึ้นเป็นทฤษฎีสำคัญดอกหนึ่งสำหรับเปิดเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 เป็นความคิดรวบยอดที่ตอบสนองกับสภาพของโลกที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว (คณะกรรมการมานาชาตินาชาติดำเนินการศึกษาในศตวรรษที่ 21, 2539 (1996))พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ระบุความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ในมาตรา 4 ว่า การศึกษาหมายความถึงกระบวนการการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมทางสังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

1.1 ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

วิชัย ต้นศิริ (2539) และสุมาลี สังข์ศรี (2544) ได้สรุปความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเหมือนเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต นั่นคือการศึกษาตลอดชีวิตมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาให้มนุษย์มีความสามารถในการที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เรียนรู้อย่างเหมาะสมเพื่อจะได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง การเรียนรู้ตลอดชีวิตเน้นที่ตัวผู้เรียน โดยละการจัดการศึกษาไว้ เน้นเฉพาะในส่วนผู้เรียนว่าเมื่อมีผู้จัดการศึกษาให้แล้วผู้เรียนจะเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไรเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างไรในลักษณะใด

โครบเลย์ (Cropley, 1978) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การเรียนรู้ที่เป็นการตอบสนองความสำคัญของความต้องการที่จะเรียนในส่วนของผู้เรียนเอง และเป็นดำเนินของความพยายามของหน่วยงานทางการศึกษาที่จะจัดสถานการณ์ที่จะอำนวยความสะดวกให้การเรียนรู้นั้น การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะไม่รวมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในชีวิต

แคนดี้ และ ครีเบอร์ต (Candy and Crebert, 1991 อ้างถึงใน เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2001) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในการที่จะเรียนรู้และปรับตัวอย่างต่อเนื่อง

มา ชู ปิง (Shuping, 2002) ให้ความเห็นว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการกระตุ้นให้พลเมืองแต่ละคนให้มีความสามารถและมีนิสัยในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณค่าอย่างกระตือรือร้น ตลอดช่วงชีวิต

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิตโดยให้ความสำคัญที่ตัวบุคคลที่ต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการเรียนรู้ของตนเอง

1.2 ความจำเป็นในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การศึกษาหรือการเรียนรู้มีความจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ในทุกยุคทุกสมัย ยิ่งในโลกปัจจุบันและอนาคตอันใกล้ความจำเป็นในการเรียนรู้จะยิ่งดูชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมากมาย ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ความเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมีความซับซ้อนมากเกินกว่าที่จะใช้ความรู้และประสบการณ์ที่รับเพียงเมื่ออยู่ในวัยเรียนในสถานศึกษาช่วยได้ บุคคลจึงต้องพัฒนาความรู้และประสบการณ์ให้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ประเทศต่างๆ ได้ตระหนักถึงความจำเป็นดังกล่าวจึงได้ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในปลายศตวรรษที่ 19 มาถึงศตวรรษที่ 21 นี้ แทบทุกประเทศต่างกล่าวถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตและได้นำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาของประเทศ กิจกรรมการเรียนรู้ทุกประเภททุกรูปแบบต่างมุ่งไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ประเทศไทยก็เช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ในโลกซึ่งได้รับผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เช่นเดียวกัน และต้องเตรียมประชาชนต้องเตรียมสังคมให้มีศักยภาพ มีความพร้อมที่จะเดินเข้าสู่ยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าในด้านต่างๆ เช่นเดียวกัน แต่เท่าที่ผ่านมาการจัดการศึกษายังไม่สามารถที่จะเตรียมประชาชนให้มีศักยภาพและความพร้อมดังกล่าวได้ ดังนั้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตย่อมที่จะมีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อระบบการศึกษาไทยไม่น้อยกว่าประเทศอื่น แต่เนื่องจากประเทศไทยมีสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมความเป็นอยู่ของประชาชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมแตกต่างจากสังคมอื่นไปบ้าง ดังนั้นเหตุผลความจำเป็นของการเรียนรู้ตลอดชีวิตต่อสังคมไทยอาจมีรายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างจากประเทศอื่น ซึ่งสามารถสรุปเหตุผลและความจำเป็นได้ดังนี้ (สุมาลี สังข์ศรี อ้างถึงใน วรรัตน์ อภินันท์กุล, บรรณานิการ, 2551)

1. ความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในภาพรวม เนื่องจากทุกภูมิภาคของโลกมีความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ อย่างรวดเร็ว ทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม วิทยาการ เทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้ต่างมีผลกระทบต่อสังคมไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ไม่หยุดนิ่งและนับวันจะซับซ้อนมากขึ้น จึงเป็นความจำเป็นที่ประชาชนไทยทุกคน ทุกกลุ่มอายุ จะต้องได้รับความรู้ได้ข้อมูลข่าวสารอยู่เสมอเพื่อที่จะรู้ให้เท่าทัน ให้สามารถปรับตัว ดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมท่ามกลางสภาพความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

2. ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ อาชีพการงาน ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะเป็นประเทศเกษตรกรรม แต่ก็มีแรงงานบางส่วนที่ทำงานในภาคอุตสาหกรรม นอกจากนั้น ยังมีการทำธุรกิจการค้ากับประเทศต่างๆ เมื่อเศรษฐกิจของโลกมีการเปลี่ยนแปลงก็ย่อมมีผลกระทบมาถึงประเทศไทยในลักษณะต่างๆ เช่นการนำเทคโนโลยีมาใช้แทนแรงงานคน ตลาดแรงงานต้องการผู้ที่มีทักษะเฉพาะทางมากขึ้น คนงานบางส่วนต้องออกจากงานอย่างกะทันหันเป็นต้น ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทางด้านการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรกรรมก็มีการแข่งขันสูงมาก เหตุผลดังกล่าวทำให้ประชาชนที่ประกอบอาชีพการงานต้องพัฒนาความรู้และทักษะอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถพัฒนาอาชีพและปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์

3. ความเปลี่ยนแปลงด้านสังคม สังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ข้อมูลข่าวสารสื่อต่างๆ ได้เผยแพร่ตัวอย่างของสังคม วัฒนธรรมจากประเทศอื่นมาสู่ประเทศไทยอย่างรวดเร็ว ความเป็นอยู่เปลี่ยนจากการพึ่งพาอาศัยกันเป็นแบบการพึ่งพาตนเอง มีการแข่งขันเอารอดเอาเปรียบกันมากขึ้นทำให้มีผู้ด้อยโอกาสในสังคมมาก มีปัญหาทางสังคมวัฒนธรรมความเป็นอยู่เกิดขึ้นมากมายและเพราะสภาพปัญหาที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลา เพราะฉะนั้นบุคคลทุกเพศทุกวัยจึงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับความรู้ข้อมูลอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาได้ เฝ้าดูปัญหาและหาทางแก้ไขได้อย่างเหมาะสม สามารถอยู่ในสังคมที่มีการแข่งขันได้ สามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในทุกสถานการณ์ได้

4. ความเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองการปกครอง ประเทศไทยมีการปกครองในระบบประชาธิปไตยซึ่งเน้นสิทธิเสรีภาพของประชาชนในด้านต่างๆ สำหรับด้านการศึกษา ประชาชนมีสิทธิในการได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน จึงมีความจำเป็นที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องจัดการศึกษาอย่างกว้างขวาง ต่อเนื่องให้บุคคลได้รับโอกาสอย่างเสมอภาค นอกจากนั้นในระบบประชาธิปไตย ยังเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ถ้าประชาชนจะมีส่วนร่วมได้ดีจะต้องมีข้อมูลข่าวสาร มีความรู้ ดังนั้นการได้มีโอกาสรับข่าวสารได้รับความรู้อยู่เสมอจึงเป็นสิ่งจำเป็น

5. ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี วิทยาการและเทคโนโลยีได้รับการพัฒนาให้มีความก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม การรับข้อมูลข่าวสารเป็นไปอย่างรวดเร็วด้วยระบบสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย ประชาชนในโลกสามารถติดต่อกันได้เหมือนโลกไร้พรมแดน จึงทำให้ประชาชนของประเทศต่างๆ ในโลกต้องรับรู้ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวโดยปริยายและจำเป็นจะต้องเรียนรู้ จำเป็นจะต้องติดตามให้ทัน มิเช่นนั้นก็จะไม่สามารถสื่อสารกับประชาคมโลกหรือรับความรู้ ข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่างๆ ได้ ซึ่งจะมีผลมาถึงการศึกษ อาชีพการงาน สุขภาพ การคมนาคม สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ และการดำเนินชีวิต การพัฒนาดังกล่าวนั้นก็เป็นไปอย่างไม่หยุดยั้ง ประชาชนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้อยู่เสมอ ติดตามอยู่เสมอทุกช่วงชีวิต

6. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ประชากรของประเทศไทยมีอายุยืนยาวขึ้น ทำให้มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นเมื่อเทียบกับจำนวนเด็กแรกเกิด กลุ่มประชากรส่วนใหญ่ของประเทศจึงไม่ใช่ประชากรวัยเด็กถึงวัยรุ่นเช่นแต่ก่อน แต่กลับเป็นวัยทำงานเรื่อยมาจนถึงวัยสูงอายุซึ่งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ประชากรเหล่านี้ยังจำเป็นต้องดำเนินชีวิต ต้องประกอบอาชีพ (ผู้สูงอายุบางส่วนยังต้องประกอบอาชีพ) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาให้แก่บุคคลเหล่านี้ เพื่อให้สามารถพัฒนาอาชีพ ประกอบอาชีพมีรายได้ ปรับปรุงความเป็นอยู่ พัฒนาคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงชีวิต

7. ข้อจำกัดของระบบการศึกษาเดิม ระบบการศึกษาที่ผ่านมายังมีข้อจำกัดหลายประการทำให้ประชาชนได้รับโอกาสการเรียนรู้ไม่เท่าเทียมกันโดยเฉพาะผู้ยากจน ผู้อยู่ในชนบท ยังเป็นผู้ด้อยโอกาส การศึกษาในระดับต้นๆ ที่ได้รับยังไม่สามารถช่วยให้เขามีอาชีพที่เหมาะสม มีคุณภาพชีวิตที่ดีหรือมีรายได้ที่เพียงพอ แต่ยังคงเป็นผู้ด้อยโอกาสอยู่ต่อไปและถูกเอาเปรียบในสังคม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องปรับระบบการศึกษาเพื่อที่จะเอื้อโอกาสให้แก่ผู้ยากจน ผู้ด้อยโอกาสซึ่งยังมีอยู่เป็นจำนวนมากในสังคมไทยแม้เขาจะพ้นวัยเรียนแล้ว จะประกอบอาชีพแล้ว จะสูงอายุแล้ว ให้ได้มีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อที่จะปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมั่นคงขึ้น

1.3 แนวคิดที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ชัยยศ อิมสุวรรณ(อ้างถึงใน วรรัตน์ อภินันท์กุล, 2551) เสนอว่าควรจะมีการทบทวนแนวคิด หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตในกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ดังนี้

1. วิสัยทัศน์ของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องเปิดมุมมองเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตใหม่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของประชาชนในฐานะที่เป็น Demand Side มากขึ้น หรือมากกว่าการจัดการศึกษาที่กระทำโดยรัฐในฐานะ Supply Side เป็นการยอมรับการมีอยู่ของการเรียนรู้ภาคประชาชนที่มีความหมายต่อการดำรงชีวิต และอาจจะต้องตกลงกันในกติกาของสังคมว่า “การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน

2. ผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิต โลกในยุคปัจจุบันระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อมต้องใช้ความรู้เป็นฐานในการขับเคลื่อนดังที่เราเรารู้กันว่า โลกยุคปัจจุบันเป็นสังคมฐานความรู้ ผู้ที่จะประสิทธิประสาทความรู้มีมากกว่าโรงเรียนแน่นอนแต่เราจะมีมุมมองเรื่องผู้จัดการศึกษาอย่างไรเราจะยอมรับว่าประชาชนเป็นผู้จัดการศึกษาอย่างไร

3. วิธีวิทยา (Methodology) ที่ว่าด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต ถ้าเรายอมรับว่ามีผู้จัดการศึกษามากกว่าโรงเรียนเราก็จะเห็นได้ว่า มีวิธีการจัดการศึกษาอยู่มากมาย รวมทั้งการจัด

บรรยากาศหรือสถานการณ์ให้เกิดการเรียนรู้ด้วย นั่นหมายความว่า เนื้อหาที่จะเรียนรู้จะกว้างขวางหลากหลายกว่าชุดของความรู้ที่จัดในโรงเรียน เราจะมองวิถีชีวิตที่ว่าด้วยการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างไร

4. เครือข่ายการเรียนรู้ โลกในยุคปัจจุบันได้ให้บทเรียนแก่นมนุษย์ว่า ในที่สุดแล้วเราไม่สามารถอยู่ได้โดยลำพังแต่จะต้องร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกันสร้างระบบเครือข่ายของการเรียนรู้ขึ้นในสังคม โดยมีการผูกขาดความรู้ว่าเป็นของใครหรือหน่วยงานใด

5. เรื่องที่จะเรียนรู้ในการเรียนรู้ตลอดชีวิต แม้ว่าสาระการเรียนรู้จะสัมพันธ์กับวิถีชีวิตว่าด้วยการเรียนรู้ แต่สิ่งที่จะต้องเน้นย้ำเป็นพิเศษก็คือ สาระของการเรียนรู้นั้นต้องตรงและเหมาะสม (Relevance) กับความต้องการจำเป็นของแต่ละคน ซึ่งผู้ที่จะบอกได้ก็คือตัวประชาชนเอง แต่กระนั้นก็ตามจะต้องมีกลไกอะไรที่ตอบประชาชนได้ว่า ความต้องการที่แท้จริงของตนมีอะไรเพื่อที่จะเรียนในสิ่งที่ตรงและเหมาะสมกับผู้เรียน สิ่งที่สำคัญคือการเสริมสร้างความสามารถในการเรียนรู้ ของประชาชนที่ไม่ใช่การอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็นเท่านั้น แต่จะต้องสามารถอ่านและฟังเพื่อจับประเด็น คิดวิเคราะห์และลงมือปฏิบัติได้จริง รวมทั้งสามารถพูดสื่อสารความคิดเห็นและแสดงความต้องการของตนไปได้

ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าบุคคลมีความจำเป็นจะต้องปรับตัวอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิต มีอาชีพและสามารถเผชิญกับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่ปรับเปลี่ยนอยู่ทุกขณะได้อย่างเหมาะสม ดังเช่นที่พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต, 2531) ได้กล่าวโดยสรุปว่า มนุษย์จำเป็นต้องมีการศึกษาและจำเป็นจะต้องศึกษาไปตลอดชีวิต ทั้งนี้เพราะชีวิตต้องการดำรงอยู่ด้วยดีและเจริญงอกงาม เข้าถึงจุดหมายที่ชีวิตพึงต้องการ และ มนุษย์จำเป็นต้องมีการศึกษาและจำเป็นจะต้องศึกษาไปจนตลอดชีวิต ทั้งนี้เพราะชีวิตต้องการดำรงอยู่ด้วยดีและเจริญงอกงาม การจะดำรงอยู่ด้วยดีและเจริญงอกงามนั้น เป็นสภาพที่ชีวิตต้องทำให้เกิดขึ้นในแต่ละช่วงชีวิตของบุคคลที่ต้องเผชิญกับสิ่งบีบคั้นจำกัดขัดขวางที่จะสกัดไม่ให้ไปสู่ผลดังกล่าว ซึ่งท่านเรียกว่า “ทุกข์” สิ่งที่ต้องทำคือ ต้องพัฒนาคนขึ้นไปให้มีความรู้ ให้มีสิ่งที่เรียกว่าปัญญา ให้มีวิชาพร้อมทั้งความสามารถอื่นๆ ที่จะช่วยแก้ปัญหาได้ เมื่อแก้ปัญหาได้คือดับทุกข์ได้ดังนั้นการศึกษาจึงจำเป็นต่อชีวิต เมื่อศึกษาดีแล้วต้องแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยดีและเจริญงอกงาม เข้าถึงจุดหมายที่ชีวิตพึงต้องการ (พระธรรมปิฎก, 2539)

สิ่งที่จะช่วยให้บุคคลปรับตัวและเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้คือการศึกษาหรือการเรียนรู้ เพราะการศึกษาหรือการเรียนรู้จะช่วยให้บุคคลเกิดการพัฒนาในทุกๆ ด้านทั้งสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม บุคคลควรได้รับการศึกษาหรือมีโอกาสเรียนรู้ในทุกช่วงชีวิต

มิใช่เฉพาะช่วงวัยเรียนเท่านั้น เพราะเขาจำเป็นต้องใช้ความรู้และประสบการณ์เพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทุกช่วงชีวิต

ครอพลีย์และเดฟ (Cropley and Dave, 1978) กล่าวว่าการศึกษาที่มีความจำเป็นทุกช่วงชีวิตของบุคคล บุคคลควรได้รับการศึกษาทุกช่วงชีวิตของเขา การศึกษาในโรงเรียนไม่เพียงพอที่จะครอบคลุมความต้องการของชีวิตทั้งหมดได้ ชัยยศ อิมสุวรรณ (อ้างถึงใน วรรัตน์ อภินันท์กุล, บรรณาธิการ, 2551) กล่าวว่าในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ประชาชนต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตมากที่สุด เพราะไม่มีสาระการเรียนรู้ใดที่จัดในระบบโรงเรียนปรับเปลี่ยนได้ทันกับความเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการมีชีวิตอยู่รอดในสังคมนั้นเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน และการที่จะมีชีวิตอยู่ได้นั้น ต้องมีวิธีการเรียนรู้ที่นอกเหนือไปจากการเรียนในโรงเรียน จึงอาจกล่าวได้ว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิ่งสำคัญกับโลกยุคปัจจุบัน เพราะเป็นสิ่งสำคัญที่จะพัฒนาคนไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและสามารถพัฒนาบุคคลให้สามารถปรับตนเองได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น

ตอนที่ 2 แนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

2.1 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non -formal Education) หรือเรียกว่า การศึกษานอกโรงเรียน หรือ การศึกษารูปนัย ในบางประเทศใช้คำว่า การศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) นั้น เป็นกิจกรรมการศึกษาซึ่งจัดบริการให้แก่ผู้ที่พลาดโอกาสเข้าศึกษาในระบบโรงเรียนโดยไม่จำกัด วัย เพศ พื้นฐานการศึกษา กิจกรรมทางการศึกษามีความยืดหยุ่นในเรื่องต่าง ๆ เช่น ระเบียบ กฎเกณฑ์ หลักสูตร ระยะเวลาของกิจกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมายซึ่งมีความหลากหลาย

การศึกษานอกระบบโรงเรียนยังรวมถึงกิจกรรมการศึกษาทุกประเภทที่จัดขึ้นสำหรับสำหรับประชาชนวัยผู้ใหญ่ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ในหลายประเทศตระหนักว่าบริการศึกษาผู้ใหญ่ที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียนนั้นไม่สามารถครอบคลุมเด็ก และเยาวชนที่พลาดโอกาสการศึกษาในระบบโรงเรียน จึงได้คิดชื่อการศึกษานอกระบบโรงเรียนขึ้นมา เพื่อให้สามารถจัดบริการได้ ครอบคลุมทุกช่วงอายุ ดังนั้นคำว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน จึงเป็นคำที่นำมาใช้

หลายๆ ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยด้วยซึ่งหากใช้มิติต่างๆ ซึ่งเป็นบริบทของการศึกษานอกระบบ โรงเรียนสามารถอธิบายได้ใน 6 มิติ คือ

1. ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
2. หลักสูตรที่เป็นทางเลือกหลากหลายและยืดหยุ่น
3. มีความสัมพันธ์อย่างเป็นกันเองของผู้เกี่ยวข้อง
4. มีการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น
5. เรียนแล้วนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที
6. มีโครงสร้างเข้มงวดน้อยกว่าโรงเรียน

นอกจากนี้ยังมี นักการศึกษาของประเทศไทยและของต่างประเทศจึงได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้มากมาย ดังเช่น

โกวิท วรพิพัฒน์ (2516) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า หมายถึง ประสบการณ์และกิจกรรมที่จัดนอกระบบการศึกษา โรงเรียนภาคปกติ เพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถทั้งในด้านความรู้ทั่วไป และวิชาชีพ ให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี มีสัมมาชีพและทำหน้าที่พลเมืองให้ดีขึ้น

บรรจง ชูสกุลชาติ (2522) สรุปความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ การศึกษาที่พยายามจะจัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือคนซึ่งติดหวังในระบบโรงเรียน หรือไม่มีโอกาสที่จะเข้าในระบบโรงเรียน หรือไม่ได้รับความเสมอภาค และให้สมหวังในการศึกษาเพื่อการดำรงชีวิตอยู่รอดปลอดภัย และดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขในสังคม

อุ้นตา นพคุณ (2523) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมหรือโครงการใดๆ ที่สถาบันต่างๆ ในสังคมจัดขึ้น โดยมีเจตนาและวัตถุประสงค์ที่จำให้การเรียนรู้แก่ประชาชน ที่สามารถกำหนดเป้าหมายได้ ผู้รับการศึกษาเองก็มีเจตนาหรือวัตถุประสงค์ในการที่จะรับการเรียนรู้ กิจกรรมดังกล่าวจัดให้แก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกชุมชน และทุกระดับการศึกษา เพื่อให้บุคคลดังกล่าวมีความรู้ ทักษะและทัศนคติค่านิยมที่ดี กิจกรรมทางการศึกษาที่เรียกว่าเป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องจัดขึ้นในเวลาอันสั้น หลักสูตร ยืดหยุ่น ประหยัด และตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนและปัญหาของชุมชน

สุนทร สุนันท์ชัย (2524) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า นิยามของการศึกษาในทางสังคมวิทยา คือการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ความคิดที่ผู้ใหญ่กระทำต่อผู้เยาว์ เพื่อให้ผู้เยาว์มีความสามารถที่จะรับบทบาทของผู้ใหญ่ในอนาคต

ประชุมสุข อาชวอำรุง (2528) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่าเป็นกิจกรรมทางการศึกษา ที่มีรูปแบบโครงสร้างแน่นอน เป็นการจัดการศึกษาที่จัดขึ้นโดยไม่เลือกวัย ไม่เลือกเพศ ไม่เลือกวรรณะ ไม่เลือกภูมิหลัง และสติปัญญา ความสามารถหรือความถนัด ครอบคลุมถึงการศึกษานอกโรงเรียนที่ไม่มีพิธีรีตองด้วย เป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้กับคนทุกคนในสังคมจัดการเรียนการศึกษาได้ทั้งในและนอกโรงเรียน นับเป็นวิชาการศึกษาที่สอดคล้องกับสังคมประชาธิปไตยอย่างยิ่ง

รัตนา พุ่มไพศาล (2528) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่าเป็นการศึกษาสำหรับผู้ที่มีขาดโอกาสที่จะศึกษาเล่าเรียนภาคปกติ เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่ประชาชน เขาจะได้ศึกษาเล่าเรียนสิ่งต่าง ๆ ตามที่เขาต้องการเรียน

ปฐม นิคมมานนท์ (2528) ได้ให้ความหมายของคำว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึงกิจกรรมที่สังคมสนใจจัดขึ้น เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาโดยเฉพาะ นอกเหนือจากการเรียนตามปกติในโรงเรียน กิจกรรมดังกล่าวอาจจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะ หรือส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่นใด ทั้งนี้เพื่อมุ่งสนองความต้องการด้านการเรียนรู้ ตามแต่ละบุคคลจะสนใจ

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2529) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบของโรงเรียนเป็นกิจกรรมทางการศึกษาใดๆ ที่ขึ้นอย่างมีระบบ แต่จัดขึ้นนอกเหนือจากระบบโรงเรียน ภาคปกติ ทั้งนี้ไม่ว่าจะแยกออกเป็นกิจกรรมหนึ่งต่างหาก หรือเป็นส่วนสำคัญของกิจกรรมหลักก็ตาม โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้บริการต่อประชากรให้ได้รับการเรียนรู้ทั้งเยาวชน และผู้ใหญ่

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2533) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่าเป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นได้ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน โดยไม่มีรูปแบบที่แน่นอน จัดขึ้นตามความเหมาะสม และความต้องการของผู้เรียน ยึดหลักปรัชญาที่ว่า การศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้รู้จักความคิดตัดสินใจ รู้จักการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีอิสรภาพจากสิ่งแวดล้อมมากที่สุด โดยมีวิธีการเป็นส่วนประกอบที่จะทำให้คนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังนั้น จึงเป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดเพื่อคนทุกคนในสังคม

สุรกีจ เจนอบรม (2541) ได้ให้คำจำกัดความของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่าเป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียนปกติ มีเป้าหมายผู้รับบริการ และวัตถุประสงค์การเรียนรู้อย่างชัดเจน กิจกรรมการศึกษาดังกล่าวมีทั้งจัดเป็นเอกเทศหรือส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น เป็นได้ทั้งหน่วยงาน ที่มีหน้าที่ทางการศึกษา

โดยตรง และหน่วยงานของภาครัฐ และเอกชน ตลอดจนชุมชนที่อาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือผู้
วัตถุประสงค์ ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.
2545 ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการ
กำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล
ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหา และหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสม
สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

อุดม เขยแก้ว (2544) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็น
การศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของ
การศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษาโดยเนื้อหาและ
หลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของบุคคล
แต่ละกลุ่ม

สุมาลี สังข์ศรี (2545) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง
การศึกษาทุกรูปแบบที่จัดให้แก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ไม่จำกัดพื้นฐานการศึกษา อาชีพ
ประสบการณ์หรือความสนใจ ตลอดจนข้อมูลข่าวสารต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและ
ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ได้
ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมาย
ผู้รับบริการ และวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและ ระยะเวลา
เรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้
ของกลุ่มเป้าหมายนั้น และมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับวุฒิทาง
การศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

วรรรัตน์ อภินันท์กุล (2551) ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่าการศึกษา
นอกระบบโรงเรียน หมายถึง การศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการ
จัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จ
การศึกษา โดยเนื้อหาหลักสูตรต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความ
ต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

อาชัญญา รัตนอุบล (2551) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาและมวลประสบการณ์ความรู้ใดๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นโดยบุคคล หน่วยงาน และ สถาบันต่างๆ ในสังคม โดยมุ่งจัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ภาคปกติเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติที่พึงประสงค์ของกลุ่มเป้าหมายต่างๆ โดยยึดหลักการที่ว่า เป็นการสนองความต้องการ ความสนใจ และแก้ปัญหาให้แก่กลุ่มเป้าหมายนั้น

McCall (อ้างถึงใน ชิดชงศ์ ส. นันทนาเนตร, 2549) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึงแหล่งประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหลาย ซึ่งอยู่นอกระบบโรงเรียนภาคปกติ การศึกษานอกโรงเรียนนี้ เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมาก หมายถึงการศึกษาทุกอย่าง การเรียนรู้จากพ่อแม่ การเรียนรู้ จากประสบการณ์ การเรียนรู้จากสื่อมวลชน การเรียนรู้จากโรงเรียนผู้ใหญ่ และจากหน่วยพัฒนาต่างๆ การเรียนรู้จากการฝึกงาน การเรียนรู้จากการเป็นสมาชิกกลุ่ม เป็นต้น

Paulston (อ้างถึงใน ชิดชงศ์ ส. นันทนาเนตร, 2549) ให้คำจำกัดความไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน คือการจัดระบบการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งแตกต่างจากการศึกษา ในระบบโรงเรียนที่มีความหมายว่าเป็นการศึกษาที่จัดกันเป็นชั้นเรียนเป็นที่ยอมรับกันมาแต่ดั้งเดิมว่า จะต้องเริ่มต้นจากชั้นประถม มัธยม และไปจบลงที่อุดมศึกษา ส่วนการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการศึกษาที่ให้คำจำกัดความไว้ค่อนข้างหลวมๆ เพื่อให้รวมถึงกิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และทักษะอื่นๆ นอกระบบชั้นเรียนในโรงเรียนปกติ

Sheffield and Diejomaoh (อ้างถึงใน ชิดชงศ์ ส. นันทนาเนตร, 2549) กล่าวว่าการศึกษา นอกระบบโรงเรียนเป็นคำที่มีความหมายกว้าง ครอบคลุมการฝึกอบรม และการสอนนอกระบบชั้นเรียนในโรงเรียนเกือบทั้งหมดเริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ของบุคคลแต่ละคนจากพ่อแม่ จากโรงงานไปจนถึงการรณรงค์เพื่อให้ประชาชนทั้งชาติได้รู้หนังสือ การศึกษานอกระบบโรงเรียนควรจะเป็น บริการที่สนองความต้องการหลายอย่าง เช่น

1. เพื่อให้ผู้ที่ไม่มีโอกาสเรียนในระบบโรงเรียนได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน
2. เพื่อให้ผู้ที่จบการศึกษาจากระบบในโรงเรียนแล้วได้มีโอกาสหาความรู้และได้รับการฝึกฝนเพิ่มเติมโดยเฉพาะสำหรับการประกอบอาชีพ

3. สำหรับช่วยให้ผู้ที่กำลังปฏิบัติงานอยู่ได้มีโอกาสศึกษาเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

Cole. S. Brembeck and Timothy J. Thompson (อ้างถึงใน อุดม เขยกิจวงศ์, 2541) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนหากจะให้คำจำกัดความที่ดีที่สุด ก็เห็นจะเป็นว่าเป็นการศึกษาที่ก่อให้เกิดทักษะและความรู้ต่างๆ ที่เกิดขึ้นนอกระบบโรงเรียนตามปกติ เป็นการผสมผสานของกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่มีมาตรฐานแน่นอนและดูเหมือนว่าไม่สัมพันธ์กันเลย โดยมีจุดมุ่งหมายไปสู่เป้าหมายนัยบประการ บางทีการศึกษานอกระบบโรงเรียนอาจถือได้ว่าเป็นระบบที่ไม่มีระบบที่สุดของระบบต่างๆ แต่ในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่แล้วบทบาทของการศึกษานอกระบบโรงเรียนในการก่อให้เกิดทักษะต่าง ๆ ในการสร้างอิทธิพลต่อทัศนคติของประชากร และในการหล่อหลอมค่านิยมทั้งหมดทั้งปวงนั้น มีความสำคัญเท่าเทียมกับระบบโรงเรียนปกติ

Brembeck and Thompson (อ้างถึงใน ชิดชงศ์ ส. นันทนาเนตร, 2549) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนหากจะให้คำจำกัดความที่ดีที่สุด จะเห็นว่าเป็นการศึกษาที่ก่อให้เกิดทักษะและความรู้ต่างๆ ขึ้นนอกระบบโรงเรียนตามปกติเป็นการผสมผสานของกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่มีมาตรฐานแน่นอน โดยมีจุดมุ่งหมายไปสู่เป้าหมาย นัยบประการ การบริหารและการควบคุม การศึกษานอกระบบโรงเรียน กระจายกันทั่วไปทั้งในฝ่ายรัฐบาล และฝ่ายเอกชน งบประมาณและกำลังคนที่ทุ่มเทเพื่อดำเนินการตลอดจนผลที่ได้รับอาจจัดเป็นมาตรฐานแน่นอนไม่ได้ บางทีการศึกษานอกระบบโรงเรียนอาจจะเป็นระบบที่ไม่เป็นระบบที่สุดของระบบต่างๆ แต่ในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่แล้ว บทบาทของการศึกษานอกระบบโรงเรียนทำให้เกิดทักษะต่างๆ สร้างคำอธิบายต่อทัศนคติของประชากร และหล่อหลอมค่านิยมทั้งหลายทั้งปวง ซึ่งมีความสำคัญเท่าเทียมกับระบบโรงเรียนปกติ

Coombs (1974) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบการศึกษาภาคปกติไม่ว่ากิจกรรมจะจัดขึ้นเป็นกิจกรรมต่างหาก หรือจัดเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของกิจกรรมใหญ่อื่นๆ เป็นกิจกรรมที่มุ่งบริการกลุ่มผู้เรียนที่กำหนดเป็นกลุ่มเป้าหมาย

Knowles (1984) นักการศึกษาผู้ใหญ่ผู้มีชื่อเสียงได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นกระบวนการที่ผู้ใหญ่ได้เรียนรู้ต่อไปหลังจากที่ได้ออกจากโรงเรียนภาคปกติไปแล้ว และเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นไว้สำหรับผู้ใหญ่ โดยสถาบันต่าง ๆ เพื่อบรรลุนวัตกรรมประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ

จากนิยามความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ หรือการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ความคิดที่ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน สามารถจัดขึ้นได้ทั้งใน และนอกระบบโรงเรียน ผู้จัดการอาจเป็นสถาบัน หน่วยงาน องค์การใดก็ได้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้หรือทักษะ และมีจุดประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน ทั้งด้าน รูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัด และระยะเวลาเรียน โดยมีความยืดหยุ่นในการกำหนดรูปแบบ วิธีการและระยะเวลาในการจัดการศึกษา ที่สำคัญ คือการจัดการศึกษา ต้องสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของกลุ่มเป้าหมาย และสามารถตอบสนองความต้องการ ความสนใจ ตลอดจนปัญหาของกลุ่มเป้าหมาย ทุกเพศ ทุกวัย ทุกชุมชนและทุกระดับการศึกษา เพื่อไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และสังคม อันเป็นการส่งเสริมให้บุคคลเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

2.2 ปรัชญา และแนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้ให้อธิบายเกี่ยวกับปรัชญา และแนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ในความหมายต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

สุรกุล เจนอบรม (2533) ให้แนวคิดว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียนไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการได้อย่างเต็มที่ จึงต้องหารูปแบบของการศึกษาใหม่ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ ซึ่งเป็นการศึกษาของมวลชน เปิดให้ชนกลุ่มใหญ่ได้ศึกษาเล่าเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน จึงเป็นทางเลือกใหม่ในการพัฒนาประเทศ

ปฐม นิคมมานนท์ และคณะ (2543) กล่าวว่ากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความเป็นทางการน้อยกว่า หรือมีความยืดหยุ่นมากกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน ด้วยเหตุนี้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงมีโครงสร้างที่ไม่ตายตัว มีความอ่อนตัว และคล่องตัวมากกว่า การศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งลักษณะที่เป็นทางการน้อย หรือมีความยืดหยุ่นมากนี้เองถือว่าเป็นข้อได้เปรียบของการศึกษานอกระบบโดยลักษณะแห่งความยืดหยุ่นของการศึกษานอกระบบที่สำคัญในด้านต่าง ๆ มีดังนี้

1. ความยืดหยุ่นด้านเวลาเรียน เนื้อหาส่วนใหญ่จะถูกแบ่งออกเป็นหน่วยย่อย ๆ ให้เหมาะสมกับเวลาความต้องการและความจำเป็นของผู้เรียน โดยอาจจัดหลักสูตรสั้นหรือยาวก็ได้ ซึ่งคำนึงถึงผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ นอกจากนี้การศึกษานอกระบบยังสามารถเปิดสอนในเวลาที่แตกต่างกัน เช่น เวลาเช้า กลางคืน หรือเปิดสอนวันหยุดเพื่อเอื้อต่อผู้เรียน
2. ความยืดหยุ่นด้านสถานที่เรียน การศึกษานอกระบบไม่ได้เจาะจงแน่นอนว่าจะต้องทำการสอนในโรงเรียนเสมอไปอาจจัดกิจกรรมขึ้นในโรงเรียน หรือจัดในสถานที่อื่นก็ได้ตามความ

เหมาะสม หรือแล้วแต่ความสะดวกเท่าที่สามารถหาได้ ทำให้สถานที่เรียนของการศึกษานอกระบบ จึงจัดได้หลายสภาพ ตามความสะดวก และตามลักษณะของกิจกรรม

3. ความยืดหยุ่นด้านตัวผู้เรียน การศึกษานอกระบบเป็นการจัดบริการให้แก่บุคคลหลาย ช่วงวัย ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ โดยอาจจัดขึ้นเพื่อบุคคลช่วงวัยใดช่วงวัยหนึ่งเฉพาะหรืออาจ ไม่จำกัดช่วงวัยก็ได้

4. ความยืดหยุ่นด้านตัวผู้สอน การเรียนการสอนในกิจกรรมการศึกษานอกระบบส่วนใหญ่จะใช้วิทยากรที่หลากหลาย อาจเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในอาชีพแขนงต่างๆ ซึ่งไม่ จำเป็นต้องเป็นครูที่สอนเป็นประจำในหน่วยงานนั้น

5. ความยืดหยุ่นด้านวิธีเรียน การศึกษา นอกระบบมีการใช้วิธีการสอน วิธีการเรียนที่ แตกต่างกันไปไม่จำเป็นต้องเรียนในห้องเรียนเท่านั้น อาจเรียนผ่านสื่อต่างๆ หรือเรียนที่บ้านก็ได้

6. ความยืดหยุ่นด้านผู้จัดบริการองค์กรหรือหน่วยงานที่ให้บริการ การศึกษานอกระบบมี ความหลากหลาย นับตั้งแต่องค์กรที่รับผิดชอบการศึกษาโดยตรง หน่วยงานอื่นหรือเอกชนก็ สามารถจัดได้

7. ความยืดหยุ่นด้านระเบียบ และกฎเกณฑ์ต่างๆ กิจกรรมการศึกษานอกระบบจะมีการ กำหนดกฎเกณฑ์ และระเบียบการปฏิบัติอย่างหลวมๆ ไม่ตายตัว ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนได้ตาม สมควรด้วยเหตุ และผล นอกจากนี้ยังต้องอยู่บนพื้นฐานที่ให้เกิดประโยชน์ซึ่งกันและกัน

อาชัญญา รัตนอุบล (2544) ได้อธิบายถึงลักษณะของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่ง ประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. ประชากรเป้าหมาย จัดให้แก่ผู้ที่อยู่นอกโรงเรียน โดยไม่คำนึงถึงอายุของผู้เรียน ผู้เรียน มาจากทุกกลุ่มอายุ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นผู้ที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ มีภารกิจด้านการประกอบอาชีพอยู่ แล้ว รวมทั้งผู้ที่พลาดโอกาสจากการศึกษาภาคปกติอีกด้วย กิจกรรมที่จัดโดยทั่วไปแล้วจะไม่มี กำหนดพื้นความรู้เดิมของผู้เรียน

2. โครงสร้างและการบริหารงาน มีโครงสร้างที่ยืดหยุ่นได้ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่จัดขึ้น ของแต่ละหน่วยงาน และจะมีลักษณะที่เป็นอิสระต่อกัน เนื่องจากมาจากหลายสังกัด การบริหาร ระดับท้องถิ่น จะมีบทบาทมากขึ้น และส่วนใหญ่จะดำเนินการภายใต้หน่วยงานของรัฐบาล หน่วยงานธุรกิจ องค์กร สมาคม และมูลนิธิต่าง ๆ ที่ให้ความสำคัญต่องานการศึกษานอกระบบ โรงเรียน

3. ปรัชญาการศึกษา มีปรัชญาการจัดการศึกษาที่ยึดหลักการเรียนรู้เพื่อชีวิตจริง ส่วนใหญ่ แล้วจะเป็นการเรียนรู้ เพื่อการทำงาน เน้นการศึกษาที่เน้นให้ความรู้จักคิด รู้จักตัดสินใจ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน

4. วัตถุประสงค์ เป็นวัตถุประสงค์ทางการศึกษา ที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง ภายใต้วงเวลาที่กำหนดไว้อันสั้น โดยมุ่งหวังให้เป็นผลของการเปลี่ยนแปลงโดยทันที และมีความสมบูรณ์ในตนเอง สนองความต้องการ การเรียนรู้ที่เป็นปัจจุบันหรือในอนาคตอันใกล้ของบุคคล และสังคม

5. หลักสูตรและเนื้อหาวิชา หลักสูตรมีลักษณะที่เป็นเนื้อหาตรงกับความต้องการของส่วนบุคคล ส่วนใหญ่แล้วมักเป็นหลักสูตรระยะสั้น เพื่อมุ่งสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ได้ทันทีทันใด และสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันที่ตนกำลังประสบอยู่ได้อย่างเหมาะสม ด้วยเหตุนี้ทำให้ส่วนใหญ่แล้วผู้เรียนจะร่วมกับผู้สอนกำหนดหลักสูตรตามที่ตนสนใจ และเนื้อหาวิชาเน้นการลงมือปฏิบัติ

6. การเรียนการสอน และวิธีการเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และสนับสนุนแหล่งวิทยากร และภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้คุณสมบัติของผู้สอนจึงไม่จำกัดวุฒิ หากอาศัยบุคลากรที่มีความชำนาญด้านต่างๆ มาเป็นผู้สอน ในลักษณะของวิทยากรผู้ให้ความรู้เฉพาะเรื่อง กิจกรรมการเรียนการสอนจะจัดในสภาพแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตประจำวันของผู้เรียน และเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะยืดหยุ่น และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ สำหรับวิธีการเรียนการสอน และวิธีการจัดกลุ่มผู้เรียนก็จะจัดให้สนับสนุนบรรยากาศที่จะสามารถเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ได้ดี เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ และไม่เน้นแบบแผนที่เคร่งครัดมากเกินไป

7. การลงทุน และค่าใช้จ่าย เป็นการลงทุนที่ประหยัด โดยใช้ทรัพยากรและบุคลากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีการกำหนดค่าใช้จ่ายในการเรียนการสอนไว้อย่างแน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น

8. ระยะเวลา เวลาของการเรียน การสอนจะมีความยืดหยุ่นเป็นไปตามลักษณะของเรื่องที่จะศึกษา และลักษณะของกิจกรรมการศึกษา นอกระบบโรงเรียนที่จัดขึ้น ซึ่งสามารถเรียนได้ในเวลาราชการนอกเวลา ตอนเย็น ตอนกลางคืน หรือช่วงใดช่วงหนึ่งก็ได้ตามความสะดวกและความเหมาะสมของผู้เรียน โดยไม่กำหนดเวลาไม่แน่นอน สามารถเรียนได้ตลอดชีวิต สำหรับระยะเวลาที่ใช้เรียนจะเป็นระยะเวลาช่วงสั้น โดยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

9. สถานที่ ไม่มีสถานที่ หรือสถาบันอย่างเป็นทางการแน่นอนตายตัว โดยสามารถใช้สถานที่ที่เหมาะสมกับสภาพชุมชน ตามความสะดวกและโอกาสของผู้สอนและผู้เรียน เช่น บ้าน โรงเรียน ศาลาวัด ไร่ร่มไม้ เป็นต้น

10. ผลที่ได้รับ ผู้เรียนอาจจะได้รับใบประกาศ วุฒิบัตร หรือประกาศนียบัตร แต่อย่างไรก็ดี สิ่งต่างๆ เหล่านี้ก็ไม่ใช่ว่าสิ่งจำเป็นหรือเป็นสิ่งที่สำคัญเท่ากับการได้รับ และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันของตนเองต่อไป

สุมาลี สังข์ศรี (2545) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่นำปรัชญาหลาย ปรัชญาหลายปรัชญามาประยุกต์ผสมผสานซึ่งปรัชญาต่างๆ ที่นำมาเป็นหลัก ได้แก่ การศึกษา ตลอดชีวิต พัฒนาการนิยม มนุษยนิยมคิดเป็น และปรัชญาทางพระพุทธศาสนา โดยหลักการจัดการศึกษานอกระบบยึดหลักการ ดังต่อไปนี้

1. ความครอบคลุมทั่วถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย
2. ความเท่าเทียมและเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา
3. การเปิดโอกาส สร้างโอกาสและขยายโอกาสทางการศึกษา
4. สนองความต้องการของบุคคลและสังคม
5. การจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้กลุ่มเป้าหมายมีสิทธิเลือก
6. มีความยืดหยุ่น และเข้าถึงได้ง่าย ลดกฎระเบียบ ขั้นตอนและเปิดโอกาสสำหรับทุกกลุ่มเป้าหมาย
7. จัดบริการให้ใกล้ชิดตัว เข้าถึงตัวผู้เรียน เช่น การใช้สื่อประเภทต่างๆ มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน
8. จัดกิจกรรมให้ผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิต ไม่ให้แปลกแยกไปจากการดำเนินชีวิต
9. จัดกิจกรรมให้มีความต่อเนื่อง
10. สร้างแรงจูงใจ สร้างนิสัยใฝ่เรียน ใฝ่รู้ ให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย
11. ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ เอกชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชน
12. ให้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ โดยเริ่มที่ชุมชน และชุมชนเป็นหลักในการดำเนินการ
13. เน้นการเรียนรู้ตามสภาพปัญหา
14. เปลี่ยนภาพของการศึกษาจากห้องเรียน การท่องจำ การบอกความรู้ มาเป็นภาพของการร่วมรู้จากการดำเนินชีวิต และสภาพปัญหาจริง

จากแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาและแนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นแนวคิดที่มีลักษณะยืดหยุ่น ไม่ตายตัวในทุกๆ ด้าน ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน สถานที่ ระยะเวลา หลักสูตรเนื้อหา และกฎเกณฑ์ต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความพร้อม และความต้องการของผู้เรียน โดยถือว่าผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้

การจัดทำหลักสูตรต้องมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจำเป็นต้องคำนึงถึงตามปรัชญาของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความหลากหลาย จึงเน้นการให้การศึกษที่สามารถนำไปใช้เผชิญสภาพปัญหาจริงได้

2.3 ประเภทการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านทั้งในประเทศ และต่างประเทศได้ให้ความหมายและแบ่งประเภทการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนออกเป็นหลายด้าน ดังต่อไปนี้

สุนทร สุนันท์ชัย (2540) ได้กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ควรจัดตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มไหนต้องการอะไร อย่างไร ควรจัดอย่างนั้น กรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนต้องเป็นผู้จัดการศึกษาให้มากขึ้น โดยจัดสรรงบประมาณ หรือกองทุน โดยกระจายให้เครือข่าย องค์กรเอกชน ให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้ได้ งานการศึกษานอกระบบโรงเรียนบางอย่างต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วม มิเช่นนั้นอาจเกิดความบกพร่องได้ โดยการศึกษานอกระบบโรงเรียนในทศวรรษหน้า ควรประกอบด้วย

1. กิจกรรมสร้างทักษะทางการอ่าน และการเขียน สามารถอ่าน เขียน พิมพ์ คิด คำนวณ ได้ดี รวมทั้งการอ่านสัญลักษณ์จากคอมพิวเตอร์ การใช้อินเทอร์เน็ต เป็นต้น
2. กิจกรรมเพื่อการมีทักษะการคิด
3. กิจกรรมเพื่อสร้างคุณสมบัติเฉพาะตัวประกอบด้วยความสามารถในการใช้ทรัพยากร การมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การมีความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ

F.H. Harbison (อ้างถึงใน อุดม เขยกิจวงศ์, 2541) ได้ให้คำนิยามของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่าประกอบด้วยกิจกรรม 3 ประเภท ได้แก่

1. กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาทักษะและความรู้ของผู้ใช้แรงงานหรือทำงานอยู่
2. กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเตรียมบุคคลต่างๆ โดยเฉพาะเยาวชน สำหรับการเข้าทำงาน
3. กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาทักษะความรู้ และความเข้าใจที่อยู่นอกเหนือจากการงาน

W.H. Griffin (อ้างถึงใน อุดม เขยกิจวงศ์, 2541) ได้ให้ลักษณะกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า

1. เป็นโครงการหรือกิจกรรมทางด้านสังคม หรือการพัฒนา เช่น การควบคุมโรคมาลาเรีย หรือการศึกษาผู้ใหญ่

2. เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม และมีส่วนสนับสนุนให้มีความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ และสภาพแวดล้อม ซึ่งไม่ได้กำหนดไว้ในกิจกรรมศึกษาในระบบโรงเรียน

3. เป็นกิจกรรมหรือโครงการที่เป็นเรื่องการเรียนรู้จากประสบการณ์อันจะนำไปสู่ความสามารถในการเป็นผู้นำ และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในพฤติกรรมของบุคคลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรม

4. เป็นกิจกรรมที่มีเป้าหมายให้ทั้งเจ้าหน้าที่ และผู้เรียนที่มีภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจ หรือเชื้อชาติอย่างหนึ่ง ได้รับโอกาสการเรียนรู้ในอีกสภาพแวดล้อมหนึ่ง

5. เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ในการเรียนรู้กิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่นอกหลักสูตร

การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการเรียนรู้เพื่อคนทุกเพศทุกวัย ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้ของการศึกษานอกระบบโรงเรียน จึงต้องมีความหลากหลาย เพื่อให้เกิดความสอดคล้องและเหมาะสมดังนี้ (สุมาลี สังข์ศรี, 2545)

1. การศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทการศึกษายาสายสามัญ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ได้แก่ ความรู้ในการเขียนอ่าน การคำนวณเบื้องต้น การติดต่อสื่อสาร สังคมสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต หรือการศึกษาต่อ กิจกรรมในกลุ่มนี้ได้แก่

1.1 การสอนอ่านเขียน ให้แก่ผู้ไม่รู้หนังสือ และผู้ลืมหนังสือ มีทั้งการสอนอ่านเขียนสำหรับประชาชนทั่วไป สำหรับชาวไทยภูเขา สำหรับประชาชนชาวไทยมุสลิม

1.2 การศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญระดับประถม มัธยมศึกษา และมัธยมปลาย ซึ่งเทียบเท่าการศึกษาในระบบโรงเรียนระดับชั้นประถม มัธยมศึกษา และมัธยมปลาย ทุกระดับมีวิธีเรียนให้เลือกได้ 3 วิธี คือ แบบชั้นเรียน แบบเรียนด้วยตนเอง และแบบทางไกล

2. การศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทการให้ความรู้และทักษะอาชีพ เป็นการให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพสาขาต่างๆ เพื่อจะนำความรู้มาปรับปรุงอาชีพที่ประกอบอยู่หรือสร้างอาชีพใหม่เพื่อเพิ่มพูนรายได้ วิชาชีพที่เปิดสอนมีมากมายหลายสาขาทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม คหกรรม ศิลปกรรม หัตถกรรม พาณิชยกรรม เช่น ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมวิทยุ-โทรทัศน์ ช่างแอร์ พิมพ์ดีด คอมพิวเตอร์ ช่างยนต์ ตัดเย็บเสื้อผ้า อาหาร ขนม การเลี้ยงปลา การทำนาถั่ว การทำเครื่องจักรสาน ฯลฯ การฝึกอบรมวิชาชีพนี้จัดโดยหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน สมาคม มูลนิธิ เช่น สถาบัน เช่น สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมอาชีวศึกษา วิทยาลัยสารพัดช่าง กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมโรงเรียนฝึกอาชีพของเอกชน ฯลฯ โดยตัวอย่างของกิจกรรมฝึกอาชีพ ดังนี้

2.1 การฝึกอาชีพแบบกลุ่มสนใจ ประชาชนที่มีความสนใจวิชาชีพเดียวกัน สามารถรวมตัวกันให้ได้ 15 คน แล้วแจ้งให้เจ้าหน้าที่ของการศึกษานอกระบบโรงเรียนทราบเพื่อจะได้ติดต่อประสานหาวิทยากรมาฝึกอบรมให้ การอบรมในลักษณะนี้จะใช้เวลาไม่เกิน 30 ชั่วโมง

2.2 การฝึกอาชีพหลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ป.อ.) เป็นการให้โอกาสแก่เยาวชนที่จบ ป.6 แล้วไม่ได้ศึกษาต่อ ได้ศึกษาสายสามัญควบคู่ไปกับการฝึกอาชีพในท้องถิ่นใช้เวลาเรียน 3 ปี ได้ประกาศนียบัตรเทียบเท่ามัธยมศึกษาตอนต้น

2.3 การฝึกวิชาชีพหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จัดสำหรับผู้ที่จบ ม.3 แล้ว ไม่มีโอกาสศึกษาต่อ ให้ศึกษาทั้งวิชาสามัญและฝึกอาชีพ หรืออาจนำอาชีพที่ประกอบอยู่มาเทียบโอนได้ใช้เวลาเรียน 3 ปี จบแล้วได้วุฒิปวช.

3. การศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทให้ความรู้ทั่วไปและข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน เป็นการให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ความรู้ด้านสุขภาพ กฎหมาย ศาสนา สิ่งแวดล้อม การเมือง เศรษฐกิจ ฯลฯ การศึกษาในลักษณะนี้ ปัจจุบันเรียกว่า การศึกษาตามอัธยาศัย กิจกรรมในกลุ่มนี้ ได้แก่

- 3.1 การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้
- 3.2 การให้ความรู้ ข่าวสาร ผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์โทรทัศน์
- 3.3 การจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
- 3.4 ห้องสมุดประชาชน
- 3.5 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
- 3.6 ศูนย์วิทยาศาสตร์
- 3.7 พิพิธภัณฑ์
- 3.8 ศูนย์กีฬาันทนาการ
- 3.9 สวนสมุนไพร
- 3.10 การจัดตั้งแหล่งความรู้ในลักษณะต่างๆ

จากความหมายของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ได้กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อการเรียนรู้สำหรับบุคคลทุกเพศทุกวัย ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้ของการศึกษานอกระบบโรงเรียน จึงต้องมีความหลากหลาย ยืดหยุ่น เน้นการพัฒนาใน 3 ทักษะของผู้เรียน ได้แก่ ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Practice) และเจตคติ (Attitude) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรม สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตได้อย่างทันทีทันใด

นอกจากนี้ กิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียนในปัจจุบันมีความสำคัญและหลากหลายมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อความสนใจของผู้เรียน โดยผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการหลายท่านได้แบ่งของกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียนไว้ ดังนี้

รัตนา พุ่มไพศาล (2523) แบ่งประเภทของกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียนไว้ 6 ประเภท ดังนี้

1. การศึกษาสามัญหรือความรู้พื้นฐาน ได้แก่ ความรู้ด้านหนังสือ การอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ตลอดจนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคม
2. การศึกษาด้านอาชีพ รวมถึงเกษตรสหกรณ์ ได้แก่ การมุ่งพัฒนาความรู้ และทักษะเกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและทักษะที่เป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ
3. การศึกษาสำหรับการพัฒนาชุมชนและสภาพแวดล้อม ได้แก่ การให้การศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมของท้องถิ่นและสถาบันชาติ
4. การศึกษาเพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่ในครอบครัว ได้แก่ สุขอนามัย ในด้านการโภชนาการ และการตกแต่งบ้าน การเลี้ยงเด็ก การปรับปรุงบ้าน การวางแผนครอบครัว เป็นต้น
5. การศึกษาที่มุ่งสร้างความสุขสมบูรณ์แก่ชีวิต เช่น ดนตรี ศิลปะ สันทนาการ การศึกษาปรัชญา ศาสนา
6. การศึกษาเพื่อพัฒนาการจัดการ และเพิ่มผลผลิต เช่น ความรู้เกี่ยวกับการเพิ่มประสิทธิภาพ และความมั่นคงในอนาคต

สุนทร สุนันท์ชัย (2530) แบ่งประเภทของกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียนไว้ 6 ประเภท ดังนี้

1. สามัญศึกษาหรือการศึกษาทั่วไป เป็นการศึกษาที่เทียบเท่าระบบโรงเรียน ตั้งแต่ชั้นอ่านออกเขียนได้ จนถึงระดับอุดมศึกษา โดยผู้เรียนได้รับวุฒิหรือประกาศนียบัตร
2. การฝึกอาชีพ ได้แก่ การฝึกทักษะอาชีพของผู้เรียนตามความต้องการของผู้เรียน
3. การศึกษาด้านสุขภาพ สวัสดิภาพและชีวิตในครอบครัว ได้แก่ การป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บ โภชนาการ สวัสดิการ การจัดสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
4. การศึกษาด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ การปกครองประเทศ การปกครองท้องถิ่น การออกเสียงเลือกตั้ง การเสียภาษีอากร ฯลฯ
5. การศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคล ได้แก่ การศึกษาแบบเสรี การดนตรี ศิลปะ สันทนาการ
6. การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน ได้แก่ การศึกษาเพื่อมุ่งให้เกิดความสามารถในการมีส่วนร่วมของชุมชน

ศูนย์ฯ นพคุณ (2533) ได้แบ่งประเภทของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็น 5 ประเภท โดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายประชากร ดังนี้

1. การศึกษาแม่ และเด็ก หรือการศึกษาครอบครัว
2. กิจกรรมองค์กรเยาวชน
3. การศึกษาผู้ใหญ่
4. การศึกษาชุมชนหรือพัฒนาชุมชน
5. การศึกษาพิเศษหรือการศึกษาต่อเนื่อง

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2541) ได้แบ่งกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็น 3 ประเภท และใช้เป็น หลักในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของหน่วยงานต่างๆ ทั่วไป ได้แก่

1. กิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน โดยมีความมุ่งหมาย เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น สามารถนำความรู้ไปใช้ชีวิตประจำวันได้ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้ที่มีพลาดโอกาสในการศึกษาในระบบโรงเรียน มีโอกาสศึกษาหาความรู้ และปลูกฝังเจตคติที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต กิจกรรมประเภทนี้ได้แก่ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ การศึกษานอกระบบโรงเรียนระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย

2. กิจกรรมด้านการฝึกทักษะ เป็นการศึกษามุ่งให้ผู้เรียนเห็นช่องทางทำมาหากิน มีความรู้ มีทักษะและเจตคติที่ดี การประกอบอาชีพอิสระ อาชีพ ในตลาดแรงงาน หรือเพื่อปรับปรุงชีวิตของตนเอง และชุมชน รวมทั้งเพื่อเพิ่มวุฒิการศึกษา พัฒนาตนเองเกี่ยวกับหน้าที่ตนเองและ การงาน กิจกรรมประเภทนี้ได้แก่ กลุ่มสนใจ วิชาชีพพระยะสั้น หลักสูตรประกาศนียบัตร ตนเอง และการงาน กิจกรรมประเภทนี้ได้แก่ กลุ่มสนใจ วิชาชีพพระยะสั้น หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปอ.) และหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

3. กิจกรรมด้านข่าวสารข้อมูล เป็นการเสนอโอกาสและทางเลือกในการศึกษาทางเลือก ด้วยตนเองให้ประชาชน เพื่อเพิ่มเติมความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก และก่อให้เกิดโลกทัศน์ที่กว้างขวาง ใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงชีวิตให้ก้าวหน้าและดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็น สุข จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากสื่อ จากชุมชน และจากแหล่งการเรียนรู้ ซึ่ง สามารถเรียนได้ตลอดเวลา และเกิดขึ้นในช่วงวัยตลอดชีวิตหรือจัดได้ว่าเป็นการศึกษาตาม อธิบายได้แก่ การจัดห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ วิทย์ และโทรทัศน์ เพื่อการศึกษา การบริการสื่อ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

วิชานี้ ศิลปะทฤษฎี และ ชัยยศ อิมสุวรรณ (2547) แบ่งกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนสามารถสรุปได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. การศึกษาจากระบบโรงเรียนประเภทให้ความรู้พื้นฐาน กิจกรรมในกลุ่มนี้เป็นกิจกรรมที่จัดเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความสามารถในการอ่านเขียน มีความรู้ในการคิดคำนวณ รู้เรื่องราวที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน สภาพแวดล้อม สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม อันจะเป็นความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิตหรือจะพัฒนาความรู้ในระดับสูงขึ้นไป ตัวอย่างกิจกรรมในกลุ่มนี้ได้แก่ การสอนอ่านเขียน โครงการณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ การศึกษาออกโรงเรียนสายสามัญเทียบเท่าระดับชั้นประถม มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการฝึกอบรมประชาชนในชนบท การจัดฝึกอบรมประชาชนในชนบทคำนึงถึงความต้องการและความสอดคล้องกับสภาพปัญหาของประชาชน การฝึกอบรมได้จัดให้กับกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มเกษตรกรกลุ่มที่ประกอบอาชีพทางการช่าง และค้าขาย และกลุ่มที่ทำงานด้านบริหาร หรือกลุ่มผู้นำชุมชนเนื้อหาที่สอดคล้องกับกลุ่ม เช่น การอบรมกลุ่มแม่บ้านในโครงการพัฒนาครอบครัว การอบรมเยาวชนในเรื่องอาชีพ หรือการพัฒนาทักษะชีวิต การฝึกอบรมกลุ่มผู้นำชุมชนในเรื่องการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน การจัดทำที่ประชาคมการสร้างภาวะผู้นำในชุมชน หรือการจัดทำโครงการหมู่บ้านปลอดยาเสพติด เป็นต้น

2. การศึกษาจากระบบโรงเรียนประเภทให้ความรู้ และทักษะอาชีพ กิจกรรมในกลุ่มนี้ได้แก่ การฝึกอาชีพระยะสั้น การฝึกอาชีพแบบกลุ่มสนใจ จัดขึ้นเพื่อให้ความรู้ ให้การอบรมทางด้านวิชาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เกี่ยวกับอาชีพในท้องถิ่น อาชีพที่เพิ่มพูนรายได้ ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะให้กลุ่มเป้าหมายได้มีความรู้ มีทักษะในวิชาชีพเฉพาะอย่างเพื่อนำมาปรับปรุงอาชีพของตน หรือสร้างอาชีพใหม่เพื่อเพิ่มพูนรายได้ ตัวอย่างกิจกรรมในกลุ่มนี้ได้แก่ ช่างซ่อมวิทยุโทรทัศน์ ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมเครื่องรถยนต์ ตัดเย็บเสื้อผ้า อาหารขนม ช่างฝีมือ ได้แก่ ช่างซ่อมวิทยุโทรทัศน์ ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมเครื่องยนต์ ตัดเย็บเสื้อผ้า อาหารขนม ช่างฝีมือพิมพ์ดีด การเลี้ยงไก่พื้นบ้าน การปลูกพืชหมุนเวียน การทอผ้า การทำเครื่องจักรสาน ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการให้ศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปอ.) การให้การศึกษาทางด้านวิชาชีพตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

3. การศึกษาจากระบบโรงเรียนประเภทความรู้ทั่วไปและข้อมูลข่าวสารที่เป็นปัจจุบัน เพื่อให้ความรู้ ข่าวสาร ที่ทันต่อเหตุการณ์เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน สามารถนำมาปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ และการดำเนินชีวิต ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาชุมชน และสังคมต่อไป

สุมาลี สังข์ศรี (2551) แบ่งกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนออกเป็น 3 ประเภทหลัก ดังนี้

1. กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทการศึกษาพื้นฐาน เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้แก่ ความรู้ในการอ่านเขียน การคำนวณเบื้องต้น การติดต่อสื่อสาร ด้วยวิธีการสอนอ่านเขียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนสามัญระดับประถม 3 วิธี คือ แบบชั้นเรียน แบบเรียนด้วยตนเอง และแบบทางไกล เป็นต้น

2. กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทการให้ความรู้ และทักษะอาชีพ เป็นการให้ความรู้ในสาขาวิชา ต่าง ๆ เพื่อจะนำความรู้มาปรับปรุงการประกอบอาชีพหรือสร้างอาชีพใหม่ เช่น การอุตสาหกรรม คหกรรม ศิลปกรรม ฯลฯ ด้วยวิธี การฝึกอาชีพระยะสั้น การฝึกอาชีพแบบกลุ่มสนใจ และหลักสูตรระยะสั้นของสถาบันต่าง ๆ เป็นต้น

3. กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทให้ความรู้ทั่วไปและข่าวสารข้อมูลที่ เป็นปัจจุบัน อันเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ความรู้ด้านสุขภาพ กฎหมาย ศาสนา สิ่งแวดล้อม ด้วยการอบรมโดยวิทยากร ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียน ชุมชน เป็นต้น

Knowles (1950) ได้แบ่งประเภทของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามเกณฑ์ พฤติกรรมที่ประสงค์ จะก่อให้เกิดแก่ผู้เรียน 5 ประเภท ดังนี้

1. ด้านความรู้ ควรใช้กิจกรรม เช่น การอ่าน การบรรยาย การอภิปราย เนื้อหาจากตำรา การอภิปรายเป็นคณะ และการใช้อุปกรณ์โสตทัศนศึกษา

2. ด้านความเข้าใจ ควรใช้กิจกรรม เช่น การอภิปรายแก้ปัญหาระหว่างผู้เรียน การยกตัวอย่างเฉพาะกรณี และการเล่นเกมต่าง ๆ

3. ด้านทักษะ ควรใช้กิจกรรม เช่น การสาธิตขั้นต้นหรือวิธีการ การฝึกซ้อม การทำแบบฝึกหัด การฝึกทำางา และการแสดงบทบาทสมมติ

4. ด้านทัศนคติ ควรใช้กิจกรรม เช่น การให้อภิปรายอย่างอิสระ การให้คำปรึกษา การยกตัวอย่างเฉพาะกรณี และการเล่นเกมต่าง ๆ

5. ด้านค่านิยม ควรใช้กิจกรรม เช่น การสัมมนา การแสดงบทบาทสมมติ การฟังธรรม และการอภิปรายขึ้นปรัชญา

6. ด้านความสนใจ ควรใช้กิจกรรม เช่น รายการโทรทัศน์ รายการทางวิทยุ การจัดทัศนศึกษา การจัดนิทรรศการการจัดฉายภาพยนตร์ การแสดงละคร

Coombs and Ahmed (1974) แบ่งกิจกรรมการศึกษานอกระบบ เป็น 4 ประเภท คือ

1. การศึกษาขั้นพื้นฐาน (General Education) เพื่อการให้ประชาชนในชนบทอ่านออกเขียนได้ คิดเลขได้ นอกจากนั้นต้องมีความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม

2. การศึกษาเพื่อปรับปรุงชีวิตครอบครัว (Family Education) เป็นการเสริมความรู้ ทักษะ และเจตคติในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตครอบครัว เช่น ด้านสุขภาพ อนามัย โภชนาการ การดูแลบ้านเรือน

3. การศึกษาเพื่อการปรับปรุงชุมชน (Community Development Education) เป็นการพัฒนาศักยภาพให้ประชาชนปรับปรุงชุมชนตนเองได้ ได้เรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆ ให้ชุมชนมีการร่วมมือกันช่วยแก้ปัญหาในชุมชน และการพัฒนาการประเทศชาติ

4. การศึกษาเพื่อการอาชีพ (Vocational Education) เป็นการ พัฒนาความรู้ ทักษะ กิจกรรมให้ประชาชนมีอาชีพ หรือเกี่ยวกับการประกอบกิจการทางเศรษฐกิจ เช่น ฝึกอาชีพตัดผม เลี้ยงปศุสัตว์ การทอผ้า และแก้เครื่องยนต์ เป็นต้น

เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับประเภทของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งผนวกรวมไปถึงกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย ด้วยนั้น สามารถสรุปได้ว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย โดยมีประเภทของกิจกรรมหลัก 3 ประการ คือ

1. กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้านความรู้พื้นฐาน เพื่อให้เกิดความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

2. กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้านการฝึกทักษะ เพื่อให้ความรู้และทักษะชีพเพื่อนำไปประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ก่อให้เกิดการพึ่งตนเอง

3. กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้านข่าวสารข้อมูล ซึ่งให้ความรู้ทั่วไปและข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน เพื่อให้มีความทันสมัยในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ตอนที่ 3 แนวคิดการศึกษาโดยครอบครัวหรือบ้านเรียน

3.1 ความหมายของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือบ้านเรียน

Galen and Pitman (1991) ได้ให้ความหมายของการศึกษาโดยครอบครัวว่า “กิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้ถูกวางแผนขึ้นอย่างตั้งใจสำหรับเด็กที่เป็นสมาชิกในครอบครัว โดยกิจกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นในบ้านหรือสภาพการณ์แบบครอบครัวที่มีผู้ปกครองทำหน้าที่ครูหรือผู้กำกับดูแลกิจกรรมเหล่านั้น”

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ประกาศใช้ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นสิทธิโดยถูกต้องตามมาตรา 12 ที่ให้ครอบครัวจัดการศึกษา ชั้นพื้นฐานได้ เป็นทางเลือกของครอบครัว ที่ประสงค์จะจัดการศึกษาให้กับบุตรเอง หากไม่ประสงค์จะส่งลูกเข้าโรงเรียนโดยสภาพความเป็นจริงการจัดการโดยครอบครัว ได้มีการดำเนินงานมาบ้างแล้วก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แม้จะมีจำนวนไม่มาก เท่าที่มีข้อมูลประมาณ 2-3 ครอบครัว หลังจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ประกาศใช้ การดำเนินงานในเรื่องนี้ได้มีการศึกษาองค์ความรู้จากต่างประเทศ เพื่อนำไปสู่การดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมสอดคล้องกับประเทศไทย พร้อมทั้งได้มีครอบครัวที่ตัดสินใจดำเนินการจัดการศึกษาให้ลูก ตามสิทธิที่ครอบครัวได้รับโดยถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 12 สิทธิการจัดการศึกษาชั้นพื้นฐานโดยครอบครัวนี้ จะต้องเป็นไปตามกฎกระทรวง กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิการจัดการศึกษาชั้นพื้นฐาน โดยครอบครัว (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542)

ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ (2543) กล่าวว่า การศึกษาโดยครอบครัว คือ การศึกษาชั้นพื้นฐานที่ครอบครัวจัดขึ้นตามสิทธิคุ้มครองของกฎหมายโดยมีรูปแบบการจัดการศึกษาแบบใดแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย อย่างมีการเทียบเป็นผลการศึกษาได้ โดยมีลักษณะดังนี้

1. เป็นการจัดการศึกษาที่พ่อ แม่ หรือผู้ปกครอง เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง อาจเป็นการจัดการศึกษาเองทั้งหมด หรือโดยมีข้อตกลงจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน อาจเป็นผู้สอนด้วยตนเอง หรืออำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนการสอนขึ้น
2. มีการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนครอบครัวเดียว หรือศูนย์การเรียนกลุ่มครอบครัว (บางครอบครัวอาจเลือกที่จะไม่เป็นศูนย์การเรียนก็ได้)
3. สาระและกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ที่จัดขึ้น เป็นไปในแนวตอบสนองต่อปรัชญา ทักษะ ความเชื่อ ความสนใจ ความต้องการหรือปัญหาแต่ละครอบครัว จึงเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีความแตกต่างหลากหลายกันไป มีความยืดหยุ่นเป็นอิสระมากกว่าการศึกษาในแบบแผนเดิม
4. ความสำเร็จของการศึกษา มุ่งไปที่การพัฒนาศักยภาพเด็กเป็นรายบุคคล อย่างสอดคล้องตรงความถนัด ความสนใจ และความต้องการที่มีอยู่จริง จากการเป็นหน่วยการศึกษาขนาดเล็กที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบตัวต่อตัว และผสมผสานไปกับวิถีชีวิตได้
5. ไม่ใช่การศึกษาที่เป็นกิจการทางธุรกิจเพื่อผลกำไร และไม่เข้าไปเพื่อการแอบอ้างแสวงหาผลประโยชน์จากเด็ก ในด้านการบริหารจัดการและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นองค์กรหลักที่มีบทบาท หน้าที่สำคัญในการกำกับ ดูแล ช่วยเหลือ และ

สนับสนุนให้ครอบครัวสามารถจัดการศึกษาได้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และครอบครัว ควรมีการประสานสัมพันธ์ที่ดีในรูปแบบกัลยาณมิตร เพื่อเป็นการเข้าใจ เข้าถึง และ ร่วมพัฒนาการจัดการศึกษาของครอบครัว

ในเบื้องต้น เบื้องต้น จึงได้สรุปภาพรวมการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ดังนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐาน, ม.ป.ป.: 1-2)

1. เป็นการศึกษาที่มีรูปแบบการจัดการที่มีความหลากหลาย แตกต่างไปตามปรัชญา ทัศนคติ ความเชื่อของครอบครัว สภาพของครอบครัวและตัวผู้เรียน ดังนั้นแผนการจัดการศึกษาของ ครอบครัวจึงมีลักษณะเป็น แผนการจัดการศึกษารายบุคคล (Individual Education Program) ที่ ผสมผสานประยุกต์หลักสูตรจากหลายแนวคิด โดยมีหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของ กระทรวงศึกษาธิการเป็นหลักและมีความยืดหยุ่นในเรื่องเวลาและสาระการเรียนรู้ โดยไม่หยุดนิ่ง ตายตัว มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับภาวะการณ์ในสังคมและวิทยาการต่างๆ ตลอดเวลา

2. เป็นการศึกษาที่มีจุดเน้นสอดคล้องกับแนวจัดการศึกษา มาตรา 22 และมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ดังนี้

2.1 มุ่งพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรู้ควบคู่คุณธรรม สามารถ ดำเนินชีวิตอย่างรู้เท่าทัน ทำคุณประโยชน์ให้กับสังคม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2.2 ยึดผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด โดยจัดกระบวนการจัดการศึกษาที่สอดคล้อง และ สามารถพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ซึ่งเน้นรูปแบบการบูรณาการโดยนำวิถีชีวิต เป็นตัวตั้งในการจัดการเรียนรู้ เน้นการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามสภาพจริง ที่แสดงถึง พัฒนาการของผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

3. เป็นการศึกษาที่ผู้เรียนสามารถขอเข้ารับการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียนในช่วงชั้นที่ 1, 2, 3 และ 4 เพื่อพัฒนาคุณภาพจัดการ การศึกษาของครอบครัวและพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และสามารถขอเข้ารับการประเมินคุณภาพ ระดับชาติในชั้น ป.3, ป.6, ม.3, และม.6 จากสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การ มหาชน) โดยเฉพาะในปีสุดท้าย ของระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อนำไปใช้ในการศึกษาต่อ ระดับอุดมศึกษา

4. เป็นการศึกษาที่ผู้เรียนมีศักดิ์และสิทธิเช่นเดียวกับผู้เรียนในระบบได้รับ โดยครอบครัว ประเมินความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นระยะๆ ระหว่างการจัดการเรียนรู้ และเขตพื้นที่ การศึกษาประเมินและรับรองคุณภาพการจัดการศึกษาและคุณภาพของผู้เรียนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

5. เป็นการศึกษาที่ครอบครัวมีภาวะความรับผิดชอบในการจัดทำเอกสาร/หลักฐานที่แสดงร่องรอยพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อประโยชน์ต่อการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในการผ่านชั้นปี และผ่านช่วงชั้น

จากบริบทดังกล่าว จะมีภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวที่สำคัญได้แก่ ครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา และสถาบันทดสอบการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) แต่ละภาคส่วนมีบทบาทภารกิจเชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกัน นับตั้งแต่การขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว การจัดทำแผนการจัดการศึกษา การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ การเทียบโอนผลการเรียน การจัดทำเอกสาร/หลักฐานการศึกษา การยกเลิกจัดการศึกษาโดยครอบครัว และสิทธิและประโยชน์ที่ครอบครัวพึงจะได้รับรายละเอียด ดังปรากฏตามแผนภูมิบทบาทภารกิจของภาคส่วนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

ตอนที่ 4 แนวคิดละครเพื่อการพัฒนา

4.1 ความหมายของศิลปะการละคร

ศิลปะการละครเป็นคำที่มีความหมายกว้าง และได้รวมเอาศิลปะการแสดงประเภทต่างๆ เข้าไว้ด้วยกันอย่างผสมผสาน ซึ่งคำนิยามของละครนั้นมิผู้ได้อธิบายแตกต่างกันดังเช่น

“ละคร” คือ มหรสพอย่างหนึ่งที่เล่นเป็นเรื่องต่างๆ มุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดความบันเทิงใจ สนุกสนานเพลิดเพลิน หรือเร้าความรู้สึกของผู้ดูแล ขณะเดียวกันผู้ดูแลก็ได้แนวความคิด คติธรรม และปรัชญาจากละครนั้น ละครเป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งที่แสดงออกซึ่งอารมณ์ของมนุษย์ โดยสร้างตัวละครและสถานการณ์ขึ้น เพื่อให้ตัวละครแสดงอารมณ์ออกมาตามสถานการณ์ ก่อให้เกิดเหตุการณ์สอดคล้องสืบเนื่องกันเป็นเรื่องใหญ่ หากเรื่องเล็กๆ ที่ตัดออกเป็นตอนๆ นั้นต่อเนื่องกันโดยสนิทเป็นที่พอใจของคนดูก็นับว่าเป็นละครที่ดี (<http://www.knit.or.th/docs/policybrief-lakorn.pdf>)

มนตรี ตรีโมท ได้อธิบายว่า “ละคร” หมายถึง การแสดงที่เป็นเรื่องราว ได้รับวัฒนธรรมมาจากอินเดีย เพราะมีการแสดงและทำร้ายรำที่คล้ายคลึงกับของอินเดีย

ฉวีวรรณ กินาวงศ์ (2520) อธิบายว่า “การละเล่นที่แสดงกิริยาท่าทางซึ่งจะเป็นรำหรือเต้น ก็เรียก ละครด้วย”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525) อธิบายว่า “ละครเป็นการเล่นจำพวกหนึ่ง ปรกติตัวแสดงแต่งเครื่องมีบทบาทล่านาดังๆ มีท่ารำและมีทำเพลง มักแสดงเป็นเรื่องราว (ยกเว้น โขน ลิเก) ละครจำพวกนี้มีความแตกต่างกันออกไปบ้างตามชนิดของละคร แต่ไม่มีแต่งเครื่อง ไม่มีร้อง ไม่มีรำ หรือทำเพลงโดยตรง เช่น ละครพูด ละครตลก”

Morris (1973) อธิบายการแสดงละครหรือ Dramatization ว่า “เป็นการแสดงออกหรือ ศิลปะอย่างหนึ่งในรูปของการแสดงละคร แต่ไม่ใช้การละครโดยตรง เป็นเทคนิคอย่างหนึ่งที่ทำให้ บุคคลได้มีโอกาสเปิดเผยและแสดงทัศนคติของเขาที่ไม่แสดงออกมาได้โดยตรง และยังฝึกปฏิบัติ ให้เกิดทักษะต่างๆ ร่วมกัน”

นิพนธ์ ศุขปริดี และลัดดา ศุขปริดี (2517) อธิบายว่า “การแสดงละคร หมายถึง การแสดง ละครที่จัดขึ้นเหมือนกับสถานการณ์ที่น่าจะเป็นจริงมากที่สุด ทั้งบุคลิกภาพ การแต่งกายละ สิ่งแวดล้อม การจัดแสดงละครแบบนี้เป็นเรื่องยุ่งยากซับซ้อนต้องอาศัยกำลังคนและเวลา”

สุจิต เพียรชอบ (2524) กล่าวว่า “การแสดงละคร คือ การแสดงเป็นเรื่องเป็นราวอย่าง ง่ายๆ พอที่ผู้เรียนจะแสดงได้เพื่อความบันเทิงใจของผู้แสดงเองและผู้ชม ”

เศรษฐ พลอินทร์ (2524) ว่า “การแสดงละคร Stanislavski นักการละครชาวรัสเซียผู้ วางรากฐานละครแนวสัญนิยม กล่าวว่า “ละครคือการนำความจริงของชีวิตขึ้นไปแสดงบนเวทีให้ ผู้ชมเห็น”

สรุปความหมายโดยรวมแล้ว ละครคือการนำเสนอ สะท้อน สภาพและสภาวะความเป็น จริงของมนุษย์โดยมีเป้าหมายต่อคนดูต่างกันไป แต่ทั้งนี้ยังมีนักการละครบางคนที่หลีกเลี่ยงการให้ ความหมายของละครด้วยเหตุผลว่าอาจทำให้เป้าหมายของละครบิดเบือนไป เช่น ชนประคัลภ์ จันทรเรือง (2538) ที่ไม่ได้กล่าวโดยตรงว่าละครคืออะไร แต่อธิบายถึงองค์ประกอบละครและ เป้าหมายของละครดังนี้ “เมื่อใดก็ตามที่มี นักแสดง เรื่องราว คนดู สามสิ่งนี้เกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน และสถานที่ใดๆ ก็ตาม เมื่อนั้นละครจะเกิดขึ้น” และ “เป้าหมายของละคร คือ เพื่อให้คนดูเกิดการ เปลี่ยนแปลงทางความคิดและพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้นกับชีวิตและสังคมของตน”

สรุปได้ว่า ละครคือการแสดงในรูปแบบหนึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรม เป็นเรื่องราวที่ชัดเจน สามารถสื่อให้ผู้รับชมเข้าใจและเข้าถึงความหมายที่ต้องการจะบอกประวัติของละครสร้างสรรค์ การใช้ละครการศึกษา (Education Drama) หรือละครที่ใช้ในการศึกษา (Drama in Education) หรือละครสร้างสรรค์ (Creative Drama) เพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนนั้น มีประวัติความ

เป็นมาที่ต่อเนื่องอยู่ในหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ แคนาดา ออสเตรเลีย และญี่ปุ่น แต่ประเทศที่มีการบุกเบิกและนำเอาละครมาใช้ในการศึกษาในระบบอย่างเอาจริงจังนั้นคือ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และแคนาดา

ทศวรรษที่ 1920 (ช่วงปี พ.ศ. 2463-2473) นับเป็นยุคแรกที่นักการศึกษาในสหรัฐอเมริกา เช่น จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ฟรานซิส ปาร์กเกอร์ (Francis Parker) วิลเลียม เคิร์กแพทริก (William Kirkpatrick) และ ฮิวจ์ เมิร์นส (Hugh Merns) ได้ริเริ่มแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาที่ว่า “การศึกษาที่สมบูรณ์นั้นต้องพัฒนาผู้เรียนทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคมหรือ จิตใจ” นักการศึกษาเหล่านี้เล็งเห็นคุณค่าของศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณค่าของละครในการ สร้างการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential learning) ที่ไม่เหมือนการเรียนรู้ในลักษณะอื่นๆ ในยุคนี้นักการศึกษาที่สำคัญ คือ วินนีเฟร็ด วอร์ด (Winifred Ward) ซึ่งได้เริ่มให้ความสนใจกับ “กระบวนการ” ของละครที่ใช้ภายในห้องเรียนเพื่อจุดประสงค์ในการเรียนรู้ของนักเรียน

ทศวรรษที่ 1930 (พ.ศ. 2473-2483) เป็นยุคมีทิศทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา แต่ก็ เป็นยุคที่ชาวอเมริกันเริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องของวัฒนธรรมและการศึกษา เป็นยุคที่พัฒนาการของ ละครสร้างสรรค์เป็นไปด้วยความรวดเร็วและราบรื่น วินนีเฟร็ด วอร์ดทำการทดลองกิจกรรมด้าน ละครในห้องเรียนหลากหลายรูปแบบ มีการบันทึกการทดลองเหล่านี้ไว้อย่างเป็นระบบ ในที่สุด ตำรา “Creative Dramatics” ก็ถือกำเนิดขึ้น ในปี ค.ศ. 1930 และตามมาด้วยหนังสือ “Playmaking with Children” ในปี ค.ศ. 1947 หนังสือทั้งสองเล่มนี้ยังคงให้ความรู้พื้นฐานในเชิง ทฤษฎีอันเป็นประโยชน์ต่อการใช้ละครสร้างสรรค์ในห้องเรียนจนจบทุกวันนี้

แนวทางของวอร์ดมีลักษณะเฉพาะตัว ดังนี้

1. มีการฝึกทักษะให้กับผู้เรียนอย่างเป็นลำดับขั้นตอนจากง่ายไปยาก เริ่มต้นจากการ แสดงออกด้วยท่าทางการเคลื่อนไหวและการใช้ท่าใบ้ จากนั้นเป็นการฝึกทักษะที่ยากขึ้น คือการแสดง เป็นตัวละคร มีการใช้ภาษาพูด จนสามารถแสดงละครแบบพูดต้นสดได้ในที่สุด
2. ใช้วรรณกรรมเป็นวัตถุดิบสำหรับการทำกิจกรรมละครสร้างสรรค์
3. มีการวิเคราะห์ตัวละครเพื่อทำให้ผู้เรียนเข้าใจในสภาวะที่ตัวละครต้องเผชิญ
4. ครูหรือผู้นำกิจกรรมทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะ
5. การแสดงละครเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง

ทศวรรษที่ 1940 (พ.ศ.2483-2493) เป็นช่วงที่เวลาตีเกี่ยวกับการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุคนี้ เป็นยุคที่สหรัฐอเมริกาเริ่มฟื้นตัวจากสภาวะ

เศรษฐกิจตกต่ำและการที่สหรัฐอเมริกาเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงเป็นเหตุให้โครงการด้านศิลปะและการศึกษาถูกระงับไว้ชั่วคราว แต่ยุคนี้ได้ให้กำเนิด “สมาคมละครการศึกษาแห่งอเมริกา (American Education Theatre Association)” และสมาคมละครสำหรับเด็กแห่งสหรัฐอเมริกา (Children's Theatre Association of America) ขึ้น การก่อตั้งสมาคมเหล่านี้มีส่วนสำคัญยิ่งในการก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวในการใช้ละครเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในยุคต่อๆ มา

ทศวรรษที่ 1950 (พ.ศ.2493-2503) เป็นช่วงเวลา “ละครสร้างสรรค์” ได้ถือกำเนิดอย่างเป็นรูปธรรมและเริ่มได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในปี ค.ศ.1950 คณะกรรมการทำเนียบขาวแห่งสหรัฐอเมริกาได้มีการประชุมสัมมนาในหัวข้อ “ความสำคัญของประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์และการแสดงออกด้วยศิลปะต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ” การประชุมสัมมนาในครั้งนั้น ทำให้ศิลปะการละครได้รับการยอมรับในคุณค่า ไม่ว่าจะ เป็นคุณค่าในด้านศิลปะหรือด้านการศึกษา ยุคสมัยนี้ จึงเป็นยุคที่ทำให้กำเนิดนักการละครที่สนใจทำงานเพื่อการศึกษาโดยเป็นยุคที่ทุกคนล้วนทำงานในชั้นบุกเบิกและทดลอง บุคคลที่โดดเด่นในช่วงนี้คือ เจอรัลดีน เบรน ซิกส์ (Geraldine Brain Siks) เป็นอาจารย์ด้านการละคร ณ University of Washington ได้เขียนหนังสือและบทความต่างๆ ที่ว่าด้วยละครที่ใช้ในการศึกษา เป็นจำนวนมาก ผลงานที่โดดเด่น คือ หนังสือชื่อ “Creative Drama : An Art for Children” (1958) และ “Children's Theatre and Creative Drama ” (1961) และ “Drama with Children” (1977) ซิกส์ ได้นำเสนอแนวคิดว่าด้วยการใช้ “กระบวนการ” ที่สอนให้ผู้เรียนเข้าใจใน “องค์ประกอบของการสร้างละคร” (เช่น ตัวละคร สถานที่ สถานการณ์ ความขัดแย้ง) ที่เป็นลำดับขั้นตอน โดยมีจุดประสงค์ที่จะให้ผู้เรียนได้ทำงานที่เป็น “ศิลปะ” (ซึ่งในที่นี้คือ ศิลปะการละคร) โดยมีผลพลอยได้เป็นเรื่องของทักษะด้านการใช้ภาษาเป็นหลัก ซิกส์ใช้วิธีการแบบ “ปฏิบัติการ” ที่เป็นระบบ ซึ่งครู หรือนักการละครสามารถศึกษาและนำไปปฏิบัติตามได้ สรุปแล้ว สำหรับทศวรรษ 1950 นี้ การเคลื่อนไหวที่สำคัญคือ การเริ่มให้มีการเรียนการสอนวิชาละครสร้างสรรค์และวิชาด้านศิลปะการละครเพื่อเด็กและเยาวชนในมหาวิทยาลัยต่างๆ ในสหรัฐอเมริกา การเคลื่อนไหวในทำนองเดียวกันก็ได้เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษ ปีเตอร์ สเลด (Peter Slade) ได้เขียนหนังสือ “Child Drama” ในปี ค.ศ. 1954 ซึ่งเป็นหนังสือที่ส่งอิทธิพลในด้านความคิดเกี่ยวกับละครที่ใช้ในการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษา นอกจากนี้ยังเขียน “Experience of Spontaneity” (1968) และ “Natural Dance” (1977) ซึ่งล้วนเป็นหนังสือที่สำคัญมาจนถึงทุกวันนี้ นอกจากนี้ เขายังเป็นผู้บุกเบิกและเป็นประธานสมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทยอังกฤษ (Educational Drama Association) อีกด้วย

ทศวรรษ 1960 (พ.ศ. 2503-2513) เป็นยุคแห่งความสว่างไสวของการศึกษาศิลปะในโรงเรียน สาเหตุหลักนั้นเป็นเพราะประธานาธิบดี จอห์น เอฟ. เคนเนดี (John F. Kennedy) ได้ให้การสนับสนุนอย่างเป็นทางการในการใช้ศิลปะในโรงเรียนทั่วทั้งสหรัฐอเมริกา (Artist-in-schools) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐบาลที่เป็นที่รู้จักกันดีคือ “สำนักงานกองทุนส่งเสริมศิลปะแห่งชาติ (National Endowment for the Arts)” ซึ่งมีหน้าที่ในการสนับสนุนทั้งในด้านการเงิน การประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการยกเว้นภาษีให้กับโครงการศิลปะที่ไม่มุ่งแสวงหาผลกำไร นอกจากนี้ทศวรรษนี้ยังเป็นครั้งแรกที่มีการจัดประชุมสัมมนาละครการศึกษาในระดับนานาชาติ ในปี ค.ศ. 1967 ณ เมืองวอชิงตัน สหรัฐอเมริกาอีกด้วย นับได้ว่ายุคนี้เป็นยุคที่ได้อ่างรากฐานด้านละครที่ใช้ในโรงเรียนและเป็นยุคที่วางรากฐานให้กับการส่งเสริมสนับสนุนงานศิลปะโดยทั่วไปในสหรัฐอเมริกาด้วยในเวลาเดียวกัน ซึ่งทั้งสองสิ่งนี้ส่งผลต่อพัฒนาการของศิลปะการละครในยุคต่อมา ส่วนในประเทศอังกฤษนั้น ไบรอัน เวย์ (Brian Way) ได้เขียนหนังสือเล่มสำคัญคือ “Development through Drama”(1967) ซึ่งได้ส่งอิทธิพลอย่างกว้างขวางต่อแนวคิดเชิงทฤษฎีว่าด้วยการใช้ละครในการพัฒนามนุษย์ นับตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว สังคม ท้องถิ่น ประเทศ ไปจนถึงระดับโลก หนังสือของเวย์ ได้รับความนิยมนมากที่สุดจนได้รับเลือกให้เป็น “ตำรา” ใช้ในระดับมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา เวย์ เชื่อว่า กระบวนการฝึกฝนด้านละครนั้นมีลำดับขั้นตอนดังนี้ คือ เริ่มจากการฝึกสมาธิ ฝึกการใช้ประสาทสัมผัส การใช้จินตนาการ การใช้ร่างกาย การใช้ภาษาพูด การใช้อารมณ์ความรู้สึก และการใช้สติปัญญา ในคำว่า “ขั้นตอน” ของเวย์ นั้น ไม่ใช่ขั้นตอนแบบ “ขั้นบันได” แต่เขาได้เสนอรูปแบบของวงกลมที่ซ้อนกันหลายๆวง โดยที่วงกลมที่อยู่สูงสุดในนั้น เป็นการฝึกประสบการณ์ในระดับปัจเจกบุคคลและในวงกลมที่อยู่ซ้อนขึ้นมา นั้นเป็นประสบการณ์กับสิ่งที่อยู่รอบตัว เขาเห็นว่า คำว่า “กระบวนการ” ของเขานั้น จะเริ่มจากวงกลมวงไหนก่อนก็ได้ เพียงแต่ครูหรือผู้นำกิจกรรมจะต้องสร้างกระบวนการทางทักษะให้เหมาะสมกับประสบการณ์และความต้องการของผู้เรียน โดยทั้งหมดนี้ต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง (Landy, 1982:31)

ทศวรรษ 1970 (พ.ศ. 2513- 2523) เป็นยุคที่มีการเคลื่อนไหวในเชิงรุกมากขึ้น ในปี ค.ศ. 1977 กลุ่มผู้นำด้านละคร ครูและนักวิชาการชาวอเมริกันจำนวน 35 คนได้ประชุมสุดยอดที่รัฐวิสคอนซิน (Wisconsin) สหรัฐอเมริกา เพื่อวางแผนด้านนโยบาย และแนวทางในการใช้ละครเพื่อการพัฒนาผู้เรียน มีการร่างนิยามคำศัพท์เฉพาะต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน และมีการสร้างเครือข่ายด้านละครสร้างสรรค์ขึ้นทั่วประเทศ สมาพันธ์และมูลนิธิต่างๆ เริ่มหันมาให้ความสนใจในการเผยแพร่ จัดฝึกอบรมสัมมนาให้กับครูและผู้บริหารอย่างกว้างขวาง เช่น มูลนิธิ จอห์น

ดี ร็อกกี้ เฟลเลอร์ (John D. Rockefeller) ได้ตีพิมพ์หนังสือเล่มสำคัญ “มาตั้งสติให้ถูกต้องดีกว่า” (Coming to Our Senses) ยุคนี้เป็นยุคที่เริ่มมีการใช้ละครสร้างสรรค์กับกลุ่มประชากรที่หลากหลายขึ้น เช่นกลุ่มบุคคลพิเศษ (คนพิการ) กลุ่มผู้ใหญ่ตลอดจนกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น โคลแมน เจนนิ่งส์ (Coleman Jennings) เป็นผู้บุกเบิกด้านละครสร้างสรรค์ที่สำคัญคนหนึ่งในยุคนี้

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ ริชาร์ด คอร์ทนี่ (Richard Courtney) จาก University of Calgary ประเทศแคนาดา ก็ได้บุกเบิกหลักสูตร “ละครเพื่อการพัฒนา” (Developmental Drama) เขาได้วางรากฐานการศึกษาค้นคว้า วิจัย ความสัมพันธ์ระหว่าง “นาฏการ” “ละคร” ในกระบวนการเจริญเติบโตของมนุษย์ ตลอดจนศึกษาอิทธิพลของละครที่มีต่อพัฒนาการทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน จอห์น ฮอดจ์สัน (John Hodgson) จากวิทยาลัยด้านศึกษาศาสตร์ Bretton Hall College ประเทศอังกฤษก็ได้จัดฝึกอบรมครูให้ใช้ละครที่ใช้ในห้องเรียน ยุคนี้เป็นยุคที่นักการละครในการศึกษาจำนวนมากในประเทศอังกฤษได้วางรากฐานที่สำคัญไว้ในระบบการเรียนการสอน และการฝึกอบรมครู ไม่ว่าจะเป็น กาวิน โบลตัน (Gavin Bolton) หรือ อัลเบิร์ต คูลล์ัม (Albert Cullum) เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่า ละครการศึกษา (Educational Drama) ในสหรัฐอเมริกา มักจะเกิดจากภาควิชาการละคร (Theatre Department) ในขณะที่ในประเทศอังกฤษนั้น มักจะเกิดจากคณะศึกษาศาสตร์ (College of Education) โรเบิร์ต แลงดี้ (Robert Landy) ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับแตกต่างระหว่างวิธีการแบบอเมริกัน และแบบอังกฤษไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

“สำหรับนักการศึกษาที่ใช้ละครกับการศึกษาในประเทศอังกฤษนั้น มักจะทำให้ตนเองกลายเป็นส่วนหนึ่งของผลงานกับผู้ร่วมกิจกรรม และแม้ว่าจะมีการเน้นในด้านการใช้แบบฝึกหัดด้านการแสดงและการเล่นละครจากเรื่องราว (story dramatization) (เหมือนแบบอเมริกัน) แต่ก็มักจะมีการขยายประสบการณ์การเรียนรู้ไปเป็นวงกว้าง ในขณะที่ระบบของละครสร้างสรรค์แบบอเมริกันนั้น จะเน้นในด้านพัฒนาการของจินตนาการ การคิดด้วยตนเอง การใช้ปฏิภาณ การทำงานร่วมกัน สำนึกทางสังคม การได้ปลดปล่อยอารมณ์และจินตนาการ การพัฒนาทักษะด้านภาษาตลอดจนพัฒนาความรู้ความเข้าใจด้านศิลปะการละคร (Theatre Arts) แต่นักการศึกษาชาวอังกฤษ เช่น โบลตัน (Gavin Bolton) เคยเขียนเอาไว้ว่า “ละครเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนความเข้าใจในเรื่องบางเรื่องด้วยมุมมองใหม่ที่ลึกซึ้งซึ่งตั้งนัยการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกของมนุษย์เกี่ยวกับเรื่องบางเรื่องนั้น จะสามารถช่วยให้มนุษย์สามารถเข้าใจในคุณค่าของบางสิ่งในชีวิตดีขึ้น” (Landy, 1982: 24)

ในทศวรรษที่ 1970 นี้ ยังมีนักการละครชาวอังกฤษที่หันมาใช้ละครเพื่อประโยชน์ในการศึกษาที่สำคัญยิ่งอีกคนหนึ่งคือ โดโรธี เฮทคอต (Dorothy Heathcote) ลักษณะของการเป็นผู้นำกิจกรรมละครของ เฮทคอต นั้น ยากที่จะมีผู้ใดเลียนแบบได้ เหตุเพราะเธอได้ใช้บุคลิกภาพเฉพาะตัวที่มีลักษณะเอาจริงเอาจัง เสียงดัง หนักแน่น ไม่ยอมรับพฤติกรรมที่ออกนอกกรอบนอกทางไปจากวิถีในการแสดงละครที่จริงจัง เธอจะร่วมแสดงละครเป็นหนึ่งในตัวละครไปพร้อมๆ กับเด็กๆ และยังสามารถเป็น “ครู” หรือ “ผู้นำกิจกรรม” ได้ในเวลาเดียวกัน จนถึงขนาดที่ทำให้ เบตตี เจน วากเนอร์ (Betty Jane Wagner) ได้ทำการสังเกตและศึกษาวิธีการทำงานของเฮทคอต และได้เขียนข้อสังเกตเหล่านั้นเป็นหนังสือชื่อ “Dorothy Heathcote: Drama as a Learning Medium” (1976) ซึ่งได้รับการยอมรับเป็นอย่างสูงจากนักศึกษาวออเมริกันเป็นจำนวนมากที่ได้เดินทางไปศึกษา “วิธีการ” เฉพาะทางเหล่านี้จากเฮทคอต ณ University of Newcastle ประเทศอังกฤษ

ทศวรรษที่ 1980 (พ.ศ. 2523- 2533) สืบเนื่องจากสภาวะเศรษฐกิจที่ถดถอยในประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้มีการตัดงบประมาณด้านการส่งเสริมสนับสนุนศิลปะในประเทศนี้ลงไปมาก ยุคนี้เป็นยุคที่โครงการจำนวนมากต้องถูกระงับ แม้จะอยู่ในสภาวะดังกล่าวการเคลื่อนไหวทางด้านการละครที่ใช้ในการศึกษาก็มิได้หยุดนิ่ง ยุคนี้เป็นยุคที่มีการขยายระดับการศึกษาด้านนี้ จากที่เคยมีเฉพาะระดับปริญญาตรีไปสู่ระดับปริญญาโทในหลายๆ มหาวิทยาลัย ทำให้เกิดการศึกษาค้นคว้า และวิจัยในด้านต่างๆ อันนำมาซึ่งองค์ความรู้มากมายอย่างไม่เคยมีมาก่อน

ยุคนี้เป็นยุคแห่งการขยายตัวของละครการศึกษา (Educational Theatre) ซึ่งได้พัฒนาศาสตร์ของการใช้ละครเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไปอย่างกว้างขวาง หลากหลาย และลึกซึ้ง ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาที่ใช้ในการศึกษา (Drama- in - Education) หรือละครสร้างสรรค์ (Creative Drama) ไปจนถึงละครเวทีเพื่อเด็กและเยาวชน (Theatre for Children and Youth) ศาสตร์ด้านนี้ได้รับการยอมรับในวงวิชาการระดับสูงว่า เป็นศาสตร์ที่มีคุณค่าต่อการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยอย่างมีระบบ และยังสามารถเชื่อมโยงศาสตร์ทางด้านนี้กับวิชาการแขนงอื่น เช่น จิตวิทยา วิทยาศาสตร์ มานุษยวิทยา และปรัชญา เป็นต้น

ทศวรรษที่ 1990 (พ.ศ. 2533-2543) ทศวรรษนี้ เป็นทศวรรษแห่งการวิจัย การแสวงหาองค์ความรู้ และการแสวงหาทฤษฎีใหม่ๆ การขยายตัวของการศึกษา ด้านละครการศึกษา เป็นไปอย่างคึกคักกว้างขวาง มีการประชุมสัมมนาในระดับนานาชาติทุกปี ตลอดจนมีการผลิตวารสารวิชาการเฉพาะทางอีกจำนวนมาก อิทธิพลของแนวคิดและแนวปฏิบัติที่ได้รับการสืบสานและพัฒนาอย่างต่อเนื่องหลายทศวรรษนั้นปัจจุบันนี้ได้รับการนำไปขยายผลต่อในหลาย

ประเทศทั่วโลก ทั้งในทวีปยุโรป ออสเตรเลีย อเมริกาใต้ และ เอเชีย รัฐบาลในบางประเทศเริ่มให้ความสนใจการใช้ละครในการศึกษาในระบบการศึกษาที่เป็นทางการ เช่น รัฐบาลของญี่ปุ่น ได้สนับสนุนให้มีการใช้ละครในการศึกษาในการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งได้เริ่มต้นขึ้นในปี 2002 นี้ ส่วนในประเทศอื่นๆ นั้นได้มีการขยายระดับการศึกษาในด้านนี้ไปถึงขั้นปริญญาเอก เช่น Arizona State University และ University of Hawaii ในสหรัฐอเมริกา เป็นต้น (Rosenberg, 1982 อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ, 2550)

การใช้ละครการศึกษาในประเทศไทย มีพัฒนาการที่ไม่ปะติดปะต่อนัก การศึกษาด้านศิลปะการละครในมหาวิทยาลัยมุ่งผลไปที่การเรียนไปเพื่อประกอบอาชีพมากกว่าเรียนไปเพื่อใช้เป็นเครื่องมือเพื่อแสวงหาความรู้ ส่วนการใช้ละครในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาก็เป็นไปเพื่องานรื่นเริงบันเทิงเช่นงานเทศกาลต่างๆ ในโรงเรียน ไม่ได้เป็นไปเพื่อการศึกษาหรือเป็นเครื่องมือทางการศึกษาเท่าใดนัก ละครกับการศึกษาในประเทศไทยจึงมีลักษณะแยกกันอยู่ กล่าวคือเป็นกิจกรรมเสริม หรือถ้าเป็นวิชาเรียน ก็จะเป็นวิชาเลือก เช่นวิชาละครสร้างสรรค์ เป็นต้น

4.2 คุณค่าและความสำคัญของศิลปะการละคร

ศิลปะการละครถือได้ว่ามีคุณค่ามาตั้งแต่อดีต ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบละครนอก ละครใน ละครรำต่างๆ ล้วนแล้วแต่มีคุณค่า หลังจากรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้นำเอาละครมาใช้สื่อเพื่อสร้างค่านิยม รวมถึงการใช้สื่อศิลปะและเผยแพร่แนวคิดที่มีประโยชน์ แสดงให้ประชาชนได้ชมอย่างจริงจัง ซึ่งต่อมาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ให้หลวงวิจิตรวาทการ แต่งบทละครต่างๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสร้างชาติและแทรกแนวคิดชาตินิยม ซึ่งพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี (พ.ศ.2418) สมัยนั้น (ประจักษ์พันธุ์ บุรณมาต, 2528) ได้กล่าวไว้ การนาฏดุริยางค์ คือ การแสดงละครและการดนตรีนั้นเป็นส่วนอันสำคัญอย่างหนึ่ง แห่งวัฒนธรรมของนานาชาติ ประเทศชาติใดที่เจริญอยู่ในความเป็นเอกราช ก็สมควรบำรุงปัจจัยแห่งวัฒนธรรมเหล่านี้ให้วัฒนาถาวร ปวงชนของชาติจะได้มีศิลปะอันรุ่งเรืองเป็นเครื่องแสดงชีวิตจิตใจของคน ว่ามีลักษณะพิเศษเป็นอิสระเฉพาะตน จะเห็นได้ว่าในสมัยนโยบายการปกครองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้สื่อละครเพื่อการเมืองอย่างมาก บทละครของหลวงวิจิตรวาทการ จึงมีอิทธิพลต่อการสร้างวัฒนธรรมชาตินิยม และยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน คือ เพลงปลุกใจ และสำนวนต่างๆ ในบทละคร ตลอดจนแนวความคิดในการทำละครอิงประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน (ประจักษ์พันธุ์ บุรณมาต, 2528)

แม้ในสมัยปัจจุบันศิลปะการละครก็ยังคงมีความสำคัญและสะท้อนให้เห็นคุณค่าต่างๆ ท่ามกลางยุคสมัยที่แปรเปลี่ยน ซึ่ง เซกสเปียร์ นักประพันธ์ชาวอังกฤษที่มีชื่อเสียงได้กล่าวไว้ว่า “ละครคือกระจกส่องชีวิต” เช่นเดียวกับอริสโตเติล นักปราชญ์ชาวกรีกพูดถึงละครว่า “เป็นการเสนอเรื่องราวที่เลียนแบบการกระทำของมนุษย์ และความจริงที่ได้รับจากละครไม่ใช่เป็นแต่เพียงข้อเท็จจริงของยุคหนึ่งยุคใด แต่ความเป็นจริงตลอดกาลเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์”

ฉวีวรรณ กินาวงศ์ (2520) กล่าวถึงประโยชน์ถึงละครว่า “ประโยชน์ที่มีคุณค่ามากมาย การแสดงละครได้มีส่วนช่วยให้ประสบการณ์ด้านการแสดง การใช้สติปัญญาพัฒนาจิตใจ และมีส่วนช่วยเหลือในการพัฒนาตนเอง ตลอดจนพัฒนาการเข้าสังคมมนุษย์อีกด้วย”

สุจิต เพียรชอบ (2524) กล่าวถึงคุณค่าของละครไว้ดังนี้ “มนุษย์เราชอบความสำราญใจ ชอบความบันเทิง ศิลปะการละครช่วยให้ความบันเทิง เพราะช่วยคลายความเครียด สมองแจ่มใส จิตใจสว่างเรือง ช่วยให้มีความรื่นรมย์แก่ผู้อื่นได้เป็นอย่างมาก ความสามารถในการแสดงช่วยให้เป็นคนมีบุคลิกภาพ ท่วงท่าที่ ท่าที และการวางตัวได้ดีในทุกโอกาส มีความคล่องตัว สามารถช่วยให้กิจกรรมหรือพิธีการต่างๆ ดำเนินไปด้วยดี และถ้ามีโอกาสแสดงออกมากขึ้น ก็จะทำให้เกิดทักษะในการแสดงประสบผลสำเร็จ มีความมั่นใจและกล้าแสดงออกมากขึ้น”

สนม ครุฑเมือง (2545) กล่าวถึงประโยชน์ของละครว่า “ประโยชน์ที่ได้จากการสอนโดยวิธีการละครนั้นมีมากมาย เช่น ได้รับประสบการณ์ตรง เป็นการฝึกทักษะพูด ฟัง อ่าน และเขียน ฝึกการทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง มีการพัฒนาบุคลิกลักษณะ ตลอดจนทางด้านจิตใจ ทำให้เกิดความชื่นชอบในการเรียนภาษาไทยเป็นอย่างดี”

จะเห็นได้ว่า ศิลปะของการละครเป็นศิลปะร่วม ที่รวมศิลปะหลายแขนงเข้าด้วยกัน นับตั้งแต่ศิลปะของการประชาสัมพันธ์ การแสดง การกำกับการแสดง การออกแบบสร้างฉากและเครื่องแต่งกาย การออกแบบและจัดแสง ตลอดจนศิลปะด้านอื่นๆ อีกมาก ซึ่งอาจรวมศิลปะของดนตรี การรำย่ำ หรือการเต้นรำ ตามแต่ลักษณะและแนวการสอนของละครเรื่องนั้นๆ การตีความทางปรัชญา วิเคราะห์ตัวละครเป็นไปอย่างสนุกสนาน ซิกมันด์ ฟรอยด์ และ คอนสแตนติน สตานิลาฟสกี ถูกนำมาใช้อย่างครั่งๆ กลางๆ มีลักษณะที่ขาดมิได้ในศิลปะการละคร คือ การสื่อสารกันในระดับความรู้สึก ซึ่งยากต่อการตีความ วิเคราะห์ และถ่ายทอดด้วยภาษาอักษร เพราะมันเป็นภาษาที่เกิดขึ้นให้ประจักษ์แจ้งต่อหน้าต่อตาจับปล้นในทันทีของขบวนการ ความสัมพันธ์ของมนุษย์ ผู้ดู ผู้แสดง โดยไม่มีสื่ออื่นใดมาขวางกั้น

4.3 รูปแบบศิลปะการละครเพื่อการพัฒนา

การจำแนกประเภทของละครตามวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์ จำแนกได้ดังนี้ (กิตติศักดิ์ สุวรรณโกติน, 2546)

1. ละครวิชาชีพ (Professional Theatre) คือ การสร้างสรรค์ละครในลักษณะเป็นอาชีพ มีการต่อเนื่อง และมีรายได้จากผู้ชมและผู้สนับสนุน มีระบบบริหารจัดการในเชิงตลาด เช่น โรงละครกรุงเทพ ภัทราวดีเธียเตอร์ รัชดาลัย

2. ละครเพื่อการศึกษา (Educational Theatre) คือ ละครที่สร้างขึ้นเพื่อการเรียนรู้ การศึกษาทางด้านละคร และการเรียนรู้อื่นๆ เช่น ละครปริญญาณิพนธ์ ละครส่งเสริมการเรียนการสอน

3. ละครประชาคม (Community Theatre) คือ ละครที่สร้างขึ้นเพื่อสนองต่อความเข้มแข็งของกลุ่มประชาคมนั้นเอง และจัดการแสดงต่อเนื้ออย่างสม่ำเสมอ เช่น ละครในฐานะกิจกรรม นิสิต นักศึกษา ละครชุมชนของกลุ่มละครต่างๆ

นอกจากนี้ ยังมีการจำแนกตามสถานการณ์ละครเวทีไทยปัจจุบัน ดังจากการศึกษาเรื่อง “จินตทัศน์ในกระบวนการสื่อสารการแสดงของคณะละครเวทีสมัยใหม่” (ศิริจันทร์พร ศรีใส, 2545) สามารถแบ่งประเภทของแนวทางในการสร้างสรรค์ละครได้ดังนี้

1. ละครเพื่อการละคร หมายถึง ละครที่มีแนวคิดในการสร้างสรรค์ ที่เน้นที่ทางด้านอารมณ์และการแสดงออกของตัวละครเพื่อชี้ให้เห็นถึงความละเอียดอ่อนในการเป็นมนุษย์ เป็นของเนื้อหาเป็นเรื่องความสัมพันธ์ในระดับจุลภาค

2. ละครเพื่อศิลปะการแสดง หมายถึง ละครที่คณะละครสร้างขึ้นโดยให้น้ำหนักกับรูปแบบและวิธีการนำเสนอมากกว่าองค์ประกอบอื่นๆ

3. ละครเพื่อความบันเทิงใจ หมายถึง ผลงานของคณะละครที่มุ่งเน้นความหลากหลาย เพื่อสร้างความบันเทิงให้แก่ผู้ชมเป็นหลัก

4. ละครเพื่อการพัฒนา หมายถึง ลักษณะละครที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาซึ่งสามารถแยกออกได้เป็น ละครชุมชน ละครเพื่อการศึกษา และละครเพื่อเด็กและเยาวชน

5. ละครเพื่อสังคมและการเมือง เป็นลักษณะละครที่มีประเด็นในการนำเสนอเพื่อสะท้อนปัญหา หรือสถานการณ์สังคมในระดับ มหภาค รวมถึงเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์

การแบ่งตามสไตล์การนำเสนอสื่อสารการละคร คำว่า สไตล์ หรือ Style ในการนำเสนอละครนั้น หมายถึงวิธีที่ผู้กำกับจะนำไปปฏิบัติกับ องค์ประกอบของละครซึ่งนำเสนอออกมาบนเวที ได้แก่ การแสดง ฉาก แสง สี ดนตรี การแต่งกาย การแต่งหน้า เครื่องประดับและอุปกรณ์ประกอบ

ฉาก เป็นต้น เพื่อให้ทุกส่วนช่วยนำเสนอความคิดของบทละครไปยังผู้ชม สไตส์การนำเสนอสามารถแยกออกได้เป็น 2 พวกใหญ่ๆ ดังนี้ (จิรพร ทองเชื้อ, ม.ป.ป., ดังกมล ณ ป้อมเพชร, ม.ป.ป., ถิรพันธ์ อนุวัชศิริวงศ์, 2546, นพมาศ ศิริกาเยะ,ม.ป.ป)

1. การนำเสนอละครแบบไม่เหมือนจริง (Presentational Style หรือ Anit-Realism) เป็นละครที่เสนอให้รู้ว่านี่คือ ละคร คือการแสดง จึงปฏิเสธความเหมือนจริง ทุกประการ แสดงออกผ่านฉากที่หรูหราตระการตา เสื้อผ้าสวยงามระยิบระยับ ภาษามักเป็นโคลงกลอน มีการเดินรำ ประกอบเป็นการแสดงที่ทำให้ผู้ชมรู้ว่า กำลังชมการแสดงอยู่ ไม่ใช่ชีวิตจริง ประเภทของละครที่นำเสนอในแนวนี้ ได้แก่

1.1 ละครจารีตนิยม (Classical) เป็นลักษณะของละครที่เน้นความเป็นแบบแผนจารีตในแบบดั้งเดิมในที่นี้จะกล่าวถึงทั้งละครไทยและละครตะวันตกที่มีการแสดงแนวนี้ ดังนี้

1.1.1 ละครจารีตของไทยละครไทยในแบบดั้งเดิม แบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ โดยยึดวิธีการแสดงเป็นสำคัญ ได้แก่ ละครรำ ซึ่งใช้ศิลปะรำยาวดำเนินเรื่อง และละครร้อง ซึ่งใช้ศิลปะในการร้อง ดำเนินเรื่อง ดังคำกล่าวที่ว่า “ ละครไทยที่ท้าวว่ากันดีนั้น ต้องมีลักษณะที่กล่าวได้ว่า ต้องเรื่องสนุก ต้องบทดี ขำรำไพเราะ ดนตรีทำเพลงไพเราะ เครื่องแต่งกายงาม รำรำได้งาม และคนรำงาม เพราะเจริญทั้งหูทั้งตา ตลอดจนถึงใจ” (สมภพ จันทรประภา, 2522) ละครจารีตของไทยจึงมองว่า การรำสวยและร้องเพราะ เป็นเรื่องดีและจำเป็น ต่อมา ได้มีการแสดงละครพูดคือ ใช้การพูดดำเนินเรื่อง ซึ่งก็ยังมีละครพูดสลับลำ (พูดสลักร้อง) และละครพูดคำฉันท์ (พูดเป็นบทร้อยกรอง) รวมอยู่ด้วย แต่ละครพูดล้วนๆ เป็นจุดเริ่มต้น ของละครสมัยใหม่ของไทยในปัจจุบัน

1.1.2 ละครจารีตของตะวันตก โดยทั่วไปสามารถแบ่งประเภทของละครจารีตตะวันตกได้ดังต่อไปนี้

1.1.2.1 ละครเทรจิดี (Tragedy) เป็นการแสดงความทุกข์ยากและความหายนะของตัวละครเอกซึ่งมักเป็นผู้สูงศักดิ์ (เทพเจ้า หรือ กษัตริย์) เพื่อให้ผู้ชมเกิดความสงสารและความกลัว แต่ตัวละครเอกเหล่านั้นก็ต้องต่อสู้กับความทุกข์ยากอย่างไม่หยุดยั้ง ถึงแม้จะพ่ายแพ้ต่อหายนะ แต่ละครจะนำผู้ชมเข้าสู่ความเข้าใจชีวิต (Enlightenment) ให้ภูมิใจและตระหนักในคุณค่าความเป็นมนุษย์ เทรจิดีเป็นละครชั้นสูง ถ้อยคำภาษาที่ใช้จึงมักจะเป็นโคลงกลอนไพเราะสวยงาม มีการคัดเลือกคนมาร้องเพลง เรียกว่า คอรัส (Chhorus) ซึ่งมีหลายคน นักแสดงคนหนึ่งแสดงเป็นตัวละครได้หลายตัวโดยอาจเปลี่ยนหน้ากาก เสื้อผ้า หรือลีลาการแสดง

1.1.2.2 ละครค่อมดี (Comedy) คือ ละครตลกที่มุ่งเสนอความบันเทิงแก่ผู้ชม หัวใจของค่อมดีคือ การที่เราตระหนักว่าเพื่อนมนุษย์พลัดตกจากอุดมคติสักแค่ไหน ซึ่งค่อมดีก็แบ่งประเภทย่อยๆ ได้อีกหลายชั้นตั้งแต่ตลกชั้นสูงที่มีโครงเรื่องสลับลับซับซ้อนมุ่งเสียดสีสังคมด้วย

ภาษาคมคาย ไปตลอดจนถึงตลกจำพวกที่มีโครงเรื่องซ้ำซาก เรียกเสียงหัวเราะจากคำหยาบคาย ความเป็นของตัวละคร และฉากตบตี หกคะเมนตีลังกา แต่คอเมดี้ทุกประเภทก็เรียกร้องให้คนดู แยกตัวออกจากเรื่องราว ไม่ให้คนดูเข้ามามีอาการร่วมอยู่กับเหตุการณ์บนเวที

1.2 ละครอุดมคตินิยม (Idealism) และจินตนิยม (Romanticism) เป็นแนวทางในการแสดงที่แม้ไม่ได้ปฏิเสธแต่ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับความสมจริง เน้นแนวคิดที่เป็นอุดมคติมากกว่า ละครที่มีการแสดงแนวนี้ ได้แก่

1.2.1 ละครเมโลดรามมา (Melodrama) เป็นการผสมผสานกันระหว่างดนตรีและละคร โดยใช้ดนตรีเป็นองค์ประกอบในการแสดง มีลักษณะเด่นดังต่อไปนี้

1) แสดงให้เห็นรางวัลของการทำดี ผลการทำทำความชั่ว
2) แบ่งแยกลักษณะ ตัวละครและการกระทำของตัวละครอย่างชัดเจนตัวละคร ไม่มีการพัฒนาลักษณะนิสัย (Type Character) ดังนี้

- พระเอก (Hero) หล่อ บึกบึน ฉลาด เสียสละ
- นางเอก (Heroine) สวย ฉลาด ดิ๊งาม ซื่อสัตย์ ช่วยตัวเองไม่ได้
- ผู้ร้าย (Villain) เกิดมาเลว ขัดขวางความรักของพระเอกนางเอก แม้

จะเปลี่ยนสถานการณ์ หรือพลิกผันสภาพแวดล้อมไป ตัวละครไม่เปลี่ยนนิสัย

3) เน้นการสร้างความสะดวกสบายใจให้คนดู

4) โครงเรื่องแสดงให้เห็นว่า ตัวละครฝ่ายดีตกเคราะห์ลำบาก ถูกตัวละครฝ่ายชั่วกระทำ โครงเรื่องง่ายๆ ไม่ซับซ้อน ดำเนินเรื่องด้วยการกระทำของตัวร้าย ไม่เน้นความสมเหตุสมผล

5) มีส่วนให้ผู้ชมผ่อนคลายด้วยฉากตลก (Comic Release) ตัวตลก คือตัวละครย่อยๆ

6) มีการสร้างปมหรือเงื่อนงำให้ชวนติดตาม (Suspense)

7) หักมุมตอนจบอย่างคาดไม่ถึง

8) มีการหลบหนีอย่างเฉียดฉิว เส้นยาแดงผ่าแปด ทำให้คนดูใจหายใจคว่ำ

1.1.2 ละครเอกซเพรสชันนิสม์ (Expressionism) เป็นการนำเสนอภาพบนเวที โดยผ่านสายตาของตัวละครเอก ซึ่งอยู่ในสภาวะที่จิตใจที่มีความกดดันอย่างรุนแรงของอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้ตัวละครเอคนั้นมองโลกเป็นภาพบิดเบี้ยว หรือบิดเบือนไปจากความเป็นจริงที่ตัวละครอื่น หรือผู้ชมเห็น (Distorted) ตัวละครเอกเห็นเป็นภาพเช่นไร ภาพนั้นก็ปรากฏบนเวที เพราะต้องเข้าใจจิตใจได้สำนึกของตัวละคร เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจถึงตัวละครอย่างลึกซึ้ง ไม่ถูก

หลอกลวงด้วยภาพที่เป็นกลางที่มาบดบังความจริง ละครแนวนี้มีลักษณะเด่นของลีลาในการนำเสนอ ดังนี้

- 1) ต้องการสื่อสารสาระให้คนดู โครจเรื่องไม่สำคัญ เรื่องจะพัฒนาจากแก่นเรื่อง (Theme)
- 2) ตัวละครเป็นตัวแทนของกลุ่มคน ไม่ใช่ปัจเจกบุคคล มีลักษณะกว้างๆ ไม่มีลักษณะเฉพาะ บางเรื่องตัวละครไม่มีชื่อ เรียกแค่ พ่อ, แม่, ทหาร
- 3) องค์ประกอบของตัวละครถูกตัดออกไปจนเหลือแต่ที่จำเป็นจริง
- 4) ใช้ภาษา คำพูดสั้นๆ บางครั้งใช้ละครใบ้ (Mime)
- 5) สิ่งที่เด่นชัดคือ การบิดเบือนไม่เหมือนจริง หรือ Distortion
- 6) ฉากเหลือแต่สิ่งจำเป็น ใช้ แสง สี ในการสื่ออารมณ์ หรืออาจไม่ได้บอกเวลา
- 7) การแสดงไม่จำเป็นต้องเป็นธรรมชาติมาก อาจพูดเฉยๆ ไร้อารมณ์
- 8) อุปกรณ์ประกอบฉาก มีขนาด รูปร่าง สี ที่ผิดปกติ บูดเบี้ยว แสดงอารมณ์ของตัวละครที่ถูกบีบคั้นจากสภาวะทางสังคม
- 9) มีการขัดแย้งกันอย่างชัดเจน เช่น มีบทกวีนิพนธ์แทรก บทพูดยาวมาก (Monologue) มีเหตุการณ์สลับกันระหว่าง ความจริงความฝัน อย่างกะทันหัน ให้คนดูเห็นความขัดแย้ง ทั้งบทสนทนา การกระทำ และเหตุการณ์
- 10) ภาพทั้งหมดเหมือนฝันร้าย แสดงถึงความกดดัน เพราะเป็นอารมณ์ความรู้สึกมาก

1.2.3 ละครเพลง (Musical Theatre) เป็นการแสดงละครที่นำเพลงมาเป็นส่วนประกอบหลักโดยใช้เพลงเล่าเรื่องสลับกับบทพูด แต่เนื้อเรื่องอาจไม่สำคัญเท่ากับฉาก อันสวยงามตระการตา ฉากเต็มราหู่มโหฬาร เครื่องแต่งกายสะดุดตา

1.3 ละครแนวต่อต้านสัจนิยม (Anti-Realism) เป็นลีลาที่ปฏิเสธความเหมือนจริงทุกประการ ซึ่งตัวละครที่มีลีลาในการนำเสนอแนวนี้ ดังนี้

1.3.1 สัญลักษณ์นิยม (Symbolism) เสนอความจริงผ่านทางสัญลักษณ์ มีอิสระในการนำเสนอ และให้อิสระผู้ชมในการตีความหมาย ใช้สัญลักษณ์แนะให้จินตนาการ โดยใช้สติปัญญา สภาพแวดล้อมของตน ตีความเนื้อหาความจริงที่ซ่อนอยู่ในสัญลักษณ์ โดยที่ใช้สติปัญญา สภาพแวดล้อมของตน ตีความเนื้อหาความจริงที่ซ่อนอยู่ในสัญลักษณ์ โดยที่ใช้สัญลักษณ์เป็นบทเจรจา ฉาก หรือ การกระทำของตัวละคร บทละครนี้มักมีบรรยากาศแปลก

ประหลาด ไม่เหมือนจริง ฉาก และเครื่องแต่งกายไม่เจาะจงว่าเป็นยุคใด เพราะไม่ต้องการเลียนแบบของจริง และมักจะใช้แสง สี เสียง ช่วยเสริมให้เกิดบรรยากาศที่ต้องการ

1.3.2 แอบเสิร์ด (Absurd) เป็นละครที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญา Existentialism ให้ความหมายว่า โลกเราเป็นกลางอย่างแท้จริง สิ่งต่างๆ ไม่มีความหมายในตัวเอง คนเป็นผู้นำความหมายไปใส่ไว้กับมันตามอำเภอใจ ถ้าสิ่งใดจะดีหรือเลว ก็ไม่ได้แสดงว่ามันดีหรือเลวจริงๆ เพียงแต่คนเลือกที่จะคิดว่ามันเป็นเช่นนั้น สังกรรมเป็นสิ่งไร้เหตุผล ไร้ความแน่นอน ลีลาการนำเสนอของแอบเสิร์ดมักเป็นแบบฟาสต์ คือ ฉิมเป็นเรื่องสาระหนักๆ แต่เสนอแบบตลกซึ่งขัดแย้งกัน ไม่มีโครงเรื่อง ไม่มีเนื้อเรื่องให้ติดตาม บทพูดก็เป็นภาษาที่ฟังไม่ได้ความ พูดไม่เป็นประโยคหรือพูดไม่ต่อกัน การกระทำของตัวละครไม่มีเหตุผล ไม่คงเส้นคงวา ไม่อยู่ในรากฐานของอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ผู้ชมต้องตีความทุกอย่างเองและยอมรับว่าไม่มีความหมาย เพื่อทำใจกับความไม่เที่ยงแท้ของชีวิต

1.3.3 ละครเอพิคของเบรคท์ (Epic Theatre of Brecht) เบร์โทลด์ เบรคท์ เป็นบุคคลสำคัญ ผู้เสนอละครแนวนี้มองว่าละครไม่ควรเปลืองเวลาไปกับสิ่งที่สมมติขึ้น จึงไม่ยอมให้ผู้ชมมีอาการร่วมกับละครมากเกินไป วิธีการนำเสนอจะทำให้ผู้ชมระลึกถึงอยู่เสมอว่ากำลังอยู่ในโรงละคร โดยเตือนผู้ชมให้ตื่นจากภวังค์ ความเชื่อในตัวละครด้วยวิธีต่างๆ ที่แทรกเข้ามาระหว่างดำเนินเรื่อง เช่น ใช้คนเล่าเรื่องมาแทรก ใช้เพลงที่ไม่เข้ากันมาประกอบ ฉากภาพยนตร์แทรก เป็นต้น ทำให้ผู้ชมรู้ว่ากำลังชมละครอยู่ เพื่อขจัดอารมณ์คล้อยตาม แต่ใช้ความคิดไตร่ตรอง อันนำไปสู่ความเข้าใจลึกซึ้งว่า ละครกำลังเสนอประเด็นอะไร

2. การนำเสนอแบบเหมือนจริง (Representational หรือ Realism) เป็นการนำเสนอที่มุ่งแสดงออกซึ่งภาพชีวิตจริง โดยการสร้างภาพจริงของสถานที่ ตัวละครและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เพื่อให้ผู้ชมรู้สึกที่กำลังมองภาพชีวิตจริงที่กำลังเกิดขึ้น การแสดงจะเน้นเนื้อเรื่องและการนำเสนอที่สมจริง เป็นลักษณะของละครที่มีโครงสร้างความเป็นละครอย่างครบถ้วน ซึ่งประกอบไปด้วยการแนะนำเรื่อง (Exposition) การเปลี่ยนแปลง (Incidental Moment) จุดหักเหของเรื่อง (Turning Point) ขึ้นเกิดปัญหา (Rising Step) ความพยายามแก้ไขปัญหา (Falling Action) การเผชิญหน้า (Climax) และบทสรุปของเรื่อง (Conclusion) ละครที่มีลีลาในการนำเสนอแบบนี้ ได้แก่

2.1 ละครแนวธรรมชาตินิยม (Naturalism) เป็นรูปแบบที่นำเสนอภาพชีวิตจริงที่รุนแรงกว่าสัจนิยมมาก คือ พยายามนำเสนอภาพชีวิตจริงโดยไม่มีการตัดตอน ทั้งโครงเรื่อง บทพูด ฉาก และสิ่งที่สร้างบนเวที ก็ต้องเหมือนจริงและใช้ได้จริงทุกอย่าง เช่น โคมไฟ ต้องเปิด-ปิด สวิตซ์ในตัวเอง ก็ยกน้ำ ถ้าเปิดก็ต้องมีน้ำไหลออกมา เป็นต้น

2.2 ละครแนวสัจนิยม (Realism) เป็นละครที่สะท้อนความจริงออกมาให้เห็นอย่างตรงไปตรงมา ไม่เสริมแต่งบิดเบือน การแสดงแนวนี้จะจำลองสภาพความเป็นจริงด้วยรายละเอียดที่เหมือนจริงในฉาก อุปกรณ์ประกอบฉาก แสง เครื่องแต่งกาย ละครสัจนิยมเชื่อว่าพฤติกรรมมนุษย์ไม่สามารถตัดสินใจได้ว่าดีหรือเลว แต่ให้คนดูเห็นเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของละคร (Motivation) ตัวละครเอกจึงเป็นคนธรรมดาสามัญ ใช้ภาษาในการแสดงที่เหมือนภาษาพูดจริงๆ

2.3 ละครสัจนิยมแบบประยุกต์ (Modified Realism) เป็นการแสดงแนวเหมือนจริงที่ไม่ได้จำลองชีวิตมาทุกระเบียบนิ้วเหมือน Realism ฉากละครจะเลือกเอาแต่บางส่วนที่สำคัญหรือเป็นเค้าของสถานที่มากกว่าจะเสนอรายละเอียดของสถานที่อย่างสมบูรณ์ โครงสร้างของละครมีอิสระมากขึ้น ไม่มีรูปแบบแน่นอน เป็นแบบทดลองแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุดที่จะทำให้ได้แต่ละสถานภาพการณ์ เรื่องราวหรือจิตวิทยาของตัวละคร แม้บางครั้งจะดูจริงเกินไป แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันได้ ถ้าจะทำให้เข้าใจเนื้อเรื่องได้ดีขึ้น ถือว่าละครแนวนี้ นำความคิดและวิธีการของ Anti-Realism มากล้นกรองและผสมกลมกลืนเพื่อนำเสนอสัจจะนั่นเอง

รูปแบบของการนำศิลปะการละครไปใช้เพื่อการพัฒนา ทั้งที่เป็นการพัฒนาผู้เรียนในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา มีหลากหลายรูปแบบ หากแต่รูปแบบที่เป็นที่แพร่หลายและนิยมใช้กันในหลายประเทศ มีดังต่อไปนี้ (พนิดา ฐาปนางกูร และคณะ, 2547)

1. Drama in Education (DIE)

พริตต์ ดาร์จ (2547) ได้อธิบายคำว่า Drama in Education ไว้ดังนี้ เป็นกิจกรรมทางการละครเพื่อการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษ ใช้ในการเรียนสอนวิชาต่างๆ ที่ผู้สอนจะวางแผนกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาวิชานั้นๆ ผ่านประสบการณ์สมมติโดยให้ผู้เรียนสวมบทบาทเป็นตัวละครต่างๆ ร่วมกับผู้สอน (Leader in role) โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนผ่านการลงมือปฏิบัติ (learning by doing) โดยมี “ครู” เป็นผู้รับผิดชอบวางแผนในการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาผู้เรียน แสวงหาแนวทาง ความคิดและการแก้ปัญหาโดยผ่านการแสดงบทบาทสมมติ (Role-play) การเล่นละครด้นสด (improvisation) ซึ่งมุ่งเน้นที่การพัฒนาจินตนาการ การทำงานร่วมกันของผู้เรียนผ่านการแสดงออก (acting out) เสริมสร้างเชื่อมั่น และเรียนรู้ที่จะรับผิดชอบ และวิเคราะห์บทบาทการแสดง และการทำงานอย่างมีเหตุมีผลขณะที่ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ ในกลุ่ม ละครการศึกษา DIE ต้องมีการวางแผนที่ดี และเป็นโครงการที่ต่อเนื่อง หัวข้อที่ใช้วางแผนนั้น เป็นหัวข้อที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางความคิด

การใช้เหตุผล ความเข้าใจผู้อื่น การพัฒนาตนเองและกลุ่ม พัฒนาการคิดด้านสังคม การใช้ภาษา และการเรียนรู้วิชาอื่นๆ ที่มีประโยชน์ต่อเด็กๆ ในกลุ่ม ละครประเภทนี้ไม่ต้องการผู้ชม แต่หากมีการตกลงระหว่างผู้นำกิจกรรม(ครู)กับผู้ร่วมกิจกรรม ก็สามารถพัฒนาจนเป็นการแสดงเต็มรูปแบบได้ ตัวอย่างของการใช้ DIE เพื่อการสอนในวิชาประวัติศาสตร์ เช่น เนื้อหาเกี่ยวกับ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศให้มีการเลิกทาสนั้น อาจให้นักเรียนสวมบทเป็นนายทาส และทาส โดยครูผู้สอนกำหนดสถานการณ์ขึ้น เช่น ทาสของครอบครัว 2 ครอบครัว ได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดปัญหาและความขัดแย้ง โดยให้นักเรียน ด้น หรือ เล่น ละครสด (improvise) สถานการณ์ที่กำหนดขึ้น และหากผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาที่ ซับซ้อนขึ้น ก็สามารถกำหนดสถานการณ์เพิ่มเติมได้

การใช้กิจกรรม DIE ในการเรียนการสอนนั้น นอกจากผู้เรียนจะสนุกสนานกับการเล่น บทบาทสมมติแล้วยังทำให้ผู้เรียนได้ขยายมุมมองเพื่อที่จะได้ทำความเข้าใจกับเนื้อหาที่ได้ เรียนรู้้อย่างมีเหตุมีผล และแก้ปัญหาการท่องจำโดยมิได้อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจใน เนื้อหาที่เรียนได้

2. Theatre in Education (TIE)

ละครเพื่อการศึกษาเป็นกิจกรรมการแสดงละครโดยกลุ่มหรือคณะละครมืออาชีพ (Professional theatre group) ที่จัดแสดงละครโดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้ชมตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ โดยใช้สื่อการละครเป็นเครื่องมือ ดังนั้น การจัดการแสดงละครเพื่อการศึกษาจึงต้องมีการค้นคว้าหาข้อมูลทั้งทางด้านเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ และ ศึกษาผู้ชมที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ บนพื้นฐานของจิตวิทยาพัฒนาการและความต้องการของเยาวชนในกลุ่มวัยต่างๆที่มีความแตกต่างกันออกไปเช่นการจัดแสดงละครสำหรับเด็กชั้น ประถมศึกษาย่อมมีรูปแบบการนำเสนอที่แตกต่างไปจากละครสำหรับวัยรุ่น ทั้งนี้เพื่อให้การจัดแสดงละครบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ ปาริชาติ จึงวิวัฒนาการได้ให้คำจำกัดความละครเพื่อ การศึกษาไว้ดังนี้

ละครเพื่อการศึกษา (Theatre in Education หรือ TIE) หมายถึง ผลงานละครเวทีที่ยังคง รักษาไว้ซึ่งองค์ประกอบของละครเวทีโดยทั่วไป เพียงแต่อาจจะมีการลดรูปลงให้คงไว้เพียงความ เรียบง่ายเชิงเทคนิคเพื่อความคล่องตัวในการสัญจรไปตามสถานที่ต่างๆ ละครเพื่อการศึกษาที่ดี จะต้องเน้นคุณภาพในการนำเสนอ ซึ่งรวมถึงการแสดง การกำกับการแสดง การเขียนบท ตลอดจน การออกแบบกิจกรรมและการออกแบบองค์ประกอบในทุกด้านอย่างมืออาชีพ ละครเพื่อการศึกษา มุ่งเน้นที่จะใช้ประสบการณ์จากการชมละครเวทีมาเป็นเครื่องมือในการให้การศึกษาแก่ผู้ชม หรือ

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ละครเพื่อการศึกษาเป็นเครื่องมือกระตุ้นผู้ชมต้องคิดตั้งคำถาม และแสวงหาคำตอบอันเป็นสาระสำคัญต่อการใช้ชีวิต โดยมากแล้วรูปแบบของละครเพื่อศึกษามักจะเป็นการพบกันครั้งทางระหว่างละครเวทีและละครสร้างสรรค์ เนื่องจากมีทั้งการนำเสนอละครให้กับผู้ชมด้วยนักแสดงมืออาชีพ และมีกิจกรรมแบบละครสร้างสรรค์ที่จะดึงการมีส่วนร่วมจากผู้ชมเพื่อกระตุ้นให้เกิดการอภิปรายในหัวข้อที่ต้องการ ซึ่งบางครั้งก็มีการให้ผู้ชมใช้บทบาทสมมติในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วย

3. Creative Drama

ละครสร้างสรรค์เป็นรูปแบบหนึ่งในเครื่องมือการพัฒนาทักษะต่างๆ ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งเป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นในสหรัฐอเมริกา โดยมีกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะต่างๆ อย่างมีขั้นตอน เช่น พัฒนาสมาธิ การสังเกต จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ การสื่อสารทางกาย และการใช้ภาษา การอ่าน พัฒนาทักษะทางสังคม การเคารพในตนเองหรือการเห็นคุณค่าเชิงบวกในตนเอง การตระหนักถึงประเด็นปัญหาสังคม เข้าใจสภาพความเป็นจริงของสังคม เข้าใจในศิลปะที่แท้ของศิลปะการละคร และพัฒนาให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีจิตใจที่ละเอียดอ่อน

จุดมุ่งเน้นของกิจกรรมละครสร้างสรรค์อยู่ที่ “กระบวนการ” มิใช่ “ผลผลิตทางการละคร (Process, not product) ดังนั้น กิจกรรมนี้จึงไม่ต้องการ “ผู้ชม” ที่เป็นทางการ และแม้ว่ากระบวนการจะนำไปสู่การแสดงละครก็ตาม จุดมุ่งเน้นก็มีใช้ความสมบูรณ์แบบของละคร ที่จะต้องมีองค์ประกอบของการแสดงครบถ้วน หรือมีการออกแบบศิลป์ที่ผ่านการคิดค้นมาเป็นอย่างดี แต่จุดมุ่งเน้นอยู่ที่ทักษะของปัจเจกบุคคลที่เข้าร่วมกิจกรรมโดยที่กระบวนการได้เปิดพื้นที่หรือสร้างโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้พัฒนาตนเองผ่านการ เล่นในกิจกรรมต่างๆ ที่เรียงร้อยเป็นกระบวนการเพื่อการพัฒนา

ขั้นตอนต่างๆ ในละครสร้างสรรค์มักเริ่มจากกิจกรรมการอุ่นเครื่อง (warm-up) ซึ่งสามารถออกแบบให้เป็นกิจกรรมละลายพฤติกรรม (ice-breaking) ได้ในกรณีที่ผู้นำกิจกรรม (leader) ได้พบกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นครั้งแรก จากนั้นจึงเป็นกิจกรรมสร้างสมาธิ ฝึกทักษะการสังเกต การจินตนาการได้ในกิจกรรมการพัฒนาประสาทสัมผัส (sensory awareness) ขั้นตอนต่อไปคือการพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวร่างกาย (movement) ซึ่งอาจพัฒนาให้เป็นการเคลื่อนไหวอย่างสร้างสรรค์ (creative movement) ได้ และต่อเนื่องด้วยการสื่อสารทางกายกับกิจกรรมการใช้ท่าไม้ (pantomime) เมื่อสื่อสารทางกายได้แล้ว จึงไปสู่การพัฒนาทักษะด้านภาษา (verbal skills) ต่อด้วยกิจกรรมละครต้นสด (improvisation) เพื่อฝึกฝนปฏิภาณไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

ทั้งการกระทำและการพูดหรือการใช้ภาษา ก่อนที่จะเข้าสู่ขั้นการแสดงละคร (story dramatization) เป็นขั้นตอนที่หลอมรวมทักษะต่างๆ ที่ได้ฝึกฝนมาเข้าไว้ด้วยกัน ในขั้นตอนสุดท้ายนี้ ผู้ออกแบบกิจกรรมหรือผู้นำกิจกรรมอาจปรับเปลี่ยนจากการแสดงละครให้เป็นการแสดงละครหุ่นได้เช่นกัน กรณีนี้มักจะเป็นการออกแบบสำหรับการทำกิจกรรมในเวลาจำกัดเป็นส่วนใหญ่ และเรื่องที่ใช้แสดงละครนั้นอาจนำมาจากนิทานหรือเป็นเรื่องที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมช่วยกันสร้างหรือเรียบเรียงขึ้นก็ได้ละครสร้างสรรค์นี้ได้เป็นกิจกรรมที่ออกแบบสำหรับเด็กและเยาวชนเท่านั้นแต่เป็นกิจกรรมที่นำไปใช้ได้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมในทุกๆ วัย (พนิดา ฐปนางกูร, 2550)

อ.พนิดา ฐปนางกูร หัวหน้าโปรแกรมศิลปะเพื่อการศึกษา สถาบันคลังสมอง ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าเป็น “ละครสร้างสรรค์” ยังดูเป็นสิ่งแปลกหน้าในสังคมไทย แต่ถ้ามองในต่างประเทศ จะมีคณะละคร Theatre in education ที่ใช้ละครเหมือนสารที่ส่งไปให้ผู้เรียน ซึ่งสารนี้จะเป็นสารเชิงสังคมหรือวิชาการก็ได้ เช่นการที่เราอยากให้ได้มีการเรียนรู้ด้านเพศศึกษา มีการให้ทุนผ่านการศึกษาในท้องถิ่น ส่งผ่านไปยังโรงเรียนซึ่งโรงเรียนก็จะจัดจ้างคณะละครมาแสดงเกี่ยวกับเรื่อง สุขภาวะ เพศศึกษา ปัญหาโลกร้อนเพื่อให้นักเรียนชม เช่น ในสิงคโปร์ ทุกสิ้นเทอมจะมีการจัดคณะละครมาแสดงในหัวข้อต่างๆ จะมีกระบวนการเตรียมผู้ชมก่อน ถ้าเปรียบเทียบกับไทยก็เช่น การสอนเรื่องการเลิททาส เรื่องสังคม มีการศึกษาให้นักเรียนเข้าใจเรื่องของการมีทาส ว่าทาสเป็นสิ่งที่ผิด เป็นเรื่องของการกดขี่ โรงเรียนกับคณะละครต้องตกลงกันเสียก่อนว่าจะแสดงในแง่มุมไหน ส่วนกิจกรรมหลังจากชมละครเสร็จ ก็จะเป็นเรื่องของการประเมินว่าสิ่งที่ทำไปนั้นได้ผลแค่ไหน (บันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ “ยุทธศาสตร์ละครสำหรับเยาวชน” โดย คณะขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ละครสำหรับเยาวชน วันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2552)

4. Sociodrama

Sociodrama สร้างสรรค์โดย Jacob Levy Moreno นักการละครชาวออสเตรีย ที่มีพื้นฐานการศึกษาปริญญาด้านจิตวิทยาและด้านการแพทย์ Sociodrama เป็นกระบวนการกลุ่ม (Group process) ที่เน้นการแก้ปัญหาส่วนบุคคล อาจคล้ายการ “บำบัด” แต่เป็นการให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาบางอย่างร่วมกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้ “ทดลอง” เผชิญกับสถานการณ์ที่สมมติขึ้นแล้วแสดงออกซึ่ง ความเห็น ความรู้สึก หรือมีปฏิกิริยาต่อสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต โดยมีได้มีการซักซ้อมมาก่อนซึ่งจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ซักซ้อมการแก้ปัญหาต่างๆ และประเมินถึงผลได้ผลเสีย เป็นกิจกรรมที่ดึงผู้เข้าร่วมกิจกรรมออกมาจากเก้าอี้ และทดลองสำรวจประเด็นต่างๆ ซักซ้อมประเด็นหรือเหตุการณ์ ผ่านการแสดงออกในสถานการณ์

สมมติ ที่ผู้ร่วมกิจกรรมจะสวมบทบาทเป็นตัวละครที่เผชิญกับเรื่องราวที่ยากต่อการตัดสินใจและแก้ไข เพื่อให้แต่ละคนได้เข้าใจตนเองและผู้อื่นมากขึ้น

โครงสร้างหลักของ Sociodrama มี 3 ขั้นตอน คือ อุ่นเครื่อง (Warm up) การแสดงบทบาท (Enactment) และการแลกเปลี่ยน (Sharing) ขั้นตอนการอุ่นเครื่องนั้น Moreno เห็นว่าเป็นขั้นตอนพื้นฐานเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมสำหรับขั้นตอนการแสดงบทบาท ดังนั้น การเตรียมพร้อมด้านทักษะการแสดงจึงอาศัยแบบฝึกหัดที่ใช้ฝึกฝนนักแสดงละครเวที (actor) ที่ประกอบด้วยกิจกรรมพัฒนาทักษะทางกาย เสียง ประสาทสัมผัส จินตนาการและอารมณ์

ขั้นต่อมาคือ การแสดงบทบาทในสถานการณ์สมมติ เช่น ผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นกลุ่มครูต้องการพัฒนานักเรียนที่มีปัญหาในชั้นเรียน จึงร่วมกันสร้างสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน และให้ผู้เข้าร่วมแต่ละคนได้ทดลองสวมบทบาทครู เพื่อทดลองเผชิญกับสถานการณ์ และหาทางออกให้กับสถานการณ์นั้นๆ ในหลายๆ วิธีบนวิธีคิดที่ว่า “ถ้าสมมติเหตุการณ์เป็นแบบนี้ แล้วจะแก้ไขอย่างไร?” ซึ่งเป็นวิธีคิดเดียวกันกับ The Magic If เป็นทฤษฎีที่เป็นแนวทางในการพัฒนานักแสดงของ Konstantin Stanislavski นักการละครและผู้กำกับการแสดงชาวรัสเซียผู้มีชื่อเสียงก้องโลก แต่ทั้งนี้ คุณภาพในการแสดงไม่ใช่สิ่งที่จำเป็นหรือเป็นจุดมุ่งเน้นของกระบวนการ ในกรณีนี้เป็นเช่นเดียวกับละครสร้างสรรค์ (Creative Drama) ที่เน้นกระบวนการไม่เน้นผลผลิตทางการละคร (Process, not product)

ต่อจากขั้นตอนที่ 2 เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดหรือความรู้สึกผ่านการพูดคุย ที่ผู้นำกิจกรรมจะเป็นผู้ช่วยป้อนคำถามและนำการพูดคุยแลกเปลี่ยน Sociodrama เป็นกระบวนการทางการละครที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับบริบทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ในโรงเรียน การพัฒนาบุคคลในองค์กร การพัฒนาด้านศาสนา จริยธรรม พัฒนาชุมชน หรือแม้กระทั่งนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการบำบัดทางจิต (Psychotherapy) ก็ทำได้ อีกทั้งยังเป็นกระบวนการที่ปรับใช้ได้กับกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกผู้ทุกวัย

5. Forum Theatre

Forum Theatre เป็นกระบวนการละครที่พัฒนาขึ้นโดย Augusta Boal นักการละครชาวบราซิลผู้ก่อตั้งคณะละคร Theatre of the Oppressed หรือ ละครเพื่อผู้ถูกกดขี่ ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดจาก Paulo Freire นักปรัชญาการศึกษาคนสำคัญ ผู้แต่งหนังสือ Pedagogy of the Oppressed หรือ การศึกษาสำหรับผู้ถูกกดขี่ อันเป็นหนังสือที่ทำให้นักปรัชญาการศึกษาท่านนี้มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก

Forum Theatre เป็นหนึ่งในรูปแบบกิจกรรมที่ Boal พัฒนาขึ้นจากประสบการณ์ที่ได้นำศิลปะการละครไปใช้ในการแก้ไขปัญหาชุมชน บนพื้นฐานความคิดที่ว่า “ปัญหาของปัจเจกบุคคลคือปัญหาของสังคม” จึงเป็นการแสดงโดยนักแสดงอาชีพที่จำลองสถานการณ์ของประเด็นปัญหาให้กับกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม และเมื่อการแสดงมาถึงจุดๆ หนึ่งที่ตัวละครต้องแก้ไข หรือตัดสินใจปัญหา ก็จะหยุดการแสดง เพื่อให้ร่วมกันเสนอทางออกหรืออาจทดลองสวมบทบาทตัวละครนั้นๆ ด้วยตนเอง เป็นการชักจูงการแก้ไขปัญหาหรือการตัดสินใจกระทำใดๆ เพื่อที่จะเห็นผลลัพธ์หรือผลที่ตามมา ซึ่งจะเห็นผลลัพธ์ได้จากปฏิริยาตอบโต้ของนักแสดงอาชีพต้นสบทบาทของตน โดยมีได้ชักจูงมาก่อน Boal ได้เรียกกลวิธีนี้ว่าเป็น กลวิธีชักจูงความเป็นจริง (Rehearsal for reality) ทั้งหมดนี้ได้สะท้อนถึงอิทธิพลทางความคิดที่ได้รับจาก Paulo Freire ซึ่งได้นิยามปรัชญาการศึกษาของตนว่า เป็นกระบวนการ 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกคือการสร้างการรับรู้และคิดอย่างวิเคราะห์วิจารณ์ นั่นคือรับรู้ว่าคุณถูกบีบคั้น และปฏิบัติอย่างมีวิจารณญาณ (Praxis) เพื่อให้ผ่านพ้นจากสภาพที่ถูกบีบคั้น ส่วนขั้นตอนที่สองคือ พยายามปฏิบัติทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อเปลี่ยนแปลงและปลดปล่อยระบบจากความบีบคั้นทั้งปวง Forum Theatre แพร่หลายไปทั่วโลก ซึ่งนักการละครเพื่อการพัฒนาแนะนำรูปแบบนี้ไปใช้ อีกทั้งนักการละครเพื่อการศึกษายังจัดให้ Forum Theatre เป็นกระบวนการละครเพื่อการศึกษาอีกด้วย นอกจากรูปแบบ Forum Theatre แล้ว Boal ได้พัฒนารูปแบบละครเพื่อการพัฒนาอื่นๆอีกหลายรูปแบบที่ล้วนแต่มีประสิทธิผลในทางปฏิบัติทั้งสิ้น

6. Process Drama

กระบวนการละคร หรือ Process Drama เป็นรูปแบบการใช้ละครเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาผ่านประสบการณ์จากโลกสมมติ (Fictional world) ที่ผู้นำกิจกรรมและผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ร่วมกันสร้างขึ้น ผู้บุกเบิกให้เกิดกระบวนการละครรูปแบบนี้คือ Dorothy Heathcote ครูชาวอังกฤษผู้ชวนนักเรียนเล่นบทบาทสมมติ (Role play) เพื่อเรียนรู้บทเรียนในห้องเรียน โดยมี Cecily O'Neill นักการละครชาวอังกฤษ และ John O'Toole นักวิชาการและนักการละครชาวออสเตรเลีย เป็นผู้พัฒนาและเผยแพร่ไปยังประเทศนิวซีแลนด์, แคนาดา, อัฟริกาใต้, ฟินแลนด์, ฮองกง, ญี่ปุ่น และ อินเดีย Process Drama เป็นกระบวนการละครที่ไม่มีผู้ชมอย่างเป็นทางการ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะผลัดกันสวมบทบาทสมมติและตัดสินใจ (improvise) สถานการณ์ที่ผู้นำกิจกรรมได้วางไว้ ซึ่งในบางกิจกรรมผู้เข้าร่วมจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ดู (spectator) ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของแต่ละกิจกรรมและเป็นกระบวนการที่นำไปใช้ได้กับการเรียนรู้บทเรียนต่างๆ ในห้องเรียน และใช้ได้กับงานพัฒนาเชิงสังคม

การออกแบบ Process Drama ค่อนข้างซับซ้อนสำหรับผู้ที่ไม่เข้าใจการใช้ศิลปะการละครเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนา ด้วยโครงสร้างของกิจกรรมเสมือนเป็นละครหนึ่งเรื่อง เส้นการเดินเรื่องของละครในแต่ละฉากจะใช้กิจกรรมที่แตกต่างกันออกไปเป็นรูปแบบเพื่อการดำเนินเรื่อง ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในเนื้อหา การปรับเปลี่ยนทัศนคติ การเรียนรู้ที่จะเข้าใจผู้อื่น และการย้อนมองตนเองหรือค้นพบตนเองระหว่างร่วมกิจกรรม

ยกตัวอย่างกระบวนการละครที่เกี่ยวข้องกับ “ความรุนแรงในครอบครัว” เป็นขั้นตอนดังนี้

1. เริ่มต้นด้วยผู้นำกิจกรรมนำข่าวหนังสือพิมพ์ หรือ อาจจะเป็นกระดาษที่พิมพ์หัวข้อข่าวมาแจกให้ผู้เข้าร่วมได้อ่าน เป็นข่าวเกี่ยวกับหญิงที่ถูกฆาตกรรมภายในบ้าน ซึ่งสามีของหญิงผู้ถูกฆาตกรรมให้การว่ามีขโมยขึ้นบ้าน

2. แล้วนำผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าสู่กระบวนการโดยให้ทุกคนสวมบทบาทเป็น นักข่าว และเชิญนักข่าวไปทำข่าวฆาตกรรมในที่เกิดเหตุในบ้านหลังหนึ่ง ซึ่งมีรอยเทปกาติดเป็นเส้นรอบตัวของผู้หญิงที่นอนเสียชีวิตอยู่บนพื้น ผู้นำกิจกรรมสวมบทบาทเป็นตำรวจหรือนิติเวชที่กำลังสำรวจร่องรอย พร้อมทั้งให้ ข้อมูล แก่นักข่าวที่ได้รับคำสั่งให้มาทำข่าวเรื่องนี้

3. เมื่อการให้ข่าวสิ้นสุดลง กิจกรรมต่อไป ผู้นำกิจกรรมสวมบทบาทบรรณาธิการข่าวจัดประชุม กับนักข่าวเพื่อสรุปข่าวเบื้องต้น และให้นักข่าวไปหาข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงที่เสียชีวิตในบ้านของตนเองซึ่งมีร่องรอยการถูกทำร้ายก่อนเสียชีวิตสำหรับผู้ที่ถูกสัมภาษณ์มีอิสระที่จะสร้างเรื่องราวตามบทบาทของตนเองได้อย่างเต็มที่

4. แบ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งรับบทเป็นนักข่าว อีกกลุ่มรับบทเป็นตัวละครต่างๆ ที่รู้จักหรือเป็นเพื่อนบ้านของหญิงผู้ตาย เพื่อให้นักข่าวไปสัมภาษณ์หาข้อมูล

5. กิจกรรมต่อมาอาจจะเป็นกิจกรรม “เก้าอี้ร้อน (hot seating)” ที่ผู้นำกิจกรรมหรืออาจเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ประสงค์จะสวมบทบาทเป็นสามีของหญิงผู้ตาย ในงานแถลงข่าวหรือให้สัมภาษณ์นักข่าว ซึ่งผู้ที่สวมบทบาทสามีมีอิสระในการสร้างเรื่องราวของตนเองว่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องหรือไม่ก็ได้ กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมปลายเปิด บางครั้งผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะเอาความจริงเอาจริงกับการสัมภาษณ์ในรูปแบบเก้าอี้ร้อนนี้มาก และมักจะมีประเด็นทางจริยธรรมเกิดขึ้นเสมอ

6. ฉากต่อมาอาจเป็น “พิธีกรรม” ที่จะเป็น งานศพ งานเลี้ยงวันเกิด หรืองานแต่งงาน ก็ได้ ที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะสวมบทบาทเป็นผู้ที่มาในงาน ซึ่งผู้เข้าร่วมจะเลือกเป็นตัวละครใดๆ ก็ได้ที่มาร่วมงาน กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่จำเป็นต่อการสร้างความรู้สึกร่วมกันให้เกิดขึ้นต่อหญิงผู้ตายมากขึ้น

7. หลังงานพิธีกรรม ผู้นำกิจกรรมอาจเปิดเพลงบรรเลงในแนวทางที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความคิดคำนึง พร้อมกับทบทวนเหตุการณ์ที่ผ่านมา ซึ่งอาจจะสะท้อนให้เห็นตนเองได้ในบางแง่มุม

8. เข้าสู่กิจกรรมการเขียน ซึ่งอาจให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้สวมบทบาทเป็นผู้หญิงที่ถูกฆาตกรรม ซึ่งก่อนเสียชีวิต ได้เขียนบันทึก หรือเขียนจดหมายถึงตนเอง บรรยายชีวิตของตน หรืออาจเป็นการเขียนข่าวในบทบาทของนักหนังสือพิมพ์ที่สะท้อนความรู้สึกต่อข่าวที่ตนได้สัมผัส

9. นำข้อเขียนมาแลกเปลี่ยนอ่าน หรือ ปิดบดหนังสือ เพื่อให้ทุกคนได้อ่าน

10. อาจจะมีการพูดคุยต่อเนื่อง หากเห็นว่าเหมาะสม

โครงสร้างของ Process Drama มีความซับซ้อนอยู่บ้าง หากผู้ออกแบบกิจกรรมมีประสบการณ์มากขึ้น และเข้าใจการดำเนินเรื่องของละคร ที่จะนำพาผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ตระหนักในบางสิ่งบางอย่างแล้วการออกแบบที่มีโครงสร้างหลักคือ จุดเริ่มต้น จุดหักเห และจุดจบ ก็ไม่ใช่เรื่องยาก

Process Drama เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสร้างประสบการณ์สมมติร่วมกัน โดยผู้นำกิจกรรมจะเป็นผู้กำหนดกรอบกว้างๆ สำหรับรายละเอียดจะขึ้นอยู่กับผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมนั่นเอง อีกทั้งการสวมบทบาทสมมติในเชิงกลุ่มและไม่มีผู้ชมอย่างเป็นทางการ เป็นบริบทของกิจกรรมที่สร้างความรู้สึกปลอดภัยให้กับผู้เข้าร่วม และในหลายๆกิจกรรมก็เปิดพื้นที่ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ใช้จินตนาการความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างเสรี ขณะเดียวกันก็มีการวิเคราะห์ข้อมูล หรืออาจจะมีการเพิ่มข้อมูลโดยมีแขกรับเชิญที่เป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้รู้ตัวจริงเข้ามาเสริมก็เป็นได้ รูปแบบของกระบวนการศิลปะการละครทั้ง 6 รูปแบบดังกล่าวข้างต้น มีการนำมาใช้ในการเรียนการสอนทั้งในระบบและนอกระบบยกเว้น Sociodrama ซึ่งยังไม่เป็นที่แพร่หลายในประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม ในทัศนะของบ้านเรียนมรดกใหม่ แม้ว่าจะมีความพยายามที่จะแบ่งรูปแบบของกระบวนการละครออกไปอย่างหลากหลาย แต่ก็ยังไม่ใช้ที่สิ้นสุด ทั้งนี้เพราะ ศิลปะนั้นมีความยืดหยุ่นและสามารถแตกหน่อออกมาได้ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยและการนำไปประยุกต์ใช้ตามความเชื่อ ความเข้าใจ ความสามารถในการสกัดตัวองค์ความรู้ และประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติด้วย

4.4 ความเป็นมาของกระบวนการละครเพื่อการพัฒนาในประเทศไทย

คำว่า "ละครสร้างสรรค์" (Creative Drama) หรือละครเพื่อการศึกษา (Theatre in Education) อาจจะได้ดูคล้ายศัพท์ทางการศึกษาที่ค่อนข้างใหม่ ใหม่ๆ ที่ในประเทศไทยนั้นมีการใช้

คำว่า "ละครสร้างสรรค์" ในหลักสูตรด้านการละครในระดับอุดมศึกษาบางแห่งมาอย่างน้อย 28 ปีแล้ว โดยเริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. 2517 ที่ภาควิชาศิลปการละคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีอาจารย์ อรุณมา ยุทวงศ์ เป็นผู้บุกเบิกวางหลักสูตรทางด้านนี้ และที่ภาควิชาการละคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็มีการเปิดสอนสาระ "ละครสร้างสรรค์" ในรายวิชา ละครเพื่อการศึกษา (Theatre-In-Education) โดยมีอาจารย์ วันดี ลิ้มปิวัฒนา เป็นผู้วางรากฐานไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ.2529 จวบจนปัจจุบัน และสาขาศิลปการแสดง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ก็ได้เปิดสอนรายวิชา "ละครสร้างสรรค์" มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 นอกเหนือจากการเปิดเป็นวิชาเรียนในสถาบันอุดมศึกษาดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมีกลุ่มองค์กรเอกชน (NGO) เช่นสถาบันศิลปวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา(มาया) (ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2524) กลุ่มละครการศึกษา "กะจิตริต" (ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2539) ที่ใช้ "ละครสร้างสรรค์" ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเด็กและเยาวชน ตลอดจนมีการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับครูและผู้นำเยาวชนอย่างกว้างขวาง ปัจจุบันนี้ สถาบันสอนศิลปการแสดงโดยเอกชนก็เริ่มมีการเปิดสอนวิชานี้ให้กับเด็กและเยาวชนเช่นกัน เช่น สถาบัน "บางกอกการละคร" และ สถาบัน "Thinking Factory" เป็นต้น (พนิดา ฐาปนางกูร และคณะ, 2547)

4.5 กระบวนการละครเพื่อการพัฒนาการศึกษา

ละครสร้างสรรค์ (Creative Drama) เป็นละครที่ใช้ในการศึกษา (Drama in Education) ซึ่งเน้นที่กระบวนการเรียนรู้ผ่านการสมมติบทบาท หรือการแสดงละคร ภายใต้บรรยากาศที่ปลอดภัยและเน้นอิสรภาพในการคิดและการแสดงออกของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแสดงออกซึ่งจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์โดยใช้ทักษะในด้านการแสดงออกด้วยร่างกายและภาษา ทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ ตีความหมาย ตลอดจนทักษะของการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งรวมถึงทักษะการจัดการกับปัญหาทั้งหมดนี้เป็นการทำงานเพื่อที่จะได้เรียนรู้ในประเด็นต่างๆ อันเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ เพื่อที่จะให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในประเด็นการเรียนรู้ต่างๆ ทั้งนี้ "ละครสร้างสรรค์" มีความแตกต่างจาก "ละครเวที" โดยทั่วไปตรงที่ว่า "ละครสร้างสรรค์" (Creative Drama) หรือ "ละครที่ใช้ในการศึกษา" (Drama-In-Education) นั้นมิได้มุ่งเน้นในการแสดงเพื่อ "ผู้ชม" ที่เป็นทางการ แต่มุ่งเน้นที่จะใช้ "กระบวนการ" ในการ "พัฒนา" ผู้เรียนในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) จิตพิสัย (Affective Domain) และทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งต่างๆ ตลอดจนเรียนรู้เกี่ยวกับตัวเองและผู้อื่นอย่างมีความสุข ดังนั้นวิธีการประเมินผลผู้เรียน จึงประเมินจากการสังเกต "พัฒนาการ" ทั้ง 3 ด้านของผู้เรียน โดยที่ผู้ประเมินจำเป็นต้องสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ และการ

ร่วมกิจกรรมของผู้เรียน ตลอดจนทำการทดสอบทักษะในด้านต่างๆ ควบคู่ไปกับการเรียนการสอน ในกรณีนี้ "ครู" หรือ "ผู้นำกิจกรรม" จะต้องมีความรู้ ความสามารถในการทำหน้าที่ของ "ผู้อำนวยความสะดวก" (Facilitator) ในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเป็น "ศูนย์กลาง" ในการเรียนรู้อย่างแท้จริง

จากลักษณะของละครสร้างสรรค์ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้ว่า ละครสร้างสรรค์มีลักษณะที่สอดคล้องกับหลักการ และแนวทางในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 เป็นอย่างยิ่ง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาไว้ใน มาตรา 6 ว่า "การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข" และได้กำหนดลักษณะของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ ไว้ใน มาตรา 24 ดังนี้คือ

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่ง วิทยาการประเภทต่างๆ
6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ"

นอกจากนี้วิธีการประเมินผลในละครสร้างสรรค์ยังสอดคล้องกับหลักการในการประเมินผลผู้เรียนใน มาตรา 26 ซึ่ง "ให้ประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน

ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียน การสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา"

สรุปได้ว่า ละครมีบทบาทในการศึกษาอย่างมาก เนื่องจากได้ประมวลความรู้ต่างๆ และประสบการณ์ของบุคคล ถ่ายทอดให้แก่ผู้ชม ก่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ขึ้น เพื่อพัฒนาทัศนคติ ความรู้ที่กิดจิตใจของบุคคล

ตอนที่ 5 แนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นที่จะศึกษาและวิเคราะห์แนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ซึ่งหลังจากการศึกษาเบื้องต้น พบว่ายังไม่มีการวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่เกี่ยวข้องกับบ้านเรียนมรดกใหม่โดยตรง วิธีดำเนินการวิจัยจึงต้องเน้นการพูดคุย การสัมภาษณ์และเฝ้าสังเกตจากกิจกรรมและวิถีชีวิตของบ้านเรียนมรดกใหม่และสมาชิกเป็นหลัก รวมทั้งการศึกษางานเขียนของสมาชิกบ้านเรียนมรดกใหม่ การวิจัยครั้งนี้จึงกำหนดให้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการหาความรู้โดยพิจารณาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุกมิติเพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อมนั้นวิธีการนี้จะสนใจข้อมูลด้านความรู้ ความรู้สึกนึกคิด ความหมาย ค่านิยมหรืออุดมการณ์ของบุคคลนอกเหนือไปจากข้อมูลเชิงปริมาณมักใช้เวลาในการศึกษาติดตามสังเกต และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเป็นวิธีหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล และเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (สุภางค์ จันทวานิช, 2531)

การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

การวิจัยเอกสาร (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2534) เป็นการวิจัยเชิงสำรวจแบบหนึ่งที่มีลักษณะเป็นการสำรวจเชิงวิเคราะห์ โดยจะวิเคราะห์เฉพาะเอกสารและเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในเอกสารเท่านั้น ใกล้เคียงกับการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ ต่างกันตรงที่เอกสารที่ใช้วิเคราะห์และข้อสรุปที่ต้องการใช้วิจัยมักจะเป็นเอกสารที่สร้างขึ้นในปัจจุบัน หรือมีระยะสั้นกว่า และมุ่งหาสภาพการณ์ของเอกสารทั้งในลักษณะจำนวนและเนื้อหาที่ปรากฏ

การวิเคราะห์สาระ (Content Analysis)

การวิเคราะห์สาระเป็นเทคนิคหนึ่งของการวิจัยที่จะทำการอ้างอิง โดยการดึงเนื้อหาในหลักฐานทั้งหลายออกมา ต้องอาศัยกระบวนการจัดกระทำข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งความเชื่อถือได้ ดังนั้นการวิเคราะห์สาระจึงเป็นเครื่องมือที่มีคุณภาพ ภายใต้อาณัติการและเวลา และจะต้องให้

ข้อมูลที่เหมือนกันและเชื่อถือได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นเทคนิคที่ใช้บรรยายเนื้อหาที่สื่อความหมายบางอย่างได้อย่างมีระบบ ดีค่าเป็นตัวเลขได้ และมีความหมายเป็นปรนัย (อุทุมพร จามรมาน, 2529)

การวิเคราะห์สาระ (พรชูลี อาชวอำรุง, 2528) จึงเป็นเทคนิควิจัยที่ใช้สำหรับการบรรยายอย่างเป็นปรนัย มีระบบระเบียบ และมีลักษณะเชิงปริมาณและสัมพันธ์กับสาระที่ได้จากการสื่อสารอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งการสื่อสารทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นวาจา การพิมพ์ การเขียน การใช้สัญลักษณ์และภาษาท่าทาง ประกอบด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน 6 องค์ประกอบได้แก่ 1) แหล่งหรือผู้ส่งสาร (หมายถึงสาระ หรือเอกสาร) 2) กระบวนการบันทึกสาร 3) สาร 4) ช่อง หรือพาหนะในการส่ง หรือการสื่อสาร 5) ผู้ตีความ ผู้แปลความ หรือผู้รับสาร และ 6) กระบวนการวิเคราะห์สาร หรือสัญลักษณ์ เพื่อหาความหมายหรือสาระที่แฝงอยู่

แนวคิดในการวิเคราะห์สาระ (พรชูลี อาชวอำรุง, 2528) มีดังนี้

1. การวิเคราะห์สาระ เป็นกระบวนการที่ไม่ยุ่ง หรือไปกระทบกระเทือนกลุ่มตัวอย่าง
2. การวิเคราะห์สาระ ยอมรับเอกสารหรือสิ่งพิมพ์ที่ไม่เป็นทางการ
3. การวิเคราะห์สาระ มุ่งประเด็นที่เป็นตัวเลขและบรรยาย
4. การวิเคราะห์สาระ เกี่ยวกับข้อมูลจำนวนมาก

ลักษณะทั่วไปในการวิเคราะห์สาระ (Krippendorff, 1980) ได้แก่

1. มีข้อมูลให้นักวิเคราะห์และเป็นข้อมูลที่สื่อความหมายได้
2. มีเนื้อหาหรือประเด็น
3. ทำการวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับความเป็นมาและสิ่งที่จะวิเคราะห์
4. เป้าหมายของการวิเคราะห์สาระต้องชัดเจน
5. การอ้างอิงต้องอาศัยสถิติปัญญา
6. คุณสมบัติที่สำคัญยิ่งคือความตรงตามเนื้อหา (Validity) และความคงเส้นคงวา

(Reliability)

การวิเคราะห์สาระ อาจนำมาใช้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ 3 ลักษณะ (พรชูลี อาชวอำรุง, 2538) คือ

1. การวิเคราะห์สาระ เพื่อวัตถุประสงค์ในการบรรยายลักษณะ หรือมิติต่างๆ ของสาระโดยไม่อ้างอิงความตั้งใจ (กระบวนการบันทึกสาร) หรือผลของสารที่มีต่อผู้รับสาร (กระบวนการตีความ) การวิเคราะห์สาระจึงมุ่งเน้นคำถามว่า “อะไร ถึงใครและอย่างไร”

2. การวิเคราะห์สาระ เพื่อวัตถุประสงค์ในการสรุปความ จากการอ้างอิงสิ่งที่มาก่อน การสื่อสาร (กระบวนการบันทึกสาร) วิเคราะห์สาระจึงมุ่งเน้นคำถามว่า “ทำไม” และ “ใคร”

3. การวิเคราะห์สาระเพื่อวัตถุประสงค์ในการสรุปความจากการอ้างอิงเกี่ยวกับผลของการสื่อสาร (กระบวนการตีความจากสาร) การวิเคราะห์สาระจึงมุ่งเน้นคำถามว่า “ด้วยเหตุผลอะไร”

วิธีประมวลสาระและการอ่านสังเคราะห์สาระจากเอกสาร เพื่อหาข้อสรุปการวิจัยซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปนี้ พรชูลี อาชวอำรุง (2528) และสุภางค์ จันทวานิช (2552) ได้กล่าวถึงการสรุปแก่นสารว่ามีวิธีการ 3 วิธีคือ

1. การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) เป็นการวิเคราะห์เอกสารหรือข้อมูลที่มีลักษณะเป็นเหตุการณ์หรือเป็นรูปธรรมโดยนำข้อมูลที่ได้มาตีความสรุปเบื้องต้นแล้วทำการตรวจสอบต่อไป

2. การวิเคราะห์โดยจำแนกชนิดของข้อมูล (Typological Analysis) โดยการแยกหรือจำแนกข้อมูลเป็นกลุ่มหรือชนิด ตามลักษณะแนวคิดหรือกรอบการวิจัยที่กำหนดไว้

3. การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) เป็นการนำข้อมูลที่ผ่านวิธีข้างต้นมาเปรียบเทียบกัน เพื่อหาความสัมพันธ์ อาจกำหนดเป็นตารางหรือแผนผังความสัมพันธ์ เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อสรุปต่อไป

ในการสรุปแก่นเรื่องผู้วิจัยจะใช้วิธีประมวลสาระและการอ่านสังเคราะห์สาระจากเอกสารเพื่อหาข้อสรุปการวิจัย ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปนี้ พรชูลี อาชวอำรุง (2528) และสุภางค์ จันทวานิช (2552) ได้กล่าวถึงการสรุปแก่นสารว่ามีวิธีการ 3 วิธีคือ

1. การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) เป็นการวิเคราะห์เอกสารหรือข้อมูลที่มีลักษณะเป็นเหตุการณ์หรือเป็นรูปธรรม โดยนำข้อมูลที่ได้มาตีความสรุปเบื้องต้นแล้วทำการตรวจสอบต่อไป

2. การวิเคราะห์โดยจำแนกชนิดของข้อมูล (Typological Analysis) โดยการแยกหรือจำแนกข้อมูลเป็นกลุ่มหรือชนิดตามลักษณะแนวคิดหรือกรอบการวิจัยที่กำหนดไว้

3. การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) เป็นการนำข้อมูลที่ผ่านวิธีข้างต้นมาเปรียบเทียบกันเพื่อหาความสัมพันธ์อาจกำหนดเป็นตารางหรือแผนผังความสัมพันธ์ เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อสรุปต่อไป

เทคนิคการสังเคราะห์สาระ ตามแนวทางของไมล์และฮิวเบอร์แมน (Miles and Humberman, 1985) ซึ่งเป็นการสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารใน 3 ลักษณะคือ

1. การลดทอนข้อมูล (Data-Reduction) เป็นการเลือกและการทำให้ชัดเจน การปรับให้เข้าใจง่าย การจับสาระสำคัญและการปรับเปลี่ยนข้อมูลให้อยู่ในลักษณะการบันทึกได้อย่างชัดเจน ใช้วิธีการจับสาระสำคัญของข้อมูล แล้วนำมาคัดเลือกและปรับให้เข้าใจง่ายต่อการเขียนรายงานการวิจัยโดยไม่ต้องลอกเอกสารเหล่านั้นมาทั้งหมด

2. การจัดระเบียบข้อมูล (Data-Display) เป็นการจัดทำข้อมูลให้อยู่ในรูปที่จะลงข้อสรุปได้ง่ายขึ้น โดยการนำข้อมูลที่ลดทอนแล้ว ในข้อ 1 มาจัดลำดับเนื้อหาว่า ข้อมูลใดเกิดขึ้นก่อนหลัง รวมทั้งลำดับขั้นตอนการวิจัยและการนำเสนอผลของการวิจัยให้มีความต่อเนื่องเป็นลำดับ

3. การลงข้อสรุป (Conclusion Drawing) เป็นการให้ความหมาย และการตีความของข้อมูลโดยการอุปนัย (Induction) หรือวิธีการให้เหตุผล จากข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงจากเอกสาร แล้วนำมาสรุปผลและอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

การวิจัยที่เป็นการประมวลและอ่านสังเคราะห์สาระจากเอกสาร การพูดคุย สัมภาษณ์ เป็นการวิเคราะห์สาระ เพื่อวัตถุประสงค์ในการบรรยายลักษณะหรือมิติต่างๆ ของสาระ จึงมุ่งเน้นคำถามว่า “อะไร ถึงใครและอย่างไร” เป็นหลัก ทั้งยังต้องมีกระบวนการตีความเพื่อให้ทราบสรุปความที่เป็นแก่นแท้ของสาระด้วยจึงต้องเน้นคำถามว่า “ด้วยเหตุผลอะไร”

ดังนั้น ในการวิเคราะห์แนวคิด ผู้วิจัยจะใช้วิธีอ่านสังเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Inductive Data Analysis) โดยอ่านวิเคราะห์ข้อมูลจากส่วนย่อยๆ (Segment) ก่อนแล้วจึงพิจารณาแยกแยะจัดกลุ่มประเด็นรวม (Topics) และในหลายๆ ประเด็นรวมนำมารวมกันเป็นกลุ่ม (Categories) หลายๆ กลุ่ม จัดเป็นแบบแผน (Pattern)

การสัมภาษณ์ (Interview)

สุภาวงศ์ จันทวานิช (2552) อธิบายว่าการสัมภาษณ์เป็นวิธีการศึกษาค้นคว้าที่ใช้กันโดยทั่วไปในแขนงวิชาทางสังคมศาสตร์ เป็นรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ถามและผู้ตอบ ภายใต้กฎเกณฑ์มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูล เป็นการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายเป็นหลัก ฉะนั้นจึงใช้ได้ทั่วไปโดยไม่จำกัดว่าผู้ให้ข้อมูลจะมีระดับการศึกษาสูงต่ำเพียงใด ลักษณะสำคัญของการสัมภาษณ์คือมีความยืดหยุ่นผู้สัมภาษณ์มีโอกาสอธิบายขยายความหรือซักถามคำถามเพิ่มเติมติดต่อกันเพื่อให้ผู้ตอบเข้าใจจุดประสงค์ของผู้สัมภาษณ์ ทั้งยังสามารถเปลี่ยนสถานการณ์

หรือหาทางวกกลับมาเมื่อผู้พูดตอบไม่ตรงคำถาม ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งคือในขณะที่สัมภาษณ์มีโอกาสสังเกตสีหน้าท่าทาง ความรู้สึกปฏิกิริยาที่ซ่อนเร้นไว้ในใจได้ที่แสดงออกมาขณะพูดและไม่พูด

1. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Structured Interview or Formal Interview) คือการสัมภาษณ์ที่ได้มีการกำหนดคำถามต่างๆ ไว้ล่วงหน้า เป็นการสัมภาษณ์ที่มีคำถามและข้อกำหนดตายตัว

2. การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non Structure Interview) การสัมภาษณ์แบบนี้มักใช้ควบคู่ไปกับแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม การวิจัยเชิงคุณภาพนิยมใช้การสัมภาษณ์แบบนี้เมื่อต้องการข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้ง ในการสัมภาษณ์แบบนี้ผู้วิจัยมักเป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์เอง เพื่อจะได้ทราบว่าต้องการข้อมูลแบบไหน เพื่อวัตถุประสงค์ใดผู้สัมภาษณ์อาจจะเตรียมแนวคำถามกว้างๆ มาล่วงหน้าแล้วตั้งคำถามเพิ่มขณะสัมภาษณ์ก็ได้

ข้อแตกต่างระหว่างการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการมีดังนี้

1. ในการตั้งคำถามสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการนั้น ถ้าหากตั้งคำถามไม่ดีแล้วจะได้ข้อมูลคลาดเคลื่อนหรือไม่ได้ข้อมูล และหากผู้สัมภาษณ์ไม่ใช่ผู้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยแล้ว ก็จะสัมภาษณ์เฉพาะที่มีคำถามอยู่เท่านั้น ข้อมูลสำคัญอาจหลุดได้ สำหรับการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการนั้น เราสามารถสร้างคำถามหรือดัดแปลงคำถามในขณะที่สัมภาษณ์ได้ จึงได้เปรียบการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการอยู่มากและยังสามารถยืดหยุ่นได้ในการสร้างคำถามหาข้อมูลที่เห็นเกี่ยวข้องต่อไปได้เรื่อยๆ โดยไม่มีข้อจำกัด ทำให้ข้อมูลละเอียดลึกซึ้งและถูกต้องมากกว่า แต่ก็มีปัญหาหากผู้สัมภาษณ์หรือผู้ถูกสัมภาษณ์หรือผู้ถูกสัมภาษณ์ไม่ช่างพูด หรืออาจเรียงลำดับความคิดไม่ดี

2. การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการแม้จะมีข้อดีว่าจะทำให้สามารถเจาะลึกหาข้อมูลไปได้เรื่อยๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่ตนศึกษาเป็นอย่างมาก แต่เป็นข้อมูลที่ได้อาจเปรียบเทียบหรือวิเคราะห์เชิงสถิติได้ลำบาก ไม่เหมือนข้อมูลที่ได้อาจจากการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ ในการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการนั้น ผู้ถูกสัมภาษณ์จะรู้สึกกลัวและเบื่อน้อยกว่าถูกสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ

3. การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ เน้นคุณภาพของผู้สัมภาษณ์มากกว่า เพราะไม่มีแบบสัมภาษณ์ที่แน่นอนชัดเจนเป็นแนวทางแก่ผู้สัมภาษณ์เช่นในการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ

4. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการเหมาะสำหรับการรวบรวมข้อมูลในขั้นสำรวจหรือการตั้งสมมติฐาน ผู้วิจัยมักไม่มีความรู้ดีในเรื่องที่ถาม ส่วนการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการเหมาะสำหรับตรวจสอบข้อมูลเพื่อความแน่ใจ โดยผู้วิจัยมีความรู้ในเรื่องที่ถามอยู่แล้ว

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบการวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นการประเมินทางการศึกษารูปแบบหนึ่งซึ่งพรชูลี อาชวอรุง (2528) กล่าวว่า การประเมินทางการศึกษาโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์วิจารณ์ทางการศึกษา เป็นรูปแบบหนึ่งของการวิจัยเชิงธรรมชาติที่เรียกว่าการอ้างอิงผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship) ของอีเรียท อีสเนอร์ (Elliot Eisner, อ้างถึงใน พรชูลี อาชวอรุง, 2528) โดยที่จุดที่วิพากษ์วิจารณ์นั้น ต้องอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิตีพิมพ์ให้ตระหนักเกี่ยวกับลักษณะและคุณสมบัติที่ปรากฏในปัญหาการวิจัย การวิเคราะห์ที่จึ้นขึ้นอยู่กับความเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและการวิพากษ์วิจารณ์นั้น

การตรวจสอบการวิจัย (พรชูลี อาชวอรุง, 2528) ย่อมเกิดจากการยอมรับของคณะผู้ทรงคุณวุฒิในเรื่องต่างๆ ดังนี้

1. การตรวจสอบกรอบแนวคิดทฤษฎี การกำหนดกรอบการวิจัย วิธีการรวบรวมข้อมูล แหล่งข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และความชัดเจนในการอ้างอิง เพื่อตรวจสอบว่ามีความชัดเจนและความถูกต้องหรือไม่ อย่างไร
2. การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา การนำเสนอเนื้อหาสาระ ว่ามีความครอบคลุม มีขั้นตอน มีความชัดเจนและความถูกต้องหรือไม่ อย่างไร
3. การตรวจสอบความคงเส้นคงวาของการวิเคราะห์ ว่ามีความคงเส้นคงวาหรือไม่ อย่างไร

ดังนั้นในการวิจัยนี้จึงใช้รูปแบบการวิจัยเชิงธรรมชาติ ในรูปแบบอ้างอิงผู้ทรงคุณวุฒิมาใช้ในการตรวจสอบผลการวิจัย เพื่อนำจุดวิพากษ์วิจารณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิที่เลือกสรรมาแล้วว่ามีประสบการณ์ในพื้นฐานของการวิจัยใน การวิพากษ์วิจารณ์เกิดจากการสังสมประสบการณ์ในตัวผู้ทรงคุณวุฒิเอง จากนั้นผู้วิจัยจึงนำผลที่ได้รับมาปรับปรุงรายงานการวิจัยให้สมบูรณ์

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับละคร

ดวงแข บัวประโคน (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้สื่อละครเพื่อการพัฒนาชุมชนของกลุ่มละครมะขามป้อม กรณีศึกษาจากพื้นที่การทำงานที่มีบริบทแตกต่างกันสี่พื้นที่ โดยมีผลการวิจัยดังนี้

การวิจัยเรื่องนี้ มุ่งศึกษาพัฒนาการ กระบวนการ กลยุทธ์ และ ผลของการใช้ละครเพื่อการพัฒนาของกลุ่มมะขามป้อม ตลอดจนศึกษาปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ในการนำสื่อละครเพื่อการพัฒนาไปใช้ในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ทำงานที่มีบริบทแตกต่างกันสี่พื้นที่ดังนี้

- 1) กลุ่มเยาวชนมะขามแก้ว พื้นที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2) กลุ่มละครเยาวชนเพื่อชุมชนดาวลูกไก่ อ.นครไทย จ.พิษณุโลก
- 3) กลุ่มเยาวชนสืบสานวัฒนธรรมครองแครง อ.เสนา จ.อยุธยา
- 4) กลุ่มเยาวชนฝันละไมวัยละมุน พื้นที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กเยาวชน จ.สงขลา

โดยมีระยะเวลาในการวิจัยทั้งสิ้น 18 เดือน ตั้งแต่มีนาคม 2545 ถึง มิถุนายน 2546 ทั้งนี้ในงานวิจัยดังกล่าวจะศึกษาข้อมูลด้านเอกสาร ซึ่งประกอบด้วย หลักสูตร และ บันทึกการอบรม เอกสารรายงานและสรุปผลการทำงานของกลุ่มละครมะขามป้อม ตลอดจนเอกสารอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับองค์กรและการสัมมนาแบบเจาะลึก การประชุมกลุ่มย่อย รวมถึงการใช้กระบวนการศึกษาข้อมูลแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มกรณีศึกษาทั้งหมด

ผลการวิจัยสามารถสรุป ได้ดังนี้ ด้านพัฒนาการการทำงานของกลุ่มละครมะขามป้อมสามารถแบ่งได้เป็นสามยุคใหญ่ๆ คือ ยุคละครเร่และอบรมทักษะละคร-สื่อสารการสอนแบบละคร พ.ศ.2523-2531 ยุคละครเพื่อการพัฒนา พ.ศ.2532-2542 ยุคละครชุมชนและลิเกมะขามป้อม พ.ศ.2542- ปัจจุบัน โดยกลุ่มละครมะขามป้อมได้ใช้เครื่องมือสำคัญคือ กระบวนการละครเพื่อการพัฒนา 7 ขั้นตอน ซึ่งประกอบด้วย

- ขั้นที่ 1 การเตรียมงานและการประสานงาน
- ขั้นที่ 2 การฝึกทักษะการแสดงและทักษะละคร
- ขั้นที่ 3 การศึกษาข้อมูลและประเด็นปัญหา
- ขั้นที่ 4 การผลิตผลงานละคร
- ขั้นที่ 5 การจัดแสดงละคร

ขั้นที่ 6 การประเมินผลและสรุปผลบทเรียน

ขั้นที่ 7 การวางแผนงานในระยะต่อไป

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มละครมะขามป้อมได้ใช้กระบวนการละครเพื่อการพัฒนาข้างต้น กับพื้นที่ทำงานทั้ง 4 พื้นที่ซึ่งมีบริบทชุมชน และกลุ่มเยาวชนที่แตกต่างกัน ทำให้ต้องใช้ กลยุทธ์ ที่มีความยืดหยุ่น สามารถผันแปรไปได้ตามสถานการณ์ของแต่ละพื้นที่ โดยกลยุทธ์การทำละคร เวทีเพื่อการพัฒนาที่สำคัญที่ทางกลุ่มนำมาใช้ ประกอบด้วย 8 กลยุทธ์ด้วยกันคือ

- เยาวชนเป็นศูนย์กลาง
- ยืดหยุ่นกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
- ละครเพื่อการพัฒนา สื่อสารพัดประโยชน์
- เน้นการมีส่วนร่วมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
- ผลักดันให้ local เป็น hero
- ทำงานด้วยกัน สนุกสุขสันต์ทุกขั้นตอน
- เล่นให้แบบไทย มัดใจทั้งชุมชน
- เชื่อมมั่นในความหลากหลาย

ภายหลังจากที่ได้ใช้ทั้งแปดกลยุทธ์นี้ในการนำสื่อละครไปใช้ในการพัฒนาชุมชน ในบริบท ที่แตกต่างกันสี่พื้นที่เป็นกรณีศึกษา พบว่าผลการพัฒนาระดับบุคคลของกลุ่มเยาวชนทั้งสี่พื้นที่ โดยภาพรวมมีการพัฒนาทุกพื้นที่ในระดับที่ใกล้เคียงกัน โดยมีผลการพัฒนาทั้งจุดร่วมและจุดต่าง ดังนี้

ผลการพัฒนาระดับจุดร่วม ได้แก่

การพัฒนาในด้านความรู้เกี่ยวกับกระบวนการละครเพื่อการพัฒนา การพัฒนาด้านความ ภูมิใจในตนเอง การพัฒนาด้านศักยภาพในการรวมกลุ่มกันจัดกิจกรรมด้านละคร เพื่อพัฒนา ชุมชนด้วยตนเอง การพัฒนาศักยภาพในการจัดอบรมกระบวนการละครเพื่อการพัฒนาชุมชนด้วย ตนเอง การพัฒนาศักยภาพในการถ่ายทอดกระบวนการจัดกิจกรรมจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง การพัฒนา ศักยภาพในการจัดอบรมกระบวนการละครเพื่อขยายผลให้กับเยาวชนกลุ่มอื่นๆ และเมื่อเรียนจบ (หรือพ้นสภาพโทษ) พบว่ามีกลุ่มสมาชิกเยาวชนทั้งสี่กลุ่มได้กลับมายังชุมชนเพื่อทำงานกับองค์กร พัฒนาเอกชนในพื้นที่อย่างน้อยกลุ่มละหนึ่งคนในส่วนของพัฒนาระดับบุคคลที่เป็นจุดต่างได้แก่

1) การพัฒนาความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ความรู้เกี่ยวกับ ปัญหาชุมชน ประเด็นปัญหาหายาเสพติด ปัญหาโรคเอดส์

2) ผลการพัฒนาในด้านทัศนคติและจิตใจในเรื่องความภาคภูมิใจในชุมชนหรือชาติพันธุ์ของตนเอง การเกิดแรงบันดาลใจที่จะศึกษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญา แรงบันดาลใจที่จะดำเนินกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชุมชนตนเอง

3) ผลการพัฒนาด้านพฤติกรรมและศักยภาพ ซึ่งทั้งสามข้อเกิดจากความแตกต่างด้านบริบทของแต่ละพื้นที่เป็นสำคัญ นอกจากกระบวนการละครเพื่อการพัฒนาที่กลุ่มละครมะขามป้อมใช้ จะก่อให้เกิดการพัฒนาระดับบุคคลแล้ว ยังก่อให้เกิดการพัฒนาระดับชุมชนคือ สื่อละครเพื่อการพัฒนาได้เปิดพื้นที่การสื่อสารใหม่ๆขึ้นในชุมชน ทำให้ครอบครัวและชุมชนเปิดมุมมองใหม่กับเยาวชนก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในชุมชน ชุมชนมีการยอมรับสื่อละครเพื่อการพัฒนาว่าเป็นสิ่งมีประโยชน์ ก่อให้เกิดความมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน เป็นสื่อที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงได้ดีทั้งความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนกับเยาวชน เยาวชนกับผู้ปกครอง บุคคลกลุ่มต่างๆ ในชุมชน วิทยากร และชุมชนหรือบุคคลภายนอกละครเพื่อพัฒนาสามารถเป็นทางเลือกที่ดีสำหรับชุมชน และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตและจิตสำนึกของเยาวชนในชุมชนอีกด้วย

จากผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้กระบวนการละครเพื่อพัฒนาชุมชนของกลุ่มละครมะขามป้อมในพื้นที่ต่างบริบททั้งสี่พื้นที่ พบว่ามีปัจจัยร่วมที่มีอิทธิพลต่อการทำงานละครเพื่อพัฒนาชุมชนแปดประการ

- ปัจจัยด้านการสนับสนุนขององค์กรผู้รับผิดชอบงานเยาวชนในพื้นที่
- ปัจจัยด้านระยะเวลาในการดำเนินงานและความต่อเนื่องในการจัดกิจกรรม
- ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและบริบทของชุมชน
- ปัจจัยด้านบริบทพื้นฐานและสถานภาพของเยาวชน
- ปัจจัยด้านความร่วมมือและมีมีส่วนร่วมของชุมชน
- ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ของผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดของชุมชน
- ปัจจัยด้านการสนับสนุนต่อเนื่องของกลุ่มละครมะขามป้อม
- ปัจจัยด้านงบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรม

ปารีชาติ จีงวิวัฒนาภรณ์ (2545) ศึกษาเรื่อง *การใช้ละครสร้างสรรค์ในการพัฒนาผู้เรียนเป็นการศึกษาละครสร้างสรรค์ในฐานะที่เป็นกระบวนการพัฒนาผู้เรียนในด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย* กับนักเรียนชั้น ป.4 โรงเรียนชินวร กรุงเทพฯ พบว่าการเรียนละครสร้างสรรค์ทำให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้ของผู้เรียนในวิชานาฏศิลป์อย่างชัดเจน เพราะสามารถทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทั้งสามด้าน โดยผู้เรียนได้รับการพัฒนาด้านการฝึกทักษะการคิด ด้วยกระบวนการวิธีการ

ละครสร้างสรรค์ซึ่งเน้นเทคนิคการถามกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคิด มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การระดมสมองใน กระบวนการกลุ่มและได้ลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งถือว่าเป็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning)

ภัทรา ไต้ะบุรินทร์ (2543) ศึกษาเรื่อง การใช้กระบวนการผลิตละครเวที ที่มีต่อผลการเพิ่มทักษะการคิดวิจารณ์ญาณ ของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นการศึกษเปรียบเทียบทักษะการคิดวิจารณ์ญาณของนักศึกษากลุ่มทดลอง (ร่วมกระบวนการผลิตละครเวที) และกลุ่มควบคุม (อ่านเรื่องสั้น) ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลองทักษะการคิดวิจารณ์ญาณของนักศึกษากลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกระบวนการผลิตละครเวทีที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และทักษะการคิดวิจารณ์ญาณของนักศึกษากลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกระบวนการผลิตละครเวทีที่เพิ่มสูงขึ้นกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อมรา ปฐภิญโญบุรณ (2522) วิจัยเรื่องการใช้สื่อการสอนแบบละครในโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร สุ่มตัวอย่างจำนวน 145 คน พบว่าสื่อการสอนแบบละครมีคุณค่าในการจัดการเรียนรู้ที่เป็นประสบการณ์ตรงและใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด และวิชาที่ได้รับประโยชน์โดยตรงมากที่สุดคือวิชาวรรณคดีไทย เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นทั้งผู้มีส่วนลงมือปฏิบัติและผู้สังเกตการณ์ ร้อยละ 95 ของครูผู้สอนแสดงความเห็นว่า สื่อการสอนแบบละครมีประโยชน์ค่อนข้างมาก แต่สิ้นเปลืองเวลาการเตรียมและจัดแสดง

ตรุณวรรณ แก้วหนูนวล (2540) ได้ศึกษาการทดลองใช้ละครสร้างสรรค์สำหรับเด็กในการสอนนาฏศิลป์ไทยในระดับประถมศึกษา พบว่า การใช้ละครสร้างสรรค์ให้เด็กเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยได้ดีกว่าการเรียนแบบปกติ

พนิดา ฐาปนางกุล และคณะ(2547) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนด้วยศิลปะการแสดงร่วมสมัย พบว่าเยาวชนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ดีขึ้นในทุกด้าน ทั้งแนวคิด และ ทักษะคิดด้านบวกต่อทั้งตนเองและสังคม มีจิตสำนึกต่อชุมชนโดยการนำความรู้ทางศิลปะการละครไปพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนได้

Sharpham (1972) วิจัยเรื่อง “การศึกษาเกี่ยวกับการใช้กิจกรรมการละครสร้างสรรค์ในระดับมัธยมศึกษาในอังกฤษ” (A Descriptive Study of Creative Drama at the Secondary Level in England) เพื่อศึกษาวิธีสอนและธรรมชาติของกิจกรรมละครในระดับมัธยมศึกษาในประเทศอังกฤษ วิเคราะห์ลักษณะและวิธีเฉพาะเพื่อแสดงถึงการนำละครไปสอนในระดับในระดับ

มัธยมศึกษาในสหรัฐอเมริกา โดยแบ่งเป็น 3 ข้อคือ ธรรมชาติของกิจกรรมละคร ปรัชญาสำหรับการใช้กิจกรรมละคร เทคนิคที่ใช้ในกิจกรรมละคร พบว่า

1. กิจกรรมละครเป็นกระบวนการสอนที่มีคุณค่าและมีแก่นสาร
2. กิจกรรมละครเป็นกิจกรรมที่ใช้ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งมีการแสดงทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม โดยเน้นการพัฒนาทางด้านการยอมรับในตนเองและผู้อื่น
3. กิจกรรมการละครระดับมัธยมศึกษาในอังกฤษ ไม่เหมือนกับการแสดงบนเวทีและทำหน้าที่ต่างกัน เพราะไม่ต้องมีผู้ชม ไม่ต้องแสดงอย่างงดงามหรือสมบูรณ์
4. ครูผู้จัดกิจกรรมเป็นเพียงผู้นำทาง
5. ไม่มีวิธีการใดที่ถูกต้อง หรือสร้างขึ้นเพื่อใช้ในระดับนี้โดยเฉพาะ แต่จะใช้หลากหลายแนวทางด้วยกัน
6. การประเมินผลกิจกรรมการละครขึ้นอยู่กับครู ซึ่งเป็นจุดอ่อนของการใช้กิจกรรมการละครในระดับมัธยมศึกษาในอังกฤษ

Edward (1977) ได้ทำการศึกษาโดยการใช้ทฤษฎีความรู้ของเพียเจต์ (Piaget Epistemology) มาประยุกต์กับละครแบบสร้างสรรค์เพื่อใช้ในการเรียนการสอน พบว่าละครสร้างสรรค์มีประโยชน์เพียงเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรเท่านั้น แต่เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์โดยตรงต่อการเรียนการสอนในห้องเรียน และมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาของผู้เรียน รวมทั้งเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างนิสัยของผู้เรียนและช่วยกันพัฒนาบุคลิกภาพไปพร้อมๆ กันด้วย

จากงานวิจัยเกี่ยวกับละคร พบว่า แต่ละงานวิจัยได้นำหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับละครมาใช้โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่แตกต่างกันไปตามบริบทที่ศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่พบว่าละครมีประโยชน์ต่อกลุ่มตัวอย่างเป็นอย่างยิ่ง ทำให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและเกิดความคิดสร้างสรรค์หลากหลายในการเรียนรู้ กลุ่มทดลองที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนนอกระบบโรงเรียนมีการพัฒนา และบรรลุตามวัตถุประสงค์ตามที่ผู้วิจัยแต่ละท่านได้กำหนดไว้ แสดงว่ากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถพัฒนาความรู้ ความสามารถ หรือเจตคติของผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ธีระพงศ์ บุศรากุล (2544) ได้ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับเยาวชนนอกระบบโรงเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักศึกษาชายหญิงที่ลงทะเบียนในหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยวิธีการเรียนแบบชั้นเรียน ปีการศึกษา 2543 ที่มีอายุระหว่าง 15-18 ปี

โดยใช้วิธีแบบเจาะจง จำนวน 30 คน เข้าร่วมกิจกรรมเป็นเวลา 2 วัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานมีผลต่อการเพิ่มระดับความรู้ ทักษะคิด และการปฏิบัติต่อการอนุรักษ์สถานสูงชันกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วรารภรณ์ อยู่วัฒนา (2544) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเยาวชนต่อการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนของศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร ทั้งหมด 5 กิจกรรม คือ พลศึกษา นาฏศิลป์ คหกรรม ศิลปะ และห้องสมุด ใน 4 ด้าน คือ ด้านการสำรวจปัญหา ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน และด้านการติดตามประเมินผล รวมทั้งเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของ เยาวชนระหว่าง 5 กิจกรรม ใน 4 ด้าน ตามตัวแปรต้น คือ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ระยะเวลาการ เป็นสมาชิกและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนโดยประมาณ ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนที่เป็นสมาชิกศูนย์ฯ มี ส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยรวมและรายกิจกรรม อยู่ในระดับปาน กลาง เมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยการ เปรียบเทียบระหว่างกิจกรรมพลศึกษา นาฏศิลป์ คหกรรม ศิลปะ และห้องสมุดพบว่ามีความ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของเยาวชนที่ เป็นสมาชิกศูนย์ฯกับตัวแปรต้น พบว่า เยาวชนที่เป็นสมาชิกศูนย์ฯ ที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมในการ จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในรายกิจกรรมวิชาพลศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 และระยะเวลาที่เป็นสมาชิกที่แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมแตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณารายกิจกรรม พบว่า กิจกรรมพลศึกษา และกิจกรรมศิลปะ การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา (2545) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างอุปนิสัย 7 ประการ ตามแนวคิดของสติเฟิน อาร์ โควี สำหรับเยาวชนตอนปลาย โดยใช้หลักการของนิโอสิว แมนนิสและการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยสร้างโปรแกรมฝึกอบรมเพื่อ เสริมสร้างอุปนิสัย 7 ประการ ตามแนวคิดของสติเฟิน อาร์ โควี ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างเป็น เยาวชนที่อยู่ใน หมู่ที่ 3 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอรัญบุรีจังหวัดปทุมธานี จำนวน 36 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มทดลองเข้าร่วมโปรแกรม และกลุ่มควบคุมไม่ได้เข้าโปรแกรมนี้ ซึ่งโปรแกรมมี 2 ส่วน คือ เข้าร่วมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เป็นเวลา 20 ชั่วโมง และจัดโครงการค่ายอาสาพัฒนาเป็นเวลา 12 วัน ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนกลุ่มทดลองมีอุปนิสัย 7 ประการหลังการทดลองสูงกว่าเยาวชน กลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงอุปนิสัย 7 ประการ หลังการทดลองมากกว่าร้อยละ 80

วรวรัตน์ อภินันท์กุล (2548) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียนตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ที่ประสบความสำเร็จตามกฎแห่งความสำเร็จของนโปเลียน ฮิลล์โดยนำโปรแกรมและคู่มือการศึกษาของระบบโรงเรียนไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนิสิตคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 40 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมและกลุ่มควบคุมไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม โดยเข้าร่วมโปรแกรมเชิงปฏิบัติการ เป็นเวลา 40 ชั่วโมงและเรียนรู้ด้วยคู่มือของตนเองจากคู่มือ เป็นเวลา 15 ชั่วโมง พบว่า กลุ่มทดลองมีการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ที่ประสบความสำเร็จหลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ภานุพันธุ์ ประสิทธิคุณาพร (2550) ได้ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียนที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งได้จัดกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียนโดยใช้แนวคิดพูดด้านบวกและกิจกรรมดนตรีบำบัดให้กับกลุ่มสตรีในสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้านเกร็ดตระการ จำนวน 40 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมและกลุ่มควบคุมไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม รวมเป็นเวลาทั้งสิ้น 30 ชั่วโมง พบว่า หลังเข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มทดลองมีระดับความเชื่อมั่นในตนเอง ได้แก่ ด้านการกล้าแสดงออก และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพบว่า กลุ่มทดลองมีระดับความเชื่อมั่นในตนเองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียน พบว่า แต่ละงานวิจัยได้นำหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียนมาใช้ โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่แตกต่างกันไปตามบริบทที่ศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่พบว่ากลุ่มทดลองที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียนมีการพัฒนา และบรรลุตามวัตถุประสงค์ตามที่ผู้วิจัยแต่ละท่านได้กำหนดไว้ แสดงว่ากิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียนสามารถพัฒนาความรู้ความสามารถ หรือเจตคติของผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต

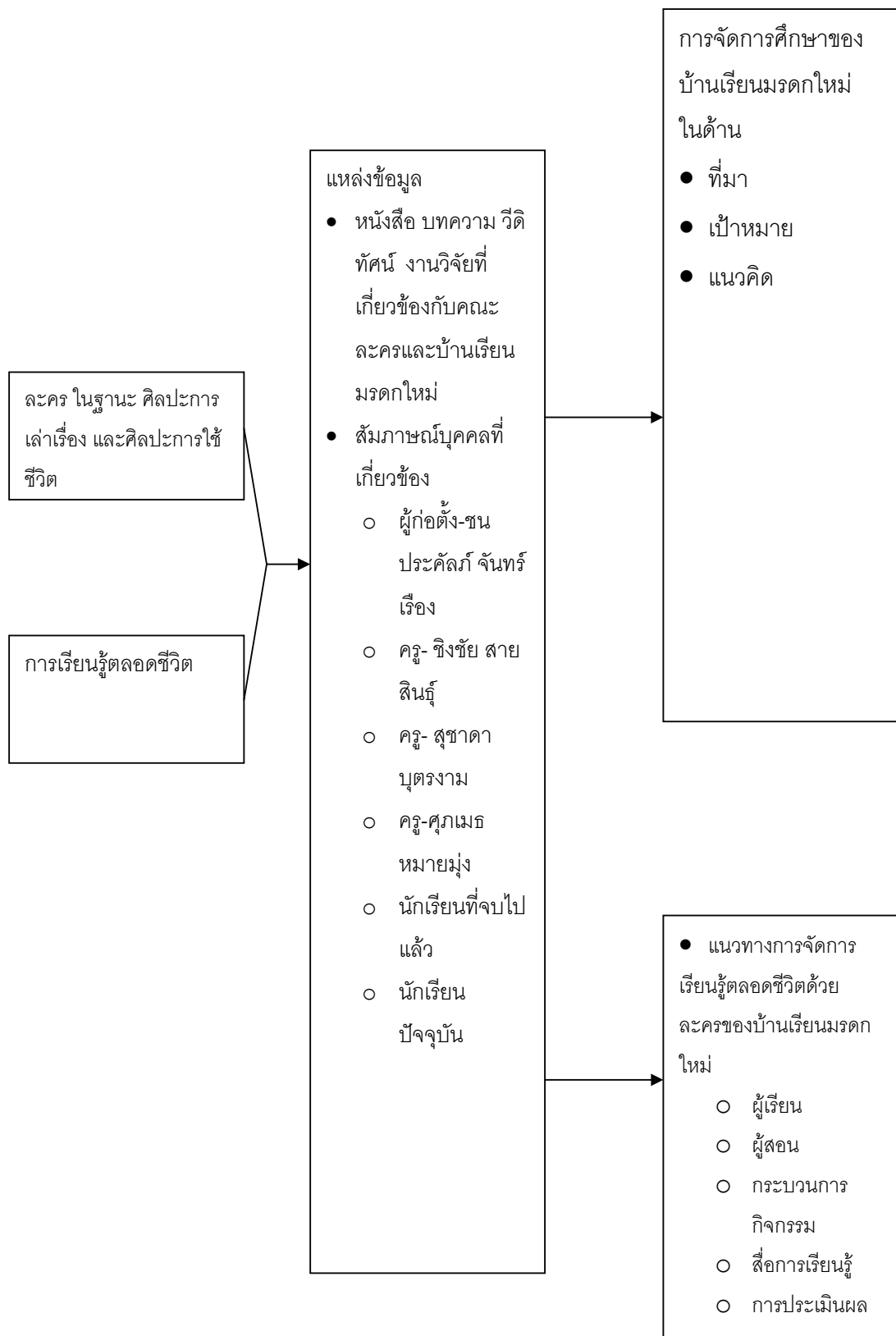
ศิริพรรณ ชุมนุม (2545) ทำการวิจัยเรื่องกระบวนการและยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิต สำหรับผู้มีอายุสูงกว่า 16 ปีซึ่งเป็นการศึกษาองค์ความรู้จากสหราชอาณาจักรผลการวิจัยพบว่า สหราชอาณาจักรเพิ่มพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันระดับชาติและความสำเร็จของบุคคล ซึ่งมีการดำเนินงานเป็นระบบด้วยกระบวนการปฏิรูปการเรียนรู้ตลอดชีวิตและยุทธศาสตร์

การเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับอายุ 16-19 ปี มีการเชื่อมโยงโครงการและกิจกรรมของหน่วยงานและองค์กรต่างๆ เพื่อการพัฒนาการเรียนรู้และฝึกทักษะอาชีพให้แก่เยาวชนและยุทธศาสตร์สำหรับผู้ใหญ่คือ สร้างความต้องการในการเรียนรู้ สร้างโอกาสการเรียนรู้ กระตุ้นให้เกิดความต้องการการเรียนรู้ และรัฐบาลได้จัดระบบบัญชีการเรียนรู้รายบุคคล ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์และอินเทอร์เน็ตรวมทั้งให้บริการข่าวสารและการให้คำปรึกษาที่มีคุณภาพ

อิศริยา ทองงาม (2545) ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบนำตนเองวิชาวิทยาศาสตร์ระดับปริญญาตรี เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสรรค์สร้างความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสรรค์สร้างความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และเปรียบเทียบผลการสอนนักศึกษา ระหว่าง กลุ่มที่เรียนตามรูปแบบการเรียนการสอนกับกลุ่มที่เรียนตามวิธีกติ จำนวน 60 คน ผลการเปรียบเทียบความสามารถของนักศึกษาพบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองมีลักษณะการเรียนแบบนำตนเอง ความสามารถสรรค์สร้างความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ในด้านการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การทำงานอย่างเป็นระบบ การปฏิบัติทดลองทางวิทยาศาสตร์ การประมวลความรู้ และการประยุกต์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากงานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า แต่ละงานวิจัยได้นำหลักการการเรียนรู้ตลอดชีวิตมาใช้ โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่แตกต่างกันไป ซึ่งส่วนใหญ่พบว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการเรียนรู้ที่สามารถทำให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการเรียนและค้นคว้าด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสืบเนื่องต่อไป

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นที่จะศึกษาและวิเคราะห์แนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ซึ่งหลังจากการศึกษาพบว่า ยังไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบ้านเรียนมรดกใหม่โดยตรง วิธีดำเนินการวิจัยจึงต้องเน้น การพูดคุย การสัมภาษณ์ และเฝ้าสังเกตจากกิจกรรมและวิถีชีวิตของบ้านเรียนมรดกใหม่และสมาชิกเป็นหลัก รวมทั้งการศึกษางานเขียนของสมาชิกบ้านเรียนมรดกใหม่ประกอบ

การวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)ซึ่งเป็นการหาความรู้โดยพิจารณาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุกมิติ เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อมนั้นวิธีการนี้จะสนใจข้อมูลด้านความรู้ ความรู้สึกนึกคิด ความหมาย ค่านิยมหรืออุดมการณ์ของบุคคลนอกเหนือไปจากข้อมูลเชิงปริมาณมักใช้เวลาในการศึกษาติดตามสังเกต และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเป็นวิธีหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล และเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2531) ดังนั้นเพื่อวิเคราะห์การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษาวิจัย ตามลำดับดังนี้

1. กำหนดประชากร
2. กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. การตรวจสอบข้อมูล
6. เขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

1. กำหนดประชากร

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยประชากรที่ผู้วิจัยจะศึกษาคือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับบ้านเรียนมรดกใหม่ ได้แก่ ผู้ก่อตั้ง ครู นักเรียน และผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ รวมทั้งเอกสารต่างๆ ที่เขียนโดยบุคลากรของบ้านเรียนมรดกใหม่ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบ้านเรียนมรดกใหม่ ซึ่งเขียนโดยบุคคลภายนอก

2. กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ การสังเกต และการวิเคราะห์สาระจากเอกสาร อุปกรณ์ที่ใช้ช่วยเก็บข้อมูลคือ สมุดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ กล้องถ่ายวิดีโอ แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต (ดูภาคผนวก)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. วิเคราะห์สาระจากเอกสารของมรดกใหม่ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง และศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในบทความทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับคณะละครมรดกใหม่และบ้านเรียนมรดกใหม่เท่าที่จะสามารถเสาะหาได้ ได้แก่ บทความทั้งหมดที่เขียนโดย ชนประคัลภ์ จันทรเรือง ผู้ก่อตั้งและผู้ริเริ่มแนวคิดบ้านเรียนมรดกใหม่คือ

- ก. “วัฒนธรรมการดูแลคร”
- ข. “ละครกับความจริงใจ”
- ค. “นักแสดงรู้สึกอย่างไร คนดูรู้สึกอย่างนั้น”
- ง. “คนดู คนฟัง”
- จ. “ส่วนตัว ส่วนรวม”
- ฉ. ปรึกษาข้อที่ 1 พร้อมใจกันทำร่วมใจกันเล็ก
- ช. ปรึกษาข้อที่ 2 ทำแล้วทำเล่าจนทำได้
- ซ. ปรึกษาข้อที่ 3 อยู่อย่างต่ำทำอย่างสูง
- ฅ. ปรึกษาข้อที่ 4 แผลที่ผลทำที่เหตุ
- ญ. ปรึกษาข้อที่ 5 ไม่มีเรื่องเล่าไม่ได้มีแต่นักแสดงที่เล่าไม่เป็น
- ฎ. ปรึกษาข้อที่ 6 เป็นอย่างที่กิน เป็นอย่างที่อ่าน เป็นอย่างที่สอน
- ฏ. ครูดีเพราะมีศิษย์
- ฐ. หนังสือ “คนกับสถานการณ์ปัจจัยแรกที่ทำให้ละครสนุก”
- ฑ. หนังสือ “ละครคุณธรรม”

บทความจากภายนอก

- ก. การประเมินผลการทำงานของคณะละครมรดกใหม่ กรณีศึกษา บ้านกาญจนาภิเษก กระทรวงยุติธรรม โดยคณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ข. การประเมินผลจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินผลทางการศึกษากรรณศึกษา บ้านเรียนมรดกใหม่

2. สัมภาษณ์ผู้ก่อตั้ง คณะครู และผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยจะใช้วิธีสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ
3. สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนโดยใช้ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
4. สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนโดยใช้ทั้งการสังเกต ตรวจสอบจากกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้แก่

ก. การ Drill การฝึกฝนแบบบูรณาการประจำวัน

ข. การซ้อมละคร/การฝึกฝนทักษะเฉพาะ ได้แก่ดนตรีสากล ดนตรีไทย โขน รำไทย การเคลื่อนไหวร่างกายแบบเทคนิคละครตะวันตก

ค. การเขียน Journal บันทึกเพื่อคนอื่น/การอ่านหนังสือเพื่อคนอื่น

ง. คินเล่าเรื่อง The Amazing Moment.

จ. คินดูภาพยนตร์

ฉ. กิจกรรมวันพึงตนเอง

ช. กิจวัตรประจำวันทั่วไป

4. การศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร

สำหรับการวิจัยเอกสารในการวิจัยเรื่อง การนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต นี้จะมุ่งศึกษาเอกสาร เป็น 2 กลุ่มคือ

ก. เอกสารเกี่ยวกับบ้านเรียนมรดกใหม่ที่เขียนขึ้นโดยผู้ก่อตั้งหรือสมาชิกของบ้านเรียนมรดกใหม่เอง

ข. เอกสารเกี่ยวกับบ้านเรียนมรดกใหม่ที่เขียนขึ้นโดยผู้อื่น

โดยการอ่านเอกสารทั้งหมดและอาศัยกระบวนการจัดกระทำข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งความเชื่อถือได้ โดยใช้หลักการว่า “อะไร” “ถึงใคร” “อย่างไร” “ทำไม” “ใคร” ด้วยเหตุผลอะไร ผสมผสานกับการทดลองใช้หลักของพุทธศานาคืออริยสัจสี่ในการจับประเด็นตามแนวคิดของบ้านเรียนมรดกใหม่ โดยแยกข้อมูลออกมาเป็นกอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้เทคนิคการสังเคราะห์สาระ ตามแนวทางของไมล์และฮิวเบอร์แมน (Miles and Humberman, 1985) ซึ่งเป็นการสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารใน 3 ลักษณะคือ

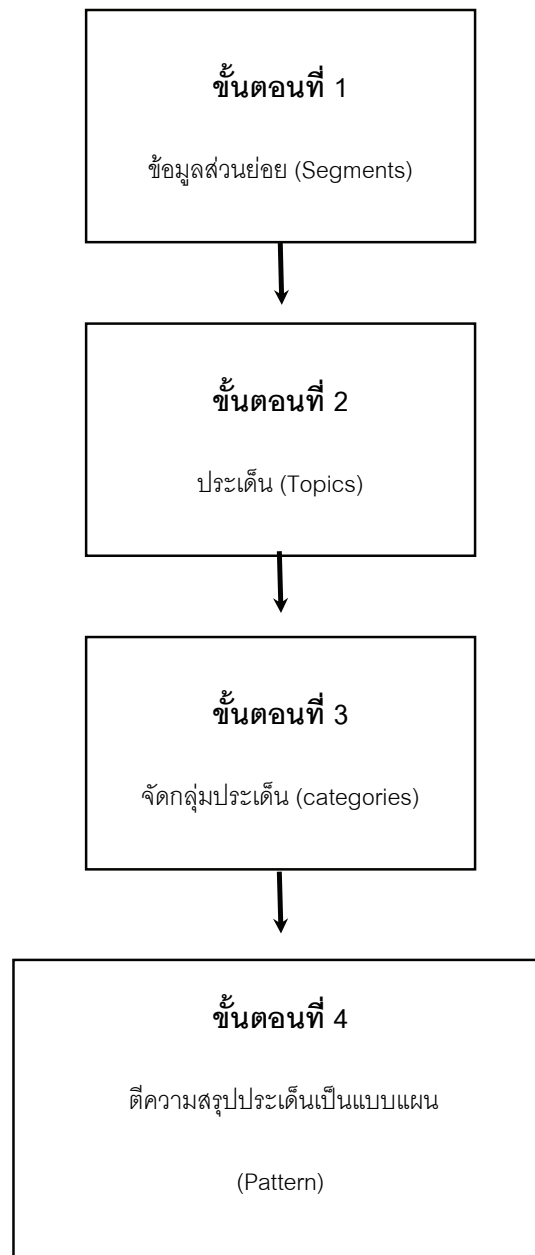
1. การลดทอนข้อมูล (Data-Reduction) เป็นการเลือกและการทำให้ชัดเจน การปรับให้เข้าใจง่าย การจับสาระสำคัญและการปรับเปลี่ยนข้อมูลให้อยู่ในลักษณะการบันทึกได้อย่างชัดเจน ใช้วิธีการจับสาระสำคัญของข้อมูล แล้วนำมาคัดเลือกและปรับให้เข้าใจง่ายต่อการเขียนรายงานการวิจัยโดยไม่ต้องลอกเอกสารเหล่านั้นมาทั้งหมด

2. การจัดระเบียบข้อมูล (Data-Display) เป็นการจัดทำข้อมูลให้อยู่ในรูปที่จะลงข้อสรุปได้ง่ายขึ้น โดยการนำข้อมูลที่ลดทอนแล้ว ในข้อ 1 มาจัดลำดับเนื้อหาว่า ข้อมูลใดเกิดขึ้นก่อนหลัง รวมทั้งลำดับขั้นตอนการวิจัยและการนำเสนอผลของการวิจัยให้มีความต่อเนื่องเป็นลำดับ

3. การลงข้อสรุป (Conclusion Drawing) เป็นการให้ความหมาย และการตีความของข้อมูลโดยการอุปนัย (Induction) หรือวิธีการให้เหตุผล จากข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงจากเอกสาร แล้วนำมาสรุปผลและอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

การวิจัยครั้งนี้เป็นการประมวลและอ่านสังเคราะห์สาระจากเอกสาร การพูดคุย สัมภาษณ์เป็นการวิเคราะห์สาระ เพื่อวัตถุประสงค์ในการบรรยายลักษณะหรือมิติต่างๆ ของสาระ จึงมุ่งเน้นคำถามว่า “อะไร ถึงใครและอย่างไร” เป็นหลัก ทั้งยังต้องมีกระบวนการตีความเพื่อให้ทราบสรุปความที่เป็นแก่นแท้ของสาระด้วยจึงต้องเน้นคำถามว่า “ด้วยเหตุผลอะไร”

ดังนั้น ในการวิเคราะห์แนวคิด ผู้วิจัยจะใช้วิธีอ่านสังเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Inductive Data Analysis) โดยอ่านวิเคราะห์ข้อมูลจากส่วนย่อยๆ (Segment) ก่อนแล้วจึงพิจารณาแยกแยะจัดกลุ่มประเด็นรวม (Topics) และในหลายๆ ประเด็นรวมนำมารวมกันเป็นกลุ่ม (Categories) หลายๆ กลุ่ม จัดเป็นแบบแผน (Pattern) ดังภาพ

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการวิเคราะห์สาระแบบอุปนัย (Inductive Data Analysis)

4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

ในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีสังเกตกระบวนการเรียนการสอนและการเรียนรู้ทั้งหมดของบ้านเรียนละครมรดกใหม่เป็นระยะเวลาหนึ่งจากนั้นจึงมาตั้งประเด็นการสัมภาษณ์ให้ไปตามกรอบของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ โดยข้อมูลที่ได้จึงมี 2 ส่วนคือทั้งจากการสัมภาษณ์อย่างไรเป็นทางการ และเป็นทางการ และการสังเกตการณ์

การสร้างแบบสัมภาษณ์

1. ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ก. การศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานขององค์ประกอบต่างๆที่เกี่ยวข้องกับศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎีหลักการของเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดละครเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ข. กำหนดบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ ตามเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

- ผู้ก่อตั้งบ้านเรียนมรดกใหม่ 1 คน
- คณะครูบ้านเรียนมรดกใหม่ ไม่น้อยกว่า 4 คน
- นักเรียนบ้านเรียนมรดกใหม่ ไม่น้อยกว่า 10 คน
- บุคคลภายนอกที่มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกับบ้านเรียนมรดกใหม่ 4 คน

ค. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบปรับปรุง

ง. ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

จ. ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity)

5. การตรวจสอบข้อมูล

สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้ทำการวิจัยจะตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการต่อไปนี้

1. การตรวจสอบข้อมูลด้วยเทคนิคสามเฒ่า คือ

ด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเรื่องเดียวกันด้วยวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เป็นบันทึกการเรียนรู้และผลงานของเด็กด้วย

ด้านแหล่งข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน ในเวลาและสถานที่ต่าง ๆ กัน กล่าวคือ เก็บข้อมูลจากบุคคลแวดล้อม เช่น พ่อหรือ แม่ ลูก พี่ น้อง ญาติ เพื่อนบ้าน ครูที่เคยสอน เพื่อนในกลุ่มที่เรียนด้วยกัน ฯลฯ เก็บข้อมูลทั้งในเวลาที่เป็นการดำเนินชีวิตปกติ และในเวลาที่มีกิจกรรมการเรียนรู้ และในเวลาที่มีกิจกรรมกลุ่ม และในความหลากหลายของสถานที่

2. การตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีตามซ้ำ ซึ่งผู้วิจัยนำข้อมูลที่สนใจ มาตรวจสอบความเที่ยงตรงภายในด้วยการถามซ้ำอีกครั้งหนึ่ง

หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นแล้ว ผู้ทำการวิจัยจะเขียนร่างผลการวิจัย จากนั้นผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 1 ท่านตรวจสอบ วิพากษ์วิจารณ์ จากนั้นจะนำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ มาปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อปรับปรุงงานวิจัยอีกครั้ง

6. เขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

เมื่อได้รับคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว ผู้ทำการวิจัยจะเขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ในลักษณะพรรณนาโวหารและนำเสนอผลการวิจัย

แผนการดำเนินงานวิจัย

ผู้ทำการวิจัยวางแผนการดำเนินงานวิจัยดังต่อไปนี้

เดือนมิถุนายน-สิงหาคม 2554

ศึกษาผลงานที่เกี่ยวข้อง

สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง

เดือนธันวาคม 2554

ตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

เขียนรายงานการวิจัยเบื้องต้นและนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ

เดือน มีนาคม 2555

แก้ไขผลงานตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ที่ปรึกษา

เขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์และนำเสนอผลการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์คือ

1. เพื่อวิเคราะห์ที่มา เป้าหมาย แนวคิด และแนวทางของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการศึกษาวิจัยพบว่า บ้านเรียนมรดกใหม่นั้นมองว่า “ละคร” ไม่ได้เป็นเพียง”กิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียน”หรือ”กิจกรรมสันตนาการ” “หรือ”กิจกรรมรณรงค์” แต่ละครมีแนวคิดเป้าหมายและกระบวนการลึกซึ้งครอบคลุมถึง”การศึกษา”ทั้งระบบ หรืออีกนัยหนึ่ง “ละคร”กับ “การศึกษา”คือเรื่องเดียวกัน บ้านเรียนมรดกใหม่มีรากฐานแนวคิด เป้าหมายและกระบวนการที่ได้รับอิทธิพลอย่างยิ่งจากหลักธรรม ของพระพุทธเจ้า จากแนวคำสอนและ วิถีปฏิบัติของ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า 3 รูป คือ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท)”หลวงปู่ชา”แห่งวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พระธรรมโกศาจารย์(พุทธทาส อินทปัญโญ) “ท่านพุทธทาส”แห่งสวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)แห่งวัดญาณเวศกวัน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม และเมื่อนำมาทดลองปฏิบัติร่วมกับศาสตร์ของละครอันเป็นวัฒนธรรมการเล่าเรื่องที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์มากที่สุดทั้งในรูปแบบของศิลปะการละครแบบไทยและศิลปะการละครแบบตะวันตก บ้านเรียนมรดกใหม่ก็พบความเชื่อมโยงว่า “ละคร” “พุทธศาสนา” “การศึกษา” มีเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกันคือ นำพามนุษย์ไปสู่ความสุขแท้จริง อันเกิดจาก ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งกาย วาจา และใจ ถึงพร้อมที่จะทำประโยชน์เพื่อคนอื่น

ในโอกาสนี้ผู้วิจัยจึงขอเสนอผลการวิจัยเป็น 5 ส่วน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 “ที่มา” ของการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.1 ชนประคัลภ์ จันทรเรือง

1.1.1 พื้นฐานครอบครัว

1.1.2 ประสบการณ์การเรียนในระบบ

1.1.3 ประสบการณ์การศึกษาศาสตร์ละคร

1.1.4 ประสบการณ์การกลับมาทำงานในระบบ

1.1.5 ประสบการณ์เกี่ยวกับพุทธศาสนา

1.2 คณะละครมรดกใหม่

- 1.2.1 คณะละครมรดกใหม่ กับ วิถีแห่งการดีนรณอยู่รอดในกระแสทุนนิยม
(ให้ความสำคัญกับการทำเพื่อตนเอง)
- 1.2.2 คณะละครมรดกใหม่ กับ วิถีชุมชนและวิถีแห่งการเรียนรู้
(ให้ความสำคัญกับการทำเพื่อคนอื่น)

ส่วนที่ 2 “เป้าหมาย” ของการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่
เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.1 การนำพา “นักแสดงและคนดู”(สำหรับละคร) “ครูและผู้เรียน”(สำหรับการศึกษา)
ให้มีทักษะในการ “สำรวจตัวเอง” และ “ค้นพบ” ให้ได้ว่า ตนเองมี “ข้อดี” อะไรที่ต้องรักษา
“และ” มี “ข้อด้อย” อะไรที่ต้องพัฒนา “อยู่เสมอ --- การ “สร้าง” วัฒนธรรม การดูแล
และการแสวงหาความรู้

2.2 การนำพา “นักแสดงและผู้ดู”(สำหรับละคร) “ครูและผู้เรียน” (สำหรับการศึกษา)
ที่เมื่อค้นพบ “ข้อดี” และ “ข้อด้อย” ของตัวเองแล้ว ให้ค้นหาต่อไปว่าจะ “รักษา” “ข้อดี”
นั้นไว้ได้อย่างไร และ จะ “พัฒนา” “ข้อด้อย” ให้กลับกลายเป็น “ข้อดี” ได้อย่างไรอยู่เสมอ --- การ “มี”
วัฒนธรรมการดูแลและการแสวงหาความรู้

2.3 เมื่อ “นักแสดงและผู้ดู”(สำหรับละคร) “ครูและผู้เรียน” (สำหรับการศึกษา) สามารถ
ยังประโยชน์ให้แก่ตัวเองด้วยการมีทักษะดังข้อ 2.1 และข้อ 2.2 แล้วเป้าหมาย ถัดไป ซึ่งใหญ่กว่า
คือ การหันมาพิจารณาที่จะพัฒนาตนเองเพื่อยังประโยชน์ ให้แก่ผู้อื่น ด้วยอันเป็น
เป้าหมายที่แท้จริงของละคร และการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียน มรดกใหม่ ตามแนวคิดของ
พระพุทธเจ้า “ยังประโยชน์ให้แก่ตนเองและ ผู้อื่นด้วยความไม่ประมาท” --- การเรียนรู้ตลอดชีวิต
อย่างมีความสุข เพื่อการเข้าถึง ของทั้งตนเองและผู้อื่น

ส่วนที่ 3 “แนวคิด” ของการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่
เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3.1 ละครคืออะไรและการศึกษาโดยใช้ละครคืออะไร (องค์ประกอบของละครและ
องค์ประกอบของการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่) --- ทฤษฏี

3.2 เหตุใดจึงมีละครและเหตุใดจึงมีการศึกษาโดยใช้ละคร(จุดกำเนิดของละครและ
จุดกำเนิด ของการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่) --- สมุทัย

3.3 ละครมีไว้เพื่ออะไรและการศึกษาโดยใช้ละครมีไว้เพื่ออะไร (ทิศทางที่ละครต้องการให้นักแสดงและคนดูเข้าถึงและทิศทางที่การศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ที่ต้องการให้ครูและผู้เรียนเข้าถึง-need to express) ---**นิโรธ**

ส่วนที่ 4 “แนวทาง”ของการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ---**มรรค**

4.1 ทำอย่างไรให้นักแสดงและคนดูเข้าถึงและยอมรับใน Need to Express สิ่งที่ละครต้องการจะบอกเพื่อให้เกิด ละครที่แท้จริง/และทำอย่างไรให้ครูและผู้เรียนเข้าถึง Need to Express สิ่งที่การศึกษาโดยใช้ละครต้องการจะบอกเพื่อให้เกิดการศึกษาที่แท้จริง

4.1.1 “แนวทาง”การพัฒนา”นักแสดง”สำหรับการสร้างละครและ”แนวทาง”การพัฒนา”ครู” สำหรับการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ (องค์ประกอบของละครและการศึกษาโดยใช้ละครข้อที่ 1)

4.1.1 (ก) คนฟัง คนดู

4.1.1 (ข) นักแสดงรู้สึกอย่างไร คนดูรู้สึกอย่างไรนั้น/ ครูรู้สึกอย่างไร ผู้เรียนรู้สึกอย่างไรนั้น

4.1.1 (ค) นักแสดงดีเพราะมีคนดู /ครูดีเพราะมีศิษย์

4.1.2 “แนวทาง”การพัฒนา”เรื่องราว”สำหรับการสร้างละครและ”แนวทาง”การพัฒนา”เนื้อหา”สำหรับการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ (องค์ประกอบของละครและการศึกษาโดยใช้ละครข้อที่2)

4.1.2 (ก) การเลือกเรียนเท่าที่จำเป็น “ไปไม่ในกำมือ”

4.1.2 (ข) การศึกษาแบบแนวตั้ง หรือ “อาวุโสนิยม”

4.1.2 (ค) กรณีศึกษาการ Drill

4.1.3 “แนวทาง”การพัฒนา”คนดู” สำหรับการสร้างละครและ”แนวทาง”การพัฒนา”ผู้เรียน” สำหรับการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ (องค์ประกอบของละครและการศึกษาโดยใช้ละครข้อที่3)

4.1.3 (ก) โลกส่วนตัวส่วนรวมจะเอาอะไรดี

4.1.3 (ข) ทำไมต้องมีโลกส่วนตัว

4.1.3 (ค) ปัญหาจากโลกส่วนตัว

4.1.3 (ง) อะไรคือโลกส่วนรวม

4.1.3 (จ) โลกส่วนรวมมาจากไหน

4.1.3 (ฉ) โลกส่วนรวมเพื่ออะไร

4.1.3 (ช) วิธีลดโลกส่วนตัว สร้างโลกส่วนรวม

4.2 “วิธีการ”จัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4.2.1 การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4.2.1 (ก) นิยามการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4.2.1 (ข) ความจำเป็นในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4.2.1 (ค) เป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4.2.2 การพัฒนาทักษะชีวิตตามปรัชญา 6 ข้อ:กรณีศึกษาวิถีชีวิตของคุณและผู้เรียนบ้านเรียนละครมรดกใหม่

4.2.2 (ก) พร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิก

4.2.2 (ข) ทำแล้วทำเล่าจนทำได้

4.2.2 (ค) อยู่อย่างต่ำ ทำอย่างสูง

4.2.2 (ง) แผลวที่ผลทำที่เหตุ

4.2.2 (จ) ไม่มีเรื่องที่เราไม่ได้มีแต่นักแสดงที่เราไม่เป็น

4.2.2 (ฉ) เป็นอย่างที่ยาก เป็นอย่างที่ย่าน เป็นอย่างที่ย้อน

4.2.3 การพัฒนาทักษะการละคร 7 สอดคล้องกับ ข้อธรรมตามแนวทางโพชฌงค์ 7 ธรรมที่เป็นองค์ตรัสรู้ หรือ ธรรมแห่งการเข้าหาคณะความรู้ : กรณีศึกษา การสร้างละครเรื่อง รามเกียรติ์ ตอน “นารายณ์ปราบหนทก”และ”ศึกโมยกพาพ”

4.2.3 (ก) “สติ” ความระลึกได้ สำนึกพร้อมอยู่ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับเรื่อง--
เรียนรู้รูปแบบของละคร

4.2.3 (ข) “ธัมมวิจยะ” ความเพียรธรรม ความสอดส่องสืบค้นธรรม--
ฝึกที่รูปแบบของละคร

4.2.3 (ค) “วิริยะ” ความเพียร--ฝึกจนไม่ยึดติดกับรูปแบบ

4.2.3 (ง) “ปีติ” ความอิ่มใจ--หนีรูปแบบเข้าหาเนื้อใน

4.2.3 (จ) “ปีสัสทธิ” ความสงบกายใจ--หาวิธีฝังเนื้อในในรูปแบบ

4.2.3 (ฉ) “สมาธิ” ความมีใจมุ่งมั่น จิตแน่วในอารมณ์--รูปแบบเนื้อใน
เป็นหนึ่งเดียวกัน

4.2.3 (ช) “อุเบกขา” ความมีใจเป็นกลางตามความเห็นจริง-รูปแบบเนื้อใน
ไหลเลื่อนเคลื่อนไปด้วยตัวมันเอง

ส่วนที่ 5 สรุปแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตใน 6 ด้านคือ

5.1 ลักษณะพิเศษของบ้านเรียนมรดกใหม่

5.2 ครูผู้สอน

5.2.1 “หน้าที่ของนักแสดงคือการดู หน้าที่ของครูคือการเรียนรู้”

5.2.2 “เด็กต้องการแบบอย่างมากกว่าคำวิจารณ์”

5.3 ผู้เรียน

5.3.1 “มีวัฒนธรรมการดูละครและการแสวงหาความรู้”

5.3.2 “พัฒนาทักษะเพื่อพร้อมจะส่งต่อ เป็นแบบอย่างที่ดี”

5.4 กระบวนการและกิจกรรมการเรียนการสอน

5.4.1 การDrill การฝึกฝนแบบบูรณาการประจำวัน

5.4.2 การซ้อมละคร/การฝึกฝนทักษะเฉพาะ ได้แก่ดนตรีสากล ดนตรีไทย โขน รำไทย การเคลื่อนไหวร่างกายแบบเทคนิคละครตะวันตก

5.4.3 การเขียนJournal บันทึกเพื่อคนอื่น/การอ่านหนังสือเพื่อคนอื่น

5.4.4 คินเล่าเรื่อง The Amazing Moment/คินดูภาพยนตร์

5.5 สื่อการเรียนรู้

5.6 การประเมินผล

ส่วนที่ 1 “ที่มา” ของการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่

1.1 ชนประคัลภ์ จันทรเรือง

หากจะยึดถือช่วงเวลาการถือกำเนิดบ้านเรียนละครมรดกใหม่จากการที่เริ่มมีผู้เรียนคนแรก บ้านเรียนมรดกใหม่ก็เริ่มต้นในปีพ.ศ.2548 แต่หากจะพิจารณาอย่างถ่องแท้ถึงที่มาที่ไป ตามกฎอภิปัจจัยตาเพราะสิ่งนั้นมีสิ่งนี้จึงมี ถึงจุดกำเนิดที่ชัดเจน ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องย้อนไปศึกษาชีวิตของชนประคัลภ์ จันทรเรือง ผู้ก่อตั้งและประธานองค์ความรู้ และประวัติของคณะละครมรดกใหม่และเนื่องจากชนประคัลภ์จันทรเรืองเป็นบุคคลสาธารณะทั้งในฐานะผู้กำกับการแสดงนักแสดงในแวดวงภาพยนตร์และโทรทัศน์ยาวนานกว่า30 ปีและเป็นอาจารย์สอนละครที่ ภาควิชาศิลปะการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กว่า 20 ปี จึงมีประวัติความเป็นมาหลากหลายแง่มุม ผู้วิจัยจึงจะขอวิเคราะห์เฉพาะประเด็นที่ เชื่อมโยงมาสู่ แนวคิดกระบวนการ และเป้าหมายของบ้านเรียนมรดกใหม่ เท่านั้น จากการศึกษาประวัติ ผลงานและ การสัมภาษณ์ อย่างเป็นทางการ

จำนวน 3 ครั้ง เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2554, 11 ธันวาคม 2554 และ 23 กุมภาพันธ์ 2555 ซึ่งพอจะสรุปได้ว่ามูลเหตุสำคัญที่ชนประคัลภ์จันทร์เรื่อง อาจารย์ชนประคัลภ์ จันทร์เรื่อง หรือ “ครูช่าง” ของลูกศิษย์ลูกหา ให้ความสำคัญกับการศึกษา แบบสำนักมากกว่า การศึกษาในระบบโรงเรียน มีอยู่ 5 ประเด็น คือ

- 1.1.1 พื้นฐานครอบครัว
- 1.1.2 ประสบการณ์การเรียนในระบบ
- 1.1.3 ประสบการณ์การศึกษาศาสตร์ของละคร
- 1.1.4 ประสบการณ์การกลับมาทำงานในระบบ
- 1.1.5 ประสบการณ์เกี่ยวกับพุทธศาสนา

1.1.1 พื้นฐานครอบครัว

ในฐานะศิลปิน ยากที่จะแยกแยะระหว่างชีวิตกับงาน เพราะงานคือชีวิตและชีวิตก็คือนงาน สำหรับชนประคัลภ์ จันทร์เรื่อง แน่นนอนว่า ละครกับชีวิตคือเรื่องเดียวกัน ชนประคัลภ์ จันทร์เรื่อง เกิดวันอาทิตย์ที่ 1 เดือนสิงหาคม พ.ศ.2497 ที่ กรุงเทพมหานคร เป็นลูกชายคนที่สอง ของ นาย กุมุท จันทร์เรื่อง นักเขียน นักบุกเบิก เสรีไทยที่ถูกลี้ภัย และ นางชัชวาล จันทร์เรื่อง ลูกสาวคนเล็ก ของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ครูดนตรีไทยชื่อเอกอุของประเทศไทย มีลูกชาย 2 คน คือ นายท่าน ฐานชน จันทร์เรื่อง อายุ 27 ปี (เกิด 10 กันยายน 2528) และ นายท้าย บทละคร จันทร์เรื่อง อายุ 12 ปี (เกิด 23 กุมภาพันธ์ 2543) ความที่ชนประคัลภ์ จันทร์เรื่อง เกิดมาในครอบครัวใหญ่ของนักดนตรี ทำให้คุ้นเคยอย่างมากกับการเรียนรู้ ระบบสำนักที่ มักจะมีนักดนตรีจากต่างจังหวัดพาลูกพาหลานมาฝากให้คุณตาสอนที่ บ้านบาตร แถวคลองโองอ่าง เขตพระนคร จึงประกอบด้วยคนจำนวนมากอยู่อาศัย กินนอนร่วมกัน เรียนดนตรีไปด้วยช่วยทำงานบ้าน ช่วยเลี้ยงลูกๆ หลานๆ ของครู ไปด้วย ถือเป็นครอบครัวใหญ่ ซึ่งประกอบไปด้วยครอบครัวของลูกๆ ทั้ง 8 คน ของครูหลวงประดิษฐไพเราะ และลูกศิษย์ลูกหา ทางดนตรีอีกจำนวนมากซึ่งต่อมาภายหลังล้วนแล้วแต่ได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ ทั้งสิ้น อาทิ.....

กระบวนการเรียนรู้โดยอาศัย” การทำให้อู การเป็นให้เห็น” จึงเป็นสิ่งที่แทรกซึม อยู่ในประสบการณ์ของ

ชนประคัลภ์ โดยไม่รู้ตัว แต่อย่างเช่นคนที่”ใกล้เกลือกินต่าง” ชนประคัลภ์ไม่ได้ ให้ความสนใจกับดนตรีไทยตั้งแต่แรก อีกทั้งเพราะเกิดมาในช่วงปลายๆ ของชีวิตแบบ

สำนักของบ้านบาตรแล้ว ชนประคัลภ์จึงเติบโตมาพร้อมกับ การตีบคานเข้ามาของ วัฒนธรรมตะวันตกที่พ่อแม่เริ่มให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในระบบแบบตะวันตกมากกว่าการเรียนรู้แบบสำนักที่สืบทอดกันมาแต่เดิมลูกหลานของครูหลวงประดิษฐไพเราะก็เริ่มแยกย้ายแยกครอบครัวกันออกไปอยู่อย่างอิสระ ไม่ได้อยู่รวมเป็นครอบครัวขยายอย่างที่เคยเป็น รวมทั้งครอบครัวของชนประคัลภ์ด้วย

1.1.2 ประสบการณ์การเรียนรู้ในระบบ

ชนประคัลภ์ในวัยเด็กจึงเข้ารับการศึกษาตามระบบที่โรงเรียนเรวัต และโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตามลำดับ ชนประคัลภ์ถูกจัดว่า มีพฤติกรรมเป็น "เด็กหลังห้อง" เคยถูกลดชั้นเรียน เคยถูกรายงานผู้ปกครองว่า "น่าจะย้ายไปเรียนที่โรงเรียนอาชีวะจะเหมาะสมกว่า" และท้ายที่สุดด้วยเหตุของการชกต่อยนอกโรงเรียนชนประคัลภ์ จึงหนีเรื่องถูกล้อออก และกลายเป็นเรื่องเหนือความคาดหมาย เมื่อภายหลังได้กลับมาบรรจุเป็นอาจารย์สอนด้านการละคร ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ เรื่องของชนประคัลภ์ จึงเป็นเรื่องที่มหัศจรรย์มาก และครูในวัยเด็กมักจะยกเป็นกรณีศึกษาให้แก่เด็กรุ่นหลังเสมอ สำหรับชนประคัลภ์แม้จะมีความรักในสถาบันเป็นอย่างดีแต่ก็เริ่มมีความเคลือบแคลงต่อการ ศึกษาในระบบว่า " การศึกษาจะนำพามนุษย์ไปสู่การเรียนรู้ที่แท้จริงได้ จริงหรือ" หลังจากถูกล้อออก ชนประคัลภ์ จึงหนีเรื่อง เดินทางไปเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียน Santa Maria High School รัฐCalifornia ประเทศสหรัฐอเมริกา อีกหนึ่งปีก่อนจะเข้ามหาวิทยาลัย เช่นเดียวกับเด็กไทยที่ผลการเรียนไม่ได้โดดเด่น การเป็นนักเรียนไทย ในต่างประเทศ ที่พูดภาษาอังกฤษไม่ได้ จึงเป็นอุปสรรคใหญ่หลวงที่ชนประคัลภ์ต้องเผชิญวันหนึ่งในขณะที่นั่งเรียนในห้องเรียน ก็ปรากฏว่ามีเพื่อนร่วมชั้นได้ยกมือขออนุญาตครู เพื่อออกจากห้องเรียน เพื่อไปซ้อมละครเริ่มต้นจากความคิดที่จะทำอย่างไร จึงจะทำให้ตัวเอง อยู่ในห้องเรียน ให้น้อยที่สุดชนประคัลภ์จึงตามเพื่อนไปซ้อมละคร และก็ทำให้รู้สึกอัศจรรย์ใจเป็นอย่างยิ่ง ที่พบว่าในโรงเรียนมัธยมศึกษาของตนเองมีโรงละครอยู่ด้วย และพบว่าแทบทุกโรงเรียน ในประเทศสหรัฐอเมริกานั้นมีโรงละครอยู่

1.1.3 ประสบการณ์การศึกษาศาสตร์ของละคร

ชนประคัลภ์ ค้นพบความมหัศจรรย์ของละคร และเมื่อเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัย ชนประคัลภ์ จึงเลือกจะที่เรียนละคร ณ มหาวิทยาลัยแห่งมอนทานา สหรัฐอเมริกา มหาวิทยาลัยเล็กๆ กลางเทือกเขาร็อกกีแมนเทน ในยุคที่มีคนไทยเพียงคนเดียวที่เรียนที่นั่น ในราวปีพ.ศ 2515 สิ่งแรกที่ชนประคัลภ์ กล่าวถึงละครไว้ก็คือว่า "ละครทำให้ผมภาษาตีเร็วขึ้น

เพราะละคร ทำให้ผมเกิดกระบวนการฟัง อย่างแท้จริง ความที่การแสดง เป็นปฏิกริยาระหว่างผู้พูด กับผู้ฟัง กระบวนการคิดการขัดเกลาเลือกใช้ถ้อยคำจึงเกิดขึ้นตามมา ” ความมหัศจรรย์แห่งละครที่ ชนประคัลภ์ค้นพบในครั้งนั้น ภายหลังจึงกลายเป็นเป้าหมายสำคัญของการเรียนการสอน ในบ้านเรียนมรดกใหม่ ชนประคัลภ์เรียนจบด้านการละคร วิชาเอกการเขียนบทละคร ใช้เวลาอยู่ที่ สหรัฐอเมริกา ต่อเนื่อง 7 ปีเต็มโดยที่ไม่ได้กลับประเทศไทยเลย เรียกว่ารับระบบการศึกษา จากประเทศที่เป็นต้นแบบของระบบการศึกษาในประเทศไทยเต็มที่

1.1.4 ประสบการณ์การกลับมาทำงานในระบบ

การกลับมาบ้านเกิด ในขณะที่มีวุฒิภาวะเต็มตัวจึงทำให้ ชนประคัลภ์ จันทรเรืองได้มีโอกาสสัมผัสกับรากเหง้าของความเป็นไทยในอีกมิติหนึ่งและได้ค้นพบว่าเมล็ดพันธ์ ของความเป็นไทยจากครอบครัวนักดนตรีไทยค่อยๆงอกงามขึ้นมาใหม่ในตัวของเขาในขณะที่ทักษะ ของความเป็นนักดนตรีได้สั่งสมมาตลอดระยะเวลาที่อยู่ต่างประเทศคือ “กีตาร์” คือมรดกที่ชนประคัลภ์ได้รับจากการใช้ชีวิต 7 ปีเต็มทีนั้น “กีตาร์” เป็นเครื่องมือที่ผมถนัดที่สุด ตอนอยู่อเมริกา ชีวิตค่อนข้างโดดเดี่ยวจะกลับบ้านก็ไม่ได้ต้องเรียน ต้องทำงานหนักทุกชนิด ตั้งแต่งานปั้มน้ำมัน ตัดต้นคริสต์มาส ยันพ่อครัว ” การฝึกเล่นกีตาร์อย่างหนัก จึงเป็นสิ่งที่หล่อเลี้ยงชีวิต ของเขา “ การเคี้ยวรำทางดนตรีอย่างหนัก และต่อเนื่องก็เป็นอีก ประสบการณ์หนึ่ง ซึ่งต่อมากลายเป็นแนวทางสำคัญ ในกระบวนการเรียนการสอน ของบ้านเรียนมรดกใหม่ว่าด้วยเรื่องของ การ”ฝึกฝน” และ”การทำแล้วทำเล่าจนทำได้” ชนประคัลภ์เล่าต่อว่า “ตอนเดินทางไปต่างประเทศ คุณป้าจิ้น หรือ คุณหญิงจิ้น ศิลปินเพลง ศิลปินแห่งชาติผู้มีศักดิ์เป็นป้า ได้มอบซองดวงให้ตัวหนึ่ง แต่ผมก็ไม่ได้เล่นมันมากนัก” ชนประคัลภ์ จันทรเรือง เพิ่งมาจับดนตรีไทยอย่างจริงจัง ในช่วงระยะเวลาไม่กี่สิบปีให้หลังนี้เอง เครื่องที่เขาเล่นคือ ระนาดเอก และขลุ่ยไทย ซึ่งในเวลาต่อมาเสียงระนาดเอก เสียงขลุ่ยไทย และเสียงกีตาร์ของเขาได้ผสมผสานกันกลายเป็นหนึ่งเดียวกับละครที่เขาสร้างขึ้นในทุกๆเรื่อง”ความ ที่ผมอยู่ต่างประเทศมานาน โดยไม่ได้กลับมาเมืองไทย เลย การได้กลับมาบ้านอีกครั้ง ทำให้ผมเกิดความกระหายในรากเหง้าของความเป็นไทยโดยไม่รู้ตัว ผมชอบผู้หญิงนุ่งโจงกระเบน ใส่ชุดไทย ชอบฟังเพลงไทย ดนตรีไทย สมัยที่ยังทำละครทีวี เรื่อง “ระนาดเอก” “เพลงกราวใน” ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์สำคัญทำให้ผมถึงกับขลุ่ย”ครั้งแรกที่ชนประคัลภ์ได้พบกับแม่ของลูกชาย คนโต เธอ นุ่งโจงกระเบนสีแดง คลานเข้ามาเสิร์ฟน้ำ ให้กับผู้ใหญ่”หลังจากสอน นิสิตภาควิชา ศิลปะการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ ต่อเนื่องมาเกือบ 20 ปี ในช่วงครึ่งหลังของ การเป็นอาจารย์ เขาเฝ้าพร่ำบอกให้ลูกศิษย์ลูกหาเรียนจบไปแล้วว่า เรียนละครต้องทำละคร

แต่ไม่มีแม่แต่คนเดียวที่จะทำละครเป็นอาชีพอย่างที่ได้เรียนมา เขาสูญเสียลูกศิษย์ดีๆ ให้กับวงการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ โฆษณา ซึ่งมีความมั่นคงทางอาชีพมากกว่า และมากกว่าครึ่งหนึ่งของนิสิตที่เป็นนักแสดงที่ดีที่สุด กลายเป็นแอร์โฮสเตส ชนประคัลภ์ จันทร์เรือง เริ่มมีความสงสัยในการศึกษาในระบบอีกครั้งว่า “การศึกษาไทยพาไปสู่อะไร” ทำดีที่สุดชนประคัลภ์ จันทร์เรือง ก็ได้คำตอบกับตัวเอง “คำถามนี้มันเข้ามา ในสมองของผมเกือบตลอดเวลา จนกระทั่งวันหนึ่งผมตัดสินใจว่า ทำไมผมถึงถามลูกศิษย์ แล้วทำไมตัวผมจึงไม่ลงมือทำละคร สร้างคณะละครด้วยตัวเอง”

ในอีกด้านหนึ่งสังคมจะรู้จักชนประคัลภ์ จันทร์เรือง ในฐานะนักแสดงละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ที่มีชื่อเสียง ผลงานสำคัญที่ทำให้เป็นที่รู้จักได้แก่ ภาพยนตร์ นวลฉวี หย่าเพราะมีชู้ น้ำเซาะทราย หลังคาแดง ซีอุย เป็นต้น ละครโทรทัศน์ ปัญญาชนก้นครัว น้ำใจจริง เหตุเกิดที่สน. เป็นต้น ซึ่งที่จริงเขามีผลงานด้านการเขียนบทและกำกับละครโทรทัศน์อีกเป็นจำนวนมาก เรื่องที่โดดเด่นเป็นที่รู้จักมากคือ “นายบ่าวเจ้าปัญหา” “ระนาดเอก”

ประวัติในช่วงเวลาที่ทำงานเชิงพาณิชย์นั้น เป็นช่วงเวลาที่ชนประคัลภ์ จันทร์เรืองไม่อยากพูดถึงมันนัก “ผมพบว่า ผมไม่มีความสุขกับการทำงาน ผมไม่รู้ทำงานไปเพื่ออะไร มันเหมือนหายใจทิ้งไปวันๆ หาความประณีตกับชีวิตไม่ได้”

อย่างไรก็ตามกว่าชนประคัลภ์ จะหลุดพ้นจากวังวนเหล่านั้นมาได้ เขาก็ต้องล้มลุกคลุกคลานกับการทำธุรกิจที่ไม่ใช่สิ่งที่เขาถนัด รายการสารคดีโทรทัศน์กึ่งละครที่เขาทำร่วมกับลูกศิษย์ลูกหา ชื่อว่า “มรดกใหม่” ก็ปิดตัวเองลง หลังจากทำมา 3 ปีเขายังคงดันทุรังอยู่ในแวดวงของการสร้างงานเพื่อการตลาด การทำงานเพื่อหาเงินเพื่อหวังว่าจะพบความสุข เป็นสิบปีี่สิบกว่า จะตระหนักได้ ในวันหนึ่ง “ภาพอุดมคติ ที่ผมเห็นและต้องการ พาคนใกล้ตัวและลูกศิษย์ลูกหาไปให้ถึงนั้นมันมี เค้าโครงของมันมา โดยตลอด เพียงแต่ว่าผมยังไม่สามารถจับมันให้มันคั่นมันให้ตาย” จนกระทั่งมาถึงวันนี้ผมจึงตอบกับ ตัวเองได้ว่า นี่ละ คือ ภาพที่ผมเห็นมาโดยตลอด เรามาถูกทางแล้วและ ผมเห็นภาพที่ ชัดเจนมากกว่าเราจะเดินต่อไปในทิศทางใดและอย่างไร”

1.1.5 ประสบการณ์เกี่ยวกับพุทธศาสนา

การเสียชีวิตของแม่ นางชัชวาลย์ จันทร์เรือง ลูกสาวคนสุดท้ายของ หลวงประดิษฐไพเราะ เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ชนประคัลภ์ จันทร์เรือง พบกันทางสว่างสู่โลก ในอุดมคติของเขาได้ “ในวาระสุดท้ายของแม่ที่เป็นมะเร็ง มันยากที่จะทำใจยอมรับ

ได้ว่าแม่กำลังจะตาย ความรักที่มีต่อแม่ ทำให้ผมกลับไปที่ชนบทไทยพุทธแบบเดิมๆที่เราทำกันมา คือการ หารอธรรมะดี หนังสือดีมาอ่านให้แม่ฟัง จำได้ว่าหนังสือธรรมะเล่มแรก ที่จับมาอ่าน ให้แม่ฟังคือ ของท่านพุทธทาส และ“อุบลมณี”ของหลวงปู่ชา วัดหนองป่าพง ผมค่อยๆ เริ่มเปิดอ่านให้แม่ฟัง ทีละหน้าทีละหน้าเรื่องของ การเจริญมรณานุสติ หวังว่าธรรมะ จะพาแม่ไปสู่สวรรค์ และเจ็บปวดกับโรคร้ายน้อยลง แต่อ่านไปอ่านมาปรากฏว่า ผมรู้สึกว่ หนังสือพูดกับผม ไม่ได้พูดกับแม่ อานิสงส์ของการอ่านหนังสือธรรมะให้แม่ฟังนั้น ส่งผลทันที มาถึงผมนั่นเป็นครั้งแรกที่ผมสนใจพุทธศาสนาอย่างจริงจัง นับว่าเป็นมรดกชิ้นสำคัญ ที่แม่ทิ้งไว้ให้ผมก่อนจะละสังขารไป” ชนประคัลภ์ จันทรเรือง เริ่มอ่านและศึกษาแก่น และสาระของ พุทธศาสนาอย่างจริงจัง ผ่านงานของ หลวงปู่ชา วัดหนองป่าพง ซึ่งชนประคัลภ์ให้ทัศนะไว้ว่า “หลวงปู่ชามีวิธีเล่าธรรมะ ที่เรียบง่ายและเป็นขั้นอย่างยั้ง คำสอนของท่านพุทธทาสภิกขุก็มี กุศโลบาย การเล่าเรื่องอย่างศิลปิน ในขณะที่คำสอนของท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุต ปยุตโต) ก็มีความเป็นนักวิชาการ ที่แยกแยะอธิบายทุกเรื่องได้อย่างชัดเจน”ไม่นานหลังจากมารดาเสียชีวิต ชนประคัลภ์ จันทรเรือง ได้ลาออกจากราชการ “แนวความคิดปฏิวัติอุตสาหกรรม ทำให้ครอบครัว ขยายถูกแบ่งแยกกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวก่อนที่ระบบครอบครัวจะล่มสลายไปในท้ายที่สุด แนวคิดการทำงานแบบทุนนิยมปลุกฝังให้เราชี้ขาด หวาดกลัว ด้วยคำว่า “ความมั่นคงของชีวิต” พอแม่ตาย ผมจึงตัดสินใจเลิกรักษาความมั่นคงของชีวิต ด้วยการลาออก และเดินแสวงหา ในทางที่ผมเชื่อ ”

1.2 คณะละครมรดกใหม่

จากการศึกษางานวิจัย บทความ และการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องดังที่ได้อ้างถึงในบทที่ 2 แล้วผู้วิจัยใคร่จะขอวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคณะละครมรดกใหม่ เป็น 2 ส่วนคือ

1.2.1 คณะละครมรดกใหม่ กับ วิถีแห่งการคืนรณอยู่รอดในกระแสทุนนิยม (ให้ความสำคัญกับการเพื่อตนเอง)

คณะละครมรดกใหม่ เริ่มต้นเมื่อปีพ.ศ 2537 (1994) จากการรวบรวมลูกศิษย์ลูกหา ในขณะนั้นก่อตั้งเป็นคณะละคร และมีละครเรื่องแรกนำเสนอต่อสายตาของผู้ชมต้นปีพ.ศ 2538 ชื่อเรื่อง “สารพัด ระเพ” จัดแสดงที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ซึ่งได้รับการตอบรับ จากผู้ชม เป็นอย่างดีในยุคเริ่มต้นของคณะละครมรดกใหม่ ยังคงเป็นการทำงานของชนประคัลภ์ จันทรเรือง ร่วมกับลูกศิษย์ลูกหาจากคณะอักษรศาสตร์จุฬาฯ รวมทั้งศิษย์เก่าที่มีชื่อเสียง ในวงการภาพยนตร์ หรือวงการโทรทัศน์ การทำละครของชนประคัลภ์ ยังคงมุ่งเน้นที่ จะทำละครเป็นอาชีพ

โดยเนื้อหาและเรื่องราวเน้นที่ การเล่าเรื่องในแบบที่เขาถนัด ในฐานะผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นมือเขียนบทระดับประเทศ ผสมผสานกับการเล่าเรื่อง โดยใช้รูปแบบไทยและฝรั่งเศส ดนตรีไทยและดนตรีฝรั่งผสมผสานกัน แล้วปรับให้เป็นไทย อย่างที่เขาเรียกรูปแบบของการทำงานของเขาว่า “ทำเทศให้เป็นไทย” ผลงานละครเวที หรือละครสด ที่เขาทำอย่างต่อเนื่องนับจากปี 2537-2543 มักจะมาจาก วรรณกรรมคลาสสิก ของนักการละครระดับโลก ซึ่งเป็นฐานสำคัญที่เขาสอนลูกศิษย์ เช่น Oedipus the king ของ Sophocles นักการละครชาวกรีก Macbeth ของ William Shakespeare นักการละครชาวอังกฤษ Death of a sales man ของ Arthur Miller นักการละครชาวอเมริกัน Street Care named Desire ของ Tennessee Williams นักการละครชาวอเมริกัน Tortilla Flat และ Of mice and men ของ John Steinbeck นักการละครชาวอเมริกัน เป็นต้น นอกจากนี้ชนประคัลภ์ก็ยังสร้างงาน ที่แตกหน่อจากวรรณกรรมไทย เช่น อาเพศกำสรวล และ สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน ของ วินทร์ เลียววาริน ตลอดจนวรรณกรรมพื้นบ้านไทย อย่าง เจ้าจันทร์ผอมผอม วรรณกรรมของมาลา คำจันทร์ ชูฉุน นางอ้ว วรรณกรรมพื้นบ้านภาคอีสาน พระสุธน มโนห์รา วรรณกรรมพื้นบ้านภาคใต้ และ ระนาดเอก เป็นต้น ในช่วงเวลา 6 แรกของการตั้งคณะละครมรดกใหม่ความพยายาม ที่จะทำละครให้เป็นอาชีพของชนประคัลภ์ จันทร์เรือง ไม่ประสบความสำเร็จอย่างเช่นที่ตั้งใจไว้ เขาพบว่า “รอบล้อมมวลชนมักจะเป็นรอบที่คนมากที่สุด ในขณะที่รอบของการเล่นจริง คนดูอาจจะเหลือเพียง 1 ถึง 2 คน ในละครหลายเรื่อง บ่อยครั้งที่เราจะพบว่า จำนวนของ นักแสดงมากกว่าคนดู” จากประสบการณ์การลงมือทำด้วยตนเอง หลังจากพำสอนลูกศิษย์มากกว่า 20 ปี ชนประคัลภ์ตระหนักด้วยตนเองว่า การทำละครเป็นอาชีพไม่ใช่ง่ายอย่างที่คิด แม้ว่าภายหลังลูกศิษย์ลูกหาที่เป็นดาราที่มีชื่อเสียงจะมาร่วมเล่นร่วมแสดง ซึ่งก็ช่วยกระตุ้น คนดูได้บ้าง แต่ปัญหาใหม่ก็ตามมาก็คือ ดารามักจะมีเวลาอุทิศให้กับ การซ้อมละครน้อยมาก ซึ่งแทบจะเป็นไปไม่ได้เลยที่จะสามารถสร้างละครที่ดีได้ชนประคัลภ์ จันทร์เรือง เริ่มพบว่า เขากำลังกลับเข้าไปสู่วงวนเชิงพาณิชย์ที่กั้นเขาออกจากวิถีทางที่ควรจะเป็น “มันเหมือน เราวิ่งตามเงินซึ่งได้มาเท่าไรก็ไม่เคยพอ ผมเล่นละคร เล่นหนัง และเอาเงินทั้งหมดมาทำละคร แต่มันก็ไม่เคยพอ เราขายบัตรได้น้อย พยายามทำอบรมการแสดง อบรมเขียนบทเพื่อระดมทุน ก็ไม่เคยพอเงินทั้งหมดล้วนแล้วแต่ต้องไปจ่ายค่าเช่าโรงละคร ค่าตัว ค่าโนนนี่ การทำละคร ที่ว่าสนุกก็เริ่มไม่สนุกสำหรับสมาชิกหลายคน” เมื่อการทำละครอาชีพไม่เป็นไปอย่างที่คิด ไม่นานนักสมาชิกที่สนุกกับละครจำนวนหนึ่งก็หดหายไป พร้อมกับที่ชนประคัลภ์ จันทร์เรืองเริ่มพาตนเองไปสู่ความผิดพลาดในการดำเนินธุรกิจเพื่อนำรายได้มาทำละคร และนำพาเขาการสู่การสิ้นเนื้อประดาตัวในช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งส่งผลให้เขาถูกฟ้อง

และกลายเป็นบุคคลล้มละลายในท้ายที่สุด คณะละครมรดกใหม่ย้ายฐานออกจากตึกข้าง รัชโยธิน ซึ่งค่าเช่าสูงลิบลิว และกลับไปปักหลักที่เชียงใหม่ ในปีพ.ศ. 2543 พร้อมๆ กับที่ลูกชายคนที่สองของเขาก็เกิดขึ้น

1.2.2 คณะละครมรดกใหม่ กับ วิถีชุมชนและวิถีแห่ง การเรียนรู้ (ให้ความสำคัญกับการเพื่อนคนอื่น)

ชนประคัลภ์ กล่าวว่า “ผมว่าผมเป็นคนชัดเจนว่าทำอะไร เพื่ออะไร ผมไม่เคยทำอะไรกับสิ่งที่คิดไว้ดีแล้ว ประเทศไทยมีวัฒนธรรมการดูละคร แต่มันได้หายไปแล้ว ละครไม่ได้ทำหน้าที่สอนลูกสอนหลานอีกต่อไปหน้าที่ของผมคือทำให้มันกลับมาอีกครั้ง” คณะละครมรดกใหม่ลี้มตาตื่นพื้นขึ้นมาอีกครั้ง หลังจากที่พบว่า ในเมื่อคนดูไม่มาหาเรา เราต้องเลือกที่จะไปหาคนดู ชนประคัลภ์เล่าว่า “สมัยที่ผมยังเรียนอยู่ที่อเมริกา ทุกปีทางมหาวิทยาลัยต้องจัดให้มีละครเวที หรือที่เรียกว่า Repertoire ซึ่งสมัยที่สอนอยู่อักษรศาสตร์ ช่วงแรกๆ ก็ยังคงมีการทำละครเวที ต่อเนื่องเป็นวัฒนธรรม ผมจึงตัดสินใจว่ามรดกใหม่ต้องปรับตัวเองให้เป็นคณะละครเวทีเพื่อนำสิ่งที่เราต้องการจะบอกไปหาคนดู” จุดเปลี่ยนสำคัญของคณะละครมรดกใหม่สู่การสร้างละครเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และบ้านเรียนมรดกใหม่จึงเกิดขึ้นในห้วงเวลาดังกล่าว คณะละครมรดกใหม่เริ่มปรับตัวเอง เป็นคณะละครเวทีที่ไม่ต้องมีโรงละครใหญ่เป็นของตัวเอง แต่เน้นการออกไปจัดแสดงละคร ในสถานศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศจึงเริ่มขึ้นนับ

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา สำนักงานของคณะละครมรดกใหม่ จึงกลายเป็นที่ซอมละครเสียเป็นส่วนมาก การจัดแสดงในโรงละคร ยังคงมีบ้างประปราย แต่ไม่ใช่สิ่งสำคัญลำดับแรก ท้ายที่สุดในปีพ.ศ. 2547 คณะละครมรดกใหม่ ก็สามารถ รวบรวมเงินเพื่อซื้อที่ดินเป็นของตัวเองจำนวน 5 ไร่ ตั้งอยู่ใน ตำบล คลอง 6 อำเภอคลองหลวง ปทุมธานี อันเป็นที่ตั้งอยู่ในปัจจุบัน“เมื่อรวบรวมเงินได้ก้อนหนึ่ง พร้อมๆกับ ขยายบ้านจัดสรรหลังเล็กๆที่ซื้อไว้ที่กรุงเทพฯผมก็เริ่ม ตระเวนหาที่ดินสักผืน เพื่อสร้างสำนักงานถาวรของคณะละครมรดกใหม่ ที่หมายแรกอยู่แถวรามอินทรา ตามจำนวนเงินที่มีอยู่ เราสามารถซื้อที่ได้ขนาด 200 ตารางวา แต่พอเราขับรถออกมา อีกหน่อย จนถึงแถบสุวินทวงศ์พบว่าเราซื้อได้ถึง 600 ตารางวา ผมจึงขับรถออกไปเรื่อยๆ จนกระทั่งมาถึงคลองหก ซึ่งในเงินจำนวนเดียวกันเราสามารถซื้อได้ถึง 5 ไร่ มรดกใหม่จึงลงหลักปักฐานสร้างบ้านแปงเมือง ณ ที่ดินกลางทุ่งนาแห่งนี้ชนประคัลภ์ จันทรเรือง ค้นหาความจริงผ่านการวิ่งตามความมั่นคงในชีวิต ชื่อเสียง เงินทอง ตามวิถีทุนนิยม ผ่านสถานภาพของการเป็นคดีความ เป็นคน

ล้มละลาย จนกระทั่งพาดตนเองมาตระหนักถึงความจริงในชีวิตว่า “เกิดเป็นคนไทยไม่มีวันอดตาย ปักอะไรลงไปก็งอก “ “ ธรรมชาติได้ให้ความอุดมสมบูรณ์อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการมีชีวิตแก่คนไทยเพียงพอแล้ว ประเทศไทยจึงเป็นประเทศที่ควรจะมีคนมีอุดมการณ์มากที่สุด มีศิลปินมากที่สุด เป็นประเทศที่คนควรจะอยู่แบบสะสมเพื่อตนเองน้อยที่สุด..ทำเพื่อคนอื่นมากที่สุด แต่ความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่”

นับตั้งแต่ปีพ.ศ 2543 คณะละครมรดกใหม่ สำนักศิลปะการละครเพื่อการพัฒนา ภายใต้สมาคมคนเล่าเรื่อง ได้กลายเป็น ชุมชนของนักการละครที่มุ่งแสวงหาความสุขที่แท้จริงในชีวิตและมุ่งสร้างคนที่มีอุดมการณ์ทำเพื่อผู้อื่นผ่านวิถีละคร **ด้วยการขัดเกลาตนเองให้ฝึกฝนการอยู่อย่างต่ำที่สุด เพื่อจะได้ทำสิ่งที่มีความค่าสูงที่สุดเพื่อคนอื่น** ชุมชนมรดกใหม่ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมดร่วม 80 คน อยู่ร่วมกันโดยไม่มีใครมีเงินเดือน

ปีพ.ศ 2548 **โรงเรียนมรดกใหม่โฮมสคูล หรือ บ้านเรียนมรดกใหม่** จึงได้ถือกำเนิดขึ้น บ้านเรียนมรดกใหม่ เป็นการจัดการศึกษาแบบสำนัก แบบพ่อแม่สอนลูกในระดับมัธยมศึกษา นักเรียนเรียน 8 กลุ่มสาระวิชาผ่านละครทั้งหมด นักเรียนบ้านเรียนละครมรดกใหม่เรียน กิน นอน โดยไม่มีค่าใช้จ่าย ปัจจุบันมีจำนวนทั้งสิ้น 41 คน เด็กนักเรียนทั้งหมดมาจากหลากหลายพื้นที่ทั่วประเทศ และจากหลากหลายความแตกต่างทางครอบครัว ครูทั้งหมด 15 ไม่มีเงินเดือนทั้งหมดนี้คือ ข้อมูลพื้นฐานเพื่อให้เห็นภาพชัดของบ้านเรียนมรดกใหม่

ส่วนที่ 2 “เป้าหมาย” ของการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่

2.1 การนำพานัก แสดง และ คน ดู”(สำหรับละคร)” ครู และ ผู้เรียน” (สำหรับการศึกษา) ให้มีทักษะในการ”สำรวจตัวเอง”และ “ค้นพบ” ให้ได้ว่า ตนเองมี “ข้อดี”อะไรที่ต้องรักษา “และ”มี”ข้อด้อย”อะไรที่ต้องพัฒนา “อยู่เสมอ-การ”สร้าง”วัฒนธรรมการดูละครและการแสวงหาความรู้

“อะไรที่รู้แล้ว- อะไรที่ยังไม่รู้ -อะไรที่สมควรรู้”สำรวจตัวเองและค้นพบให้ได้ว่า มีข้อดีอะไรและมีข้อด้อยอะไร ทั้งในฐานะนักแสดงและนักแสวงหาความรู้ หรืออีกนัยหนึ่งคือ ต้องรู้ให้ได้ว่า”อะไรที่รู้แล้ว อะไรที่ยังไม่รู้ และอะไรที่สมควรรู้“ เปรียบเสมือนคำสอนของพระพุทธเจ้าที่กล่าวถึง “ใบไม้ในกำมือ” ความรู้มีอยู่มากมายในโลกใบนี้ เราไม่จำเป็นต้องรู้ทั้งหมด แต่ต้องเลือกได้ว่า “ควรจะรู้อะไร” “และจะดั่งรู้้อย่างถ่องแท้” เหมือนละครที่เปรียบเสมือน บางบทบาทตอนของชีวิต ที่เรียกว่า Selection of the truth เราไม่แสดงทุกสิ่งทุกอย่างบนเวที แต่เลือกมาเพียงบางบทตอน บางขณะของชีวิตเท่านั้น ซึ่งเป็น บางบทตอนที่

เข้มข้นมากพอที่จะทำให้ผู้ดูถึงซึ่งพฤติกรรม เช่นเดียวกันกับการศึกษา การศึกษา แบบสะสม ความรู้ สะสมหน่วยกิตในระบบการศึกษา ปัจจุบันยากที่ จะทำให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้อันถึงขั้นที่รู้ว่า “อะไรที่รู้แล้ว-อะไรที่ยังไม่รู้-อะไรที่สมควรรู้” เหมือนกับ ความพยายามที่จะรวบรวมไปไม้ในป่ามาไว้ในมือทั้งหมด ซึ่งมีแต่จะ หลุดร่วง ผลอยลงดิน ครั้นหันรีหันขวาง จะคว้าเอาไว้ให้หมดก็พลอยหลุดไม่หลุดมือ ไม่เหลืออะไรเลย เหมือนกับเด็กๆ ที่ท่องหนังสือ เพื่อสอบ จำเพียงเทคนิคการทำข้อสอบ พอสอบเสร็จ ก็ไม่สามารถหาคำตอบได้ว่า “อะไรที่รู้แล้ว-อะไรที่ยังไม่รู้-อะไรที่สมควรรู้” ต่างจากผู้รู้จัก เลือกลงมือเพียงไปไม้ในกำมือ จนรู้ได้ว่า “อะไรที่รู้แล้ว-อะไรที่ยังไม่รู้-อะไรที่สมควรรู้” ซึ่งจะนำไปสู่ขั้นต่อไป

2.2 การนำพานักแสดงและผู้ดู”(สำหรับละคร) “ครูและผู้เรียน” (สำหรับการศึกษา) ที่เมื่อค้นพบ”ข้อดี”และ”ข้อด้อย” ของตัวเองแล้ว ให้ค้นหาต่อไปว่าจะ “รักษา” “ข้อดี” นั้นไว้ได้อย่างไร และ จะ “พัฒนา” “ข้อด้อย”ให้กลับกลายเป็น”ข้อดี”ได้อย่างไรอยู่เสมอ -- การมี”วัฒนธรรมการดูละครและการแสวงหาความรู้

เมื่อรู้ “ข้อดี” และ “ข้อด้อย”ของตัวเองแล้วจะ”รักษา”ข้อดีนั้นไว้ได้อย่างไร และจะ”พัฒนา”ข้อด้อยนั้นอย่างไร ให้กลับกลายมาเป็นข้อดี ยกตัวอย่างเช่น

2.3 เมื่อ”นักแสดงและผู้ดู”(สำหรับละคร) “ครูและผู้เรียน” (สำหรับการศึกษา) สามารถยังประโยชน์ให้แก่ตัวเองด้วยการมีทักษะดังข้อ 2.1 และข้อ 2.2 แล้ว เป้าหมายถัดไปซึ่งใหญ่กว่าคือการหันมาพิจารณาที่จะพัฒนาตนเองเพื่อยังประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นด้วยอันเป็นเป้าหมายแท้จริงของละครและการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียน มรดกใหม่ตามแนวคิดของพระพุทธเจ้า “ยังประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นด้วยความไม่ประมาท” --การเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีความสุขเพื่อการเข้าถึง ของทั้งตนเองและผู้อื่น

ส่วนที่ 3 “แนวคิด”ของการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่

3.1 ละครคืออะไรและการศึกษาโดยใช้ละครคืออะไร (องค์ประกอบของละคร และองค์ประกอบของการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่) --ทฤษฏี 2.1 ละครมรดกใหม่คืออะไร/องค์ประกอบของ “ละคร”

“ละคร”คำนี้พอพูดออกมาแล้ว คนทั่วไปมักจะคิดถึงละครโทรทัศน์ช่วงเย็น หรือหลังข่าวภาคค่ำโดยมากความเข้าใจเกี่ยวกับละครมักจะจบเพียงเท่านั้น เป็นที่เข้าใจง่ายๆ ว่า ละครคือการแสดง ละครคือบันเทิง คือมายา ละครเป็นเรื่องสนุกๆ เบาๆ ไม่มีแก่นสารหรือนัยหนึ่งละครคือความไม่จริงใจ คือการแกล้งทำให้เหมือนจริงจนบ่อยครั้งที่ละครกลายเป็นภาพลักษณ์ของความ

เหลวไหล จอมปลอม เสแสร้งแก้งทำ แต่สำหรับบ้านเรียนละครมรดกใหม่แล้ว “ละครคือความจริงใจ” ซึ่งถือว่าเป็นคนละความหมายเลยทีเดียว

จากการศึกษาบทความที่เขียนโดยชนประคัลภ์ จันทรเรือง และการสัมภาษณ์ พอจะสรุปได้ว่า สำหรับบ้านเรียนมรดกใหม่นั้น หากจะมาหาคำจำกัดความของคำว่า “ละคร” นั้นยากนักที่จะอธิบายความหมายได้ครอบคลุมครบถ้วนบริบูรณ์ แต่หากพิจารณาที่องค์ประกอบแยกเป็นกองๆ แบบกองชั้นตามรอยพระพุทธองค์จะเข้าใจง่ายขึ้น เริ่มต้นด้วยคำถามสำคัญว่า มีองค์ประกอบอะไรบ้างที่หากขาดแล้วจะทำให้ไม่เกิดละคร หรืออีกนัยหนึ่งหากตัดสิ่งนั้นออกไปแล้วละครยังคงดำเนินต่อไปได้สิ่งนั้นก็ยังไม่ใช้องค์ประกอบของละคร ยกตัวอย่างเช่น

ก. หากเป็นองค์ประกอบของละครหรือไม่ คำตอบก็คือว่าไม่จำเป็น ละครอาจจะไม่มีฉากหรือไม่มีละครก็ยังสามารถเล่นได้

ข. เสื้อผ้าเป็นองค์ประกอบของละครหรือไม่ คำตอบก็คือว่า ไม่จำเป็น ละครอาจจะไม่มีเสื้อผ้าหรือไม่มีละครก็ยังสามารถเล่นได้

ค. แต่เมื่อถามว่า นักแสดงเป็นองค์ประกอบของละครหรือไม่ คำตอบก็คือว่า หากไม่มีนักแสดงละครก็เกิดขึ้นไม่ได้ดังนั้นนักแสดงจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ของละคร

ง. ครั้นถามต่อไปว่า บทละครเป็นองค์ประกอบของละครหรือไม่ คำตอบก็คือว่าหากพิจารณาว่าบทละครคือแบบบันทึกต้นฉบับที่เป็นกระดาษแม้ไม่มีแบบบันทึกที่เป็นกระดาษละครก็ยังสามารถเล่นได้ด้วยการใช้ภาษาท่าทาง ด้วยการเล่าเรื่องสดๆ ดังนั้นหากจะพูดให้ชัด องค์ประกอบที่ขาดไม่ได้สำหรับละครลำดับต่อไปก็คือ “เรื่องราว”

จ. และหากถามต่อไปอีกว่า มีนักแสดงแล้ว มีเรื่องราวแล้ว เป็นละครไหม คำตอบก็คือว่า คงเป็นไปได้ที่นักแสดงจะเล่าเรื่องราว โดยปราศจากคนดู เมื่อถามว่านอกจากนักแสดงและเรื่องราวแล้ว องค์ประกอบของละครยังขาดอะไรอีกไหม คำตอบก็คือ “คนดู” เมื่อพิจารณาตามตรรกะดังกล่าวก็พบว่า องค์ประกอบของละครที่ขาดไม่ได้มีอยู่แค่สามกองเท่านั้นคือ

-นักแสดง (actor)

-เรื่องราว (story)

-คนดู (audience)

ชนประคัลภ์ จันทรเรืองกล่าวว่า “ที่ไหนมีนักแสดง มีคนดู มีเรื่องราว ที่นั่นเป็นละคร ถ้ามีใครถามว่าละครคืออะไร เรามักจะเลียงตอบว่า “ไม่แน่ใจว่าละครคืออะไร แต่ที่แน่ๆ ถ้าไม่มีคนดูมีแต่นักแสดงกับเรื่องราว ที่นั่นไม่ใช่ละคร หรือที่ไหนมีแต่นักแสดงกับคนดู แต่ไม่มีเรื่องราวอะไรเลยที่นั่นก็พูดได้เต็มปากว่าไม่ใช่ละคร หรือที่ไหนมีแต่เรื่องราวกับคนดู แต่ไม่มีนักแสดงที่นั่นย่อมไม่ใช่

ละครอย่างแน่นอน “ สำหรับบ้านเรียนมรดกใหม่แล้วรูปพรรณหรือตัวละครที่แท้จริงที่จับต้องได้จึงอยู่ที่องค์ประกอบของละครนั่นเอง

ภาพที่ 3 องค์ประกอบละคร

กองที่ 1 นักแสดง (Actor)

ชนประคัลภ์กล่าวไว้ในหนังสือ “ละครคือชีวิต ชีวิตคือละคร”(2544) ว่า “ที่ใฝ่ภาษาอังกฤษประกอบไปด้วยนั้นก็เพื่อจะชี้ให้เห็นว่าโดยนัยแล้วฝรั่งเขามองนักแสดงนั้นเป็นนักกระทำ to act แปลว่ากระทำ เขาต้องเห็นว่าสาระสำคัญของการเป็นนักแสดงนั้นอยู่ที่การกระทำ มิฉะนั้นก็จะเรียกว่า to show ต่างกับเราชาวไทยที่เรียกว่า นักแสดง ซึ่งโดยนัยของเราแล้ว การ show ไปซบซี้ให้ตำรวจดู ก็เป็นนักแสดงได้แล้ว จะเห็นได้ว่าแค่คำเรียกชื่อที่ใช้ ก็บอกพฤติกรรมที่ต่างกันไปแล้ว ระหว่างเขากับเราตามภาษาแล้วเราก็ยอมไม่ผิดที่นักแสดงจะแสดงสิ่งที่จำมาจากฝรั่งที่เขาทำให้ดูก็ได้ ก็ยิ่งบ่งชัดไปเลยว่า เรานั้นเป็นนักบริโภคตัวยงที่เดียว มิได้มีนิสัยใฝ่กระทำเลย” แล้วถ้าถามว่านักกระทำ (actor) ในละครนั้นทำอะไร ชนประคัลภ์ กล่าวไว้ว่า” ก็ตอบอย่างง่ายๆ อย่างตรงไปตรงมาก็คือ ทำเรื่องทำราวให้คนดู

กองที่ 2 เรื่องราว (Story)

ที่นี้ก็มาถึงกองที่สองคือ เรื่องราวชนประคัลภ์กล่าวว่า “อย่าถามว่าเรื่องราวคืออะไร แต่ให้ถามว่าเรื่องราวมาจากไหน แล้วเรื่องราวซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของละครนั้นมีที่มาจากอะไร คำตอบที่ตรงไปตรงมาที่สุดก็น่าจะเป็นว่า มาจากคน มาจากมนุษย์นั่นเอง ไม่มาจากคนแล้วจะมาจากแมวที่ไหนได้เล่า มนุษย์ทำอะไรดีมีร้าย เราก็เอาเรื่องเอาราวนั้นมาเล่าสู่กันฟังซึ่งก็หนีไม่พ้นที่จะเป็นเรื่องของการกระทำ แถมเป็นเรื่องจริงซะด้วยสิ “

ในกองที่สองคือ “เรื่องราว” นี้ ชนประดัลภ์ให้ความสำคัญมากกับคำว่า “ความจริง” จากบทความเรื่อง “ละครกับความจริงใจ” กล่าวไว้ว่า “ มองกันแบบเป็นปัจจัยสัมพันธ์ก็เห็นว่า การกระทำที่เราต้องการในละครที่สุดคือ การกระทำที่เกิดขึ้นจริง แล้วเรื่องจริงของใครเหมาะสมที่สุดที่จะมาเล่าในละคร คำตอบก็น่าจะเป็นจากเรื่องราวของคนที่เป็นนักกระทำ (actor) หรือนักแสดง น่าจะเหมาะที่สุด ไหนๆเขาก็ต้องทำเรื่องทำราวของเขาแล้วก็เอา เรื่องราวของตัวเองมาทำไม่ได้ดีกว่า หรือ ง่ายกว่าสะดวกกว่า แล้วก็จริงใจว่าเป็นไหน ๆ ถ้าเราไม่เอาเรื่องจริงที่เกิดขึ้นจริงมากระทำละอะไรจะเกิดขึ้น คำตอบก็หาได้ง่ายๆ ตามละครทางโทรทัศน์ หรือตามโรงหนังทั่วไป เข้าไปเถอะตามซีเนเพล็กซ์ทั้งหลาย สิบบโรง อาจจะมีสักโรงกระมัง ถ้าโชคดีเจอที่เล่าเรื่องจริง ที่เหลือเรื่องไม่จริงทั้งนั้น ผลจะเป็นอย่างไรคงไม่ต้องสาธยาย ละครจึงทำหน้าที่อย่างผิวนเป็นเพียงแค่มหรสพเพื่อความบันเทิงเท่านั้นไม่สามารถนำพามนุษย์ไปสู่การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอะไรได้เลยเรื่องความไม่จริงนี่ก็เป็นปัจจัยแห่งความเสื่อมหรือความเป็นน้ำเน่าที่เราถนัดเรียกกันทีเดียว นี่คือผลของความไม่จริง แล้วเมื่อไม่จริงก็เลยไม่จริงใจที่จะเล่า เลยทำให้เราไขว้เขวในเรื่องความจริงและความจริงใจจากละครได้

สรุปก็คือละครที่แท้จริงนั้น เขา (actor) ย่อมที่จะจริงใจที่จะเล่าเรื่องจริง (story) ที่เกิดขึ้นกับเขา เป้าหมายก็เพื่อคนดู (audience) ของเขา

กองที่ 3 คนดู (Audience)

ชนประดัลภ์ จันทรเรือง กล่าวไว้ว่า “ ที่นี้ก็มาถึงกองที่สามคือ กองคนดู อันนี้ขอหมายรวมไปถึงทั้งคนดูและคนฟังรวมไปหมด เพราะบางยุคบางสมัยเขานิยมใช้คำว่ามาฟังละคร เรื่องดูละครเป็นผลพลอยได้ เขาละจะดูหรือจะฟังก็ขอเรียกรวมตามสมัยปัจจุบันนิยมคือ นิยามลงที่ตัว”คนดู” แต่เพียงคำเดียวเมื่อคนทำทำเรื่องจริงของเขาให้คนดูอย่างจริงใจคนดูก็ย่อมได้เห็นความจริงใจจากเรื่องจริงที่คนทำทำให้ดูนั่น!สมการตรงกันเป๊ะ และถ้าคนดูไม่เห็นความจริงใจจากเรื่องจริงที่คนทำทำให้ดูก็แสดงว่าคนทำไม่จริงใจทำเรื่องจริงให้คนดู แล้วทำไมคนทำไม่จริงใจทำเรื่องจริง เหตุผลง่าย ๆ อันหนึ่งก็คือ คนทำไม่ได้ทำเรื่องจริงจึงไม่มีความจริงใจที่จะทำให้คนดู ผลที่ตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็คือ คนดูไม่มีความจริงใจที่จะดู ละครจึงกลายเป็นปาหี่ เป็นแค่มหรสพหาแก่นสารอะไรไม่ได้”

ผู้วิจัยพบว่า สำหรับบ้านเรียนมรดกใหม่แล้วให้ความสำคัญกับคำว่า “ละครกับความจริงใจ” มากเป็นพิเศษ คำจำกัดความที่มักจะพบบ่อยว่า “ละครคือบทบาทสมมติ ” หรือ “ละครคือ การเล่าเรื่องแต่งเรื่องในจินตนาการ” หรือ “ละครคือเรื่องสนุกสนาน บันเทิงคลายเครียด” จึงค่อนข้างมีความหมายที่ห่างไกลจากคำว่า “ละครในแบบฉบับของบ้านเรียนมรดกใหม่ ”

ชนประคัลภ์ จันทรเรื่องกล่าววว่า “เรื่องจริงและความจริงใจสามารถเป็นทวารหรือประตูของการสื่อสารระหว่างคนทำกับคนดูได้เป็นอย่างดี ถ้าเรื่องนี้เป็นความจริง นักแสดงก็จริงใจทำให้คนดู คนดูก็จะได้ดูของจริง แต่ถ้าเรื่องนี้ไม่จริงผู้ที่ยืนอยู่ทั้งสองฝั่งของทวารก็จะไม่จริงใจต่อกันโดยปริยาย เรื่องราวจึงเป็นสะพานเชื่อมทั้งสองฝั่งได้เป็นอย่างดี ทั้งคนทำและคนดู ทั้งจริงและไม่จริง “

สรุปแนวความคิดการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของบ้านเรียนมรดกใหม่

เมื่อเกิดคำถามว่าองค์ประกอบของละคร ซึ่งว่าด้วยเรื่องของ นักแสดง (actor) เรื่องราว (story) และคนดู (audience) นั้นสอดคล้องกับแนวความคิดการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของบ้านเรียนมรดกใหม่อย่างไร ชนประคัลภ์ จันทรเรื่องย้อนถามว่า “เราเห็นองค์ประกอบที่ว่าเป็นในบริบทใดบ้าง?” คำถามดังกล่าวเป็นคำถามแรกๆที่ชนประคัลภ์จะตั้งเป็นคำถามปลายเปิดให้สมาชิกใหม่ของบ้านเรียนมรดกใหม่ได้ขบคิดทำความเข้าใจในช่วงโมงการสนทนาของเขาที่ดำเนินทุกวันไม่มีวันหยุดซึ่งเปรียบเสมือนการทำวัตรเช้าของบ้านเรียนมรดกใหม่เริ่มต้นตั้งแต่เวลาเช้าตรู่ที่สี่สี่สิบห้า นาทีถึงประมาณเจ็ดโมงเช้าของทุกวัน ซึ่งก็ได้ตัวอย่างของบทสนทนาที่น่าสนใจดังนี้

ก. รถชนคนตายหน้าโรงเรียน ถือว่า เป็นละครหรือไม่? สมาชิกใหม่หลายคนตอบว่าไม่ หลายคนตอบว่าเป็น ชนประคัลภ์ ถามต่อว่า “มีคนดูไหม” สมาชิกตอบว่า “มี คนดูก็คือพวกไทยมุง” ชนประคัลภ์ตามต่อไปว่า “มีเรื่องราวไหม” สมาชิกตอบว่า “มี เรื่องราวก็คือรถชนคนตาย” ชนประคัลภ์ถามต่อไปอีกว่า “มีนักแสดงไหม” สมาชิกตอบว่า “มี นักแสดงก็คือคนที่ถูกรถชน” ชนประคัลภ์ ถามต่อว่า “นักแสดงได้ซ้อมมาก่อนไหม ว่าวันนี้จะถูกรถชน และ นักแสดงสามารถลุกมาแสดงการถูกรถชนให้ดีอีกรอบได้ไหม” สมาชิกทุกคนจึงเกิดมุตโต คือ “อ้อ” ว่า รถชนคนตายหน้าโรงเรียน เป็นแค่เหตุการณ์เหตุการณ์หนึ่งไม่ใช่ละคร

ข. ชนประคัลภ์ ถามต่อไปอีกว่า “แล้วถ้าเกิดว่ามีรายละเอียดยมากขึ้น เด็กหญิงหมีเห็นรถชนคนตายหน้าโรงเรียนแล้วรีบวิ่งมาบอกครูเวรที่กำลังปฏิบัติหน้าที่อยู่ อย่างนี้เป็นละครไหม” สมาชิกตอบว่า “เป็น นักแสดงก็คือ หมี เรื่องราวก็คือ การที่หมีวิ่งเอาเรื่องรถชนคนตายมาบอกครูเวร และ คนดูก็คือ “ครูเวร” อย่างนี้จึงจะเรียกว่าเป็นละคร”

ค. ชนประคัลภ์ ถามต่อไปอีกว่า “ห้องเรียนเป็นละครไหม” สมาชิกขบคิดและตอบว่า “เป็น” ถามว่า “มีนักแสดงไหม มี นักแสดงก็คือ ครู” ถามว่า “มีเรื่องราวไหม มี เรื่องราวก็คือ บทเรียนที่สอน” และถามว่ามีคนดูไหม คนดูก็คือ นักเรียน” สมาชิกกล่าวว่า “ครบองค์ประกอบ 3 ประการก็ถือว่า เป็นละคร”

ง. ชนประคัลภ์ ถามต่อไปอีกว่า “แล้วถ้าในห้องเรียน ครูสอนไป เด็กคุยกันไป อย่างนี้เป็นละครไหม” สมาชิกตอบว่า “เป็น เพราะมีองค์ประกอบครบถ้วนทั้ง 3 องค์ประกอบ”

ชนประคัลภ์ตอบว่า “ผิด” เพราะหากเป็นละครแล้ว นอกจากองค์ประกอบ 3 อย่างที่ขาดไม่ได้ได้แล้ว สิ่งสำคัญที่สุดเหนือสิ่งอื่นใด คือ องค์ประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบของละครต้องหล่อหลอมเป็นหนึ่งเดียว เมื่อนั้นจึงจะถือว่าเป็นละคร

ในโอกาสนี้ชนประคัลภ์ จึงได้เสริมเพิ่มเติมให้ว่า แนวคิด การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของบ้านเรียนมรดกใหม่ ยึดหลักของ องค์ประกอบของละคร“เราสามารถหาละครพบได้ในห้องเรียนของเราที่เราสอนอยู่ทุกวันนี้ละ เพราะคนสอนก็คือ นักแสดง (actor) เรื่องราว ก็คือ วิชาที่สอน (story) นักเรียนในห้องก็คือ คนดู(audience)แต่ละคร (การเรียนการสอน) ที่นักแสดง(ครู) ไม่สามารถทำให้เกิดบรรยากาศที่เป็นหนึ่งเดียวของการเข้าถึงเรื่องราว (เนื้อหาที่สอน)ในหมู่คนดู(นักเรียน) นั่นก็ไม่เรียกว่า ละคร(การเรียนการสอน)

นอกจากนี้ความจริงใจของนักแสดง (ครู) ก็เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งของ การถ่ายทอดเรื่องราว(เนื้อหาที่สอน) และจะมีผลอย่างยิ่งต่อคนดู (นักเรียน) ที่จะเข้าถึง องค์ความรู้

ชนประคัลภ์ จันทรเรือง ได้อธิบายต่อไปว่า “ถามว่าคนดู(นักเรียน)ต้องการดูความจริงหรือไม่ หากว่ากันตามตรรกะ คนดู(นักเรียน)มาดูเรื่องราว(เนื้อหาที่สอน)จากนักแสดง (ครู)ก็เพื่อต้องการเข้าถึงองค์ความรู้จากละคร (เรื่องราวที่สอน) และองค์ความรู้นั้นก็คือองค์ความรู้ที่เป็นความจริงแท้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ครูผู้สอนต้องรู้จริงในสิ่งที่ตัวเองสอน และมีความจริงใจที่จะนำพาผู้เรียนไปถึงองค์ความรู้นั้นอย่างแท้จริงเพื่อผู้เรียนจะได้นำเอาความจริงที่ครูสอนนั้นมาเป็นเยี่ยงอย่างเป็นอุทาหรณ์สอนใจประหนึ่งไฟส่องสว่างเพื่อนำทางชีวิต ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาชีวิตของเขา สังคมของเขาและท้ายที่สุดก็คือ ย้อนกลับไปสู่วัฏจักรของการส่งต่อองค์ความรู้ เขาเองจะเปลี่ยนสถานะจากผู้เรียน(คนดู)ไปสู่ครู(นักแสดง)เพื่อส่งต่อองค์ความรู้(เรื่องราว) ไปยังผู้เรียน(คนดู)ของพวกเขาอีกรุ่นหนึ่งอันเป็นวัฏจักรของการเรียนรู้ การเข้าถึงองค์ความรู้ และการส่งต่อองค์ความรู้อย่างไม่สิ้นสุด เมื่อเป็นเช่นนั้นได้ การเข้าถึงองค์ความรู้อันเป็นนัยยะของแนวคิดการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแบบของบ้านเรียนมรดกใหม่จึงจะเกิดขึ้น ชนประคัลภ์กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า “ความจริง - ความรู้จริง - เจตนาที่ดีอย่างแท้จริง คือปัจจัยแห่งการพัฒนา ในทางกลับกันถ้าหากคนดู(ผู้เรียน)ต้องการดูความไม่จริงเขาก็จะไม่มีดวงตาที่เห็นแก่นของเรื่องราวไม่สามารถมีแก่นสารในการพัฒนา ทุกอย่างก็เป็นไปเพื่อการเสพให้เกิดความมึนงง มึนเมา มัวซัวไม่รู้จะเอาไม่เอาอะไร เต็มไปด้วยโมหะและความไม่รู้ ความไม่จริงก็คือปัจจัยแห่งอวิชชาสภาวะแห่งความไม่รู้ไม่ใช่”ละคร” ไม่ใช่”การศึกษา” เพราะตัวของมันเองก็ไม่รู้จะเรียกตัวเองว่าอะไร เพราะถ้ารู้จะไม่ใช่อวิชา เมื่อนักแสดงพัฒนาเรื่องจริงของเขาให้จริงใจเรื่องที่สุดแสนจะจริงใจของ

เขาก็จะไปพัฒนาคนดูด้วยตัวของมันเองทางใดทางหนึ่ง แล้วคนดูจะไม่หันกลับมาพัฒนาคนแสดงอย่างจริงจังเสียหรือ... คิดกันดูเอาเถิด”

สรุปก็คือละครที่แท้จริงนั้น เขา (actor) ย่อมที่จะจริงจังที่จะเล่าเรื่องจริง (story) ที่เกิดขึ้นกับเขา เป้าหมายก็เพื่อคนดู (audience) ของเขา เช่นกันการศึกษาที่แท้จริงนั้น ครูย่อมจะจริงจังที่ถ่ายทอดความรู้โดยมีเป้าหมายเพื่อผู้เรียนของเขา ฉะนั้นดังนั้นนั้นแนวคิดของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งกับ “ความเป็นหนึ่งเดียว”

3.2 เหตุใดจึงมีละครและเหตุใดจึงมีการศึกษาโดยใช้ละคร (จุดกำเนิดของละครและจุดกำเนิดของการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่) --- สมุทัย

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้วยละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ให้ความสำคัญมากกับเป้าหมายนั่นก็คือ “ดูละครไปเพื่ออะไร” หรือ “เรียนไปเพื่ออะไร”

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เป้าหมายของการจัดการศึกษาดังกล่าวผ่านการอ่านบทความที่เขียนโดยชนประคัลภ์ จันทร์เรืองการสัมภาษณ์และการฟังบรรยายพิเศษ ผสมผสานการเล่านิทานเรื่องเอกของเขาในหัวข้อเรื่อง “เหตุใดจึงมีละคร” หรือ “จุดกำเนิดของละคร” ในโอกาสที่มีคณะครูฝึกจากศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชน กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม ได้มาฝึกอบรมเรื่อง “ละครกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนที่ก้าวพลาด” โครงการละครสุข สนุก กล้วย Banana Happiness Drama Project (2554)

เรื่องก็มีอยู่ว่า “ย้อนกลับไปในปีสมัยที่มนุษย์ยังเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ ใช้ชีวิตอยู่ในป่า ยังชีพโดยการล่าสัตว์ ณ หมู่บ้านหนึ่ง จะมีพิธีกรรมที่สำคัญคือ เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ พอพระอาทิตย์ขึ้น ชายหนุ่มทั้งหมู่บ้านที่อายุ 15 ปีขึ้นไปจะเข้าป่าไปล่าสัตว์ ที่หมู่บ้านนี้มีพรานผู้ยิ่งใหญ่อยู่คนหนึ่งชื่อว่า พรานใหญ่ ซึ่งเป็นพรานที่เคยล่าควางมาได้ เนื่องจากไม่เคยมีใครล่าสัตว์ที่ใหญ่กว่าควางมาได้เลย พรานใหญ่จึงได้รับการยกย่อง ผู้หญิงทั้งหมู่บ้านชื่นชมพรานใหญ่ และยินดีที่จะพลีกายให้พรานใหญ่กันทุกคนไม่เว้นแม้แต่อีกระแต หญิงสาวที่พรานน้อยหมายปองซึ่งมักจะดูถูกพรานน้อยต่าง ๆ นานาว่าไม่มีน้ำยาเก่งสู้พรานใหญ่ก็ไม่ได้ พรานน้อยพกความน้อยเนื้อต่ำใจนี้ไว้ จนกระทั่งปีนี้เป็นปีที่พรานน้อยอายุครบ 15 ปี และวันพรุ่งนี้จะเป็นวันขึ้น 15 ค่ำ พรานน้อยตื่นตื่นกับการล่าสัตว์ครั้งแรก คึนนี่พรานน้อยเตรียมอาวุธที่จะนำติดตัวไปทั้ง หอก ธนู มีดสั้น และซ้อมอยู่ จนดึกคืน กว่าจะหลับไปได้ก็ตีกลมากแล้ว ปราบกฏว่าเมื่อพรานน้อยรู้สึกตัวขึ้นมา ตนเองตกใจมาก รีบวิ่งออกมาหน้าบ้าน ทันทันทีที่เปิดประตูแสงแดดก็สาดจ้าเข้ามา พระอาทิตย์แทบจะตรงหัวแล้ว

พรานน้อยจึงรีบคว้าอาวุธและวิ่งตามพรานคนอื่นๆ วิ่งเข้าป่าไป ปากก็ตะโกน “พรานใหญ่ๆ” ไปตลอดทาง วิ่งเข้าไปเรื่อยๆ จากหมู่บ้าน เข้าไปในป่าปรากฏว่าเขาหลงป่าเข้าไปเรื่อยๆ จนกระทั่งทั้งป่าเงียบสงบ ดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้า พลันเกิดเสียง “สวบ” ดังขึ้น พรานน้อยตกใจ เขายืนถือหอกมันไว้ในท่าเตรียมพร้อม ค่อยๆ ถอยหลังอย่างระมัดระวัง เสียง “สวบ” ยังดังไปรอบตัวเขา ขณะที่ถอยหลังอยู่นั้นเขาก็ไปชนกับอะไรบางอย่าง พรานน้อยยื่นมือไปคลำ มันมีลักษณะนุ่มๆ ขนฟูๆ เขาจึงหันหลังไปดู ปรากฏว่ามันคือ สิงโต นั่นเอง พรานน้อยตกใจสุดขีดขาสั่นพับๆ ตัดสินใจ หันหลัง วิ่งหนีแต่สิงโตก็กระโดดข้ามหัวมาดักไว้ พรานน้อยจึงวิ่งกลับมาอีกทาง สิงโตก็กระโดดมาดักไว้อีก พรานน้อย ตัดสินใจวิ่งกลับมาอีกครั้งแต่คราวนี้เขาสะดุดขาตัวเองหกล้มเป็นจังหวะเดียวกับที่สิงโตกระโดดหมายจะตะครุบพรานน้อยไว้ แต่ขณะที่เขาล้มลงไปปลายหอกเขาก็ตั้งทางด้านแหลมขึ้นมา มันจึงตัดขั้วหัวใจสิงโตพอดี คินนั้นทั้งคินพรานน้อยจึงนอนอนอยู่ภายใต้ร่างสิงโต พอรุ่งเช้าพรานน้อยรวบรวมควากล่าสัตว์ร่างสิงโตให้พันตัว และด้วยความดีใจพรานน้อยลากสิงโตเดินทางกลับหมู่บ้านเดินอยู่หลายวันจนกระทั่งมาถึงหมู่บ้าน ขณะนั้นเป็นตอนเย็น พอตีผ่านบ้านเพื่อนสนิทชื่อพรานแก้ง ซึ่งมีบ้านอยู่ท้ายหมู่บ้าน

ถึงตรงนั้นประคัลภ์ จันทรเรื่องตั้งคำถามกับผู้ชมว่า “หากว่าเราเป็นพรานน้อยเราจะเล่าเรื่องสิงโตตาย หรือไม่ “ ผู้ชมตอบว่า “เล่า” ขนประคัลภ์ถามต่อไปอีกว่า “และหากว่าเราเป็นพรานน้อยเราจะเล่าว่าสิงโตฟลุ๊คตายเอง หรือเราจะเล่าว่าเราเป็นคนฆ่าสิงโต” ผู้ชมตอบว่า “เล่าว่าฆ่าเอง” แน่นนอนว่าจากบริบทที่ชัดเจนว่าการล่าสัตว์เป็นพิธีกรรมสำคัญที่ส่งผลต่อชีวิตของผู้คนในหมู่บ้านแน่นอนว่าพรานน้อยต้องเล่าแน่นอนไม่เล่าไม่ได้ ถ้าเก็บเรื่องนี้ไว้ไม่เล่า รับรองว่าพรานน้อยต้องออกแตกตาย เผ้ามองดูอีกกระแตตลกเป็นของพรานใหญ่แน่ อาการที่ไม่เล่าไม่ได้นี่เอง ที่ภาษาละครเขาเรียกว่า “Need to Express” Need ต่างจากwant ตรงที่ want เป็นเพียงแค่ความต้องการ จะได้หรือไม่ได้ก็ยังไม่ผลกับชีวิตเท่าใดนัก แต่สำหรับ Needแล้วหมายถึงว่า ขาดไม่ได้ ขาดแล้วมีอันเป็นไป “Need to Express” จึงเป็นสาเหตุของการเกิดละครคือ “ไม่เล่าไม่ได้” ทำอย่างไรก็ต้องเล่ามันออกมา “พรานน้อยจึงอวดพรานแก้งว่าตนฆ่าสิงโตได้ ให้พรานแก้งไปเรียกคนทั้งหมู่บ้านมาดูพรานแก้งเสนอว่าพวงนี้เข้าดีกว่าเพราะตอนนี้จะมีดค่าแล้ว พรานแก้งซักถามที่มาที่ไปว่าเกิดอะไรขึ้นกับพรานน้อย หลงป่าหายไปตั้ง 3 วันนี่กว่าตายเสียแล้วที่เห็นได้ตนกลับมาพร้อมกับร่างของสิงโตยักษ์ พรานน้อยจึงเล่าเรื่องให้พรานแก้งฟังพร้อมกับให้พรานแก้งช่วยซ่อมการเล่าเรื่องให้ และขอให้พรานแก้งเล่นเป็นสิงโตให้ เพิ่มท่าทางสิงโตวินาทีนั่นเอง” นาฏกรรม หรือภาษาท่าทางก็เกิดขึ้นในละคร” แถมพรานน้อยยังขอให้สิงโตพูดได้ด้วย “ไฮ้” วินาทีนั่นเองที่ “วรรณศิลป์ หรือ ถ้อยคำภาษาเกิดขึ้นในละคร พอเหลือบเห็นว่าหน้าตาพรานแก้งแลดูจิตไปเลยเอาไปขอมหิน

หม้อในครัวของอีจิกเมียพรานแก้งมาละเลงหน้าตาของพรานแก้งให้แลดูขลัง วินาทีนั้นเองที่ “ทัศนศิลป์ก็เกิดขึ้นในละคร แกรมยังไม่พอพรานน้อยยังขอให้อีจิกเอาเสื้อผ่ามาทำหม้อคลุมพรานแก้ง ให้แลดูเป็นสิงโตหนักเข้าไปอีก วินาทีนั้นเองที่ “วิจิตรศิลป์” ก็เกิดขึ้นในละคร อีจิกเห็นเช่นนั้นก็นึกสนุกคว่าสากรกระเบือมาเคาะกับฝ่าหม้อทำเป็นเสียงดนตรีประกอบให้เกิดความตื่นเต้น วินาทีนั้นเองที่ “คีตศิลป์หรือดนตรีก็เกิดขึ้นในละคร” ตามมาเป็นลำดับ จนกระทั่งเช้าวันถัดมาพรานแก้งก็ไปตีกลองเรียกคนทั้งหมู่บ้านมาชมเรื่องเล่าของพรานน้อย ถามว่าคนฟังหรือคนดูคนใดที่พรานน้อยอยากให้มาดูมากที่สุด แน่แน่นอนว่าเป็นอีกระแต พรานน้อยจัดที่นั่งให้อีกระแตนั่งหน้าสุดติดขอบเวทีเพราะพรานน้อยอยากเล่าเรื่องนี้ให้อีกระแตฟังมากที่สุด เป้าหมายนะหรือ ก็เพื่อให้อีกระแตจะได้เลิกสนใจพรานใหญ่และหันมาสนใจตนนั่นเองหลังจากวันนั้นพรานน้อยก็สมหวังอีกระแตก็ยอมพลีกายให้พรานน้อย และพรานน้อยกลายเป็นพรานที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในหมู่บ้านและได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าหมู่บ้านแทนพรานใหญ่นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา”

3.3 ละครมีไว้เพื่ออะไรและการศึกษาโดยใช้ละครมีไว้เพื่ออะไร (ทิศทางที่ละครต้องการให้นักแสดงและคนดูเข้าถึงและทิศทางที่การศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ที่ต้องการให้ครูและผู้เรียนเข้าถึง *need to express*) --- นิโรธ

Need to Express “ความต้องการอย่างยิ่งยวดที่จะเล่า” “ไม่เล่าไม่ได้” มีความสำคัญอย่างไร ชนประคัลภ์ จันทรเรือง ได้ยกตัวอย่างซ้ำเกี่ยวกับความสำคัญของ Need to Express ไว้ในหนังสือ “ละครคุณธรรม” (2550) ว่า “ลองคิดดูหากเราเป็นพรานน้อย เรื่องที่เราไปฆ่าสิงโตเราจะไม่เล่าไม่ได้เพราะในประวัติของหมู่บ้านไม่เคยมีใครฆ่าสิงโตได้เลย ขนาดพรานใหญ่ที่ได้รับการยกย่องมานาน ยังฆ่าได้แค่ควาง หากพรานน้อยไม่เล่าเรื่องฆ่าสิงโตให้ใครฟังมีหวังออกแตกตายแน่ๆ นี่แหละคือ Need to express เมื่อมี Need to express แล้วจะมีคนฟังที่เฉพาะเจาะจง เพียงคนเดียว เพราะมันจะมีพลัง อย่างเช่นพรานน้อยเล่าเรื่องนี้ให้อีกระแตฟัง นี่คือข้อแตกต่างระหว่างศิลปะกับสื่อสารมวลชน ขอเพียงมีคนฟังเพียงคนเดียว คนอื่นๆ จะได้อานิสงส์ไปด้วย ครูจึงจำเป็นต้องมี Need to express ที่จะสอน ต้องอยากสอนนักเรียน แค่เพียงมีความอยากสอนทุกสิ่งทุกอย่างก็จะตามมาเองทั้งรูปแบบและวิธีการเป้าหมายของการจัดการศึกษาของบ้านเรียนมรดกใหม่จึงให้ความสำคัญกับการ สร้าง Need to express กับครูเป็นอย่างแรก และกระบวนการไปสู่เป้าหมายนั้นจะให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนเป็นรายบุคคล โดยประยุกต์จากแนวคิดของละครที่ว่า สำหรับนักแสดงแล้ว “คนดูหรือคนฟังมีเพียงคนเดียว” คนฟังหรือคนดูคนอื่นๆ จะเป็นผลพลอยได้จากกรณีศึกษาเรื่องเล่าของพรานน้อยพบว่า

แผนผัง		
กรณีศึกษา	ละคร	การศึกษาแบบมรดกใหม่
พรานน้อย	นักแสดง	ครู
ฆ่าสิงโต (เรื่องไม่จริง)	เรื่องราว (เรื่องไม่จริง)	เนื้อหาที่สอน (ไม่รู้จริงเรื่องที่สอน)
_____ มี Need to Express ที่จะเล่า/หรือสอน _____		
กระแต	คนดู	ผู้เรียน
_____ เป้าหมาย เพื่ออะไร _____		
(ระดับตัวตน)	(ระดับตัวตน)	(ระดับตัวตน)
ได้กระแตเป็นเมีย	ได้ชื่อเสียง	ได้เลื่อนตำแหน่ง

จะเห็นว่า หากเทียบละครและการศึกษาด้วยกรณีศึกษา"พรานน้อย" จะพบว่า เป้าหมายของละครและการศึกษายังเป็นเป้าหมายในระดับตัวตน หรือ บ้านเรียน มรดกใหม่ใช้คำว่า เป้าหมาย"เพื่อตัวเอง" การที่พรานน้อยเล่าเรื่องฆ่าสิงโต ก็เห็นชัดเจนแล้วว่าเรื่องที่เล่าเป็นเรื่อง"โกหก"เป็นเรื่อง "ไม่จริง" นักแสดงคือพรานน้อย ย่อมขาดความจริงใจที่จะเล่าเรื่อง แม้ว่าจะที่ความต้องการอย่างยิ่งยวดที่จะเล่าหรือที่เรียกว่า Need to Express แต่ก็เพียงความต้องการที่ทำเพื่อตัวเอง ไม่ใช่เป้าหมายอันบริสุทธิ์ ฉันทใดก็ฉันทนั้น ละครเรื่องใด หากนักแสดงไม่ได้เล่าเรื่องจริงของตัวเอง ความต้องการ ที่จะเล่านั้นก็ย่อมจะ ขาดความจริงใจ แม้ว่าจะสามารถพาคนดูให้ถึงซึ่งพฤติกรรม คือ ทำให้ทุกคนปลาบปลืม ด้วยรูปแบบ การเล่าที่แพรวพราวจนได้กระแตเป็นเมียสมใจ แต่ทุกกระบวนกร ก็จะมีจุดที่ชัดว่าพรานน้อยทำเพื่อตัวเองทั้งสิ้น ไม่ได้ทำเพื่อกระแต ในฐานะที่เป็นคนดูเลย

เช่นเดียวกับการศึกษาหากครูสอนโดยไม่มีความจริง ครูก็ยอม จะขาดความจริงใจที่จะสอน และแม้ว่าสอนก็ไม่ได้พาผู้เรียนไปสู่การเข้าถึงซึ่งองค์ความรู้ใดๆ แม้อาจจะได้รับค่ายกย่อง ค่ายกย่องนั้นก็ฉาบฉวย เป็นเรื่องของการทำเพื่อตนเอง คือหวังความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่มากกว่าการเข้าถึงความรู้ของผู้เรียนหรือลูกศิษย์”

จากพรานน้อยสู่พรานนิตเดียว จาก Need to Express ที่ทำเพื่อตัวเอง สู่ Need to Express ที่ทำเพื่อคนอื่น

เรื่องของพรานน้อยที่เล่าไปยังไม่จบแค่นั้น...หลังจากที่พรานน้อยแต่งงานกับกระแตแล้ว เรื่องราวของพรานน้อยก็กลายเป็นตำนานของหมู่บ้านเพราะนับจากนั้นก็ไม่มีใครฆ่าสิงโตได้อีกเลย ทุกปีจะมีเด็กหนุ่มที่อายุครบ 15 ปีเข้าป่าล่าสัตว์ตามธรรมเนียม แต่พรานน้อยไม่จำเป็นต้องออกป่าล่าสัตว์อีกหน้าที่ของพรานน้อยในฐานะหัวหน้าเผ่าที่ต้องทำทุกปีคือเล่าเรื่องการฆ่าสิงโตของตัวเอง รูปแบบก็แพรวพราวเปลี่ยนแปลง แต่งสรรเพิ่มเติม กลายเป็นการแสดงชุดใหญ่ที่เล่าจนเป็นประเพณี จนกระทั่งพรานน้อยกับอีกกระแตมีลูกด้วยกันคนหนึ่ง พรานน้อยภาวนาให้เป็นผู้หญิง ปราบกฏว่า ลูกเป็นผู้ชาย พรานน้อยตั้งชื่อลูกว่า “พรานนิตเดียว” เพราะพรานน้อยอยากให้ลูกอ่อนแอไม่อยากให้ลูกออกป่าล่าตามธรรมเนียมเหมือนเด็กหนุ่มคนอื่น ๆ ด้วยพรานน้อยรู้อยู่แก่ใจดีว่าการเข้าป่าไปล่าสัตว์มันอันตรายและคงไม่ทุกคนที่จะปลุกฆ่าสิงโตได้อย่างพรานน้อย แต่มทุกปีที่ผ่านมาก็มีเด็กหนุ่มจำนวนไม่น้อยที่นำพาชีวิตไปทิ้งเสียกลางป่า แต่พรานนิตเดียวโตมากับความเชื่อมั่นในชื่อเสียงของพ่อ และแน่นอนอยากจะเป็นตำนานเหมือนพ่อ พรานนิตเดียวปวารณาตัวว่าจะต้องล่าสิงโตตัวที่ใหญ่กว่าพ่อให้ได้

พรานนิตเดียวโตวันโตคืนจนกระทั่งใกล้จะถึงวันที่อายุครบ 15 ปีบริบูรณ์แล้ว พรานน้อยก็ยังกังวลมากขึ้นๆ ด้วยเรื่องเล่าไม่ได้มันอัดอั้นตันอยู่ในอก มีทางเดียวที่จะห้ามไม่ให้พรานนิตเดียวออกป่าได้ก็คือเล่าความจริง อย่างน้อยๆพรานนิตเดียวก็จะได้มีบันยะบันยังไม่ผลิผลาม ไม่ประมาทแต่เห็นอกว่านั่นพรานน้อยจะแน่ใจได้อย่างไรว่าจะไม่ถูกลูกดูถูก ไหนจะกระแต ไหนจะชาวบ้านทั้งหมู่บ้านที่ถูกหลอกมาเป็นเวลายาวนาน ความอัดอั้นตันใจที่อยากจะทำแต่ก็เล่าไม่ได้ไม่กล้าเล่า ซึ่งเป็นเรื่องของคนเล่าเอง ชนประคัลภ์เรียกชื่อ เรื่องเล่ายาก “หรือหากจะพูดให้เห็นภาพชัดก็คือ “เรื่องผิดบาปอันเป็นความผิดพลาดที่พึงเกิดขึ้นเป็นปกติวิสัยของมนุษย์” เรื่องเล่ายากหรือเรื่องความผิดบาปนี้เองที่ทำให้ Need to Express ได้รับการขัดเกลาให้ละเอียดขึ้น พาเรื่องเล่าหรือเรื่องที่เราจะสอนไปสู่เป้าหมายที่จริงใจมากขึ้น เป็นการทำให้ผู้อื่นมากขึ้น เพราะเรื่องนี้พรานน้อยไม่สามารถบอกกับพรานนิตเดียวตรงๆ ได้ จึงพยายามจะบอกพรานนิตเดียวเป็นนัยว่าพ่อไม่ได้ฆ่าสิงโต พยายามอย่างยิ่งที่จะสรรหารูปแบบที่ละเอียดละไมทุกรูปแบบที่ทั้งสามารถเตือนลูก

ให้ไม่ประมาท และตั้งขอโทษลูกโดยวิธีที่ละมุนที่สุด ทั้งวาดภาพให้ดู ร้องเพลงให้ฟัง หรือเขียนกลอนติดไว้ที่ฝาบ้าน สุดแล้วแต่จะคิดว่าเรื่องใดจะถูกจริต พรานนิตเดียว และสามารถทำให้พรานนิตเดียวเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ พรานน้อยจะเล่าอย่างไร อาจจะไม่สำคัญเท่ากับว่าเล่าเพื่ออะไร เพราะรูปแบบนั้นมีมากมายพูดเท่าไรก็ไม่หมด แต่จะขอวิเคราะห์กรณีศึกษาดังกล่าวเปรียบเทียบกับกรณีของพรานน้อยข้างต้น

แผนผัง

กรณีศึกษา	ละคร	การศึกษาแบบมรดกใหม่
พรานน้อย	นักแสดง	ครู
ไม่ได้ฆ่าสิงโต	เรื่องราว	เนื้อหาที่สอน
(เรื่องจริง/เรื่องระยำ)	(เรื่องจริง/เรื่องระยำ)	(รู้จริง/อิงความผิดพลาด)

_____ มี Need to Express ที่จะเล่า/หรือสอน _____

พรานนิตเดียว	คนดู	ผู้เรียน
--------------	------	----------

_____ เป้าหมาย เพื่ออะไร _____

(ระดับเพื่อผู้อื่น)	(ระดับเพื่อผู้อื่น)	(ระดับเพื่อผู้อื่น)
---------------------	---------------------	---------------------

รักษาชีวิตลูก	คนดูเข้าถึงองค์ความรู้	ผู้เรียนเข้าถึงองค์ความรู้
---------------	------------------------	----------------------------

เมื่อทำเพื่อคนอื่นแล้วคุณธรรมจะตามมาเอง

ชนประคัลภักกล่าวไว้ว่า "เมื่อทำเพื่อผู้อื่นแล้วคุณธรรมจะมาเอง พรานน้อยจะเล่าเรื่องนี้อย่างไรเราไม่รู้ และนั่นไม่สำคัญเท่ากับ พรานน้อยมีเจตนาเพื่อคนอื่นแล้ว ครั้งที่พรานน้อยเล่าว่าตนเองฆ่าสิงโตให้อีกระแค้นฟังนั้นเจตนาเพื่อตนเองเนื่องจากต้องการให้อีกระแค้นแต่งงานกับตนเอง แต่ครั้งนี้พรานน้อยพยายามจะบอกพรานนิตเดียวว่าพ่อไม่ได้ตั้งใจฆ่าสิงโต อย่าเข้าไปไปล่าสัตว์เลยมันอันตราย นี่คือเจตนาเพื่อคนอื่นเห็นไหมว่าเมื่อเจตนาเพื่อคนอื่นแล้วคุณธรรมจะตามมาซึ่งเจตนาในการทำเพื่อคนอื่นนั้น ยิ่งชัดว่า ละคร คือ ความจริงใจ

จากการบันทึกการสนทนาในการประชุมครูที่บ้านเรียนมรดกใหม่ (2554)

“ สำหรับครูสิ่งที่เราสอนคือเรื่องจริงหรือไม่ยังไม่ใช่ปัญหา แต่ถ้าเราไม่จริงใจที่จะสอน เรื่องราวของเรานั้นเป็นปัญหาแน่นอน เพราะการที่ นักแสดง เรื่องราว คนดู มาประชุมเป็นหนึ่งเดียวกันได้นั้นสิ่งที่นักแสดงรู้สึกก็คือสิ่งที่คนดูรู้สึก นี่คือสัจธรรมที่ทำให้พิสูจน์ สิ่งที่ครูรู้สึกอย่าคิดว่าเด็กนักเรียนจะไม่รู้สึก ถ้าครูไม่รู้สึกจริงใจในสิ่งที่เราสอน เด็กนักเรียนก็จะรู้ถึงความไม่จริงใจนั้นได้แน่นอนนี่คือเคล็ดลับของวิชาการละคร นักแสดงบางคนถึงกับถือศีลสามสัปดาห์ก่อนแสดงก็มีให้เห็นมาแล้วหลายยุคหลายสมัยใน ห้องเรียนของเราที่เห็นความจริงข้อนี้ไม่พ้น เพราะฉะนั้นครูต้องมีความจริงใจที่จะสอนถ้ายังทำให้สิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่เรามีประสบการณ์ร่วม มันก็คือความจริงที่เราจริงใจจะสอนแก่เด็กนักเรียน..”

จากการบันทึกการสนทนาในการประชุมครูที่บ้านเรียนมรดกใหม่ในการหาทางออกเรื่อง ปัญหาพื้นฐานภาษาอังกฤษและภาษาไทยของเด็กบ้านเรียนมรดกใหม่ (2554)

“ วิชาการละครโดยเฉพาะวิชาการแสดง เขามีกระบวนการฝึกฝน (ที่จะไม่กล่าวไว้ในที่นี้) ในการที่จะทำให้บทบาทที่เขาแสดงนั้นคือความจริงของเขา เป็นตัววัดถึงความมีฝีมือกันเสียละ ถ้ามันไม่จริงก็อย่าหวังว่าจะเกิดความจริงใจระหว่างนักแสดงกับคนดู หรือ คนสอนกับนักเรียนเลย ผลก็คืออย่างที่เห็นกันอยู่ทุกวันนี้แหละ ที่เห็นชัดๆคือวิชาภาษาอังกฤษนี่ไง เรียนกันตั้งหลายปีแต่เสียเวลาเปล่า น่าละอายใจมากเวลาบอกฝรั่งว่าเรียนภาษาอังกฤษมาตั้งแต่ชั้นประถม แต่สื่อสารได้แค่นี้ จนทุกวันนี้ลามมาที่วิชาภาษาไทยแล้ว จบมัธยมแต่อ่านหนังสือไทยไม่แตก นี่คือเรื่องเหลือเชื่อ แต่มันเป็นเช่นนั้นจริงๆ หรือใครจะเถียง คำตอบอาจจะยิ่งเบี่ยงไปที่คนสอนว่าไม่รู้จริง ก็ไม่ผิดอะไร การรู้จริงในสิ่งที่สอนคือความจริงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้ารู้จริง มันก็คือความจริงที่คนสอนจะมีความจริงใจที่จะถ่ายทอด มันก็มีด้วย ประ-การ-ระ-ละ-นี้”

“ เพราะฉะนั้นเป็นเรื่องน่าขำมากที่วิชาการละครกลายเป็นวิชาที่ไม่จำเป็นในระบบ การศึกษา มองมุมนี้แทบจะเป็นเรื่องที่สุดที่ต้องรีบบรรจุวิชาการละครบังคับเข้าไปในหลักสูตรเลยทีเดียว ก็มองที่ประเทศที่ได้ชื่อว่าเจริญก็แล้วกัน ดัชนีที่ชี้วัดความเจริญของสังคมที่เจริญ ไม่ว่าจะในยุคใดสมัยใดก็มองได้ที่ศิลปการละครนี้แหละว่าละครเป็นเรื่องที่ต้องศึกษา หรือ ละครเป็นเรื่องเสพเรื่องบันเทิง แทบไม่ต้องเฉลยคำตอบ ถ้าที่ไหนสังคมไหน ประเทศไหน โรงเรียนไหน ศึกษาเรื่องละคร ที่นั่นไม่ว่างเว้นจากผู้รู้ แต่ที่ไหน สังคมไหน ประเทศไหน โรงเรียนไหน เสพ ละคร ที่นั่นก็จะเป็นอย่างที่เราเป็นอยู่ทุกวันนี้แน่นอน”

จากการบันทึกการสนทนาในการประชุมครูและนักเรียนที่บ้านเรียนมรดกใหม่ในเรื่องการ พัฒนาตนเองให้เป็นไปตามวิถีของบ้านเรียนมรดกใหม่ (2554)

"ละครเรื่องหนึ่ง เรื่องเล่ายากอีกเรื่องหนึ่ง"

“แนวทางสำคัญอีกประการหนึ่งที่บ้านเรียนมรดกใหม่ให้ความสำคัญคือ การเปิดเผยความผิดพลาดของตัวเองอย่างกล้าหาญเพื่อเป็นอุทาหรณ์แก่ผู้อื่นและเนื่องจากบ้านเรียนมรดกใหม่นั้นครูและผู้เรียนอยู่ร่วมกันใกล้ชิดเป็นครอบครัวใหญ่ การกล้าเปิดเผยความผิดพลาดของตัวเองเพื่อเป็นบทเรียนแก่ผู้อื่นนั้นก็ตรงกับองค์ประกอบสำคัญในธรรมะว่าด้วยการครองเรือนหรือการอยู่ร่วมกันของคนหมู่มากคือ “สมาวาสธรรม 4, สัจจะ ทมะ ชันติ จาคะ” ชนประคัลภ์จันทร์เรื่อง เล่าว่า “อย่างที่เราเข้าใจกันแล้วว่า ละครประกอบด้วย นักแสดง เรื่องราว คนดู แล้วเรื่องเล่ายากไปเกี่ยวอะไรด้วย นักแสดงต้องมีความบกพร่องอย่างนั้นหรือ คนดูต้องมีความบกพร่องด้วยอย่างนั้นหรือ” “แต่บอกว่าเพราะมีความบกพร่องในการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดในชีวิต จึงมีความต้องการ มี need อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเล่าให้ใครฟัง โดยเฉพาะกับคนใกล้ชิดสนิทสนมที่เราไม่อยากจะให้เขาต้องพบบทประสบกับความทุกข์ทรมานเพราะความผิดพลาดที่ได้กระทำไว้ ให้อ่านเรื่องเล่ายากของเรานี้ไว้เป็นเยี่ยงอย่าง เป็นอุทาหรณ์เป็นแนวทางนี้.. ทวารแห่งการเล่าเรื่องเปิดแล้ว ขอต้อนรับเข้าสู่โลกของละคร”

“ถ้ามีแต่เรื่องเล่ายากแล้วยังไม่เกิดความต้องการที่จะเล่า อยากรจะอุปไว้คนเดียว อันนี้คือความไม่ดีชานานแท้เลยทีเดียว คนชนิดนี้ละครไม่ต้อนรับเราจะต้อนรับก็ต่อเมื่อเขาผู้นั้นมีความต้องการที่จะเล่า ถ้าไม่อยากจะเล่าเขาก็ไม่ต่างจากคนอื่นหลายร้อยล้านคนที่เก็บเรื่องเล่ายากของตัวเองไว้แล้วไม่กล้าเล่า เพราะกลัวที่จะเล่า กลัวจะเสียผู้เสียคนไม่กล้าเผชิญความจริง กลัวเสียจริต กลัวเข้าใจผิด กลัวไปต่าง ๆ นานา น้อยคนนักที่จะกล้า ความกล้าคือวิถีแห่งการเข้าถึงซึ่งฝีมือเพราะต้องอาศัยฝีมือที่ชำนาญจริงๆ เท่านั้นที่จะเล่าเรื่องเล่ายากของตนเองได้ ยิ่งชำนาญมากยิ่งขึ้น กล้าที่จะเล่าเรื่องที่เล่ายากมาก ชำนาญน้อยก็กล้าที่จะเล่าเรื่องที่เล่ายากน้อยเป็นของธรรมดา เพราะฉะนั้นคนที่ก้าวผ่านทวารละครมาได้ก็ต้องเป็นคนมีฝีมือ เป็นคนกล้า กล้าที่จะเล่าความบกพร่องความผิดพลาดในชีวิตอันเป็นเรื่องเล่ายากของเราให้คนฟังวินาทีที่พร้อมจะเล่า วินาทีแห่งความเป็นละครเกิดขึ้นทันที เพราะมันคือฐานของตัวเรื่องราวที่เป็นหนึ่งในองค์ประกอบของละครทีเดียว จะเห็นได้ว่ามันครบองค์ประกอบของละครทันที ครบวงจร รูปแบบของละคร อันประกอบด้วย นักแสดง เรื่องราวและคนดู และยังความต้องการที่จะเล่านี้ เป็นความจำเป็นที่ห้ามใจไม่ได้ คือต้องเล่า ไม่เล่าไม่ได้แล้วยิ่งดีใหญ่ มันคือ ตัว need to express นั่นเอง ตัวนี้คือปัจจัยสำคัญของความจริงใจในงานศิลปะต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานละคร เห็นหรือไม่ว่าเมื่อมี need to express มันจริงใจโดยอัตโนมัติเลยเพราะมันมาจากความผิดพลาดจริงๆ ของผู้เล่า และที่สำคัญมันเลือกคนฟังด้วยอันนี้สำคัญมากการที่เรื่องเล่ายากของเราเลือกคนฟัง เราก็ยิ่งจริงใจที่จะ

เล่าเรื่องเล่ายากนี้ และประเด็นที่จะเล่ามันโดยธรรมชาติ จะเห็นถึงซึ่งความจริงใจ ความประณีต และมีมือด้วยตัวของมันเอง”

ตัวอย่างเรื่องเล่าเรื่องที่สอง

“ มาพิจารณากันดูตามตัวอย่างสมมติต่อไปนี้แล้วกัน สมมติว่ามีแม่คนหนึ่งชื่อแม่กระจูด กำลังกังวลใจที่น้องกะจิตริตลูกสาววัยรุ่นของเธอมาขออนุญาตไปค้างบ้านเพื่อนผู้ชายชื่อนายจ๊อบ เนื่องในโอกาสอะไรก็แล้วแต่วัยรุ่นเขาเถอะ แม่น้องกะจิตริตจะบอกแม่กระจูดว่า ไม่ต้องห่วงเพราะน้องหอมเพื่อนสาวไปค้างด้วยเป็นเพื่อนก็ตาม แต่แม่กระจูดก็ไม่วายจะคิดมากไม่เป็นอันกินอันนอน จะไม่ให้คิดมากได้อย่างไรก็ในเมื่อแม่กระจูดในวัยเยาว์ก็เคยพลาดท่าเสียทีนายจ๊อบในทำนองนี้มาก่อน แล้วก็ไม่ได้ตรองปล่องขึ้นกับพ่อยอดชายนายจ๊อบ กลับมาได้กับพ่อพอดเพราะไอ้เจ้าจ๊อบมันหลายใจ มันแอบไปได้แม่มะเฟืองเพื่อนรักของแม่กระจูดเองทำให้แม่กระจูดประชดตัวเองด้วยการทำตัวเตลิดเปิดเปิงนอกถ่วงนอกทางไม่มีสติควบคุมตัวเองไประยะหนึ่ง กว่าจะได้คิดแล้วกลับเนือกลับตัวตรองปล่องขึ้นกับพ่อพอดนี่ก็แทบจะไม่มีใครเอาอยู่แล้ว มิหนำซ้ำน้องกะจิตริตเป็นลูกพ่อพอดหรือเปล่าก็ยังยืนยันไม่ได้เว้นแต่จะไปตรวจดีเอ็นเอในขณะที่ยังสำหรับน้องกะจิตริตเรื่องนี้น่าจะเป็นเรื่องธรรมดา ไม่น่าจะมีปัญหาในการที่จะขออนุญาตแม่กระจูดไปกับน้องหอมเพื่อไปค้างบ้านนายจ๊อบ แต่น้องกะจิตริตหาว่าไม่ว่ามันทำความอุ่นใจให้แม่กระจูดเป็นอย่างมากเพราะไม่มีใครล่วงรู้ถึงความผิดพลาดที่แม่กระจูดเคยทำไว้ ด้วยเหตุที่ว่า แม่กระจูดย้ายถิ่นฐานย้ายภูมิลำเนา ทั้งไรรักษาชวน เข้ากรุง เอาละซี แม่กระจูดจะทำอย่างไรในเมื่ออยากจะทำใจจะขาดถึงเรื่องที่ทำไว้กับนายจ๊อบเพราะไม่ยอมให้เห็นน้องกะจิตริตเดินตามรอยแม่กระจูด แต่ว่าจะเล่าได้อย่างไร ยิ่งไปกว่านั้นภาพที่น้องกะจิตริตมองแม่กระจูดนั้นก็แสนบริสุทธิ์สะอาด เลิศเลอไม่มีที่ติเสียทีไร แต่มาบัดนี้แม่กระจูดจะกลับภาพเหล่านี้แลกกับอนาคตของน้องกะจิตริตได้หรือนายจ๊อบเพื่อนน้องกะจิตริตก็มีข่าวแว่วมาว่าเป็นเสียผู้หญิงยิ่งกว่านายจ๊อบเป็นไหนๆ แล้วน้องหอมเพื่อนน้องกะจิตริตอาจจะเป็นนางนกตอกก็ได้ว่าเข้าไปนั้น แม่กระจูดจะทำอย่างไร จะเล่าหรือไม่เล่าแล้วจะเล่าให้ใครฟัง “

ชนประคัลภ์เล่าต่อว่า “ นิทานสมมติเรื่องนี้ที่น่าสนใจตรงที่ว่า เรื่องนี้สมมติหรือไม่ หรือเป็นเรื่องจริง เขาเป็นว่าอูบเอาไว้ในใจก่อนแล้วกัน เพราะสาระสำคัญอยู่ที่เรื่องเล่ายากของแม่กระจูดแล้วแม่กระจูดไม่ยอมจะเล่าให้ใครฟังที่สุด คำตอบที่ไม่ต้องเดาก็คือน้องกะจิตริตนั่นเอง เพราะแม่กระจูดห่วงตัวกูของกูมากกว่า กลัวน้องกะจิตริตรับแม่กระจูดไม่ได้ กลัวเรื่องไปถึงหูพ่อพอด กลัวสังคมไม่ยอมรับ กลัวไปสารพัด เต็มไปด้วยโหมะเมามัวไม่รู้จะทำอย่างไรดี ถ้ากลัวมากก็ไม่

ต้องเล่าและก็จะไม่ให้เหตุผลน้องกะจิตริตว่าทำไมไม่อนุญาต ให้น้องกะจิตริตมันงงไปกับการตัดสินใจไปอีกคนผลที่ตามมาจากการไม่เล่าล้วนเป็นไปด้วยความหวาดระแวง สุดท้ายตัวแม่กระจูดเองนั่นล่ะบ้า นั่นก็เป็นเหตุทางจิตวิทยา ทางสังคมที่ต้อง วิเคราะห์กันต่อไป แต่ตรงนี้เรามองเรื่องนี้ในเหลี่ยมของละคร มองให้เห็นถึงความประณีต ความจริงใจ มองให้เห็นถึงการพัฒนาหากแม่กระจูดกล้าที่จะเล่าเรื่องเล่ายากของเธอถ้าแม่กระจูดมี need to express คนฟังที่ดีที่สุดก็คือน้องกะจิตริตนั่นเองแต่ถ้าแม่กระจูดใจไม่ถึงไม่กล้าเล่าให้น้องกะจิตริตฟังแต่ไปเล่าให้น้องหอมฟังแทน ความจริงใจก็จะหายไป ก็เริ่มจะมีการบิดเบือนความจริงอยู่ไม่น้อย อาจจะทำให้ตัวเองเป็นเหยื่อความโหดไปเลยก็ได้กลายเป็นว่าตัวเองนำเสนอสารเสียนี้กระไร เหตุผลหรือแก่นที่ต้องการให้น้องกะจิตริตฟังแล้วจารึกเป็นอุทาหรณ์เป็นเยี่ยงเป็นอย่างไร ให้อูเทาทันไม่ประมาทก็จะคลาดเคลื่อนไปโดยปริยาย น้องกะจิตริตอาจจะสงสารแม่จับใจขึ้นมา แต่ก็ไม่ได้ทำให้น้องกะจิตริตไม่ไปหานายจู้บ “

“ แต่ถึงอย่างไรการเผยให้น้องกะจิตริตฟัง แม้จะกักความผิดของตัวเองไว้ปล่อยไม่หมดเรื่องนี้ก็จริงใจกว่าหลาย ๆ เรื่องที่ได้ยินได้ฟังกันมาซึ่งก็ถือว่าก้าวมาในโลกของละครแล้ว แต่ความประณีต การใช้ฝีมือ ความจริงใจก็อาจจะเทียบไม่ได้กับการเผยให้น้องกะจิตริตฟังโดยตรง เรียกว่าคนละชั้นเลยที่เดียวลองหลับตานึกก็แล้วกัน ถ้าแม่กระจูดเผชิญหน้ากับน้องกะจิตริตแล้วต้องเล่าเรื่องเล่ายากนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้จะเป็นอย่างไร

- อย่างแรกก็คือแม่กระจูดจะมีสติอยู่ตลอดเวลาในระหว่างที่เล่า
- แม่กระจูดจะไม่ออกแวกออกนอกเรื่องจะมีสมาธิกับการเล่ายิ่งกว่าเรื่องใดๆ ที่เคยเล่ามาทั้งสิ้น
- แม่กระจูดจะรู้ตัวอยู่ตลอดเวลาว่าขณะเล่าเรื่องนี้เพื่ออะไร คือไม่หลุด theme
- แม่กระจูดจะสรรหาภาษาวิธีการเล่า รวมไปถึงรูปแบบที่คิดว่าจะทำให้ได้ ซึ่งผลคือแก่นที่ตนต้องการและรับประกันได้ว่าเป็นรูปแบบที่ลงตัวที่สุด
- หากน้องกะจิตริตไม่เข้าใจ แม่กระจูดก็จะรู้เท่าทันและปรับกระบวนการเล่า หรือรูปแบบใหม่มาโดยอัตโนมัติ
- ก่อนจะเล่าแม่กระจูดต้องเตรียมตัวมาก่อนแน่นอนเพื่อให้ได้ถึงซึ่งฝีมือ และจริงใจกับฝีมือที่มีอยู่ ที่จริงเตรียมมาก่อนตั้งแต่วิวจะไปกับน้องหอม ยังไม่ทันได้มาขอด้วยซ้ำ
- พูดถึงความประณีตนี้แทบไม่ต้องพูดถึงเพราะเรื่องนี้ต้องระมัดระวัง ที่สุดในชีวิตจะไม่ประณีตได้อย่างไรขึ้นทำชู้ๆ อนาคตน้องกะจิตริตลูกรัก ขึ้นอยู่กับตรงนี้นี่ล่ะ “

“เรื่องเล่ายากนี้เป็นฐานสำคัญสำหรับการเล่าเรื่อง พิจารณาที่วรรณกรรมเอกๆ ของโลก ดูซิว่าช่อนปมแห่งความผิดพลาดในชีวิต ซึ่งเล่ายากสุดๆ ไว้แค่ไหนอีดิปัส(Oedipus The King)

วรรณกรรมกรีกเรื่องชื่อผลงานของโซโฟคลีส(Sophocles) ก็ว่าด้วยเรื่องโชคชะตาที่ทำให้ตัวละครเอกต้องฆ่าพ่อ และได้แม่เป็นเมีย คล้ายกับเรื่องพญางง พญาพาน หรือ วิลลี่ โลว์แมน(Willy Loman)จากอวสานเซลส์แมน (Death of a Salesman)ของ อาเธอร์ มิลเลอร์ (Arthur Miller) มิใช่ความผิดพลาดของพ่อหรือคนที่ทำให้บิฟ(Biff Loman) ลูกชายสุดที่รักมีอันเป็นไป ไม่ต้องพูดถึงแบลันซ์ ดูบัว (Blanche Dubois)แห่ง รถรางคันนั้นชื่อปรารถนา(A Streetcar named Desire)ที่พยายามปกปิดอดีตการใช้ชีวิตที่แสนจะผิดพลาดของเธอ ด้วยภาพลักษณ์ที่สวยงาม ไปดูเถิดเรื่องเล็กๆ ของโลกนั้น ยิ่งเอียงยิ่งเต็มไปด้วยเรื่องเล่ายาก เอาว่าชาดกของพระพุทธเจ้าก็เป็นตัวอย่างที่ดีทีเดียว ยกลูกเมีย ให้ชูชกนี้เรียกว่าอะไร ผลสุดท้ายคือการทิ้งร่างกายทิ้งตัวตนนี้ที่เขาเรียกว่าถึงซึ่งฝีมือจริงๆ”

ชนประคัลภ์ กล่าวว่า “ส่วนไอ้พวกที่ไม่ยอมเล่าเรื่องเล่ายากนั้น ยิ่งหนักกว่า เพราะไม่ยอมรับความผิดพลาดของตัวเองพยายามทุกวิถีทางที่จะปกปิด ห่อหุ้ม โบกเข้าไป โปกเข้าไป ห่อเข้าไป ไม่ให้เห็นความไม่ดี ไม่งาม ปฏิเสธทุกกระบวนการ สร้างระบบมาห่อหุ้มล้อมยอมรับความไม่ดีไม่งามไปเสียอย่างนั้นยิ่งทำยิ่งมีติดบอด ยิ่งทำยิ่งหนัก ยิ่งมีตัวตน ยิ่งหลุดยาก เป็นอกุศล ต่างจากการมี need to express โดยสิ้นเชิงจะเห็นได้ว่าวิธีนี้เป็นวิถีแห่งความกล้าหาญ โดยอาการคือการลอกออก ปลดเปลื้อง ปลดปล่อยจากพันธนาการ ชูดอก ไส้ออก ขัดเกลา เอาออก เปิดเผย ยิ่งเอาออกยิ่งเบาขึ้นๆ เป็นลำดับ ยิ่งออกมากยิ่งถึงซึ่งฝีมือ ยิ่งประณีต ยิ่งจริงใจ ที่สำคัญเป็นกุศล”

“ที่นี้ก็ลองมาผินกันดูว่าถ้าครูๆ ในประเทศไทยทั้งหลาย ล้วนต่างมี need to express ในการสอนกันทั่วถ้วน การศึกษาบ้านเราจะเป็นอย่างไรไม่ต้องถึงขนาดห่อหุ้มเรื่องเล่ายากไว้ในวิชาที่สอนดอกแต่ขอให้มีคนฟังหรือเด็กนักเรียนในชั้นเรียนของเราสักคนที่เรารักและห่วงใยที่ต้องการให้เด็กคนนี้เข้าถึงสิ่งที่เราต้องการจะสอน ขอแค่สักคนเดียวเท่านั้นก็พอ ไม่ขอมาก ผลจะเป็นอย่างไร นักเรียนคนอื่นๆ ที่อยู่ร่วมชั้นด้วยก็จะพลอยได้อานิสงฆ์ไปด้วย จาก need to express ที่ครูมี และขอให้สังเกตให้ดี คนที่เราจะ express ให้เขาเข้าถึงได้นั้น เราต้องรักเขาอย่างจริงใจ เป็นไปไม่ได้ที่เราจะไม่รักเขา need to express เกิดไม่ได้ถ้าปราศจากความรักความห่วงใย ถ้ามีได้ ก็ไม่ต้องเสแสร้งแกล้งทำเป็นสอนแบบมีเด็กเป็นศูนย์กลางตามหลักวิชาการอะไรนั้นดอก แคร์ need to express ก็จะทำให้เกิดขึ้นเอง มันเป็นเรื่องธรรมดาที่ต้องเป็นเช่นนั้น มันยิ่งกว่ามีเด็กเป็นศูนย์กลางอีก มันพิเศษกว่ากันหลายเท่าก็แค่ถามตัวเองว่าเรารักและห่วงใยนักเรียนคนนั้นของเราแค่ไหน เราจริงใจที่จะให้วิชาความรู้แก่นักเรียนอย่างเต็มกำลังความสามารถ ใช่หรือไม่ คำตอบที่แท้จริงเราคงรู้อยู่แก่ใจเราดี”

อย่างไรก็ตามชนประคัลภัสสรูปไว้ว่า “ครูที่สอนมาเกินหนึ่งรุ่นมีเรื่องผิดบาปทั้งสิ้น ไม่ล่าเหยียงก็ผลอเรือ ไม่ก็ชู้ย ไม่ก็เดินเลื้อ เรื่องเหล่านี้ต้องเอามาเป็น อุบายไม่ให้ มันเกิดขึ้นอีกมันคือการพิจารณาที่ปัญหาตัวเองระมัดระวังไม่ให้เกิดขึ้นอีก แล้วมันจะมีผล ในการสอนครั้งต่อไป ถ้าไม่มีเรื่องเล่ายากมันมีพัฒนาการในการเล่าได้อย่างไร มันเป็นได้แค่ พรานน้อย ไม่ใช่พรานนิตเดียว การสอนโดยไม่พิจารณาปัญหาของตัวเอง คือการตั้งอยู่บน ความประมาทและง่ายที่จะเป็นการทำเพื่อตัวเองเป็น”พรานน้อย”ไม่ใช่ พรานนิตเดียว” อย่างไรก็ตามวิธีสอนมีหลายวิธี พระพุทธเจ้ายังใช้หลากหลายลีลาในการสอน แต่การใช้ เรื่องเล่ายากคือวิธีของละครยกตัวอย่างชัดเจนต่างๆที่มาจากปัญหาล้วนๆ”

สรุปว่า Need to express ไม่เล่าไม่ได้หรือไม่สอนไม่ได้มีไว้เพื่อให้ คนดูหรือผู้เรียน ของเราถึง ซึ่งพฤติกรรมเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยมีเรื่องเล่ายาก หรือความผิดพลาด ของเรา แต่หนังสือเป็นเครื่องมือชัดเจนทำให้ Need to Express ของเราเป็นไปเพื่อคนอื่นเพื่อคนดู หรือผู้เรียนของเรา ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของนักแสดง หรือ ครูผู้สอนเอง

ส่วนที่ 4 “แนวทาง” ของการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ —

มรรค

4.1 ทำอย่างไรให้นักแสดงและคนดูเข้าถึงและยอมรับใน Need to Express สิ่งทีละครต้องการจะบอกเพื่อให้เกิด ละครที่แท้จริง/ และทำอย่างไรให้ครูและ ผู้เรียน เข้าถึง Need to Express สิ่งทีการศึกษาโดยใช้ละครต้องการ จะบอกเพื่อให้เกิดการ ศึกษาที่แท้จริง

4.1.1 “แนวทาง” การพัฒนา” นักแสดง”สำหรับการสร้างละคร และ”แนวทาง” การพัฒนา “ครู”สำหรับการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ (องค์ประกอบ ของละครและการศึกษาโดยใช้ละครข้อที่ 1)

4.1.1 (ก) คนดู คนฟัง

ผู้วิจัยขอวิเคราะห์แนวทางสำหรับการพัฒนานักแสดง/ครูของบ้านเรียนมรดกใหม่จาก กระบวนการสังเกต สัมภาษณ์ครูของบ้านเรียนมรดกใหม่ ดังนี้

รู้จักครูของบ้านเรียนมรดกใหม่

ปัจจุบัน (พ.ศ 2555) บ้านเรียนมรดกใหม่มีครูทั้งหมด 15 คน แบ่งเป็นชาย 9 คน หญิง 6 คน ธรรมชาติของบ้านเรียนมรดกใหม่คือ ครูและลูกศิษย์ อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนขนาดเล็ก บนพื้นที่ 5 ไร่ รวมกับพื้นที่การเกษตรที่เช่าทำติดกันอีก 5 ไร่ ริมคลองชลประทานที่เชื่อมระหว่างคลองหก

และคลองห้าในพื้นที่ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ซึ่งพวกเขาจำแนกชุมชนเล็กๆ แห่งนี้ว่าเป็น“วิถีชานเมือง” อันถือว่าเป็นวิถีที่อยู่ในขั้นของการฝึกฝนเบื้องต้น เพื่อก้าวข้ามไปสู่การเป็นผู้ฝึกตนแล้วในระดับสูงขึ้นไปคือ

“วิถีตื่นเขา”และ“วิถีบนเขา”ตามลำดับ ณ ที่ดินผืนใหญ่ที่บ้านแก่งปลาปาก ตำบลชมเจริญ อำเภอปากชม จังหวัดเลย พุดให้เข้าใจง่ายก็คือ “วิถีชานเมือง” ก็คือวิถีที่น้ำไฟยังเข้าถึง มีอินเตอร์เน็ตรถราการเดินทางเข้าเมืองยังสะดวกสบาย ยังมีแท็กซี่ ยังใกล้กับร้านสะดวกซื้อ หมายถึงว่าทุกคนยังพึ่งพาวัตถุได้มาก ในขณะที่“วิถีตื่นเขา” นั้นไม่มีน้ำไม่มีไฟแต่มีเครื่องปั่นไฟที่ยังสามารถปั่นน้ำจากลำธารมาใช้และปั่นไฟได้3-4 ชั่วโมงในช่่วงหัวค่ำบ้านเป็นเพียงกระท่อมที่ไม่มีฝ้าและทุกคนใช้ชีวิตอยู่ในเต็นท์ รถยังเข้าถึงแต่ยากลำบากในฤดูฝนซึ่งหากสมาชิกสามารถหาความสุข ในความไม่มีนั้นได้ก็จะมีโอกาสขึ้นไปฝึกฝนตนเอง ที่“วิถีบนเขา”อันเป็นวิถีที่จะให้เหลือการพึ่งพาวัตถุที่น้อยที่สุด ใช้วิถีเดินเท้าและ ม้าเป็นยานพาหนะไม่ใช้ไฟฟ้า อนุญาตเพียงไฟฉาย เทียน หรือตะเกียง ในบรรดาครูทั้งหมด หลังจากทำงานและใช้ชีวิตในวิถีเดียวกันมาระยะหนึ่ง ก็ได้แต่งงานจำนวน 4 คู่ ออกลูกออกหลาน เป็นสมาชิกรุ่นเยาว์เป็นเด็กชาย 6 คนและ เด็กหญิง 1 คน ซึ่งมีอายุระหว่าง 2-12 ปี บ้านเรียน มรดกใหม่ จึงกลายเป็นครอบครัวขยายขนาดใหญ่

ในด้านการศึกษานั้น ชนประคัลภ์ จันทรเรืองผู้ก่อตั้งและประธานองค์ ความรู้เป็นผู้มีประสบการณ์การสอนมากที่สุดเกือบ 20 ปีแต่ก็เป็นการสอนในระดับมหาวิทยาลัย ในขณะที่ครูคนอื่นๆ มีเพียง สุจิธรรม ไสยราษฎร์และสารทิพย์ ทิมเครือจินเท่านั้นที่เรียนจบปริญญาตรีครุศาสตร์บัณฑิตเอกภาษาไทยโดยตรง นอกนั้นก็จบปริญญาตรีจากหลากหลายสาขา ได้แก่อักษรศาสตร์/วิทยาศาสตร์/นิเทศศาสตร์/การเงินการบัญชี และการบริหารเป็นต้น ในขณะที่ครูอีก 3 คน ออกจาก มหาวิทยาลัยกลางคัน ก่อนที่จะจบการศึกษาระดับปริญญาตรี อย่างไรก็ตามทั้งหมดล้วนแล้วแต่ได้รับการฝึกฝนเรียนรู้ทักษะทางด้านการละคร อันหมายรวมไปถึงทักษะทางดนตรีจากชนประคัลภ์ และจากการใช้ชีวิตในวิถีบ้านเรียนมรดกใหม่ สถิติที่นสนใจก็คือ นับตั้งแต่ที่เริ่มก่อตั้งบ้านเรียนมรดกใหม่เมื่อปีพ.ศ2548 มีครูที่ไม่สามารถอยู่ในวิถีนี้ได้ไม่ต่ำกว่า7 คนและอัตราการเพิ่มปริมาณของครูต่ำกว่าอัตราการลดลง และเนื่องจากบ้านเรียนมรดกใหม่เป็นโรงเรียนกึ่งนอน นักเรียนกลับบ้านเพียงปีละ 3 ครั้ง ๆละ 10 ถึง 14 วัน ในเดือนเมษายน /ตุลาคม และมกราคม ดังนั้นในเวลา 1ปี(365วัน) ครูและลูกศิษย์ ต้องใช้เวลาร่วมกันถึงกว่า10 เดือนหรือกว่า 300 วัน มากกว่าเวลาที่นักเรียน จะได้ใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวตามปกติ ครูของบ้านเรียนมรดกใหม่จึงเป็นทั้งครู ทั้งพ่อทั้งแม่ ทั้งพี่และทั้งเพื่อน

ในขณะที่เดียวกันยิ่งไปกว่านั้นครูทั้งทั้งหมดไม่มีเงินเดือน แต่อยู่ภายใต้ความดูแลในรูปแบบของชุมชนสวัสดิการ คือ อาหาร 3 มื้อ ขนม 1 มื้อ เบี้ยบวชเรียน เบี้ยแต่งงาน เบี้ยคลอดบุตร เบี้ยรักษาพยาบาล เบี้ยบุพการี และเบี้ยการพัฒนาตนเอง เช่นไปต่างประเทศ หรือไปศึกษาต่อ ปัจจุบันครูของบ้านเรียนมรดกใหม่ศึกษาต่อ ในระดับปริญญาโท ณ มหาวิทยาลัย ศานตินิเกตัน ประเทศอินเดีย 1 คน ในโอกาสที่เหมาะสมเช่น เทศกาล หรือ โอกาสที่รายได้ ของชุมชนมีมากพอ เมื่อจัดสรรสวัสดิการได้ครบถ้วนในแต่ละปี ครูก็อาจจะมีโอกาส ได้รับจัดสรรงบประมาณพิเศษเป็นส่วนตัวเท่ากันหมดซึ่งที่ผ่านมารวมแล้วประมาณ 30,000 ถึง 50,000 บาท ต่อปี เนื่องจากการเรียนการสอนในบ้านเรียนมรดกใหม่นั้นใช้ศาสตร์ของละครเป็นตัวนำผสมผสานกับรูปแบบการศึกษาแบบสำนักและแนวคิดตามคำสอนทางพุทธศาสนาที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น ครูทั้งหมดจึงทำหน้าที่ทั้งด้านของการพัฒนา ทักษะละคร ควบคู่ไปกับการสอนด้วยเช่น เขียนบทละครและสอนภาษาอังกฤษ ทำละคร และสอนภาษาไทย จัดการเรื่องระดมทุนและสอนวิทยาศาสตร์ กำกับละครและสอนสุนทรียศาสตร์ หรือสร้างละครและสอนดนตรี เป็นต้น ครูส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 25 ถึง 40ปี และมีเพียง3 คนที่อายุมากกว่านั้น ครูที่ใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนน้อยที่สุดคือ 3 ปี และมากที่สุดคือ ตั้งแต่ก่อตั้งชุมชนคือประมาณ 7 ปีขึ้นไป

กรณีศึกษา “ศุภเมธ หมายมุ่ง”

คนดู คนฟัง

แนวคิดสำคัญที่ครูของบ้านเรียนมรดกใหม่จะต้องพัฒนาตนเองข้อแรก คือ รู้ว่าหน้าที่หลักของ”ละคร”หรือ”การศึกษา” คืออะไร เมื่อหน้าที่หลักของละครคือ ทำให้คนดูตื่น ครูต้องทำให้ผู้เรียนตื่น

คำว่าตื่นในที่นี้หมายถึง ตระหนักรู้ถึงความโง่ของตัวเอง ไม่ใช่ตื่นเพราะมันดูตื่นตาตื่นใจแต่ตื่นจากความโง่ เป็นการตื่นขึ้นมาเพื่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งในการที่จะทำเช่นนั้นได้นักแสดงหรือครูก็ต้องเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานเสียก่อน ยิ่งบ้านเรียนมรดกใหม่ ครูและผู้เรียนมีความใกล้ชิดกันสูง อยู่ด้วยกันเกือบตลอดเวลา ครูจึงต้องมีความกระตือรือร้นที่จะ ”ตื่นรู้”

ศุภเมธ หมายมุ่ง พี่นเพเป็นคนศรีสะเกษ จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากคณะมนุษยศาสตร์ เอกวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปัจจุบันกำลังศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัย ศานตินิเกตัน เวสต์เบงกอล ประเทศอินเดียด้วยทุนของบ้านเรียนมรดกใหม่หลังจากที่พยายามฝึกตนเป็นนักเขียนพร้อมๆกับการทำนาช่วยพ่อ ศุภเมธทนต่อแรงเสียดทานของครอบครัวที่เรียกห้อง”

ความมั่นคงทางอาชีพ”จากเขาไม่ไหว ศุภเมธจึงตัดสินใจเข้ามาเป็นนักแสดงของคณะละครมรดกใหม่ ตามคำชักจูงของเพื่อนเมื่อกว่า 10 ปีที่แล้ว วันนี้ศุภเมธ นับว่าเป็นหนึ่งในบรรดาครูที่เข้าถึงวิถีของ บ้านเรียนมรดกใหม่ ในฐานะนักแสดง ผู้กำกับ ครู เขาเรียนรู้วิถีแห่งการมี Need to Express ในแบบของพรานนิตเดียว อันเป็นวิถีของการทำเพื่อคนอื่นด้วยการขัดเกลาตัวเองผ่านละคร “พออยากให้เห็นรับราชการเป็นครู ผมไม่เคยคิดว่าตัวเองจะเป็นครู แต่วันนี้ผมบอกพ่อได้เต็มปากว่า ผมเป็นครู” ศุภเมธ ถือเป็นมือวางอันดับหนึ่งของการเล่าเรื่องกรณีศึกษา “พรานน้อย-พรานนิตเดียว” รองจากต้นฉบับคือ ชนประคัลภ์ จันทรเรือง ในโอกาสที่จำเป็นต้องเล่าให้ผู้ชมหรือผู้ฟังได้เข้าใจว่า เหตุใดจึงมีละครและละครมีไปเพื่ออะไร ลีลาของศุภเมธทำให้คนดูสนุกและทำให้เนื้อในของ เรื่องราวที่ศุภเมธต้องการจะบอกเข้าถึงคนดูได้มากยิ่งขึ้น “ผมเรียนรู้เรื่องของการทำหน้าที่ครู ที่ต้องมีผู้เรียนเป็นคนฟัง ได้อย่างเป็นรูปธรรม จากการที่ตัวผมในฐานะนักแสดงต้องเข้าถึงบทบาทของการเล่าเรื่องดังกล่าว มันขัดเสียดยิ่งกว่าการอ่านบทความ หรือฟังการบรรยายจากที่ไหน ผมพบว่า ผมเกิดNeed to express ที่จะสอนก็จากการเป็นนักแสดง” หากใครมีโอกาสได้เป็นผู้ชม ฝีมือการเล่าเรื่องของศุภเมธ ผู้นั้นก็คงจะไม่มีวันลืมรูปแบบการเล่าที่มีทั้งการใช้น้ำเสียง การเคลื่อนไหวร่างกาย การใช้ไม้มือ ตลอดจนการใช้การมีส่วนร่วมของผู้ชมในการเล่าเรื่อง จากการทำซ้ำแล้วซ้ำเล่านั่นเอง ในฐานะนักแสดงหรือครูศุภเมธจึงเข้าถึงองค์ความรู้ของการมี Need to Express ของละครได้อย่างถ่องแท้โดยไม่ต้องไปนั่งประดิษฐ์ประดอยผลงานเพื่อเลื่อนวิทยฐานะแต่อย่างใด “หากผมไม่เข้าถึงอย่าหวังว่าลูกศิษย์จะเข้าถึง ผมเชื่อว่าการเล่านิทานเรื่องพรานน้อย เป็น ร้อยๆรอบทำให้ผมมีทิศทางชัดเจนว่าผมจะสอนหนังสือไปเพื่ออะไร”

ชนประคัลภ์ จันทรเรืองกล่าวในการปาถกถาแก่คณะครูที่มาเยี่ยมชมบ้านเรียนมรดกใหม่ครั้งหนึ่งว่า “เชื่อว่าแรกๆของการมาทำหน้าที่ครู ครูส่วนใหญ่ก็คงจะมีเจตนาที่จะเพื่อผู้เรียน หรือ คนดูแน่ๆ แต่นานไปๆพอระบบเน้นให้ทำผลงานทางวิชาการเจตนาที่เลยเปลี่ยน โดยไม่รู้ตัว คือ ทำให้งานที่สร้างนี้เป็นผลงานของตัวเอง มากกว่าจะดูว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรกับลูกศิษย์” ชนประคัลภ์ จันทรเรืองกล่าวต่อไปอีกว่า “คนฟังสำคัญกว่าคนเล่า ครูต้องให้ความสำคัญกับผู้เรียนมากกว่าตัวเอง นี่คือนิสัยที่สำคัญที่สุดที่ครูบ้านเรียนมรดกใหม่ต้องมี ไม่มีไม่ได้ เพราะมันสำคัญมากๆ องค์ความรู้จะยังยืมนได้มันจึงต้องมีวิธีทำให้ยังยืมน ยังยืมนมาเป็นร้อยเป็นพันปี คนฟังกับวิธีการเล่า จึงสำคัญกว่า คนเล่ามากนัก คนเล่าไม่ต้องรู้ก็ได้ว่าใครเล่า แต่เวลาที่ประสบพบเหตุการณ์ขึ้นมา มันได้ผล เพราะคนฟังเข้าถึงแล้ว เข้าถึงเลย โดยไม่ต้องเสียเวลา หาหลักฐาน อ่างอิงใดๆ มันเป็นไปได้เอง ด้วยตัวของมันเอง ทั้งๆ ที่ไม่รู้ว่าเป็นคนเล่า ยกตัวอย่าง

เรื่องสีนามิที่เกิดขึ้นในประเทศไทยและปรากฏว่าชนเผ่ามอร์แกนพากันหนีขึ้นไปสูง รอดตายหมด จากเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาเป็นร้อยๆ ปี”

ชนประคัลภ์ กล่าวต่อว่า “ผมไม่สนใจหรือครึบเรื่องของการประเมินผล ด้านต่างๆ ที่บ้านเรียนมรดกใหม่จำเป็นต้องทำรายงานเสนอเขตพื้นที่การศึกษาตามระบบ ก็ปล่อยให้ ครูเด็กๆ เขาทำกันไป แต่สิ่งที่ผมให้ความสำคัญและปลูกฝังให้ครูของบ้านเรียนมรดกใหม่ ให้ความสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด คือ “การรู้จักจริง ทำได้จริง” ของนักเรียนหรือคนดูของเรา โดยไม่ต้องสนใจว่าเราจะได้ประโยชน์อะไรจากการทำเช่นนั้นเราจะมีชื่อเสียงเพิ่มขึ้นจากการทำเช่นนั้นหรือไม่ “ชนประคัลภ์ ยกตัวอย่างเพิ่มเติมว่า “บรมครูของเราสมัยก่อน ไม่สนดอกว่า ทำนี้ ทำนั้นมันเป็นของฉันที่คิดนะ เพราะมันมีคนพร้อมที่จะดู คนพร้อมที่จะสืบทอด มันจึงมีการสืบทอดกันแบบไม่ผิดเพี้ยนเสียด้วยซ้ำ ไม่เหมือนกับงานวิชาการที่กองกันเป็นตั้งๆ อยู่ในหอ ในห้องเหมือนโรงเก็บขยะที่ไม่มีการสืบสาน ประโยชน์ใดๆ ที่เห็นได้ชัดผลประโยชน์ไม่รู้เท่าไรก็ตกแก่ผู้ทำงานวิชาการที่ได้ลาก ยศ สรรเสริญ วัตถุ กันไป แต่งานของตัวเองอนนึ่งปราศจากการส่งต่อ หรือหาประโยชน์ใดๆ ให้แก่ใครไม่ได้เลย”

“ละครต้องไม่ใช่งานวิชาการ ละครต้องเป็นตำนานเล่าต่อผ่านยุคสมัยอย่างไม่มีวันตาย แล้วเราจะทำอย่างนั้นได้อย่างไร ก็ง่ายนิดเดียว แค่จริงใจที่บอกเล่าเรื่องของเราให้เป็นประโยชน์แก่คนดู คนฟังของเรา โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทนกลับมาที่ตัวแม้แต่ความเป็นเจ้าของเรื่องที่เล่า หรือเรื่องที่เล่น ครูไม่ใช่เจ้าของความรู้ ครูมีแต่จะต้องส่งต่อให้ลูกศิษย์จนสุดกำลังความสามารถละครและการศึกษาเมื่อทำหน้าที่ที่แท้จริง มันได้ผลมากกว่าอย่างอื่น คือ การเข้าถึงของคนดู ของนักเรียนของเรา

ศุภเมธเล่าว่า “สิ่งสำคัญที่จะพาครูไปหา Need to Express ที่ประณีตได้นั้น ครูต้องไม่กลัวโง่ หากกลัวโง่ มีตัวตนก็ยากที่จะส่งต่อความรู้ให้ลูกศิษย์ได้ สมัยยังเรียนผมเป็นเด็กเรียนอยู่ในเกณฑ์ดี เป็นที่รักใคร่ของครูบาอาจารย์ นิสัยความชอบเอาใจกรรมการ กลัวครูไม่รักก็ติดตัวมา ทำให้หลายครั้งในกระบวนการทำงานทั้งในฐานะของนักแสดงและในฐานะครู ผมพบว่าผมห่วงภาพพจน์ของตัวเองมากกว่าการเข้าถึงองค์ความรู้ของคนดูหรือนักเรียน กว่าที่จะหลุดออกมาได้ก็แทบแยะเวลาเป็นนักแสดงนี้จะชัดเลยเวลาไหนที่เล่นละครแล้วห่วงตัวเอง ละครไม่เคยดีเลย สอนหนังสือก็เหมือนกันแต่การเล่นแล้วเล่นเล่า สอนแล้วสอนเล่าเท่านั้นที่ทำให้ผมหลุดจากตัวตนของตัวเองได้ และจุดจ่อที่คนดูหรือผู้เรียนของเราจริงๆ เรียกว่ามีหน้าของคนฟังลอยขึ้นมาให้เห็นกันจะๆ ตอนเล่าเลย อันที่จริงหน้าเขาลอยมาตั้งแต่ตอนก่อนที่จะสร้างเรื่องเพื่อจะเล่าแล้วด้วยซ้ำ แม้จะ

ด้วยวิธีใดก็ได้แล้วแต่ ไม่ว่าจะหลอกคนฟังคนนั้นให้มาดูจริงๆ หรือสมมุติเอาว่าเขามานั่งอยู่ ณ ที่ตรงนี้ก็ได้อั่งต่างเขาก็ได้ หรือจะแอบเอาของของเขา กระเป่า ผ้าเช็ดหน้าหรืออะไรก็ได้แล้วแต่ของเขา มาแทนตัวก็ได้”

ชนประคัลภ์ “สำหรับมรดกใหม่แล้ว เราเน้นเรื่องนี้เป็นพิเศษ ถ้าเป็นมรดกใหม่ตัวจริงต้องมีคนฟังเรื่องที่เล่านี้อย่างชัดเจน เพราะหัวใจสำคัญคือความรู้สึกที่มีต่อคนที่เล่า ที่ทำให้เราไม่ซังกะตายเล่า หรือซังกะตายสอน และคนฟังของเราก็มักจะมีเพียงคนเดียวเท่านั้น ทุกครั้งที่พระพุทธรเจ้าสอนหรือเทศนานั้น พระองค์จะมีเป้าหมายอยู่ที่ใครคนใดคนหนึ่งเสมอ ไม่มีครั้งใดเลยที่ทรงสอนโดยทั่วไปโดยไม่เล็งใครไว้ และไม่มีใครเป็นเป้าหมาย ทุกคืนก่อนที่พระพุทธรเจ้าภาษาชาวบ้านเรียกว่าเข้านอน พระองค์ท่านจะพิจารณาว่าพรุ่งนี้จะไปโปรดใคร แปลว่า ท่านมีหน้าคนที่จะไปโปรดลอยมาให้เห็น รุ่งเช้าก็จะไปหาที่บ้านเลย คือไปบิณฑบาตที่บ้านหลังนี้แหละระหว่างที่เจ้าของบ้านทำอาหารให้อยู่ที่นั่นแหละ คือเวลาโปรดสัตว์และเป็นเช่นนี้ทุกคืน ทุกวัน แล้วค่อยกลับมาโปรด เทวดา ราชา ที่หลังด้วยซ้ำ “

เมื่อถามว่าใครคือคนฟัง ชนประคัลภ์ ตอบว่า “คนฟังก็คือคนที่นักแสดงเล็งด้วยตัวเอง ว่าคนนี้สมควรจะได้ฟังเรื่องราวนี้ หรือนักเรียนคนนี้มีปัญหามากในเรื่องที่เรากำลังจะสอน เขาจึงสมควรเป็นคนฟังคนนั้นของเรา สิ่งที่คนฟัง คนดู สมควรฟัง สมควรดู กับสิ่งที่คนดู คนฟัง อยากดู อยากฟัง นั้นต่างกันมาก ครูต้องรู้ว่าจะสอนอะไร หรือไม่สอนอะไรเด็ก รูปแบบที่ครูและนักแสดงต้องฝึกคือการ หากศัลบายที่เหมาะสมกับเด็กมาใช้เป็นเครื่องมือในการสอน “

ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาแล้ว ทิศทางการเรียนการสอนของบ้านเรียนมรดกใหม่ ในแต่ละครั้งจะเน้นเสมอว่า ชั่วโมงนี้ การสอนครั้งนี้จะเน้นสอนใคร พูดกับใครเป็นพิเศษเพียงคนเดียว เพื่อให้การสอนนั้นมีความละเอียด มีการพิจารณาอย่างแยบยล มีรูปแบบเฉพาะ และมีเป้าหมายที่จะเปลี่ยนแปลงผู้นั้นจริงๆ โดยที่คนอื่นก็พลอยได้อานิสงส์ไปด้วย

คนฟัง คนดู หรือนักเรียนของเราจึงเป็นคนกำหนดรูปแบบ การฝึกฝนที่รูปแบบเป็นประจำ เป็นกิจวัตร จึงเป็นทางสายนักปฏิบัติ เป็นเรื่องของการภาวนา เป็นเรื่องของปัญญา เป็นการศึกษาอย่างแท้จริง และเป็นตัวเดียวที่จะสามารถดึงละครกลับมาทำหน้าที่ที่ควรจะทำ คือการสืบสานวัฒนธรรมการทำเพื่อผู้อื่น คิดถึงผู้อื่น มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างชัดเจนที่สุด

ถ้าเป็นสายดนตรีต้องตื่นขึ้นมาไล่ระนาดก่อนพระออกบิณฑบาต ไล่กันเป็นชั่วโมง ไม่ต่ำกว่าสองชั่วโมงทุกวัน ไล่เพลงเดิมๆที่ได้รับต่อมาจากครูนั้นแหละ มีเพลงใหม่ก็ไล่เพลงใหม่ ไม่มีก็ไล่เพลงเก่าที่มีอยู่ หรือสายสากลก็ต้องไล่สากลเป็นเนืองนิตย์ แล้วต่อด้วยลูกยาๆที่เรายังทำ

ไม่ได้ จนทำได้ แล้วก็หาลูกที่ยากต่อไปมาไล่อีก ถ้าเป็นสายนาฏศิลป์ะ อย่างน้อยที่สุดก็ต้องแม่บทเล็ก เพลงช้าเพลงเร็ว แล้วก็ทวนเพลงหน้าพาทย์ที่ได้ต่อมา ทำทุกวัน ระหว่างที่โล่งอยู่เวลาว่างก็คอยดูคนอื่น ดูว่าเขามีรูปแบบอะไร ลักจำมาได้หรือไม่ คอยสอดส่องอยู่ตลอดเวลา แล้วก็กลับมาไล่ต่ออย่างที่ทำประจำ ทำอย่างต่อเนื่อง จากวัน เป็นเดือน เป็นปี ไม่ให้ขาดสาย หมายความว่า “นักแสดงต้องฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ ครูต้องเรียนรู้ตลอดเวลา”

4.1.1(ข) นักแสดงรู้สึกอย่างไร คนดูรู้สึกอย่างนั้น/ ครูรู้สึกอย่างไร ผู้เรียน รู้สึกอย่างนั้น

ชนประคัลภ์ กล่าวว่า “เฉพาะในละครเวทีที่ประกอบด้วยนักแสดง เรื่องราว คนดูเท่านั้น ที่เมื่อนักแสดงรู้สึกอย่างไร คนดูรู้สึกอย่างนั้น ที่อื่นหรือสื่ออื่นไม่สามารถทำได้ ไม่มีที่ไหนทำได้อีกแล้ว สภาวะนี้คือเอกลักษณ์สำคัญของความเป็นละคร และเป็นเป้าหมายหลักของนักแสดงในการเล่าเรื่องด้วย เพราะถ้าคนดูรู้สึกในสิ่งที่นักแสดงรู้สึก การเข้าถึงในสิ่งที่นักแสดงจริงใจจะบอก ก็เกิดขึ้น

การเข้าถึงไม่ใช่แค่การตระหนักหรือรับรู้ในสิ่งที่ต้องการจะบอกเฉยๆ มันต้องมีผลถึงพฤติกรรม มันต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมเมื่อเข้าถึงแล้ว จากคนหมดอาลัยตายอยาก กลายเป็นคนสู้ชีวิต จากคนอาฆาตพยาบาทกลายเป็นคนเมตตาปรานี จากคนขี้เมากลายเป็นคนมีกำลังใจเลิกเหล้ายา จากคนประมาทกลายเป็นคนมีสติ จากคนที่มองโลกในแง่ร้ายกลายเป็นคนที่เริ่มเปลี่ยนแปลงมองโลกในอีกมุม ฯลฯ “

หลักการเดียวกันนี้เองที่ บ้านเรียนละครมรดกใหม่ใช้กับการฝึกฝนตนเองของครู

“ การเข้าถึงคือวิชา ใครจะเข้าถึงได้ต้องพร้อม นี่เป็นสิ่งแรกที่ครูหรือนักแสดงต้องทำ คือทำตัวเองให้พร้อม พร้อมที่จะแสดง พร้อมที่จะสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับบ้านเรียนมรดกใหม่ที่ครูกับผู้เรียนอยู่ด้วยกัน 24 ชั่วโมง ครูพร้อมหรือไม่พร้อมเดี๋ยวดูออก ครูหรือนักแสดงจึงเป็นตัวอย่างสำคัญของการเข้าถึง การเข้าถึงอาศัยมากกว่าการกระทำ ทางกาย วาจา ที่จะบอกให้ชัดว่าสิ่งที่ต้องเข้าใจถึงได้นั้นคืออะไร พูด่างๆคือแค่การกระทำทางกายและวาจาไม่เพียงพอ คนบอกต้องรู้สึกในสิ่งที่จะบอกนั้นด้วย ซึ่งมันอยู่นอกเหนือสัญลักษณ์ อยู่เหนือภาษา มันคือตัวเวทนา คือความรู้สึก อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นคน เพราะฉะนั้น มันคือความจริง นักแสดงต้องเข้าถึงจริง ถ้าไม่ถึงจริงมันจะไปรู้สึกจริงได้อย่างไร ครูก็ต้องเข้าถึงองค์ความรู้ที่แท้จริง รู้จริงในสิ่งที่จะสอน” และเมื่อนักแสดงพร้อม และจริงใจกับสิ่งที่จะบอก โอกาสที่คนดูจะพร้อมที่จะเข้าถึงก็มีมากขึ้น แต่ถ้านักแสดงไม่พร้อมแล้ว และไม่จริงใจ แม้คนดูพร้อมสักเพียงใด ก็ไม่มีทางได้เข้าถึงอะไรจากนักแสดงได้เลยนอกจากความไม่จริงใจ แล้วถ้านักดูไม่พร้อมนักแสดงก็ไม่พร้อมยิ่ง

ไปกันใหญ่เลย มีแต่ความไม่จริงใจหลอกลวงกัน ไม่มีทางเข้าถึงอะไรกันได้เลย โอกาสของการเข้าถึงจึงมีอยู่ทวารเดียวคือ นักแสดงต้องถึงพร้อม คนดูก็พร้อมที่จะเข้าถึง การเข้าถึงจึงจะเป็นไปได้ ครูพร้อม เด็กพร้อม การเข้าถึงองค์ความรู้จึงจะเป็นไปได้ “

“แต่เมื่อนักแสดงรู้สึกอย่างไร แล้วคนดูรู้สึกอย่างนั้น ถ้านักแสดงพร้อม คนดูพร้อม โอกาสที่ความคิดเขาจะพาไปสู่การ เข้าถึง ซึ่งพฤติกรรมก็จะเกิดขึ้นได้ คนก็จะไม่อวดฉลาดกัน เพราะจะโดนเข้ากับประสบการณ์ตัวเอง ความรู้สึกจึงเป็นเรื่องของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน ระหว่างนักแสดงกับคนดู เพื่อให้เกิดความคิดที่แยบยลจนยอมรับความโง่ของตัวเองได้ในที่สุด”

หลักการของละครคือ สนุกที่จะค้นหาความโง่ของตัวเอง ทุกวันนี้การค้นหาความโง่ของตัวเองเป็นเรื่องสวนกระแส ละครจึงเป็นเรื่องสวนกระแสตามไปด้วย ไม่มีใครที่จะสนุกกับการยอมรับความโง่ของตัวเองอีกแล้วในกระแสโลกทุกวันนี้

‘แค่ทำให้นักแสดงรู้สึกอย่างไรคนดูรู้สึกอย่างนั้น ก็เป็นปัญหาแล้ว’ !

‘ยังจะให้มายอมรับความโง่อะไรอีกเล่า’ !

“ ความเป็นหนึ่งเดียวของ นักแสดง เรื่องราว คนดู ก็คือปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักแสดงรู้สึกในสิ่งที่ควรรู้สึกแล้วแถมทำให้คนดูรู้สึกในสิ่งเดียวกับนักแสดงอีก เช่นเดียวกับบรรยากาศในการสอนที่มีสมาธิ เยียบสงบ ไม่มีเสียงโทรศัพท์รบกวน ทุกคนมีการฟังการอย่างแท้จริง ความเป็นหนึ่งเดียวของการให้ความรู้ก็จะเกิดขึ้นได้ง่าย”

ชนประคัลภ์ ได้ยกตัวอย่างการฝึกให้เด็กที่ชอบตื่นสายให้หันกลับมาตื่นเช้า “ ลองบังคับให้เด็กที่ชอบตื่นสาย ให้ต้องมาตื่นเช้าให้ได้ ก่อนพระอาทิตย์ขึ้น ลองดูสิเขาจะคิดอะไร บังคับต่อเนื่องสักเดือนหนึ่งดู แรกๆ เขาจะคิดมากแน่ๆ เพราะเขาเคยชินที่จะนอนตื่นสาย ไม่มีทางเป็นอื่นไปได้ เว้นเสียแต่ ตื่นเต้นกับพฤติกรรมใหม่ อาจจะมีสนุกอยู่สักวันหรือสองวัน แต่พอวันที่สามนี่สิ ไม่คิดมากให้มันรู้ไป คิดมากแน่ๆ ยิ่งพุงนี้เขาก็ต้องตื่นเช้าอีกเหมือนเดิม ก็ต้องคิดมากอีกเหมือนเดิม ไม่ต้องไปสอนอะไรเขาเลย ให้ตัวเขาเองสอนตัวเองด้วยความคิดของเขาเอง แคंबังคับให้เขาตื่นเช้าเท่านั้น มันจะเกิดขึ้นเอง

เขาจะเริ่มคิดเป็น เมื่อเขาเริ่มเคยชินกับการตื่นเช้า และพอเขาเริ่มชิน นั่นก็เป็นธรรมชาติที่รู้ว่า ระบบความคิดของเขาเริ่มฟังชันน้อยลง ความคิดมีระบบมากขึ้น เขาก็จะคิดเป็นมากขึ้น แล้วเขาก็จะสนุกกับสิ่งที่ตัวเองคิดมากขึ้นด้วย เพราะความสนุกมันเหลืออยู่ที่ความคิดเท่านั้น การตื่นเช้าไม่ใช่เรื่องสนุก แต่ต้องตื่นทุกวัน ทำไปได้ ธรรมชาติก็จะทดแทนความสนุกให้เราทางใดทาง

หนึ่ง ก็เหลือแต่ความคิดเท่านั้น ถ้าไม่คิดให้สนุกก็บ้าแน่ๆ แล้วก็จะคิดมาก ไม่มีทางเลือก เหลือทางเดียวคือสนุกกับสิ่งที่คิดให้ได้

คติน้อยแต่สนุก คือคนคิดเป็น แค่นั้นขึ้นมาลูกจากเตี้ยมองออกไปข้างนอก สัมผัสบรรยากาศยามเช้า แล้วคิดแต่เพียงว่า ‘บุญหนอที่ได้เห็นพระอาทิตย์ขึ้นตอนเช้า’ คนที่คิดอย่างนี้ได้ จะฆ่าตัวตาย จะเครียดกับชีวิต จะเบียดเบียนคนอื่น จะทรมานทรมาย กระเสือกกระสน หรือไม่ ก็ลองนึกภาพให้ออก หรือ เขาก็มีรอยยิ้มที่มุมปาก เมื่อคิดได้ดังนั้น ความเคยชิน คือการกระทำที่ไม่ทำ ความคิดก็จัดเป็นเรื่องของการกระทำ เป็นมโนกรรม และเป็นเครื่องบ่งบอกถึงทักษะของเรา ในทุกๆทักษะ ถ้าเรายังคิดมากอยู่ก็แสดงว่าเรายังไม่เก่ง

ความเก่งในทักษะนั้นตรวจวัดได้ที่ความคิด ถ้ายังคิดมาก ก็แปลว่ายังไม่เก่ง นักกระดานถ้ามัวแต่คิดหาลูกเด็ดๆ ก็แสดงว่าฝีมือยังอ่อน ยังไม่แม่น คนขับรถถ้ามัวแต่คิดว่า จะเหยียบคันเร่ง จะเบรก จะเปลี่ยนเกียร์ นี่แสดงว่ายังคิดมาก ยังขับรถไม่แข็ง แต่เมื่อเขาขับเก่งแล้ว เป็นแล้ว เขาไม่ต้องคิดเรื่องการขับอีกแล้ว มันขับได้โดยไม่ต้องคิด เขาคิดเรื่องอื่นด้วยซ้ำไปในขณะขับ กฎนี้ ครอบคลุมไปที่การกระทำทุกอย่างนั่นแหละ ไม่ว่าจะเดิน จะนั่ง จะขี่จักรยาน เขียนหนังสือ อ่านหนังสือ พุดคุย เล่นกีฬา เล่นละคร สอนหนังสือ ถ้ามันยังต้องคิดถึงสิ่งนั้นๆ อยู่ ก็แสดงว่าเรายังไม่เก่งจริง เพราะมันยังกระทำการกระทำอยู่ มันยังมีมโนกรรมของสิ่งๆ นั้นอยู่ ยังซุ่มนอยว่อย่างงั้นเถอะ แต่ถ้าเราเก่งในทักษะนั้นๆ ซ่อมจนไม่ซ่อมแล้ว เราก็จะกระทำการไม่กระทำ มโนกรรมของสิ่งที่ทำนั้นก็หมดไป เราก็จะมีที่ว่างให้คิดได้อย่างมีระบบ คือคิดเป็น ความคิดใหม่ก็จะเข้ามา การเรียนรู้ก็จะเกิดขึ้น นี่คือทิศทางที่ครูต้องพาตัวเองไป และจะต้องพา ลูกศิษย์ลูกหาไป”

“ศิลปินนี่ยิ่งชัดใหญ่ การกระทำหัดแปรง การใช้สีนี้ถ้ามัวแต่คิดว่า จะหัดอย่างไร จะใช้สีไหน ครอบงำไม่ได้งานแน่ มันไม่ต้องคิดถึงตรงนั้นแล้ว มันเป็นหนึ่งในเดียวกันไปได้แล้ว มันทำแล้ว ทำแล้วจนชินจนไม่ต้องคิดถึงมันอีกแล้ว มันเป็นความรู้สึกล้วนๆ ที่พร้อมจะนำพาปฏิกิริยาทางความคิดให้คนดูได้เข้าถึงกัน

นักดนตรีก็เช่นกัน ถ้ามัวแต่เมะงุมเมะงาหาราอยู่กับตัวโน้ต มัวแต่คิดมากละก็ไม่ทันเพื่อนแน่ แต่ละห้องแต่ละบาร์ไม่ค่อยทำใครหรอก จังหวะมันเดินไปเรื่อย รู้สึกกับมันไปเลย เราซ้อมมาจนชินแล้ว คีย์อะไร สเกลไหน เราเล่นมาจนชินแล้ว ปล่อยให้มันไหลไปตามความรู้สึก ดีไม่ดีเราจะทิ้งในสิ่งที่เราทำไปโดยไม่ได้คิดด้วยซ้ำ มันจะเกิดความคิดใหม่ซ้อนขึ้นมาในสภาวะนั้น แล้วก็พาไปพบกับความรู้สึกใหม่ๆ อีกต่างหากในเวลาเดียวกัน”

ชนประคัลภ์กล่าวว่” การสร้างควมเคยชินก็คือการสร้างวินัยนี้เอง ก็คือการทำแล้ว ทำแล้วจนทำได้ ก็คือทำจนไม่คิดมาก แต่คิดเป็น และวินัยก็พาไปสู่ความคิดใหม่ และความคิดก็แน่นอน คิดอย่างไรเราก็รู้สึกอย่างนั้น เป็นความรู้สึกใหม่ที่เกิดขึ้นอีกต่างหาก และไ้ความรู้สึกของเรานั้น ในละคร ก็คือสิ่งที่คนดูร่วมรู้สึกด้วย เมื่อคนดูรู้สึกในสิ่งที่ความรู้สึกมาจากความคิด เขาก็จะพลอยคิดในสิ่งที่ควรจะคิดต่อไป และก็จะมีความเคยชินที่จะดูแล้วได้คิด เมื่อคิดเป็นเขาก็ยิ่งอยากดู แล้วความสนุกก็จะตามมาทัน เพราะยังคิดก็ยิ่งสนุก”

กลับมาที่สิ่งที่นักแสดงควรจ้รู้สึกอีกที เราได้เลือกแล้วว่า ประสบการณ์ที่เราไม่ยอกคิดถึง คือสิ่งที่เราต้องกรุ่นกับมัน ต้องเคยชินกับมัน ต้องมีวินัยกับมัน เราจะได้คิดกับมันอย่างถูกต้อง ไม่ต้องคิดมาก แท้จริงแล้ว เราเองต่างหากที่ต้องเป็นคนเข้าให้ถึงสิ่งที่เราจะบอกก่อนคนดู เพราะถ้าเข้าไม่ถึงเราจะไปรู้สึกกับมันได้อย่างไร

การศึกษาเริ่มที่เราคนอื่นใด คือเริ่มพิจารณาที่คนที่ไม่ควรรับรู้ประสบการณ์ของเราที่สุด แล้วถามตอบตัวเองให้ได้ว่า เพราะอะไรเราจึงไม่ยอกให้เขารับรู้ที่สุด แล้วจะให้เขารู้ไปทำไม ถ้าคำตอบคือ เพราะกลัวเขาจะผิดหวังในตัวเรา และยอกให้เขารับเราเป็นเพื่อนรักเหมือนเดิม นั่นแหละคือสิ่งที่เราเข้าให้ถึงก่อนใครด้วยซ้ำ

เราต้องรู้สึกให้ได้ในละครที่จะแสดง เราต้องรู้สึกถึงมิตรภาพที่ยั่งยืน เราต้องอ่อนไหวกับการหักหลัง เราต้องรู้สึกถึงรักแท้ ที่มีไว้เพื่อคนอื่นไม่ใช่เพื่อตัวเอง ต้องรักเขามากกว่ารักตัวเองให้ได้ ก่อนที่จะเปิดฉากละคร ก่อนที่เราจะเดินออกไปพร้อมกับความรู้สึกของเราที่จะมอบให้แก่คนดู โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เขาคนนั้น ที่นั่งอยู่แถวสุดท้าย ให้เขารู้สึกในสิ่งที่เรารู้สึก ความจริงใจจึงเป็นทวารแห่งการตอบโต้ เป็นปฏิกริยาระหว่างนักแสดงกับคนดู เพราะเรารู้สึกในสิ่งนั้นจริงๆ มันเป็นเรื่องจริงของเรา ในโลกของเราที่เราสร้างขึ้น มันคือการปรับโลกทัศน์เข้าหากัน แถมยังสนุกกับการปรับมันด้วย มันคือการอยู่ร่วมโลกเดียวกันอย่างจริงใจที่สุด มันคือโลกในฝันที่ไม่ต้องคิดมาก แค่มองตากันสัมผัสกันมันก็รู้กันแล้วว่าคิดอะไรกัน ทุกอย่างมันสรุปลงที่ละคร เพราะในละครเท่านั้น ที่นักแสดงรู้สึกอย่างไรคนดูรู้สึกอย่างนั้น และโลกในอุดมคติ ที่เขาว่าเป็น ยูโทเปีย นั้น คนในโลกนั้นไม่พูดมาก ไม่คิดมาก ตางยิ้มที่มุมปากกันทุกคน แต่ละคนไม่มีโลกส่วนตัวของตัวเองอีกต่อไปแล้ว มีอยู่โลกเดียวเท่านั้น คือ โลกของละคร “

4.1.1 (ค) นักแสดงดีเพราะมีคนดู /ครูดีเพราะมีศิษย์

ครูดีเพราะมีศิษย์ ครูดีต้องมีศิษย์...อย่าเข้าใจผิดว่า ศิษย์ดีเพราะมีครู

ชนประคัลภ์ จันทรเรืองกล่าวว่ “ความจริงที่จริงที่สุดคือ ความรู้นั้นสามารถเข้าถึงได้ด้วยตัวเอง แม้ว่าจะไม่มีครูดี ๆ คอยชี้แนะ เพราะความจริงนั้นมีอยู่ รอให้เข้าถึงอยู่แล้ว พระพุทธองค์ท่านทรงตรัสยืนยันเรื่องนี้ไว้นานแล้ว แปลว่า ที่สั่งสอนกันมาว่า ศิษย์จะได้ต้องมีครูก็ไม่ใช่ความจริง เพราะความรู้นั้นสามารถหาได้ในกายยาวประมาณหนึ่งวาของเรานี้เอง และศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่ชัดเจนว่าไม่พึ่งใครนอกจากตัวเอง ไม่มีใครสามารถพาให้ใครหลุดพ้นได้ มันต้องตนเองเท่านั้นแหละที่จะรู้ได้ด้วยตัวเอง การศึกษาที่ไม่พาผู้ศึกษามาที่การรู้ได้ด้วยตัวเอง จะไม่ใช่การศึกษา เพราะถ้ารู้ได้ว่าอะไรเป็นอะไร ก็จะมีการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของตัวเองจากความรู้อันที่รู้”

ครูผู้ให้การศึกษาต้องตระหนักตรงนี้ เพราะนี่คือหน้าที่ที่แท้จริงของครู ที่ต้องพาเด็กไปให้รู้ได้ด้วยตัวเอง ว่าไปแล้วครูต่างหากที่ส่อว่าจะมีปัญหาต่อความรู้นักเรียนด้วยซ้ำ ความรู้และหรือ ความดีคือเป้าหมายหลักของปลายทางทางการศึกษา ที่ไม่ต้องพึ่งครู

แต่ในทางกลับกัน ครูต่างหาก ถ้าจะดีได้ต้องพึ่งศิษย์ ถ้าเป็นครูที่ปราศจากศิษย์ มันจะเป็นครูได้อย่างไร เพราะองค์ประกอบของความเป็นครู มีศิษย์เป็นสำคัญ ถ้าครูที่ไม่มีศิษย์ก็ไม่ได้ถือว่าเป็นครู เมื่อเป็นครูไม่ได้ มันก็ไม่มีวันเป็นครูที่ดีได้

“ ขบถเท่านั้นแหละที่มองเห็นความจริงที่ว่ามานี้ คนบางคนในกระแสอาจจะรู้อยู่เต็มอกแต่ไม่หยิบยกมาเป็นประเด็น เพราะมันจะสะท้อนวงการการศึกษา เสมือน กรณี กาลิเลโอ กับศาสนาจักร เรื่อง โลกไม่ใช่ศูนย์กลางของจักรวาล” ชนประคัลภ์ กล่าว

“ เรื่องนี้เรื่องใหญ่ เพราะเป็นปัจจัยให้สะท้อนถึงวงการละครด้วย เพราะละครนั้นประกอบไปด้วย นักแสดง เรื่องราว คนดู คิดแบบตื้น ๆ ก็จะเห็นว่านักแสดงนั้นก็คือ ครู คนดูก็คือนักเรียนหรือศิษย์ เมื่อเป็นเช่นนี้ “

“หน้าที่ของนักแสดงคือการดู หน้าที่ของครูคือการเล่าเรียนรู้” ฟังดูสวนกระแสแปลก ๆ พิกัด แต่ถ้าเป็นคนมรดกใหม่ด้วยกันแล้ว นี่ไม่ใช่เรื่องใหม่อะไรเลย เราตระหนักในความจริงข้อนี้มานานแล้ว เวลาที่ไม่มีคนมรดกใหม่ใช้เวลาอยู่นานทีเดียวว่าจะเข้าใจว่าทำไมคนไทยไม่ดูละครสาเหตุง่าย ๆ คือ เราไม่มีนักแสดงที่แท้จริง ที่เห็นแสดงกันเกลื่อนอยู่ทุกวันนี้ ก็พวกหน้าด้านอ้างว่าเป็นคนละคร เพราะคนพวกนี้ไม่ดูละครของคนอื่นนอกจากพวกเดียวกันเอง เพราะฉะนั้นการดูหรือการเรียนรู้อาจจากคนอื่นคือดรรชนีชี้ความเป็นครูหรือนักแสดง (ต่อจากนี้ไปจะขอเรียกรวมกันที่ครูและสถานที่ก็จะเรียกว่าโรงเรียนที่หมายรวมถึงทั้งโรงละครด้วย เพราะพิมพ์ง่ายกว่าแล้วก็มีควมเหมือนกันอยู่แล้ว) น่าใจหาย มั้ยล่ะ! เราไม่มีครูที่แท้จริง เรามีแต่เจ้าหน้าที่สอนหนังสือเต็มไปหมด

ครูที่แท้จริงไม่ได้อยู่ในโรงเรียนอีกต่อไปแล้ว เพราะในโรงเรียนไม่เอื้อให้ครูได้ทำหน้าที่ที่แท้จริงได้ คือเรียนรู้ โรงเรียนไหนที่ครูสามารถเรียนรู้ได้ แสดงว่าโรงเรียนนั้นมีปัญหา ปัญหากับใครนะหรือ ก็ปัญหากับพ่อค้าแม่ขายที่กลายเป็นนายทุนเจ้าของกิจการพัน หมื่น แสนล้าน ที่ปักหลักกระจายกันกอบโกยผลประโยชน์จากคนโง่ คนทุพขี้ง่ายทั้งหลายอยู่ทั่วประเทศไทยของเรา”

ชนประคัลภ์ กล่าวต่อไปว่า “

คนทุพขี้ง่ายก็ต้องการวัตถุดิบกับความสุขชั่ววูบสั้นๆ แล้วก็ทุกข์อีก ก็ซื้ออีก เพราะโง่คิดไม่เป็น ไม่ตระหนักรู้ว่าแต่ละวูบของความสุখনั้นมันสั้นลงๆ และนี่คือกระแสบริโภคนิยมที่พวกนักบริโภคนิยมไม่มีทางดูแล และเรียนรู้ ก็เมื่อกระแสมันเป็นเช่นนี้ การทำแหล่งศึกษาให้เป็นแหล่งอำนวยความสะดวกจึงเป็นเป้าหมายหลัก เพราะคนจะพึ่งสินค้าวัตถุดิบมากขึ้นเมื่อโง่ขึ้น จึงกล้าตอบอย่างไม่ลังเลเลยว่า เมื่อครูโง่ เด็กก็โง่ ครูโง่หนึ่งคน เด็กก็จะโง่ตามไปอีกสามสิบคน อัตราส่วนหนึ่งต่อสามสิบนี้ ไม่มีพ่อค้าคนไหนไม่ชอบ นี่คือการค้าในฝันเลยที่เดียว รับประกันได้ว่าไอ้พวกสุ่มหัวก็จะเดินไปที่หัว คือถ้าทำให้คนกำกับดูแลแหล่งศึกษาโง่ ที่เหลือมันก็จะโง่ตามไปหมด โรงเรียนหนึ่งมี ผอ. คนเดียว เจลี่ยต่อนักเรียน อย่างน้อย สามร้อยคน ทำให้ ผอ. โง่คนเดียว คนอีก สามร้อยคนโง่ตาม หรือก็หาทางให้คนโง่มาเป็นผอ. มันซะ โอปอพระเจ้ามันสวรรค์สำหรับพ่อค้าหน้าเลือดเลยที่เดียว เพราะฉะนั้นการที่ครูจะทำหน้าที่ที่เป็นธรรมชาติของครูได้คือ เป็นนักเรียนนั้นย่อมมีปัญหาแน่เพราะครูคนนี้ได้เรียนรู้ก็จะฉลาด เมื่อฉลาดก็จะไม่ซื้อของ เพราะฉะนั้นต้องทำให้มันโง่แต่ให้คิดว่าตัวเองฉลาด ถ้ามันฉลาดอยู่ก็ทำให้มันโง่ลงด้วยการให้มันเป็นหนี้เข้าไว้ เอาเงินในอนาคตมาใช้ให้มากๆ รับรองเดี๋ยวมันก็โง่ไม่มีเวลามาคิดถึงเรื่องเรียนรู้ดอก เพราะดอกเบี้ยยมันยกออกอยู่อย่างนั้น พวกครูจะเอาจะจิตกะใจที่โง่ไปเรียนรู้”

“ไอ้พวกสุ่มหัวนี้มันเก่ง ก็อย่างที่บอก เดิมทีมันคือพวกนักเรียนหัวกะทิด้วยซ้ำแล้วมาทำงานให้ไอ้พวกพ่อค้าหน้าเลือด เพราะมันจะได้ทุนไปศึกษาต่อ พ่อค้ามันมีวิธีเลือกสรรเอามาใช้มันล่อคนเหล่านี้ไว้ด้วยอนาคตที่สดใส”

“ พ่อค้ามันจะคอยกันไว้หมดเพราะมีพวกหัวกะทิตคอยให้คำปรึกษาต่อเนื่องกันเป็นรุ่นๆมารวมร้อยกว่าปีแล้ว มันจึงรู้ว่าอะไรที่ทำให้คนฉลาด อะไรที่ทำให้ได้ปัญญา มันก็จะจัดการกับมันแบบเนบเนียน ไม่ให้คนรู้ตัว แน่นอนมันจัดการกับละครไปก่อนที่คนละครจะไหวตัวทัน มารู้ตัวอีกทีละครกลายเป็นมหรสพไปต่อหน้าต่อตาแล้ว”

“ละครคือตัวความรู้ เราดูละครเพื่อหาความรู้มาช้านาน หลายพันปีด้วยซ้ำ การศึกษาเคยเป็นแค่ส่วนหนึ่งของละคร แต่มาบัดนี้น่าอนาถนัก โดยจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม เราได้ทำให้

ละครกลายเป็นส่วนย่อยส่วนเล็กๆในระบบการศึกษาไปซะแล้ว ทั้งที่การศึกษานั้นน่าจะเป็นแค่ส่วนหนึ่ง ส่วนเล็กๆ ด้วยซ้ำของละคร

“ เราต้องเริ่มต้นกันใหม่หมด ต้องกลับไปหาจุดเริ่มต้นของกระแส ก่อนที่กระแสจะดึงเราออกมาจากความเป็นเด็กเลี้ยงควาย ที่เราตีใจกันหนา แล้วให้มาเป็นควายเสียเอง เมื่อกระแสมันแยกบ้าน วัด โรงเรียนออกจากกัน เราก็ต้องเริ่มต้นใหม่ แต่แทนที่จะกลับไปเริ่มสร้างให้บ้าน วัด โรงเรียน เป็นองค์เดียวกันเหมือนอย่างที่เคยเป็นนั่น มันก็สายเกินไปแล้ว แม้จะทำได้ แต่ก็จะยุ่งยากทีเดียว แล้วเชื่อเถอะ เราเองนั่นแหละจะพ่ายแพ้ไปในที่สุด เพราะเราต้านกระแสที่มันเป็นอยู่ทุกวันนี้ไม่มีทางไหวแน่”

“ก็ไหนๆ เรามีโรงเรียนอยู่ตั้งเป็นหมื่น เป็นแสนโรง ทั่วประเทศแล้ว เราก็ทำให้โรงเรียนเป็นวัดไปซะ ก็สิ้นเรื่อง นี่คือการเอาหนามทียอกออกถูกลบมาบม หรือ ยืมดาบโจรฆ่าโจรเสียเอง วิธีนี้หลายคนอาจจะหัวเราะเยาะ แต่ คิดให้ดี มันเป็นไปได้ทีเดียวแหละ”

คือถ้า โรงเรียนกลายเป็นวัดไปซะ รับรองได้ว่าโรงเรียนก็จะกลายเป็นศูนย์รวมของสังคม ศูนย์การค้าจะเหงาเลยละทีนี้ เพราะคนในสังคมจะคิดเป็น ความสุขของคนก็จะไม่พึ่งวัตถุมากขึ้นเรื่อยๆ นี่คือโลกที่มนุษย์ควรอยู่อาศัย แล้วมันก็เป็นไปได้ไม่ยาก ถ้าเริ่มต้นเสียแต่วันนี้ด้วยการใช้ละคร

ความจริงเรื่องละครนี้พูดไว้หลายที่แล้ว แต่ก็ยังย้ำอีกว่ามันคือกระบวนการการสร้างครูที่แท้จริง สร้างศิษย์ที่แท้จริง หรือสร้างนักแสดงที่แท้จริง และคนดูที่แท้จริง ความแท้จริงก็จะเห็นได้ชัด เพราะครูจะเรียนรู้อยู่เสมอ ไม่ใช่สักแต่ว่าไปอบรมแล้วได้ใบประกาศมาประกอบการขอตำแหน่งที่สูงขึ้น ความรู้ที่ครูได้เรียนรู้มาก็จะมาส่งต่อให้ศิษย์ได้อย่างแท้จริง ไม่ด่วนอยู่ที่ผลประโยชน์ของครู ผลประโยชน์ที่แท้จริงต้องเห็นได้ที่ลูกศิษย์ เพราะมันคือผลที่มาจากเหตุ ครูก็จะเป็นแม่แบบ หรือที่เคยเรียกกันในอดีตว่า แม่พิมพ์ได้อย่างแท้จริง

เด็กต้องการต้นแบบจริงๆ ถ้าครูยังมัวแต่ชวนชวหาประโยชน์ส่วนตัวอยู่แล้วทำไมเด็กจะไม่เลียนแบบ เมื่อเด็กเลียนแบบ มันก็คือการสอนให้เด็กเห็นแก่ตัวตั้งแต่เด็กๆ เมื่อเด็กเห็นแก่ตัว ทางพระท่านเรียกไว้ชัดเจนว่ อวิชชา คือเด็กก็จะโง่งนั่นเอง วนกลับมาที่เป็นอยู่ในขณะนี้

ปัญหาที่แท้จริงไม่ได้อยู่ที่ระบบ ถ้าครูมีสติพิจารณาให้ดีก็จะพบว่า ตัวครูนั่นแหละที่เป็นปัญหา ระบบมันจะมารูปแบบไหนเราก็ไม่สนเพราะเราเป็นคนมีอุดมการณ์ พุดง่ายๆ เราคือขอบ ที่สนุกที่จะใช้ชีวิตทวนกระแส

ว่าไปแล้วนี่คือโอกาสทองที่จะให้ครูเป็น ขบถ ที่สนุกที่จะทำให้ผลของความรู้อาจจริงไปตกอยู่ที่นักเรียน ซึ่งก็เท่ากับตกอยู่กับตัวเองเหมือนกันเพราะหน้าที่ของครูนั้นคือการเรียนรู้ ครูนั้นแหละที่เป็นนักเรียนที่ดีที่สุด และขอบอกเตือนสติว่าครูคือนักเรียนที่ได้เงินเดือน นี่คือน้ำที่ที่แท้จริง คือการเรียนรู้เพื่อการส่งต่ออย่างแท้จริง ไม่ใช่ตัวตนอยู่ที่ตัวเอง ถ้าเป็นอย่างนี้ได้ ให้อพวกสูมหัวบ้าแน่

สมัยก่อน การบวชเรียนคือการประกาศตนให้เป็นนักศึกษาย่างแท้จริง เราเรียกพระว่าเป็น เศษบุคคล คือผู้ศึกษา กว่าพระจะแปลบาลีได้สักบท ต้องพายเรือไปหอไตรที่รอบ กว่าจะเอาความรู้ที่ได้มาจากพระไตรปิฎกมาสอนญาติโยมได้สักบทหนึ่ง พระต้องศึกษาแล้วพายเรือไปหอไตรที่หัน กี่รอบ จะเห็นได้ชัดว่าครูต้องเป็นนักเรียนมากกว่าสอนหลายเท่านี้ กว่าจะสอนได้สักบท สักครั้ง ต้องเรียนรู้ ก็สืบครั้ง ก็สืบทน ที่ต้องพายเรือไปหอไตร เพราะฉะนั้นหน้าที่ที่แท้จริงของครูคือการเรียนรู้ เพื่อการส่งต่อ

เคล็ดลับอยู่ที่ความสุข ถ้าไม่สนุกไม่ยั่งยืนแน่ ละครจึงเป็นสิ่งที่เราเหล่าขบถจะไม่สนใจไม่ได้ เพราะละครคือของสนุก ภาษาที่บอกชัดว่า เรามาเล่นละครกัน เมื่อเล่นก็ต้องสนุก ถ้าเล่นไม่สนุก ไม่ใช่ละคร ใครเครียดกับละครก็แปลว่าเราฝืนธรรมชาติที่แท้จริงที่ควรจะเป็น เหมือนการสอนหนังสือที่เราเป็นอยู่ทุกวันนี้ไง มันไม่สนุกเหมือนที่เคยเป็นอีกต่อไปแล้ว เพราะมันตัวตนอยู่ที่ตัวครูเอง ให้อพวกประกาศนียบัตรที่ไปอบรมกันมานั้น ผลของการประเมินที่เราไปประเมินมา รูปถ่ายกับวิทยากรที่เราสะสมนั่นแหละ ไม่รู้ดอกหรือว่าของเหล่านี้มันหนักถ้าไม่มีการส่งต่อ แยกอยู่ไว้ทำไม ความรู้ที่แลกมาด้วยวัตถุ แยกอยู่มันก็หนัก มันก็เหนื่อย มันก็เครียด หรือว่าเราได้มาแต่วัตถุแต่ความรู้ที่แท้จริงนั้นไม่มี มันเลยต้องแบกไว้เพื่ออวดศักดิ์...โอ้ยมันทั้งเหนื่อยและเครียด ไม่สนุกเลย

เมื่อรู้แล้วต้องส่งต่อ นี่เป็นชนบทที่คนไทยถือปฏิบัติกันมาช้านาน อย่างน้อยก็เห็นได้จากการกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล เมื่อเราได้ฟังพระสอนมา เราก็ได้ความรู้ มีความปิติยินดีเกิดขึ้นจากความรู้นั้น หลังจากนั้นทันทีที่เราได้เอาความสุขที่ได้รับและความรู้นั้นไปอุทิศให้แก่เจ้ากรรมนายเวร ญาติโยมที่ล่วงลับไปแล้ว ด้วยการกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล จะเห็นได้ว่าเป็นคือภูมิปัญญาที่เราทำกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นพิธีกรรมที่น้อมให้นำไปปฏิบัติเป็นเยี่ยงอย่างในชีวิตจริง แต่เอาเข้าจริง น้อยคนนักที่จะตระหนักถึงภูมิปัญญาที่มีอยู่ สักแต่ทำไปเป็นพิธี แกรมมองมันเป็นสิ่ง ปุริมปุราคร่ำครึ มันเลยทำให้คนหวังแต่บุญ เพื่อตัวเอง เพื่อชาตินี้หรือชาติหน้า การส่งต่อเลยไม่ทำกัน

นี่เพียงแคตัวอย่างเดียวจากชนบทที่เอามาให้เห็น ในละครนั้นมีทั้งชนบทและพิธีกรรมอีกเยอะที่แต่ละอย่างสามารถมองเห็นภูมิปัญญาที่ซ่อนอยู่ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ไม่ยาก ซึ่งที่พูดนี้คือแค่เปลือกนอกของการศึกษาที่ผ่านละครนะ ที่ยังอุดมไปด้วยความรู้มากมาย แล้วแทบไม่ต้องให้วาดภาพให้เห็นเลยว่าอะไรจะเกิดขึ้นถ้าคนสามารถเข้าถึงเนื้อในของละครได้ มันประเสริฐสุดยอดแน่

สรุปคือ ทำอย่างไรก็ได้ให้นำเอาละครไปใช้ในโรงเรียน บังคับให้เด็กต้องเรียนกันเลยเหมือนประเทศที่เจริญแล้วทั้งหลายในยุโรป เขาเรียนกันตั้งแต่ประถม แม้เขาจะแยกย่อยสาระออกเป็นส่วนๆ แบบที่เราปรับมาก็ตาม แต่หนึ่งในสาระการเรียนรู้ นั่นที่เป็นภาคบังคับไม่เรียนไม่ได้ คือละคร ทำไม่เราปรับของเขาแบบ ขาดหาย หรือว่ามันตั้งใจไม่ให้เขาเอามา เพราะมันได้รับรู้ ฤทธิ์เดชของละคร ว่ามันทำให้คนมีปัญญาได้จริง เจตนาที่แท้จริงของมันคือทำให้พวกเราโง่งนเอง มีน้ำเล้าศูนย์การค้าที่ไม่ได้มีชื่อเป็นภาษาไทย จึงมีอยู่เกลื่อนเมืองไทยแทนที่วัด หรือ โรงเรียนไปซะแล้ว

ชนประคัลภ์กล่าวปิดท้ายว่า “ถึงเวลาแล้วขบถทั้งหลายเอ๋ย เราเสียหายไปมากแล้ว การเปลี่ยนโรงเรียนให้เป็นวัด ก็คือการเอาละครมาครอบการศึกษาทั้งหมด ให้ระบบการศึกษา กลับไปอยู่ในคอกในชอกในชอยที่ได้รับการกำกับดูแลด้วยละคร ซึ่งก็แปลว่าเราทุกคนดูแล สังคมนั้นแหละเป็นผู้ดูแลโดยตรง แล้ววิธีจะเป็นเช่นนั้นได้ อย่างแรกคือ จัดสรรให้เด็กนักเรียนเป็นนักแสดง มีชมรมละครในโรงเรียน เมื่อเขาเป็นนักแสดง เขาก็จะดูละครกันและกัน เพราะหน้าที่ของนักแสดงคือการดู มาถึงตรงนี้ แล้วครูละ จะไม่ยอมเรียนรู้บ้างเลยหรือให้ช่วยกันทอให้ขึ้นใจว่า **ละคร คือสาระที่ ๙** ที่จะบูรณาการทุกศาสตร์เข้าไว้ด้วยกัน”

4.1.2 “แนวทาง”การพัฒนา”เรื่องราว”สำหรับการสร้างละครและ”แนวทาง”การพัฒนา”เนื้อหา”สำหรับการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ (**องค์ประกอบของละครและการศึกษาโดยใช้ละครข้อที่2**)

4.1.2(ก) การเลือกเรียนเท่าที่จำเป็น “ไปไม่ในกำมือ”

กรณีนี้ชนประคัลภ์ อธิบายว่า” ไปไม่ในกำมือ ความรู้ในโลกมีมากเกินไป ลิปปะทำด้วยมือ มือที่เก็บเกี่ยว คืออาณาจักรของการเรียนรู้ของเรา โลกมันเชื่อมต่อกันอยู่แล้ว เอื่อมไปก็ถึง ไม่ต้องไปถึงดาวพลูโต มันเชื่อมโยงกันที่หลัง สำหรับพุทธศาสนา ความรู้ อยู่ในกายยาวประมาณ 1วาเท่านั้นเอง เราต้องแสวงหา ความรู้ที่เราจับต้องได้

เราต้องจับให้มั่น กำ ไม่แบ กัดกับมัน เข้าใจ ไม่ใช่แค่เห็น สัมผัสด้วย รู้สึกด้วย จึงจะเข้าถึงองค์ความรู้ ไบโม่ในกำมือเป็นของใกล้ตัว ระลึกให้ได้ว่าจะเลือกอะไรมาศึกษา สิ่งที่เราถนัด หากถนัดก็ตำรเล่นก็ตำร ภายหลังทักษะจะพาไปที่ทดลองและระนาต เชื่อมต่อไปได้จนถึงการเดินเรือในมหาสมุทร ไบโม่ เป็นหัวใจ เรียนเท่านั้น กำลังเราทำได้เท่านั้น แต่เรียนรู้ให้ลึกซึ้งในขณะที่การศึกษาในระบบ เหมือนเข้าห้างเลือกชอปปิงสิ่งที่ต้องการเรียน เป็นแนวทางในการบำรุงกิเลสตัณหา เป็นการศึกษาที่เลยเอาที่หลักสูตรออกมาเป็นสเปรดชีท เหมือนแคตตาล็อกสินค้า สำหรับการศึกษาแบบ “ไบโม่ในกำมือ”คือการศึกษาในสิ่งที่ใกล้ตัว ใช้งานได้จริง เหมือนว่า เราไม่มีเงินซื้อไอแพดก็ศึกษาจากกระดานชนวน หัวใจสำคัญ ที่จะสรุปก็คือว่า

1. ทุกอย่างเชื่อมต่อกัน จึงไม่ต้องเรียนทั้งหมด
2. เมื่อเลือก”ไบโม่ในกำมือ”ได้แล้ว จับต้อง พิจารณา ดม หอม สัมผัส มีสติกับการเรียนรู้
3. และแน่นอนว่า กำมันไว้ กัดกับมันจนกว่าจะเข้าถึงและ สามารถเชื่อมต่อกับความรู้อื่นได้”

รู้จักเนื้อหาการเรียนการสอนของบ้านเรียนมรดกใหม่

รูปธรรมของการเรียนการสอนของบ้านเรียนมรดกใหม่เน้นการศึกษาเป็นองค์รวม ตามแนวทางของละครที่เป็นศาสตร์ของการบูรณาการองค์ความรู้ทุกแขนงเข้าไว้ด้วยกัน อย่างไรก็ตาม บ้านเรียนมรดกใหม่ยังคงเรียน 8กลุ่มสาระวิชาตาม หลักสูตรแกนกลางของ กระทรวงศึกษาธิการ แต่นำหนักจะอยู่ที่คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคมศึกษา ศิลปศึกษา (ละคร) ส่วนกลุ่มสาระอื่นๆ จะเรียนรู้เท่าที่จำเป็นซึ่งทั้งหมดทั้งหมด เป็นการสอนผ่านกระบวนการของละครทั้งสิ้น ดังจะศึกษาได้จาก **โครงสร้างหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ของบ้านเรียนมรดกใหม่ทุกชั้นปี ช่วงชั้นที่3 (มัธยมศึกษาปีที่ 1-3) และช่วงชั้นที่ 4 (มัธยมศึกษาปีที่4-6)** บ้านเรียนมรดกใหม่เน้นการเรียนรู้ผ่านวิถีชีวิต ศิลปะการละคร หลักปรัชญาตามพุทธศาสนา วัฒนธรรมการฟังทั้งกระบวนการ โดยบูรณาการให้เข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระ ดังนี้

กลุ่มสาระวิชา	ปีที่ 1		ปีที่ 2		ปีที่ 3	
	เวลา เรียน/ ชั่วโมง/ปี	ค่าน้ำหนัก	เวลา เรียน/ ชั่วโมง/ปี	ค่าน้ำหนัก	เวลา เรียน/ ชั่วโมง/ปี	ค่าน้ำหนัก
ภาษาไทย	120	3	120	3	120	3
คณิตศาสตร์	40	1	40	1	40	1
วิทยาศาสตร์	40	1	40	1	40	1
สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม	200	5	200	5	200	5
สุขศึกษาและพล ศึกษา	120	3	120	3	120	3
ศิลปะ	400	10	400	10	400	10
การงานอาชีพ และเทคโนโลยี	200	5	200	5	200	5
ภาษาต่างประเทศ	120	3	120	3	120	3
กิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน	200	5	200	5	200	5
รวม	1440	36	1440	36	1440	36

หมายเหตุ บ้านเรียนมรดกใหม่จัดการเรียนรู้โดยไม่มีวันหยุดและเรียนรู้เน้นที่ทักษะศิลปะ

การละคร

4.1.2(ข) การศึกษาแบบแนวตั้ง หรือ “อาวูโสเนียม”

ชนประคัลภ์เล่าถึงการศึกษาในแนวตั้งว่า”

ตามรอยพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทำให้เห็นเรื่อง บวชพระประยูรญาติโดยให้นายฉันนะ คนรับใช้ บวชก่อน เพื่อผู้ที่มียศสูงกว่าจะได้ไม่มีทิฐฐิ ผู้อาวูโสเนบที่กระบวนการฝึกฝน แม้คนได้อรหันต์ก็ต้องเคารพ เพราะ ความรู้ไม่ขึ้นกับเวลา บางคนเร็ว บางคนช้า เมื่ออยู่เป็นกลุ่มก้อน ไม่มีอาวูโสเนียม เด็กต้องเรียนรู้อะไรมาก่อนมาหลังผู้ฝึกมากกว่า จึงเป็นผู้นำ เด็กต้องไหว้ ผู้อาวูโส ใช้ชีวิตเป็นตัวอย่าง ดูแลให้ความรู้ซึ่งกันและกัน เมื่อเด็กไหว้ เด็กดูแล ผู้ใหญ่ต้องหาความรู้มาสอน ผู้รู้กว่าก็ต้องฝึกตนวางอุเบกขาที่พร้อมแล้วจึงจะพูด จะสอน เป็นกระบวนการศึกษา เรื่องการอยู่ร่วมกัน ใม่หลีกเลี่ยงทางให้แสง /อาวูโสเนียม หลีกทางให้บรรลุลหรรรม / เด็กบางคนสืโวโอดินดึกว่า แต่ต้องไม่ยะโส ฝึกกาละเทศะ ครูอาจตีกลองสู้เด็กไม่ได้ แต่ครูจะสามารถวางแผนได้ว่า จะรับมือกับปัญหาต่างๆอย่างไร พวกนี้เด็กไม่รู้ ต้องฟังผู้ใหญ่ เด็กอาจเก่ง แต่ผู้ใหญ่มีวุฒิภาวะมากกว่า make application มีสติมากกว่า กระเพื่อน้อยกว่า ต้นไม้เล็กให้ปุ๋ย ต้นไม้ใหญ่ให้ร่มการดูแลด้วยระบบแนวตั้ง ไหลเลื่อนด้วยตนเอง พุดน้อย เหมือนจำฝูง กลับไปที่พื้นฐาน Ensemble Harmony เหมือน เสียง ไต่ เรมี ประสานกันแล้วไพเราะมาก

4.1.2(ค) กรณีศึกษาการ Drill

กรณีศึกษาการ Drill ที่ขยายให้เห็นภาพใหญ่ ทั้งหมดของ กระบวนการเรียนรู้ในบ้านเรียนมรดกใหม่

“Drill หมายถึงการฝึกฝนในเชิงลึก คือหัวใจการศึกษาทั้งหมดทั้งหมด ทั้งระบบของวิถีมรดกใหม่ ทั้งรูปธรรมและนามธรรม พิธีกรรม และ สัญลักษณ์ คือวิธีทำให้เข้าถึงองค์ความรู้ให้ได้ การdrill ประกอบไปด้วย เวลาเหมาะสม สถานที่เหมาะสม ภารกิจเหมาะสม ทำเพียงไม่ได้ เย็นไม่ได้ ต้องเป็นช่วงเข้ามีดก่อนสว่างเสมอ เพื่อต้องการรักษาความหมายเชิงสัญลักษณ์ว่ามนุษย์เรานั้นเกิดขึ้นมาพร้อมกับความโง่ ความรู้เป็นเรื่องง่าย ๆ แค่จุดเทียน และหากหมั่นทำ หมั่นฝึกเป็นเนืองนิตย์เมื่อเข้าถึงความรู้ เกิดปัญญา ก็ย่อมจะได้สัมผัสกับแสงแห่งรุ่งอรุณ การDrill ของบ้านเรียนมรดกใหม่ ได้ประยุกต์มาจากเป็นขนบของการฝึกฝนของนักดนตรีไทยโบราณซึ่งจะเป็นเวลาสัมพันธ์กับการใช้ชีวิตของสังคม เริ่มต้นด้วยการไล่ระนาดโดยการจุดธูปเทียน เอาผ้าขาวม้าวางบนผืนระนาด ทำให้ผืนระนาดไม่แดง เหตุที่ทำเช่นนั้นนี้ 2 เหตุผลคือ เกรงใจเสียงจะรบกวนชาวบ้าน และเกรงใจว่าจะมีใครได้ยืมเพลงทางพิเศษของเราก่อนจะถึงเวลาประชัน นักระนาดจะ

ตื่นตั้งแต่ตีสี่ จะรีบไล่ระนาดไม่หยุดต่อเนื่องวันละ 2-3 ชั่วโมง จนกระทั่งเมื่อแสงเงินแสงทองจับขอบฟ้า พระเริ่มออกมาบิดนทบาต เมื่อนั้นนักระนาดจึงหยุดเพื่อไป ร่วมกิจกรรมของสังคม เห็นชัดว่าทำเพื่อส่วนรวม เมื่อได้ยินเสียงระนาด ทุกคนก็ตื่น ทำหน้าที่ของตัวเอง ทำกับข้าว ทำครัว กับข้าวก็ไม่ใช่ทำให้ตัวเอง เอาใส่บาตรพระก่อน แล้วค่อยเอามากินในครอบครัว เรียกว่าในหน่วยเดียว จะเห็นว่าทำเพื่อคนอื่น วิถีมรดกใหม่ก็เป็นเช่นนี้ เพราะ ต้องการสร้างชุมชนที่อุดมด้วยภูมิปัญญาเหล่านี้ ในตอนเย็น ครูหรือเจ้าของสำนัก จะเรียกไปในห้องเพื่อต่อทำพิเศษหรือเพลงพิเศษให้ หากเด็กพร้อมจึงให้ หากไม่พร้อมไม่ให้ ต่างจากระบบการศึกษาปัจจุบัน ที่พร้อมไม่พร้อมแต่เนี่ยคือสิ่งที่วางไว้ ว่าเด็กต้องได้ ซึ่งจะขัดคำสั่งสอนของพุทธศาสนาว่า ความรู้ไม่ขึ้นกับเวลา”

“จะเห็นได้ว่ามรดกใหม่พยายามจำลองวิถีนี้ แต่ บูรณาการการเรียนรู้กับดนตรีไทย รำไทย โขน แม่บทเพลงช้าเพลงเร็ว ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ เพลงพื้นบ้าน บทกวี สุตรคุณ จังหวะเป็นตัวคลุมทั้งหมด ระนาดตีให้จังหวะ รำก็ตรงจังหวะ ร้องก็เป็นจังหวะ จังหวะเป็นตัวคุมจังหวะให้หล่อหลอมเป็นหนึ่งเดียว วันไหนเหนื่อยจังหวะอาจช้า หากพักผ่อนเต็มที่จังหวะก็เร็วมีพลัง หลังจากนั้นก็มีการเล่นสรวลหาเหตุปัจจัย ตามกฎที่ปัจจัยตาว่า ต้องการผลทำที่เหตุ หากจะDrill มีพลังก็ต้องไม่นอนดึก ต้องพักผ่อนเต็มที่ เป็นต้น เพราะเมื่อมีพลัง ก็จะทำให้ร่างกายอยู่ในสภาวะที่สมบูรณ์ อยู่ในสภาวะที่พร้อมจะสร้างสรรค์งานปรัชญา 6 ข้อของมรดกใหม่ 2 ข้อแรกคือ พร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิก และทำแล้วทำเล่า จนทำได้นั้น ก็เกิดจากการเล็งเห็นว่า หากมีสร้างให้เกิดพลังในการ Drill นั้น ต้องเริ่มต้นด้วยความพร้อมเพรียง พร้อมทั้งกายพร้อมทั้งใจ เมื่อเริ่มจากการที่ประธานองค์ความรู้ หรือสมาชิกคนอื่นๆ ไล่ระนาดเพลง “มุล่ง” ท่อนที่1 คนอื่นๆต้องรีบทำตัวให้พร้อมภายในช่วงเวลาเพลง1 ซึ่ง ระหว่างนั้นใครที่สายก็ต้องรีบพาตัวเองมายังสถานที่Drill บางคนอาจจะตั้งสายกีตาร์ปรับสายไวโอลิน เตรียมเครื่องเป่า หรือมุ่งใจกระเบนให้เรียบร้อยครบ 1 ท่อนของตนที่มุล่ง ทุกสิ่งต้องพร้อมสรรพ จากนั้นจึงเริ่มเริ่มดัดเนื้อดัดตัวตามอย่างทำพื้นฐานของนาฏศิลป์ไทย โครงสร้างของการDrill จะขึ้นกับเพลงที่เล่นเป็นท่อนๆ มีทั้งหมด 3 ท่อน และมักจะเล่นวน 2 ถึงรอบตามต้องการท่อนแรกขณะที่กายภาพทำการดัดเนื้อดัดตัว วาจาก็ร้องเพลง ท่องอาชยานไปด้วย กายวาจาจึงต้องสัมพันธ์กัน หากไม่สัมพันธ์มันจะฟ้องตัวมันเองว่า ดัดเนื้อดัดตัวผิดวิธี หรือร้องผิดวิธีก็กล่าวคือ หากขยันดัดตัวให้ถูกทำ เสียงที่ออกมา ก็แฝงความเจ็บปวดตามท่าทาง หากชี้แจงไม่ได้ทำทำให้ถูกต้องจริงจัง เสียงก็จะชี้แจงไปด้วย เช่นการยื่นคางทำนาฏศิลป์นิ่งๆ เป็นต้น เรียกว่าไม่ต้องมีครูมาตัดสินถูกผิด การกระทำมันจะ ฟ้องตัวมันเป็นไปโดยปริยาย

พอครบ1ท่อนก็จะเปลี่ยนอิริยาบถ ด้วยการผ่อนคลายเป็นการพักเหนื่อยและ ร้องรำทำเพลง ให้กันและกันฟังไปด้วยซึ่งจะเน้นการฝึกในร้องเพลงพื้นบ้าน ทั้ง 4 ภาคก่อนที่จะขึ้นท่อนใหม่ เพื่อจะไปฝึกฝนการค้ำท่าแบบนาฏศิลป์ใหม่ พอถึงช่วงหนึ่ง ก็จะเน้นมโนกรรม/ ให้ความคิด / ตั้งใจที่ภาษาอังกฤษ โดยโยนคำกริยา แล้วให้แต่งประโยค ต่างๆ ตามไวยากรณ์ (การแต่งประโยค ทั้ง12 โครงสร้าง) หากคิดนาน คิดไม่ออกก็ส่งผลต่อเพื่อน ต้องค้ำท่า นาน เพราะฉะนั้น เด็กต้องหาทางแก้ไขและไม่ให้เป็นภาระของเพื่อน ต้องใช้เวลาอื่น ระหว่างวันย้อนไปศึกษา สิ่งที่ตัวเองยังทำไม่ได้เพื่อไม่ให้คนอื่นเดือดร้อนเด็กจะมีการแสวงหาความรู้ไปโดยปริยาย

จากนั้นก็ถึงช่วงลำแดง ลำแดงทักษะ ซึ่งฝึกฝนตลอดเวลา ทั้ง ดนตรีไทย/ดนตรีสากล- เครื่องสาย เครื่องเป่า /ดนตรีเพื่อชีวิต/ระหว่างแต่ละวงสลับกันเล่นเพลง ก็จะมีการขานเรียก เด็กๆออกมา ทำMovement การเคลื่อนไหวร่างกาย ให้สัมพันธ์กับเสียงสดๆ สอดคล้อง กับเสียงจะเห็นว่าทุกคนต้องตื่นตัวอยู่เสมอ บางทีก็บอกล่วงหน้าหากเห็นว่า ใครขี้เกียจเกินไป ก็จะบอกเพื่อจะได้มีเป้าหมายในการเตรียมตัวในครั้งต่อไป ทั้งดนตรีและMovement จัดแบบละ ทักษะ เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอาจจะสอดแทรกภาษาไทยให้อ่านบทกวี บางตอน ของวรรณกรรมสอดแทรกเข้ามาโดยบูรณาการทุกอย่างเข้าด้วยกัน เมื่อทำทุกอย่าง ครบทุกรอบ ก็จะมีการรวมวง และMovement ที่เป็นทีเด็ดเป็นหน้าพาทย์

เมื่อเพลงจบทั้งหมด ทั้งครูทั้งผู้เรียน ลูกเด็กเด็กแดงทั้งองคาพยพก็จะมานั่งฟัง word of Wisdom ครูหรือผู้อาวุโสก็ต้องไปเตรียมตัวมา ว่าวันนี้จะมาพูดเรื่องอะไร โดยมากมักจะอิงพุทธศาสนาแยกย่อย แล้วแต่ความเหมาะสม บางครั้งก็เป็น ประวัติอริยสงฆ์ มีกระบวนการพูด ถามตอบ แต่จะเน้นประเด็นเดียวสั้นๆ ทำทุกวันจากนั้นจึงตามด้วยช่วงอ่าน journal journalในที่นี้คือการเขียนบันทึกประจำวันแบบบ้านเรียน มรดกใหม่ซึ่งจะแตกต่าง อย่างมาจาก Diary เพราะJournal จะต้องมียอดประกอบสำคัญซึ่งปรับมาจาก กระบวนการ ของละครที่นักแสดงจะต้องทำบันทึกเกี่ยวกับการซ้อมละคร ของตัวเอง Journal ที่ดีจะต้องมี 3 องค์ประกอบ คือ

1. คนฟังของเราหรือคนที่เราเขียนถึงในแต่ละวันเพียงคนเดียว และในการเขียน ควรจะมีร่องรอยให้ผู้ฟังเราอ่าน นึกตามได้ว่าใครน่าจะเป็นคนที่เราเขียนถึง
2. การกระทำ สิ่งที่เราเขียนถึงก็คือ การกระทำของเราในวันนั้น เน้นว่าเป็นการกระทำไม่พรรณนาความรู้สึก หากจะมีความรู้สึกต้องให้การกระทำเป็นตัวเล่าความรู้สึก
3. เขียนเพื่ออะไร ซึ่งเป็นกระบวนการฝึกให้ผู้เรียนมีเป้าหมายที่ชัดเจน

เมื่ออ่านเสียงดังจบก็จะมีกระบวนการถามตอบแนะนำแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นในกระบวนการอ่าน Journal ให้เพื่อนฟังนี้ บางทีบอกล่วงหน้า บางทีไม่ออก แล้วแต่เหตุปัจจัย ปัญหาไม่ได้อยู่ที่การอ่าน แต่อยู่ที่การฟัง เน้นเรื่องมีสมาธิในการฟังมาก ห้ามยุกยิก ห้ามเสียงดัง ห้ามง่วง หากเกิดขึ้นต้องหยุดและติงทันที ซึ่งเป็นวิธีที่เอามาเอามาจากพระพุทธรเจ้า เวลานั่งจะนั่งฟังอย่างเงียบๆ เงียบหูฟังให้รู้สึก รวากับว่ามีพระมาเทศน์ข้างหู ฟังเหมือนว่าฟังพระเทศน์ ในขณะที่ระบบการศึกษาทั่วไป เน้นแค่ได้ยิน ต้องใช้ไมโครโฟน ถือเป็นการพัฒนาที่ผิดทาง ฟังวัตถุไม่ฟังตนเอง เด็กไม่พัฒนา สามารถกดอัดเสียงครูบาอาจารย์ ไปฟังที่บ้านแล้วก็เล่นเกมไประหว่างครูสอนอยู่ได้ การไม่ฟังอย่างแท้จริงทำให้ไม่เกิดความเป็นกลุ่มก้อน ความเป็นหนึ่งเดียว ไม่เกิดความเป็นคณะเป็นองศ์รวมและหากไม่ฟังจริงก็จะไม่สามารถวิเคราะห์แยกแยะและแสดงความคิดเห็นหลังการฟังJournal ของเพื่อนได้ วิธีการฝึกให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น เริ่มจากชอบไม่ชอบก่อน เริ่มจากเล็กไปใหญ่ ชอบเพราะอะไร ไม่ชอบเพราะอะไร ดึงเข้าหาคำประกอบของการเขียนjournal ครูจะเป็นคนสุดท้ายที่จะคอยสรุปการแสดงความคิดเห็น ให้เป็นหนึ่งเดียว และอยู่ในร่องในรอย จบการพูดคุยแลกเปลี่ยนแล้ว ก็จะปิดท้ายด้วยการประกาศ หรือนัดหมายนอกเหนือจากตารางที่วางไว้ตามปกติ เช่น วันนี้จะเกิดอะไรขึ้น เช่นวันฟังตนเอง / วันนี้กำจัดขยะ/ วันนี้มีใครมาเยี่ยม/มีละครไหนมาดู /ประกาศเรื่องทั่วไป ส่วนรวม ใครจะลา ใครจะกลับบ้าน ฯลฯ เพื่อให้รู้เท่าทันกันทั้งองคภาพทั้งหมดว่าจะเกิดอะไรขึ้น และแต่ละคนสามารถอุทิส้อย่างไรให้ภารกิจเหล่านั้น และผู้อาวุโสบอกให้ได้จึงไป ก็จะถือว่าจบการDrill จะเห็นว่า “ทำทุกวัน ทุกที่ ไม่มีวันไหนไม่ทำ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน กลุ่มใหญ่ กลุ่มเล็ก ยึดยุบได้ตั้งใจแล้วแต่เหตุปัจจัย ”

กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว บูรณาการศาสตร์ของละคร ดนตรี การร้องเพลงพื้นบ้าน นาฏศิลป์ไทย ตะวัน เข้ากับการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และสังคมศึกษา อย่างเป็นรูปธรรม บางครั้งยังสอดแทรกคณิตศาสตร์ด้วย ได้แก่ การทอสูตรคูณ เป็นต้น การDrill ในแต่ละวันอาจใช้เวลาตั้งแต่ 1 ชั่วโมงครึ่งถึง 3 ชั่วโมง ตามแต่ความเป็นไปได้ ของเวลาและภารกิจที่วางแผนไว้

4.1.3 “แนวทาง”การพัฒนา”คนดู” สำหรับการสร้างละครและ”แนวทาง”การพัฒนา “ผู้เรียน” สำหรับการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ (องค์ประกอบของ ละคร และการศึกษาโดยใช้ละครข้อที่ 3)

4.1.3 (ก) โลกส่วนตัวส่วนรวมจะเอาโลกไหนดี

เนื่องจากบ้านเรียนมรดกใหม่เป็นชุมชนที่สมาชิกอยู่ร่วมกัน เรื่องของโลกส่วนตัวกับโลกส่วนรวมจึงเป็นหัวใจสำคัญอีกเรื่องหนึ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ จากการศึกษา ค้นคว้าสอบถามและสังเกตพบว่า “สมาชิกของบ้านเรียนมรดกใหม่ทั้งครูและผู้เรียนนั้นถูกฝึกฝนให้ใช้เวลาอยู่กับโลกส่วนตัวให้น้อยที่สุดและให้เวลากับโลกส่วนรวมให้มากที่สุด ก่อนที่จะพัฒนาไปสู่ว่า แม้แต่การมีโลกส่วนตัวก็เป็นโลกส่วนตัวที่เป็นไปเพื่อส่วนรวม ในที่นี้ผู้วิจัยจะเน้นที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ บ้านเรียนมรดกใหม่เชื่อว่า เพราะการศึกษาไทยนั้นแยกส่วน บ้าน วัด และโรงเรียนออกจากกัน จึงทำให้โลกส่วนตัวของเยาวชนขยายขึ้นจนกระทั่งทับซ้อนกับโลกของส่วนรวมทุกวันนี้ ผู้เรียนน้อยมากที่จะรู้จักแยกแยะหรือมองเห็นโลกส่วนตัวกับโลกส่วนรวม การศึกษาที่เน้นการพัฒนาเป็นปัจเจกบุคคล แต่ละคนก็มีเป้าหมายเฉพาะตนที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับโลกของส่วนรวม และโดยมากเกือบทั้งสิ้นทุกวันนี้เราจึงเห็นคนต่างคนต่างอยู่และให้ความสำคัญมากกับการแสวงหาโลกส่วนตัวทางวัตถุที่มากในรูปของความมั่นคงของชีวิตไม่ว่าจะเป็นบ้านราคาแพง รถคันหรู การงานในบริษัทที่มั่นคงมีเงินเดือนสูงๆ พร้อมกับทศนะที่ว่า”เราต้องช่วยตัวเองก่อน ถ้าเราไม่ช่วยตัวเองใครจะมาช่วยเรา”

ชนประคัลภ์ จันทรเรื่องกล่าวว่ “โลกส่วนตัว กับโลกส่วนรวมจะเอาโลกไหนดี นี่คื ประเด็นที่ใหญ่มากๆสำหรับพวกเราชาวโลกในเวลานี้ ที่น้อยคนนักจะตระหนักว่เราเป็นแค่ส่วนหนึ่งของโลก ในขณะที่คนส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดก็พากัน ตูว่โลกใบนี้เป็นของเขา เราคือเจ้าของ ประชานคือเรา กิริยาคือเจ้าของ กรรมก็ไปลงที่โลกใบนี้ “

“เพราะเหตุฉนี้กระมังที่เรตองการหรือดิ้นรนที่จะมีโลกส่วนตัวกันนักหนา ซึ่งเราก็ทำ ได้แค่สมมติเอาเท่านั้น เพราะเราไม่มีทางเป็นเจ้าของโลกทั้งใบ นั้นหมายความว่า แท้จริงแล้ว เรา กำหนดอะไรในโลกนี้ได้เสียที่ไหน สั้ให้ฝนตก ฟ่ำร้องได้เสียเมื่อไหร่ มันเป็นเรื่องเกินกำลังเราอย่าง มาก โดยความเป็นจริงแล้วเราทำไม่ได้ เพราะเราไม่ใช่เจ้าของที่แท้จริง มันเป็นกฎอะไรบางอย่างที่ เข้าใจยากและเราก็อยู่ภายใต้กฎที่ว่านี้เสียด้วย เราไม่สามารถกำหนดอะไรต่ออะไรให้เป็นไปตาม อำนาจใจเราได้ความอยากเป็นเจ้าของทั้งที่มีอยู่แล้ว และอยากมีในอนาคต นั้นคือเส้นทางของการ สร้างโลกส่วนตัวของเราทั้งสิ้น บ้าน รถ ที่ดิน เงินฝาก ตำแหน่ง หน้าที่การงาน ล้วนมีไว้เพื่อโลก ส่วนตัวของเราทั้งสิ้น มันก็คือโลกของวัตุนั้นเอง”

4.1.3 (ข) ทำไมต้องมีโลกส่วนตัว

ชนประคัลภ์ ตอบว่า “ ก็เพราะมันง่ายและปลอดภัย ที่จะเผชิญหน้ากับปัญหาที่เราได้ประสบ โลกธรรมแปด ที่พระท่านว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีความหลีกเลี่ยงได้ เวลาที่เรามีปัญหา เราจะอ่อนแอ ไม่มีแก้จิตแก้ใจที่จะผืนยืนหยัดต่อสู้ปัญหา เมื่อเป็นเช่นนั้น โลกส่วนตัวก็จะปรากฏขึ้นมาโดยที่เราแทบไม่รู้ตัวด้วยซ้ำ มันมาแบบง่ายๆ”

“ สิ่งแรกที่โลกส่วนตัวของเราใบนี้ทำคือ เข้าข้างเราผู้ซึ่งมีปัญหา มันเหมือนลัมดวลลงบนพุกนุ่ๆ ด้วยเหตุนี้กระมังที่เรามักจะเห็นนางเอกวิ่งเข้าห้องนอนแล้วทิ้งตัวลงบนที่นอนร้องไห้คร่ำครวญ ตัดพ้อชีวิต ฉากแบบนี้เราได้เห็นซ้ำๆซากๆในละครน้ำเน่ามายาวนาน ก็เพราะมันเป็นเช่นนั้นจริงๆ จนเป็นที่เคยชินเป็นสันดานของคนมีปัญหาที่ต้องหาที่นอนให้วิ่งไปทิ้งตัวให้ได้ ถ้าไม่มีก็ยิ่งเป็นเรื่องเป็นปัญหามากกว่าเดิมขึ้นมาอีก ใครอยากหัดเขียนบทละครก็ลองให้นางเอกหาที่นอนไม่เจอดูบ้างสิ วิ่งเข้าห้องนอนห้องนี้แต่ไม่มีที่นอนให้ทิ้งตัว ให้เจอแต่โลกส่วนตัวรวม ดูสิเธอจะทำยังไง คนกำลังเศร้าๆ ก็ไปคิดกันเอาเองดู ที่แน่ๆคือเราพยายามหาโลกส่วนตัวที่จะอยู่ให้ได้ เมื่อมีปัญหา เวลาที่มีปัญหาแล้วไม่มีที่จะอยู่ มันข้างเป็นอะไรที่ปวดร้าวเกินกำลัง จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งยวดของผู้ที่พอจะจัดสรรได้ให้ต้องมีที่ที่จะเป็นส่วนตัวให้ได้ คือยังงี้ก็ต้องเตรียมไว้ก่อนไม่ว่าจะมีหรือไม่มีปัญหา เพราะฉะนั้นพวกที่ครอบครองวัตถุไว้มากกว่าก็จะมีโอกาสสร้างโลกส่วนตัวไว้รอดได้ง่ายกว่า แล้วก็ประมาณว่าคนรวยจะมีโลกส่วนตัวได้เป็นส่วนตัวมากกว่าคนจน เมื่อมีโอกาสสร้างโลกส่วนตัวได้ง่ายกว่า พวกนี้จึงยอมเป็นตัวอย่าง หรือเป็นผู้นำในการมีโลกส่วนตัวให้เราไขว่คว้า นั่นก็แปลว่า คนพวกนี้กลายเป็นบุคคลต้นแบบที่ทุกคนฝันว่าจะเจริญรอยตาม ไม่ว่าจะจนจะรวยก็ล้วนแล้วแต่ฝันจะมีโลกส่วนตัวที่เติมไปด้วยวัตถุเหมือนกัน กลายเป็นคนทุกซ่งง่ายกันถ้วนหน้าทั้งคนจนคนรวย “

โลกส่วนตัวจึงเป็นกระแสหลักของคนทุกวันนี้ บนโลกใบนี้ที่มีไว้สำหรับทุกคน กระแสหลักคือการให้คนมีโลกส่วนตัวกันแต่ละคน การดิ้นรนมีโลกส่วนตัวจึงเป็นวัฒนธรรมหลัก ดังนั้นแหล่งอำนวยความสะดวกให้เกิดโลกส่วนตัวจึงมีอยู่รายรอบ ล้อมหน้าล้อมหลัง ไม่ว่าจะหนีไปไหน จนเราแทบจะขาดแหล่งอำนวยความสะดวกไม่ได้

“ที่ร้ายไปกว่านั้นระบบการศึกษาแทนที่จะมีไว้สำหรับสร้างกระแสโลกส่วนตัวรวมแต่กลับไปสนับสนุนสนองโลกส่วนตัวให้มันมากขึ้น ความจริงข้อนี้เห็นกันได้ชัดเจน แต่เอาแคกรณีเดียวที่จะขอยกมาให้เห็นเป็นตัวอย่างก็เกินพอ ที่กำหนดนโยบายห้ามตีเด็กนี่ไง ผิดกฎหมายเลยที่เดียวละ แล้ว เมื่อเด็กทำผิดครูทำอะไรไม่ได้ เมื่อตีมันไม่ได้ ให้มันซ้ำชั้นก็ไม่ได้ แต่จะมันไม่ได้ เกม

ต้องคอยแก้ปัญหามันอีกต่างหาก ทำอะไรมันไม่ได้เลย ที่ไม่ได้ก็เพราะโรงเรียนเป็นสาขาของแหล่ง
อำนาจของเด็กมันไปโดยไม่รู้ตัวและเราก็เป็นเสมือนแค่พนักงานสาขานี้ ก็ได้แต่จับกลุ่มกับครูหัว
อกเดียวกันตัดพ้อกับชะตากรรมของตัวเอง “

“ครูทำได้แค่ทำใจ ก็เท่ากับ แยกโลกระหว่างครูระหว่างศิษย์กันแล้ว ครูก็ต้องทำตาม
นโยบาย ทุนรับรองมันต่อไปอยู่ที่โรงเรียนนั่นแหละ จะไม่ให้ครูมีโลกส่วนตัวได้อย่างไร เพราะเรา
ต้องการให้มีคนเข้าข้าง มีคนมาเห็นใจ ทั้งครูและนักเรียนก็เลยเสร็จแหล่งอำนาจไปด้วยประการระ
ฉะนี้ นี่ก็เป็นอีกข้อที่ว่าทำไมเราต้องมีโลกส่วนตัว “

“ก็เพราะเราต้องเรียนหนังสือ เป็นกฎหมายบังคับกันให้ต้องเรียน แต่โรงเรียนกลับหัน
ไปบ่มเพาะให้เกิดโลกส่วนตัวกันมากขึ้นๆ จนคลิบฉาวที่ส่งให้กัน ล้วนมาจากในโรงเรียนแทบทั้งสิ้น
ยิ่งออกนโยบายการศึกษาต่างๆออกมา ยิ่งมีการประเมินวัดผลกันมากแค่ไหน คลิบที่ส่งให้กันก็
วิตถารเกินที่จะดูได้มากขึ้นเท่านั้น จนกฎไม่กลับกันเสียแล้ว เด็กๆ เห็นโรงเรียนเป็นโรงแรม แอบได้
เสียกันในห้องเรียน วิปริต วิตถารกันสุดจะพรรณนาได้”

“เพราะฉะนั้น หากถามว่าทำไมเราต้องมีโลกส่วนตัว ก็ตอบได้อย่างไม่ต้องกังขาว่า
เพราะเรา”โง่“ เพราะเรา”ทุกซ่งง่าย“ เราโง่ขนาดที่ไม่รู้ว่าเตียงที่เราวิ่งไปทุ้มตัวลงร้องพึมพายนั่นไม่
จำเป็น เรารู้แต่อย่างเดียวว่า ยิ่งใช้มันยิ่งเล็กลง เราต้องการที่มันใหญ่กว่านี้ นุ่มกว่านี้ หลายชั้น
กว่านี้ จะให้วิ่งลงไปทุ้มตัวใส่กองฟางแบบชาวบ้านไม่ได้ มันไม่แนว”

“ก็เพราะกระแสโลกที่เราอยู่ มันเป็นเช่นนี้ เราถูกขังด้วยแหล่งอำนาจโลกส่วนตัว
ตั้งแต่เกิด ยันวันสุดท้ายของชีวิต การมีโลกส่วนตัวจึงเป็นเรื่องไม่ยากเลย พวกที่บ้าทำเพื่อส่วนรวม
กลายเป็นพวกแปลกประหลาดสังคมรังเกียจ เพราะนับวันมันมีน้อยคนเหลือเกินที่จะบ้าบิ่นกล้าทำ
อะไรเช่นนี้ “พวกมึงจะมาทำเพื่อกูทำไม กูมีแหล่งอำนาจเจ้าประจำผูกขาดดูแลกันอยู่แล้ว จะมา
บ้าอะไรกันอยู่ได้ มึงไม่มีเจ้าประจำหรือ”

“คนพวกนี้ไม่สามารถเข้าใจคนอื่นได้ง่ายนัก เห็นว่าการทำเพื่อคนอื่นเป็นเรื่องเพื่อใจ
จับต้องไม่ได้ สู้สินค้าที่เป็นรูปธรรมจากแหล่งอำนาจต่างๆไม่ได้ นี่ต่างหากที่เป็นสัจธรรม สินค้า
เหล่านี้ต่างหากที่เราขาดไม่ได้”

4.1.3 (ค) ปัญหาจากโลกส่วนตัว

ชนประศัลภักกล่าวว่ “คนอาการหนักๆที่อยู่ในโลกส่วนตัวคือพวกที่หมกอยู่กับตัวเอง
ไม่ค่อยชอบสูงส่งกับใคร อาการคล้ายๆกับพวกนักบวชที่ชอบปลีกวิเวก แต่ต่างกันตรงที่ ไม่มีควม

เป็นหนึ่งเดียวกับโลกใบนี้ มีความแปลกแยกไม่สัมพันธ์กับอะไรทั้งสิ้นในโลกนี้ให้เห็นได้ชัดๆ เป็นพวกพิการทางอำนาจ คือไม่สามารถมีอำนาจในโลกส่วนรวมได้จึงแอบหลบมาสร้างอำนาจในโลกส่วนตัว ของตัวเอง สุดท้ายก็หลงโลกไม่รู้ว่าอันไหนเป็นโลกไหน เดินไล่ยิงเพื่อนที่โรงเรียนทิ้งซะทีละห้องสองห้องเก็บคะแนนได้แต่มีสบายใจกันไป ก่อนที่จะจ่อสมองตัวเอง กดเบรีย่ง !! เกมส์โอเวอร์ เสียอย่างเดียว ไร้สตาร์ทไม่ได้ จบแล้วจบเลย”

ชนประคัลภกกล่าวต่อว่า “คนพวกนี้ไม่มีความฝัน อยากรได้แต่วัตถุ ทุกข์ง่าย สุขยาก ถูกโปรแกรมให้มีโลกส่วนตัว อีกอย่างเป็นที่ชัดเจนแล้วว่า เมื่อเรามีโลกส่วนตัวขึ้นมาแล้ว โคนแรกที่จะยอมรับโลกส่วนตัวที่เราสร้างขึ้นก็คือ พวกแหล่งอำนาจ เราจึงติดมันยิ่งกว่าติดพ่อ ติดแม่ ก็พ่อแม่ไม่ได้สนใจให้เรารู้จักสร้างโลกที่ถูกต้องเพื่อส่วนรวมให้ได้นี่ ก็เล่นพาเราไปเข้าโรงเรียนตั้งแต่เล็กๆ ก็โรงเรียนมันโดนครอบไว้หมดแล้ว พ่อไม่รู้เหวอ เราก็ต้องติดแหงกอยู่ในโลกส่วนตัวที่ไม่สมประกอบของเราไปในที่สุด นี่ก็กลายเป็นเหตุให้เราทุกข์ง่าย สุขยาก และกลัวการมีชีวิตอยู่โดยไม่มีวัตถุ ทั้ๆที่ความจริงแล้ว”

“บ้านนี้เมืองนี้ในน้ำมีปลาในนามีข้าว บ้านนี้เมืองนี้อยู่เฉยๆ ตำลึงก็ออกมาเองไม่ต้องปลูก กระจินขึ้นกันเป็นดงใบอ่อนๆแตกไสว เต็มไปหมด ในหนองในบึง ผักบุ้งผักกะเฉดทอดยอตกันสลอน บ้านนี้เมืองนี้ ปักอะไรก็งอก ไม่ต้องใช้สารเคมี ไม่ต้องใส่ปุ๋ย กินเม็ดอะไรเหลือเขี่ยทิ้งไป ฝนมาเดี่ยวเดียวก็งอกด้วยตัวมันเอง บ้านนี้เมืองนี้ ชุดบ่อ รอฝนตกลงมา ปลาก็มาเอง โดยไม่ต้องเลี้ยง เคยได้ยินไหมว่าฝนตกลงมาเป็นปลา”

“คนในบ้านนี้เมืองนี้ขี้เกียจก็ไม่อดตาย เรามีเหลือเฟือ เหลือเฟือทั้งชาติ ต่อให้มีประชากรเป็นร้อยล้าน ไม่ต้องทำงานอะไร เก็บกินแต่อย่างเดียว ไม่ต้องใช้เงิน ก็เหลือเฟือ เหลือกิน เว้นแต่พวกไฮโซที่เก็บเองไม่เป็น ก็ไม่เป็นไร ชาวบ้านจนๆเขายินดีเก็บแบ่งให้อยู่แล้ว โดยไม่ถือเป็นบุญคุณด้วยซ้ำ นี่คือความจริง แล้วจะมาหน้าด้านหลอกให้เราไปเรียนหนังสือทำไม เราไม่มีทางอดตาย...แต่..มันก็หลอกจนเราเชื่อ เพราะเชื่อเราจึงทุกข์ง่าย พอทุกข์ง่ายเราก็ฆ่าตัวตาย นำหัวร่อลึนตีที่มีคนฆ่าตัวตายได้ในบ้านเมืองที่ไม่มีทางอดตาย”

ชนประคัลภกสรุปว่า” อีกเหตุผลที่ทำให้คนมีโลกส่วนตัวกันง่ายนัก ก็เพราะ คนไม่ดูแลคร ไม่อ่านวรรณกรรม ไม่ศึกษางานศิลปะ เข้าไม่ถึงงานชั้นสูง ก็การศึกษาไม่พามาตรงนี้อีกนั่นเอง”

4.1.3 (ง) อะไรคือโลกส่วนรวม

ชนประคัลภ์อธิบายว่า “ที่จริงมันเป็นเรื่องที่เราเข้าใจได้ง่ายๆ เพราะมันเป็นธรรมชาติของเราอยู่แล้วตั้งแต่คลอดออกมาจากท้องแม่ เราช่วยตัวเองได้ซะที่ไหนละ เราต้องพึ่งคนอื่นเพื่อความอยู่รอด เพราะฉะนั้นมันเป็นหน้าที่ที่แม่ หรือใครก็ได้ต้องดูแลทารกน้อยคนนี่ ไม่งั้นไม่รอดแน่ นี่มันลูกคน ไม่ใช่ลูกวัวลูกควายที่เกิดมาก็พึ่งตัวเองได้ หากินได้ด้วยตัวเองทันที ด้วยสัญชาตญาณของมันเองเลย แต่ลูกคน ต้องพึ่ง คนอื่น ก่อนที่จะพึ่งตัวเองได้ นี่คือความจริงที่ปฏิเสธไม่ได้ เห็นกันได้ได้ง่ายๆ

การพึ่งพาอาศัยกันและกันจึงเป็นธรรมชาติจริงแท้ของคน การพึ่งแหล่งอำนาจเป็นเรื่องไม่จำเป็น เป็นเรื่องที่เกิดและฝืนธรรมชาติที่เห็นได้ชัดเจน “

4.1.3 (จ) โลกส่วนรวมมาจากไหน

โลกส่วนรวมมาจากไหน ชนประคัลภ์ อธิบายว่า

“ความสุขให้กัน ความสุขร่วมกัน จึงเป็นเป้าหมายหลักของโลกส่วนรวม ใครเดินตามเป้าหมายนี้ ก็เป็นไปตามกระแสปรกติของธรรมชาติ ที่กึ่งใบมันสุดอากาศ รับแดด ดูดซึมน้ำเพื่อกันและกัน ไม่ใช่แค่เพื่อตัวของมันเอง มันมหัศจรรย์มากที่มันดันทำให้ทุกสรรพสิ่งรอบๆ ตัวมัน ไม่เว้นแม้แต่มนุษย์ที่ได้รับอานิสงส์โดยตรง กิ่งหน่อใบที่แตกก้านทอดยาวออกไปนั้นล้วนเป็นไปเพื่อกันและกันอย่างไม่น่าเชื่อ มันเป็นไปเอง เพื่อดาวดวงน้อยที่กระพริบอยู่ลิบๆ บนฟ้าโน่นด้วย เชื่อหรือไม่”

“เพราะฉะนั้นมันไม่ยากที่จะกลับบ้านเก่าของเรา หรือ สร้างโลกส่วนรวมขึ้น ไม่ต้องระดมทุน ระดมกำลังอะไรมากมาย แค่ไม่ทำอะไรตามใจตัวเอง อยู่นิ่งๆ อยู่เฉยๆ ก็เกิดโลกส่วนรวมแล้ว แรกๆเอาแค่สักวันละห้านาที ก็ทำอะไรให้แก่โลกส่วนรวมได้อย่างมหาศาลแล้ว เพราะห้านาทีที่เราหยุดนิ่งนั้น มันเป็นการปล่อยให้โลกฟื้นฟูระบบส่วนรวมได้ด้วยตัวเอง ได้ตั้งห้านาที การอยู่เฉยๆไม่ทำอะไร ไม่เป็นลูกค้ำแหล่งอำนาจ ฝืนมันวันละเล็กละน้อย ก็เป็นกุศโลบายอันมีค่าต่อโลกใบนี้ยิ่งใหญ่หลวงนัก “

4.1.3 (ฉ) โลกส่วนรวมเพื่ออะไร

โลกส่วนรวม เพื่ออะไร

ชนประคัลภ์ตอบว่า “ก็เพื่อส่วนรวมไง เพื่อที่เราจะไม่ต้องต่อสู้ว่าโลกใบนี้เป็นของใคร เพื่อที่เราจะได้เห็นความมหัศจรรย์ของโลกใบนี้ ที่เป็นไปตามธรรมชาติของมันเอง ซึ่งมันเหลือเชื่อจริงๆ ขอบอก เพื่อที่เราจะได้หยุดดู หยุดฟัง สิ่งมหัศจรรย์ที่อยู่รอบข้าง ซึมซับสำเนียงกับมัน

อย่างน้อยที่สุด ก็เพื่อที่เราจะได้ไม่ต้องไปมีปัญหอะไรกับมันอย่างสิ้นเชิงอีกต่อไป ให้กลับมาสู่พื้นฐานของการเป็นของกันและกันอย่างแท้จริง ไม่ต้องมีโลกของใครที่คอยปิดหู ปิดตา ปิดลือคใครต่อใครได้อีกแล้ว โลกส่วนตัวทุกโลกเปิดเข้าหากัน จนไม่มีใครเป็นเจ้าของอะไรของใครอีกต่อไป”

“ฟังดูสวยงามดีอยู่ดอก แต่น่าเบื่อเสียนี้กระไร อะไรมันจะจี๊ดซีดขนาดนั้น ใครมันจะมานั่งดูต้นไม้งอกวันละเซ็น ทุกวัน..ได้ละ...บ้าหรือเปล่า” นี่คือนเสียงแย้งจากพวกที่ยังมีโลกส่วนตัวอยู่ นอกจากจะเป็นเสียงแย้งที่ไม่น่ารับฟังได้แล้ว ยังเป็นการสารภาพให้เห็นว่า ยังไม่รู้จักรักคิด ยังคิดไม่เป็น น่าสมเพชสิ้นดี ซึ่งเขาหาว่าไม่ว่า มหรรสก็คือความสุขของคนที่ไม่คิดไม่เป็น มหรรสก็เป็นเรื่องของวัตถุโดยตรงอยู่แล้วที่มีไว้ให้เสพแบบไม่ต้องคิด”

จึงอาจจะสรุปได้ว่า ความคิดจึงมีไว้เพื่อความสุขที่ประณีตกว่า เพื่อให้ได้สัมผัสธรรมชาติอย่างไม่แปลกแยก เพื่อให้เป็นธรรมชาติอย่างแท้จริง นั่นคือความสุขที่ประณีตที่สุด คนที่คิดเป็นไม่ต้องฟังสิ่งอื่นใดในการหาความสุข แคคิดก็สุขแล้ว คิดดี คิดถูกต้อง มันก็เป็นความสุขที่ถูกต้องสมควร เพราะคิดเช่นนี้ จึงมีพฤติกรรมตามสิ่งที่คิด ถ้าคิดดี พฤติกรรมก็จะดีตามไป ประพฤติบ่อยๆ ก็จะเป็นความเคยชิน ชินที่ทำดี คิดดี และเมื่อทำดีบ่อยๆ ก็จะกลายเป็นนิสัย คือเป็นคนนิสัยดี ชนประคัลภ์กล่าวว่” พอนิสัยดีนานเข้าๆ มันก็จะกลายเป็นสันดานดี สุดท้ายก็จะได้ประสบพบพานกับชะตากรรมที่ดีงามตามไปเอง และฉันใด ฉันนั้น ถ้าคิดไม่ดี ก็พามาทั้งกระบวนการเหมือนกัน คือ ทำไม่ดี เคยชินแต่สิ่งที่เลวทราม นิสัยเห็นแก่ตัว สันดานหยาบข้าสาบาน ก็ต้องเผชิญกับชะตากรรม หรือพูดง่ายๆ กรรมมันจะตามมาสนองในบั้นปลาย ไม่ชาตินี้ก็ชาติหน้าแน่นอน “

“ความคิดจึงเป็นเรื่องสำคัญมากๆ ทางพระเจ้าตั้งเป็นการกระทำเลยที่เดียวเป็นมโนกรรม ความคิดจึงหนีไม่พ้นที่จะต้อง พาตัวผู้คิด ให้ได้เป็นไปตามกรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะ สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม พระท่านสอนไว้นานแล้ว”

เห็นได้ชัดว่าความคิดดีนั้นเป็นประโยชน์ส่วนตนที่ชัดเจนที่สุด สำหรับการมีโลกส่วนรวม เห็นหรือยังว่าการมีโลกส่วนรวมนั้นมันพามาที่ประโยชน์ส่วนตัวเราด้วยตัวของมันเอง ที่นี้เมื่อตัวเองได้รับประโยชน์แล้ว มันก็ต้องเป็นไปตามครรลองคือต้องยังประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น มันก็จะเป็นไปตามนั้นด้วยตัวมันเองอีกเหมือนกัน

“เมื่อยังประโยชน์ส่วนตนได้เรียบร้อยแล้ว ก็คือมันยังขาดคนที่เราจะส่งต่อ และการส่งต่อนี้แหละที่เป็น สัมมา พระพุทธเจ้าเป็น สัมมาได้ ก็เพราะส่งต่อ และไ้การส่งต่อนี้ ฟังให้ดี อย่า

กะพริบตา มันคือ “ศิลปะการละคร” มันคือวิธีการส่งต่อความรู้ที่ทำกันมาเป็นพันๆปีแล้ว เท่าที่ประวัติศาสตร์จะค้นพบ”

“คำตอบก็คือ “ละคร”นี่ละ เพราะละครฟังเพียงแค่ นักแสดง เรื่องราว และ คนดู เท่านั้น ให้เน้นชัดไปกว่านั้นก็คือ ละครฟังเพียง การกระทำอันได้แก่ กายกรรม วจีกรรม และ มโนกรรม ของนักแสดงเท่านั้น หรือพูดง่ายๆ ให้ชัด กว่านั้นเข้าไปอีกคือ คนดูสามารถฟัง หรือ เข้าถึงสารที่จะบอกได้ ที่การกระทำอันได้แก่ กายกรรม วจีกรรม และ มโนกรรมของนักแสดง เท่านั้น”

เพราะฉะนั้นในการส่งต่อความรู้ที่แท้จริง นักแสดงอาศัยเพียงแค่การกระทำทาง กาย ทางวาจา และทางใจ เท่านั้นที่จะส่งต่อความรู้ที่มีค่า การแสดงปฐมเทศนาดูให้ดีๆ ก็เห็นว่าครอบ องค์ประกอบของละคร ที่ประกอบไปด้วย นักแสดง เรื่องราว คนดู พระพุทธเจ้าก็คือนักแสดง เรื่องราวก็คือ ความจริงแท้ที่พระองค์ทรงค้นพบและคนดูก็ได้แก่ ปัญจวัคคีย์ จะเห็นได้ว่าพระพุทธ องค์ไม่ได้ใช้อะไรอย่างอื่นที่นอกเหนือไปจาก การกระทำทั้งสามเลย แล้วผลเป็นอย่างไร บรรลุธรรม กันในเวลาต่อมา เรียกว่าในเวลาอันสั้นได้ทีเดียวเลย

4.1.3 (ข) วิธีลดโลกส่วนตัว สร้างโลกส่วนรวม

ชนประคัลภ์กล่าวว่า “ “ละคร” คือวิธีลดโลกส่วนตัวลงอย่างได้ผลและรวดเร็วที่สุด เท่าที่เคยเห็นมา ถ้าเลือกวิธีนี้ไม่ต้องเลือกวิธีอื่น เพราะละครเป็นเรื่องขององค์รวม เป็น ความสัมพันธ์กับชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลายด้วยตัวของมันเอง วิธีอื่นๆก็จะพบได้ในละครนี้แหละ เพราะถ้าทำอย่างถูกวิธี ไม่มีทางพลาด แค่เริ่มจะทำละคร ยังไม่ต้องซ้อม ยังไม่มีบทด้วยซ้ำ มันก็ต้องเริ่มที่การพิจารณาที่อื่นนอกออกไปจากตัวเองแล้ว ถ้าเป็นละครอย่างแท้จริงแล้วละก้อ ปฏิบัติก็คือสาระทั้งหมดของละคร”

“ มันเริ่มที่ปฏิบัตริยาระหว่างองค์ประกอบด้วยกันเอง ตั้งแต่วินาทีที่นักแสดงมีความ ต้องการจะเล่าเรื่องของเขาแล้ว ฟังๆไปก่อน เรื่องนี้อาจจะเข้าใจยาก แค่อต้องการจะบอกว่า ไม่มีอะไรที่จะสามารถลดหรือทำลายโลกส่วนตัวได้ดีเท่าละคร แต่ถ้าพลาดนิดเดียว ระวัง จะกลายเป็น มหุรสปไป “

“ก่อนที่จะมีอะไรมาเล่าให้ใครฟัง หรือมีการแสดงให้คนดูด้วยซ้ำ นักแสดงจะต้อง แสวงหา อย่างเอาเป็นเอาตายที่จะได้เรื่องมาเล่าให้คนดูของเขา ฟังหรือดู จะเห็นได้ว่าการ สำคัญอยู่ที่การแสวงหา ไม่ใช่เสพ แต่มันเป็น mission หรือเป็น พันธกิจ หรือ ภารกิจ เพื่อให้ได้ เรื่องราว มาส่งต่อแก่คนดู มันเริ่มที่การแสวงหาเรื่องราว ด้วยตัวเขาเอง มันจึงเป็นละคร ในขณะที่

ที่มหรสพนั้นเริ่มต้นที่หาทุน หางบประมาณ เสียก่อนค่อยหาเรื่องราว ซึ่งที่จริงแล้วเรื่องราวมาทีหลังก็ได้ ตั้งชื่อไว้ขายก่อนแล้วเรื่องค่อยมา หากดารามาแสดงก่อน หาทีมงานก่อนยังได้ แล้วค่อยมาดูว่าคนชอบดูเรื่องราวแบบไหน แค่นี้ก็ต้องฟังแหล่งอำนาจไปหลายตลบแล้ว “

“พฤติกรรมคนละเรื่องเลย สำหรับละครแล้ว นักแสดงต้องพกเรื่องราวไว้เผื่อเจอคนฟัง หน้าที่หลักของนักแสดงคือการแสวงหา ระหว่างคนฟังกับเรื่องราว บางทีกำหนดไม่ได้ด้วยซ้ำว่าอะไรมาก่อนมาหลัง บ่อยครั้งที่นักแสดงเจอคนดู แต่ปรากฏว่ายังไม่มีเรื่องที่เหมาะกับคนดูคนนี้ ก็ต้องรีบไปแสวงหาเรื่องราวมาเล่าให้ได้ หรือบางทีมีเรื่องที่ดีแสนดีแต่ยังหาคนดูที่เหมาะสมไม่เจอ เรื่องราวบางเรื่องอาจจะตายไปพร้อมกับนักแสดงโดยที่ไม่มีใครได้ฟัง ก็เชื่อว่ามีอยู่มากทีเดียวจะฟังก่อนตายหรือจะตายก่อนฟังไม่ใช่ปัญหา เพราะฉะนั้นหน้าที่หลักของนักแสดงคือการแสวงหาคนดูที่เหมาะสมกับเรื่องราว หรือไม่ก็ เตรียมเรื่องราวไว้ให้พร้อม เพราะไม่มีใครรู้ว่าเมื่อใดที่จะได้ใครจะไปพบกับคนดูในฝัน เพราะไม่มีใครบอกได้ว่าเมื่อใด แต่นักแสดงต้องพร้อมเสมอ”

“บางที โดยเฉพาะทางซีกโลกตะวันออก จะเน้นเรื่องราวไว้เป็นหลัก ให้ผู้ฝึกฝนบางทีท่องจำเรื่องราวเป็นสูตรๆ เป็นตบๆ ไว้เผื่อคนดู ในบางที อาจจะเน้นคนดูเป็นสำคัญ เพราะคนดูคนนี้จึงต้องเป็นเรื่องราวแบบนี้ หากคนดูให้เจอก่อนแล้วค่อยไปหาเรื่องอีกที แต่ก็สู้มีเรื่องไว้เป็นทุนก่อนไม่ได้ พระไทยเน้นวิธีนี้แหละ ทำตัวเองให้พร้อมเสมอ เมื่อเจอโอกาสแบบนี้ก็ ชะยันโต แต่ถ้าเป็นโอกาสแบบนั้น ก็ ยึดถา แล้วแต่โอกาสแล้วแต่คน แล้วแต่สถานที่ “

“สิ่งที่ต่างกันอย่างเห็นได้ชัดระหว่างมหรสพกับละครคือ ๑. นักแสดงให้ความสำคัญกับสิ่งที่คนดูจะเข้าถึง จากเรื่องราวของเขา ที่เขาดันดันไปหามา ในขณะที่มหรสพคนดูจะถึงหรือไม่ก็ดูไม่สน สนแต่ทำให้มาดูกันเยอะๆ ซึ่งก็พามาที่ข้อที่ ๒. นักแสดงไม่เน้นจำนวนคนดู แม้จะมากันเป็นร้อย เป็นพัน แต่อาจจะไม่มีเพียงแค่นั้นก็ได้ที่เขาอยากเล่นให้ดู หรือจะมาดูแค่คนเดียวถ้าพร้อมที่จะเข้าถึง ก็ดีใจแล้ว ดีใจอีก ยิ่งกว่าถูกหวย ปีติอิมไปเป็นเดือน ในขณะที่มหรสพ ขึ้นมาทันแค่คนเดียวก็เรื่องใหญ่แน่ เพราะมหรสพต้องการคนดูเยอะๆ ไม่ต้องเข้าถึง เรื่องไม่ต้องคิดมากเบาๆ เหมาะกับทุกเพศทุกวัย”

มหรสพนั้นเน้นว่าเรื่องราวที่นำมาเสนอนี้เป็นสิ่งที่คนดูอยากดู ถึงขนาดทำวิจัยหาความต้องการกันตลอดเวลาว่าคนดูอยากดูอะไร ความต้องการปีที่แล้วกับปีนี้ต่างกันอย่างไร เรื่องราวก็นำออกมาสนองความอยาก เพื่อบำรุงวัตถุดิบต่อไป แต่สำหรับทางสายละครที่แท้จริงแล้วคนดูอยากดูอะไรไม่สำคัญ สิ่งนำมาเสนอ หรือเรื่องราวนี้ เป็นสิ่งที่คนดูสมควรดูมากกว่า เพราะมันมีประโยชน์แก่เขา

ความแตกต่างอีกข้อคือ มหรสพ เมื่อจบงาน ก็จบกันไป ถ้าจะรื้อฟื้นใหม่ต้องใช้เงิน แต่ในขณะที่ละครนั้น ผู้สืบทอดเป็นเรื่องสำคัญ นักแสดงจะต้องมองหาผู้สืบทอด เรื่องราวที่หมั่นฝึกฝนมาทั้งชีวิต ซึ่งสำหรับบางคนยังไม่เคยใช้เลย จะหายไปกับตัวไม่ได้ และต้องส่งให้ตัวต่อตัวด้วย คนรับไปก็ต้องพร้อมที่จะรับอีกต่างหาก เช่น เพลงหน้าพาทย์ ทางเดี่ยว หรือ เทคนิคพิเศษที่ค้นคิดมา หรือบางทีละครบางเรื่อง ทั้งเรื่องต้องมีการส่งต่อกันไปเป็นทอดๆแบบไม่ผิดเพี้ยนด้วยซ้ำ ถ้าถือว่าเป็นสิ่งที่ทำไว้ดีแล้ว เป็นพิธีกรรมไปในที่สุด ใครก็ตามที่ได้รับเลือกให้เป็นผู้สืบทอดนั้น จะมีความสุขเป็นพิเศษ เพราะมันสำคัญ

ความสุขของละครไม่ได้อยู่ที่วัตถุ แต่ในขณะที่มหรสพนั้นวัตถุมาก่อนสิ่งอื่นใด ที่นี้พอเริ่มทำไปแล้ว เส้นทางของละครจะมีแต่ดึงตัวเองออกจากโลกส่วนตัวมากขึ้นๆเรื่อยๆ ขอยกมาที่ตอนซ้อมเลย นักแสดงต้องท่องบทให้ได้ เพราะถ้าท่องไม่ได้ คนอื่นเดือดร้อน แล้วใครจะต่อบทกันและกันได้เล่า ถึงทำได้มันก็ไม่เป็นธรรมชาติ พอแสดงจริงคนดูก็จะเห็นถึงความแปลกแยกไม่เป็นหนึ่งเดียว ก็ต้องพึ่งวัตถุมากลบ ให้คนดูมองไม่เห็น ซึ่งก็เป็นทางของมหรสพไปในที่สุด

แต่ถ้านักแสดงแม่นบท การแสดงก็จะเป็นปฏิกิริยาซึ่งกันและกัน สนใจกันและกัน ไม่ได้อยู่กับตัวเองว่าต้องพูดอะไร ทำอะไร ทุกอย่างที่เกิดขึ้นเป็นของใหม่หมด การกระทำของละครก็เป็นปฏิกิริยากันเป็นหนึ่งเดียว เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เป็นธรรมชาติสูงส่ง ด้วยตัวของมันเอง การเชื่อมกับคนอื่น การเตรียมตัวเพื่อการแสดงก็ล้วนเป็นไปเพื่อส่วนรวมทั้งสิ้น ในขั้นนี้ก็จะระหว่างนักแสดงด้วยกัน แล้วขั้นต่อไปก็เพื่อคนดู

เพราะฉะนั้นการแอบไปนั่งเงิบอยู่คนเดียวที่มุมห้องบทยกก่อนซ้อมก็เป็นการกระทำเพื่อผู้อื่นทั้งสิ้น ซึ่งก็เห็นได้ว่านักแสดงต้องมีคุณธรรม มิเช่นนั้นมุมห้องนั้นก็สามารเป็นโลกส่วนตัวของเขาได้เป็นอย่างดี ซึ่งก็เคยเกิดขึ้นมาแล้วบ่อยครั้ง

มาพิจารณาให้ลึกไปกว่านั้น นักแสดงต้องมีหน้าที่สวมบทบาท เป็นคนนั้นคนนี่ตามบทที่ได้รับ การสร้างนิสัยตัวละครตัวนั้นๆก็ต้องศึกษาหาคนๆนั้นให้เจอ การสังเกตเพื่อนมนุษย์ด้วยกันก็เป็นไปเพื่อการเลือกสรรท่าทางการกระทำ บุคลิกที่เหมาะสมกับบทบาท ความเข้าใจมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่นักแสดงต้องปริญา คือต้องมองให้ออก แล้วการมองออกก็หนีไม่พ้นการสังเกตอย่างละเอียด อากาของการฝึกฝนที่สำคัญคืออากาของการ ฝ้าสังเกตมนุษย์ ศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ เข้าใจมนุษย์ให้ได้ในที่สุด ทั้งจากในละครและในชีวิตจริง นอกจากจะเป็นนักแสดงแล้วยังต้องฝึกเป็นคนดูอีกต่างหาก หน้าที่ที่แท้จริงของนักแสดงคือ การดู

ชนประศัลภักอธิบายว่า”การเข้าอกเข้าใจมนุษย์ด้วยกันได้นั้นนอกจากพระที่เคร่งครัดมีเมตตาธรรมสูงส่ง แล้ว ก็มีแต่นักแสดงอีกพวกเดียวนี้แหละที่ทำได้ เพราะเหตุนี้เองที่นักการละครยิ่งใหญ่ในแต่ละยุคของโลก จึงมองพิธีกรรมทางศาสนาเป็นละคร หรือพูดง่ายๆ ศิลปะกับศาสนาแยกกันไม่ออก ซึ่งไม่ต้องพูดถึงเส้นทางสายมหรสพ ที่เดินคนละเส้นกับศาสนาอย่างสิ้นเชิงตั้งแต่เริ่มต้น”

จะเห็นว่าวิธีที่ได้ผลต้องใช้ละคร เพราะตั้งแต่การเริ่มฝึกฝนก็ต้องเริ่มที่การฝึกมีสติในการเป็นผู้ดู ผู้ศึกษา เรื่องราวของชีวิต สำนักการละครแต่ละสำนักก็จะมีวิธีฝึกฝนการแสดงที่แตกต่างกัน แต่ถ้าไม่เป็นไปเพื่อการศึกษามนุษย์ไปพร้อมกันด้วยแล้วย่อมเป็นดรรชนีชี้ชัดว่าสำนักนี้เป็นมหรสพ เพื่อตัวเอง เพื่อโลกส่วนตัว แต่ถ้าสำนักใดฝึกนักแสดงของเขาตั้งแต่เล็กแต่น้อยตั้งแต่เริ่ม ให้เป็นผู้ดู ผู้พิจารณา ให้รู้อันมันศิลปะของชีวิต เพื่อชีวิต โดยชีวิต แม้จะมีกิจกรรมอื่น อาจจะทำนอกกรอบนอกทางไปบ้างก็ย่อมเป็นสำนักการละครอย่างแท้จริงที่ทำเพื่อส่วนรวมอย่างไม่ต้องสงสัย

ชนประศัลภักกล่าวว่า” จับเด็กเล่นละครซะ เดียวมันก็จะไปต่อยอดที่ดนตรี ศิลปะ อ่านหนังสือ ศึกษาชีวิต เข้าใจโลก มีความสามารถอยู่ท่ามกลางกระแสโลกส่วนตัวทั้งหลาย ที่ถูกล้อมไว้ด้วยแหล่งอำนาจโดยไม่แปดเปื้อน ด้วยตัวมันเอง ทำซะเดี๋ยวนี้ ไม่ต้องรอให้ ผอ. อนุมัติ หรือนักการเมือง ผู้หลักผู้ใหญ่ หรือใครที่ไหนมาโปรดสัตว์

ทำแบบงูๆปลาๆไปก่อน วิธีทำมันมีอยู่แล้วแม้จะมีผู้เชี่ยวชาญหรือผู้รู้มาบอกหรือไม่ก็ตาม คือทำแล้วเจอว่าที่ทำมาแล้วทั้งหมดผิด นี่เป็นวิธีที่สุดยอดที่สุด ลงมือทำซะ เดียวก็รู้เอง ขอให้มันสติให้ดี จำไว้ วินาทีที่เราเห็นว่าต้องมีเครื่องขยายเสียงมาใช้ในละคร วินาทีนั้นไม่ใช่ละครขึ้นมาทันทีเพราะมันไม่ต้องการเข้าถึงเป็นเป้าหมายไปซะแล้ว เป้าหมายปิดเบียดด้วยเครื่องขยายเสียง มันจะเสพโดยไม่รู้ตัว”

“แม้แต่ครูที่สอนโน้ตเขียนที่ติดเครื่องขยายเสียงทั้งหลาย จงตระหนกให้ดี และจงจำไว้ว่า ละครมีทางเลือกอื่นที่ทำได้เสมอ อย่างน้อยที่สุดก็ไม่ต้องใช้เสียงแม่มันซะก็สิ้นเรื่อง ความสนุกมันอยู่ตรงนี้ อยู่ตรงที่เตะบอลแล้วห้ามใช้มือ หรือพูดง่ายๆ มันอยู่ตรงที่ไม่มีนี่แหละ ถ้ามีอะไรพร้อมไปหมด มันไม่ใช่ละครแล้วจะบอกให้”

วิธีทำละครคือต้องสนุกกับความไม่รู้ เพราะไม่มีใครมาประเมินใคร ไม่ต้องปิดบังความใจ ไม่ต้องกลัวเสียความเป็นตัวตน เพราะกระบวนการทำละคร หรือ process ของการสร้าง

ละคร คือ product หรือ ผล ที่ยิ่งใหญ่ ที่เราสามารถประกาศถึงความโง่เขลา ของเราได้ อย่าง
องอาจโดยไม่ต้องกลัวใคร ขออย่างเดียวย่ออย่าเล็กทำ ตะโกนมันให้ดังขึ้นๆ เดี่ยวมันก็มีวิธีของมันเอง

“อย่างแรก ขว้างหรือเผา ใช้อำนาจการแสดง ตำราสร้างละคร ทั้งให้หมด ให้อพวกนี้
แหละคือตัวปัญหาของละครเลยที่เดียว แทนที่จะไปศึกษาจากตำราพวกนี้ เอาเวลาเหล่านี้ไปอ่าน
วรรณกรรมดีๆ หรือเฝ้ามองพระอาทิตย์ยามเช้า ฟังเสียงนกที่เจ็ยแจ้วอยู่ที่กิ่งไม้ สัมผัส น้ำค้าง
ยอดหญ้าด้วยเท้าเปล่า มองให้เห็นความมหัศจรรย์ของต้นไม้และสรรพสิ่งรอบตัว ยินดีกับการมี
ชีวิต จะดีกว่า เป็นประโยชน์เสียกว่าการไปอ่านตำราจากนักวิชาการ ที่รู้เพียงแค่เศษเสี้ยว แล้วทำ
กร่างว่ากูรู้ ทั้งที่ไม่เคยได้ยินเสียงนกที่ขันอยู่ที่ยอดไม้เลย”

“ฟังตนเอง นี่...ทางสายพุทธที่ปฏิเสธไม่ได้ ไม่มีอะไรดีไปกว่าการที่ ตนเป็นที่พึ่งแห่ง
ตนเอง แล้วละคร ก็พึ่งสิ่งนี้เป็นปัจจัยหลักตั้งแต่เริ่มต้น คนดูที่ถึงแล้วต้องการเห็น process
มากกว่า product เพราะมันจริงใจกว่า และเมื่อเราลงมือทำ เราเองก็จะผันตัวเองไปเป็นคนดูที่
ประณีตกว่าคนอื่น ๆ เพราะเรามีประสบการณ์ร่วม”

“บทกวีที่เปล่งออกมาจะไพเราะสักเพียงไรก็หาค่าไม่ได้ถ้าไม่เข้าไปมีส่วนร่วมกับ
ประสบการณ์ของคนฟัง บทกวีบางชนิดยิ่งเปลี่ยเข้าไปที่ประสบการณ์โดยตรงเลยโดยไม่ต้องผ่าน
รูปแบบหรือฉันทะลักษณะให้เสียเวลา และก็ยังดังกังวาลก็องหูอยู่ทุกวันนี้ เพราะเรารู้จักการเป็นผู้ดู
หรือผู้ฟัง เพราะเมื่อทุกอย่างเข้ารูปเข้ารอย เมื่อทุกอย่างพร้อม เสียงที่ว่าจะเข้ามากังวาลอยู่ที่หู
เราอย่างง่ายดาย”

ถ้าไม่เริ่มทำ ไม่เริ่มฝึกเป็นนักแสดงเสียที เราก็จะอยู่แต่ในโลกส่วนตัว แวดล้อมด้วย
แหล่งอำนาจ พึ่งตำราวิชาการ เอาแต่เสพอยู่ร่ำไป จะไม่มีวันจะซาบซึ้งกับความงามของบทกวีบท
นั้นได้เลย การทำละครกลายเป็นเรื่องยากไปเพราะมัวแต่พึ่งตำราวิชาการ

เพราะฉะนั้นจึงเป็นผู้มีประสบการณ์ จึงประสบพบพานกับความโง่เขลาที่การทำละคร
จะพาไป สนุกกับความเจ็บปวดจากความล้มเหลวผิดพลาดในการทำละคร จงหัวร่อยินดีกับความ
ผิดพลาดของเราที่ละครทำให้เราตระหนัก เมื่อเจอความชั่วร้ายในตัวเรา ก็หาทางปรองดองกับมัน
เพราะละครต้องเป็นเช่นนั้น ไม่ใช่กลบหรือกักขังความเลวร้ายของเราเอาไว้ตามแบบอย่างของการ
มีโลกส่วนตัว ตามทางของมหรสพ

“นี่ละ ละคร หรือ drama ที่แปลว่า การกระทำ ที่ทุกอย่างต้องเป็นไปตามเหตุและ
ปัจจัย หรือ ที่ชาวบ้านเขาเรียกว่า กฎแห่งกรรม ไม่มีอย่างอื่นอีกแล้วที่สามารถทำแล้วปลดเปลื้อง

โลกส่วนตัวได้โดยทันทีเหมือนกับละคร ที่ตั้งแต่วินาทีแรกของการกระทำก็เข้าไปเพื่อโลกส่วนรวม อย่างสนุกสนานไม่รู้ตัว เพราะละครมีทางออก มีเรื่องราวให้ส่งต่อกัน และเรื่องราวของเราก็จะพา ทั้งคนดูและตัวเราเอง ไปพบกับเสรีภาพได้อย่างองอาจ

เราก็เพียงแค่แอบยิ้มที่มุมปาก ที่สามารถทะเยอทะยานเปลือยออกมาของโลกว่าควรจะเห็น ได้เต็มตา มันคือโลกที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของ และพร้อมที่จะช่วยปกปิดเปลือยให้อิสระชนคนต่อไป อย่างมีความสุข”

สำหรับบ้านเรียนมรดกใหม่ นั้นโลกส่วนตัวกับโลกส่วนรวมเป็นแนวทางในการลด ตัวตน ลดความเห็นแก่ตัว และมีจิตใจเปิดกว้าง พร้อมที่จะเรียนรู้

4.2 “วิธีการ”จัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ เพื่อการเรียนรู้ ตลอดชีวิต

4.2.1 การเรียนรู้ตลอดชีวิต

4.2.1 (ก)นิยามการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เมื่อได้ศึกษาแนวคิด เป้าหมายและกระบวนการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ ควบคู่กับการศึกษาวิถีคิดของชนประคัลภ์ จันท์เรื่องอย่างละเอียดพบว่า หากจะอาศัยหลักเกณฑ์หรือแนวคิดที่มีอยู่เดิมเพื่อ เทียบเคียงกับแนวคิดที่บ้านเรียนมรดกใหม่ยึดถือเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตพบว่า คำอธิบายตามหลักของพุทธศาสนาโดยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุต ปยุตโต)นั้นถูก นำไปปรับใช้ในในบ้านเรียนมรดกใหม่อย่างชัดเจน นั่นก็คือ การเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขาและมรรคคือองค์ 8

“มรรค หรือวิถีทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องนี้ เราจัดย่อเข้ามาเป็นระบบ การศึกษาหรือฝึกฝนพัฒนาคน เพื่อให้ดำเนินชีวิตได้ถูกต้องอย่างนั้น เรียกว่า ไตรสิกขา คือ สิกขา 3 ประการ หรือการศึกษา 3 อย่าง ตกลงว่าวิถีชีวิตใน พุทธศาสนานั้น ก็คือการศึกษา... ปัจจุบันนี้เรามีคำว่า *lifelong education* แปลว่า การศึกษาตลอดชีวิต พระพุทธศาสนานั้นถือมาแต่ไหนแต่ไรว่าการศึกษานั้นคือชีวิต ชีวิตนั้นคือการศึกษา แต่ไม่ใช่ชีวิตเฉย ๆ ต้องเป็นชีวิตที่ดำเนินอย่างถูกต้อง มีการ เรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาจึงจะเป็นการศึกษา... ถ้าจะพูดให้เต็มความก็ต้องว่า การศึกษา คือ การฝึกฝนพัฒนาให้ชีวิตดำเนินไปอย่างถูกต้อง การศึกษา คือ การพัฒนาชีวิต ที่ดำเนินไปตลอด จนกระทั่งบรรลุเป้าหมาย คือ อิสราภาพและสันติสุข” (พระธรรม ปิฎก, 2538, ธรรมกับการศึกษาของไทย, 44-45)

“การฝึกฝนและพัฒนาคนุชยนั้นพระพุทศศาสนาจัดวางเป็นหลักเรียกว้า ไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือว้าเป็นระบบการศึกษาที่ท้าให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการ และให้มนุษย์เป็นองคัรวมที่พัฒนาอย่างมีดุลยภาพ”

จากเรื่อง “จะพัฒนาคนได้ย้าไร?” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552: 42)

“รวมความว้าทั้งหมดนี้ เป็นกระบวนการพัฒนาคนุชยที่เรียกว้า **ไตรสิกขา** ซึ่งประกอบด้วย

1. พัฒนาพฤติกรรม เรียกว้า **ศีล**
2. พัฒนาจิตใจโดยมีสมาธิเป็นแกน จึงเอาสมาธิมาเป็นชื่อเรียก ในฐานะเป็นตัวแทนของกระบวนการพัฒนาจิต โดยเรียกว้า **สมาธิ**

3. พัฒนาปัญญา ซึ่งคงเรียกชื่อว้า **ปัญญา**
กระบวนการทั้งหมดนี้เป็นภาคปฏิบัติทั้งหมดของพุทศศาสนาซึ่งถือว้าชีวิตของเราต้องอยู่ในไตรสิกขา คือ ก้าวหน้าไปในกระบวนการพัฒนานี้ตลอดเวลา ข้อปฏิบัติทุกอย่างในพุทศศาสนา ที่เรียกว้า ธรรมทั้งหลาย อยู่ในกระบวนการที่เรียกว้าไตรสิกขานี้ทั้งหมด ไตรสิกขาคลุมหมด”

จากเรื่อง “เพื่อชุมชนแห่งการศึกษาและบรรยากาศทางวิชาการ (คุณธรรมของครูอาจารย์และผู้บริหาร)” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540: 56-57)

“การพัฒนาคนนั้นต้องท้า 3 ด้าน คือ
ด้านที่ 1 พฤติกรรม ได้แก่ วินัย การท้ามาหาเลี้ยงชีพ และวิธีปฏิบัติในการผลิตเสพสิ่งบริโภคแบ่งปันและอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้าอม

ด้านที่ 2 จิตใจ ได้แก่คุณธรรม ความรู้สึกลี้ แรงจูงใจ และสภาพจิตใจ เช่น ความสุข ความพอใจ ความสดชื่นเบิกบาน

ด้านที่ 3 ปัญญา หรือปรีชาญาณ ความรู้ความเข้าใจเหตุผล การเข้าถึงความจริง รวมทั้งความเชื่อถือ ทศนคติ ค่านิยมและแนวความคิดต่างๆ”

จากเรื่อง การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538: 182)

“ไตรสิกขา แปลว่าสิกขาสาม คือศีล สมาธิ ปัญญา... สิกขาสามอย่างนี้คือ หลักการศึกษาของโรงเรียน ตอนนี้อยู่มาถึงตัวจริง ซึ่งเป็นภาคปฏิบัติการ ที่เอามาใช้ ดำเนินชีวิต เอามาใช้ดำเนินการฝึกศึกษาพัฒนาคน ที่เรียกว่าเป็นการศึกษา เป็นขั้น ปฏิบัติจัดทำ”

จากเรื่อง “สยามสามไตร : สื่อนาคที่สวดใส่ด้วยการศึกษาไทยวิถีพุทธ”
(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552: 15)

“สิกขา คือ หลักการศึกษาในพระพุทธศาสนา และสิกขานั้นมี 3 อย่าง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา หลักสิกขานี้ครอบคลุมข้อปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนา”

จากเรื่อง “หลักการศึกษาในพระพุทธในพระพุทธศาสนา” (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2531: 2)

ซึ่งเป็นหลักการพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา หรือการพัฒนามนุษย์ไปพร้อมกัน 3 ด้านได้แก่ด้านพฤติกรรม ทั้งด้านการใช้ชีวิต ด้านความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง และการใช้ชีวิตอยู่ในธรรมชาติ ด้านจิตใจ ให้พัฒนาทั้งคุณธรรม ความรู้สึก รวมทั้งแรงจูงใจ และด้านปัญญาคือ การมีความเชื่อความเห็นที่ถูกต้อง รู้เข้าใจสิ่งต่างตามความเป็นจริง

4.2.1 (ข) ความจำเป็นของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เห็นว่าการเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นตามธรรมชาติของมนุษย์ ดังที่ท่านบรรยายธรรมชาติของมนุษย์ไว้ดังนี้

“เพื่อความเข้าใจอย่างง่าย ๆ เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ขอให้มองดูตั้งแต่มนุษย์คลอดจากครรภ์มารดาเกิดมามีชีวิตอยู่ในโลก เมื่อจะมีชีวิต ก็ต้องดำรงชีวิตอยู่ให้รอด แต่การที่จะอยู่รอดด้วยดีนี้จะทำอย่างไร การที่จะอยู่รอดได้ดี ก็คือสิ่งที่ต้องปฏิบัติต่อชีวิตและสิ่งรอบตัวที่ชีวิตเข้าไปเกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้อง ถ้าเราปฏิบัติต่อสิ่ง นั้นๆ ได้ถูกต้อง ชีวิตของเราก็อยู่รอดปลอดภัยไปรุ่ง แต่ถ้าเราปฏิบัติไม่ถูกต้อง ไม่รู้จะทำอย่างไรกับสิ่งนั้น ก็จะเกิดความติดขัด คับข้อง หรือบิบบิ้น ความบิบบิ้น ติดขัด หรือคับข้องนี้ทางพระเรียกว่า ทุกข์ ซึ่งก็คือปัญหาต่อการที่จะอยู่รอดหรือการที่จะมีชีวิตอยู่ด้วยดีนั่นเอง

... พุดสั้นๆ ก็คือ **ไม่รู้** หรือเพราะมี **ความไม่รู้** นั่นเอง สรุปว่า ทุกข์ หรือปัญหาเกิดขึ้นแก่ชีวิต เพราะ**ความไม่รู้**...

...การอยู่รอดและการมีชีวิตอยู่ด้วยดีของมนุษย์ จึงต้องอาศัยการหา **ความรู้** แหล่งสำคัญเบื้องต้นของการที่จะได้มาซึ่ง**ความรู้**ก็คือการได้รับการฝึกสอน จากมนุษย์อื่น เช่น พ่อแม่ ที่บอกให้รู้ว่าจะทำต่อสิ่งนั้นๆ หรือในเรื่องนั้นๆ อย่างไม่รู้ เมื่อรู้จักทำแล้วก็รอดก็โง่งไปได้แล้วก็จำไว้ทำต่อๆ ไป”

จากเรื่อง จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร? (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552: 16-17)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ให้ความสำคัญกับเรื่องธรรมชาติของมนุษย์มาก เพราะท่านย้ำเรื่องนี้ไว้ในงานเขียนหลายแห่ง และเน้นอีกว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐได้ด้วยการฝึก ต้องฝึกเรื่อยไปและฝึกได้อย่างไม่มีข้อจำกัด

“เพราะมนุษย์นั้นถือว่าเป็นสัตว์แห่งการเรียนรู้ **ความพิเศษ**ของมนุษย์อยู่ที่ **นี้** **ที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐนั้น** ก็**เพราะเป็นสัตว์แห่งการเรียนรู้** เรียกอย่างภาษาพระว่าเป็น “**สัตว์ที่ฝึกได้**” ... พระพุทธศาสนาบอกว่า **มนุษย์เป็นสัตว์ที่ประเสริฐด้วยการฝึก** ไม่พูดว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ”

จากเรื่อง “กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546: 47-48)

4.2.1 (ค) เป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้เป้าหมายของการศึกษาไว้ในผลงานต่างๆ เช่น

“ปัจจุบันนี้มีคำว่า *lifelong education* แปลว่าการศึกษตลอดชีวิต พระพุทธศาสนานั้นถือมาแต่ไหนแต่ไรว่าการศึกษานั้นคือชีวิต ชีวิตนั้นคือการศึกษา แต่ไม่ใช่ชีวิตเฉย ๆ ต้องเป็นชีวิตที่ดำเนินอย่างถูกต้อง มีการเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาจึงจะเป็นการศึกษา ... การศึกษา คือ การฝึกฝนพัฒนาให้ชีวิตดำเนินไปอย่างถูกต้อง การศึกษา คือ การพัฒนาชีวิตที่ดำเนินไปตลอด จนกระทั่งบรรลุเป้าหมาย คือ **อิสรภาพและสันติสุข**”

จากเรื่อง “ธรรมกับการศึกษาของไทย” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538: 45)

“เคยพูดว่า ความหมายหนึ่งของการศึกษา คือการพัฒนาความสุข คนไม่ใช่มีความสุขแต่จากการเสพบริโภค จากการสนอง บำเรอผัสสะแห่งตา หู เท่านั้น แต่เพียงแค่นี้เริ่มมีการพัฒนาในการการศึกษา เราก็มีความสุขอย่างใหม่ขึ้นมาจากการเรียนรู้ ฯลฯ จากการฝึกตน แม้แต่จากการทำอะไรที่ยาก ต่อจากนั้นยังมีความสุขแบบต่างๆ รอคคนที่พัฒนาชีวิตด้วยการศึกษาอีกมากมาย”

จากเรื่อง “สยามสามไตร : สู่นาคที่สดใสด้วยการศึกษาไทยวิถีพุทธ”
(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552: 99)

“เราสามารถให้นิยามการศึกษาได้ในระดับหนึ่งว่าการศึกษาคือการพัฒนาคนให้พ้นจากการมีชีวิตภายใต้บงการของต้นเหตุที่จะคืนรนแสวงหาสุขเวทนาและหลีกเลี่ยงทุกข์เวทนา บนฐานของความไม่รู้คืออวิชชา ที่ทำให้เวียนวนอยู่ในตาข่ายของการก่อปัญหาเพิ่มทุกข์ ไปสู่การมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ซึ่งทำให้เกิดมีฉันทะที่จะปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ทำให้เกิดอิสระไร้ทุกข์ ปราศจากปัญหา”

จากเรื่อง “จะพัฒนาคนได้อย่างไร?” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552: 24)

สำหรับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) การเรียนรู้ตลอดชีวิตคือการพัฒนาตนเองหรือพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา หรือพัฒนาในด้านพฤติกรรม จิตใจ และสติปัญญา การเรียนรู้เป็นเป็นเรื่องจำเป็นเพราะมนุษย์เกิดมาพร้อมกับความไม่รู้คือไม่รู้ว่าจะปฏิบัติตัวอย่างไร วางท่าที่ต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างไร ชีวิตจึงมีปัญหาและมีความทุกข์ แต่ในขณะเดียวกันมนุษย์มีธรรมชาติที่พิเศษคือเป็นสัตว์ที่สามารถเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตนเองได้ จึงต้องเรียนรู้เพื่อให้สามารถมีชีวิตที่ดีขึ้นได้ ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ให้มีชีวิตที่ปลอดทุกข์ปลอดปัญหา ซึ่งกระบวนการนี้ต้องทำไปเรื่อยจนตลอดชีวิต เพื่อให้บรรลุเป้าหมายคือการใช้ชีวิตที่มีอิสรภาพและมีความสุข

แนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้วยละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้รับการหล่อหลอม จนกระทั่งกลายเป็น 2 แนวทางที่บูรณาการคือ

4.2.1 การพัฒนาทักษะชีวิตตามปรัชญา 6 ข้อ: กรณีศึกษาวิถีชีวิตของครูและผู้เรียนบ้านเรียนละครมรดกใหม่

4.2.1 (ก) พร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิก

ปรัชญาข้อที่ 1 พร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิก นี่คือนิยามสำคัญของชาวมรดกใหม่ ที่จริงจะเรียกว่าเป็นกฎก็ได้แต่ไม่มีบทลงโทษเวลาใครทำผิด นอกจากจะได้รับความอับอายไป มันจึงไม่เป็นกฎ อีกประการก็ขึ้นอยู่กับระบบความเป็นอยู่ของชาวมรดกใหม่ด้วย ถ้าอยู่ในระบบสังคมนิยม ความรู้สึกก็จะแบบหนึ่ง แต่ถ้าอยู่ในระบบอาวูโชนิยมก็อีกแบบหนึ่งขึ้นอยู่กับว่าใครอาวูโส จึงไม่มีบทลงโทษตายตัว หรือไม่มีนั่นเอง เพราะฉะนั้นเจตนาข้อนี้มีไว้ให้พร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิกจริงๆ

ปรัชญาข้อนี้ผู้อาวูโสนำมาจากอภิธานิยธรรม ๗ ธรรมแห่งความไม่เสื่อมที่องค์สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงโปรดประทานแก่เหล่ากษัตริย์ลิจฉวีแห่งแคว้นวัชชีให้ปฏิบัติ เพื่อความเจริญฝ่ายเดียว และเพื่อป้องกันการรุกรานจากศัตรู คือถ้าปฏิบัติก็จะเจริญฝ่ายเดียว ถ้าไม่ปฏิบัติก็จะถึงซึ่งความเสื่อม น่าคิดทีเดียว กล้ายืนยันอีกต่างหาก พบได้ในพระไตรปิฎก

ชาวมรดกใหม่อยู่มาได้ถึงทุกวันนี้ก็เพราะปรัชญาข้อนี้เป็นสำคัญ นี่ก็กล้ายืนยันโดยไม่ต้องปรึกษาใคร ที่จริงเรามีข้อปฏิบัติตามปรัชญาอยู่มากกว่านี้ แต่ที่พูดถึงเฉพาะข้อนี้ก็เพราะ เราถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่ก่อนจะยกเป็นปรัชญาความเชื่อของเหล่าคณะด้วยซ้ำ ตั้งแต่มรดกใหม่ยังเป็นทุนนิยมอย่างเดียว หูตายังมีดบาดอยู่ ยังไม่รู้ประสีประสาอะไรเราก็ถือปฏิบัติกันมานานนมแล้ว แบบงูๆปลาๆ หาได้ลึกซึ้งถึงปัญญาไม่

ก็เราทำอะไร เวลาจะแสดงละครมันก็ต้องรอให้พร้อมก่อนจึงเริ่ม ต้องจัดการกับคนดู ให้พร้อมใจที่จะดูกันเสียก่อน ต้องไม่ล้มให้ปิดมือถือ ไม่ใช่แพลทถ่ายรูป ห้ามกินอะไรรอบแกรอบเสียงดัง ก็คือห้ามนำขนมเข้ามาดูด้วย เหล่านี้เป็นไปเพื่อความเป็นหนึ่งเดียวเพื่อละคร มันก็คืออาการพร้อมใจกันทำ แล้วพอละครจบ เหล่านักแสดงก็ออกมาโค้งคำนับขอบคุณคนดูที่มาชมจริงๆลึกๆแล้วคือขอใจที่ไม่ทำตัวแปลกแยก ไม่เป็นหนึ่งเดียว แล้วปรบไม้ปรบมือกันไป จะมีข้อดอกไม้มามอบให้ก็ยอมได้ เสร็จแล้วเราก็พร้อมใจกันเลิก ไฟเปิด แยกย้ายกันไป

จะเห็นได้ว่าปรัชญาข้อนี้จะมีหรือไม่มีเราก็ทำกันมาอย่างต่อเนื่อง เป็นขนบของละครเวทีเลยที่เดียวที่ถือปฏิบัติกันมาจนปัจจุบันเหมือนกันทั่วโลก บางแห่งมีมาก่อนพุทธกาลด้วยซ้ำ แต่ความหมายของการพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิกไม่ได้มีอยู่เฉพาะละครอย่างเดียว กิจอย่างอื่นก็เช่นกัน อย่างเวลาลงแขกเกี่ยวข้าว นี่ก็ต้องพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิก หรือในพิธีกรรมขลังๆ ความพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิกเป็นสัญญาณสำคัญของงานนั้นๆ เป็นดรรชนีชี้

ความขลังไม่ขลังอีกต่างหาก ยามศึกสงครามก็เช่นกัน ชาวบางระจันที่โด่งดังจนถึงทุกวันนี้ก็เพราะพร้อมใจกันปกป้องบ้านเมืองจากข้าศึก กว่าพม่าจะตีได้ก็ต้องรอจนกว่าความไม่พร้อมจะเกิดขึ้น

ถ้อยคำนี้ เหมาะกับคนไทยที่สุด โดยตัวภาษาแล้วได้ความหมายลึกซึ้งและชัดเจนกว่าภาษาอังกฤษหรือภาษาอื่นๆ คำว่า“พร้อมใจ” มันหมายถึงถึงนามธรรมที่มองไม่เห็นด้วย แม้แต่สิ่งที่อยู่ในใจก็ต้องพร้อม จะแก้งทำก็ไม่ได้ จะหาคำในภาษาอื่นมาแทนได้ยากจริงๆ ฟังแล้วไพเราะ อ่อนน้อมถ่อมตนดี มันมีความเป็นจิตอาสาอยู่ในความรู้สึก มันไม่ได้แปลว่า พร้อมที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า ready ภาษาอังกฤษมันรู้สึกว่ามีอัตราสูงกว่าของเราเยอะ และก็ไม่ใช่ togetherness ที่เน้นแต่รูปธรรมของความพร้อมเพียง ถ้าจะพามาที่ใจก็ต้องแทรกคำว่า with เข้าไป เติม to be ไว้ข้างหน้าเป็น to be together with the heart หรือ to be together in harmony with body and mind ใช้ตั้งหลายคำแต่ก็ยังไม่โปะซะได้เท่าคำว่า “พร้อมใจ” ที่สำหรับคนไทยแล้วเข้าใจเลย

“พร้อมใจกันทำ พร้อมใจกันเลิก” เหมาะสำหรับคนไทยที่สุด แค่ฟังก็เห็นภาพการลดตัวตน ลดอัตตามาให้ถึงซึ่งความพร้อมร่วมกันทั้งกายและใจในการทำ แล้วถ้ากิจนี้เป็นกิจเพื่อความอยู่รอด เป็นความเป็นความตาย เช่นที่เหล่ากษัตริย์ลี้จิว เผชิญมาแล้วในสมัยพุทธกาล การ “พร้อมใจกันทำ พร้อมใจกันเลิก” คือความจำเป็นอย่างยี่งวดที่ต้องทำ ไม่ทำตาย! แล้วสำคัญสำหรับคนไทยมากกว่าชนชาติใดในโลก เพราะเรามีธรรมชาติที่เป็นเช่นนี้อยู่แล้ว มีเช่นนั้นภาษาที่ใช้จะครอบคลุมได้ความหมายขนาดนี้ได้ยังไง นี่คือเอกลักษณ์ของความเป็นไทยด้วยซ้ำ

เมืองไทยอุดมสมบูรณ์ มาแต่ไหนแต่ไร เราช่างโชคดีที่เกิดบนดินแดนนี้ แม้ถิ่นอีสานที่ถือว่าแห้งแล้งกว่าที่อื่น แต่เราก็สามารถอยู่กับดินกินกับทรายได้ โดยคำว่า อดตาย นั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในเมืองนี้จริงๆ คนทั้งชาติสามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องทำงาน ไม่ต้องซื้ออะไรเลยแล้วมีกินได้ทั้งชีวิต เราอุดมขนาดนั้น และก็ยังเป็นจริงอยู่ทุกวันนี้ ผักหลายชนิดไม่ต้องปลูก มันขึ้นเอง หรือที่ต้องปลูกก็ง่ายแสนง่ายแค่ปักลงไปในดินมันงอก ชุดบ่อให้มีน้ำไว้ เดียวปลากก็แตกมาจากที่อื่นเอง ไม่ต้องดอง แค่นำก็มีปูมีปลาแถม นี่คือประเทศที่เราอยู่ อุดมเหลือเพื่อ

ที่นี้ไ้ความเป็นจริงข้อนี้แหละที่ทำให้เราเป็นคนไม่เรื่องมาก คือไม่คิดมากขนาดพวกเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ยังบันทึกไว้เลยว่าคนไทยให้ความร่วมมือในการฟังเรื่องราวของพระเจ้าดีมาก ทั้งๆที่เป็นเรื่องของความขัดแย้งทางความคิดด้วยซ้ำ แต่เราก็ไม่มีปัญหา รับฟังได้อย่างหน้าชื่นตาบาน ต่างจากที่อื่นที่กว่าจะเกณฑ์ให้มาฟังกันได้ยาก

มาก สำหรับคนไทยไม่มีปัญหานี้ ฝรั่งเศสบ้านที่กเอาไว้อย่างนี้ แต่ในบันทึกของฝรั่งเศสที่มาเผยแพร่บอกว่า ภารกิจที่จะให้คนไทยยอมรับพระเจ้านั้น บอกไว้ว่าแทบไม่ได้ผลเลย นี่แสดงให้เห็นถึงท่าทีของคนไทยที่มีต่อฝรั่งเศส คือเราพร้อมใจกันฟัง และเราก็พร้อมใจกันไม่เชื่อในพระเจ้าของเขา คือเราไม่เดือดร้อน ที่จะต้องเปลี่ยนแปลงอะไร เราแฮปปี้ของเราอยู่แล้ว เวลาใครมาเล่าอะไรให้ฟัง เราชอบเลย เราก็พร้อมใจกันไปฟัง การอยู่กันพร้อมหน้าสนุกจะตาย เรื่องความเป็นกลุ่มก้อน เราชอบอยู่แล้ว วันไหนลงแขกนาใคร เราจะตื่นตื่นแทบนอนไม่หลับ นับวันรอให้ถึงวันนั้น ที่จริงเราก็ไม่ได้หวังจะได้แรงคืนมาที่นาเราเท่าไรหรอก ความสนุกมันอยู่ที่การมาพร้อมกันทำกิจอะไรด้วยกัน แล้วเราก็ทำกันอย่างสนุกสนาน สนุกกับการพร้อมใจกันทำกิจนั้น ผลผลิตที่ได้จากการพร้อมใจกันทำเป็นเรื่องรอง เพราะยังงี้ก็มีกิน พวกเผยแพร่ศาสนาไม่เข้าใจประเด็นนี้ ถ้ามันเข้ามาแบบแยกเป็นตัวต่อตัว ไม่จัดเป็นกลุ่มก้อน ก็อาจจะได้ผลบ้าง

แต่ทุกวันนี้ไม่เหมือนเดิม คนไทยมีโลกส่วนตัวมากขึ้น การตลาดแบบ ประตุสู่ประตุ เพิ่งเกิดขึ้น แล้วก็ได้ผลมากเสียด้วย ทุกวันนี้คนไทยต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำกิจกรรมชาติของการอยู่เป็นกลุ่มก้อนไม่มีอีกแล้ว แต่ละคนมีโลกส่วนตัวกันซับซ้อน พวกฝรั่งแค่กระดิกนิ้ว เราก็เสร็จมันอย่างง่ายดาย เพราะมันบุกเข้ามาที่โลกส่วนตัวของเรา และมันเป็นข้อพิสูจนที่ชัดเจนมากจากธรรมชาติของพระพุทธรูป ถ้าไม่พร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเล็ก ก็เสื่อมแน่ๆ และตอนนี้เราเสื่อมแค่ไหน คงรู้กันดี

ทุกวันนี้เราไม่พร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเล็กอีกแล้ว และมรดกใหม่วันนั้นที่ไม่พร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเล็กก็เกือบจะทำให้ไม่มีมรดกในวันนั้นแล้วเหมือนกัน

แต่แปลกแค่ผู้อาวุโสปรารถนาไม่ก็คำว่าถึงเวลาที่เราต้องพร้อมใจกันสร้างมรดกใหม่ให้ฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง พวกเราก็ทำได้แบบไม่ขัดเงินใดๆเลย คือเรามีสันดานของการพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเล็กอยู่แล้ว ไม่ถึงสองอาทิตย์เราก็อุดมคติกลับคืนมาได้สำเร็จ แน่แน่นอนว่าเราเอาข้ออื่นๆของอภิธานธรรม ๗ มาใช้ด้วย แต่ที่สำคัญ เราได้ประจักษ์ถึงอำนาจของการพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเล็ก ถ้าทำได้จริงๆ มันยิ่งกว่าปาฏิหาริย์ มันเหลือเชื่อจริงๆ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เราก็กำหนด การพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเล็กไว้เป็นข้อบังคับของเรา

แต่พอบังคับ มันก็ไม่ใช้การพร้อมใจ ความพร้อมใจต้องเกิดขึ้นได้ด้วยตัวของมันเอง ทุกคนต้องยินดีมาลงแขกกัน ถ้าใครสักคนถูกบังคับมาลงแขก ปัญหาที่จะตามมา แน่แน่นอน เมื่อมรดกใหม่ฟื้นวิกฤตินั้นแล้ว ไม่นาน ปัญหาที่ตามมาจริงๆ แล้วก็ต้องแก้ปัญหามันรู้จบ หมดปัญหา นี่ ปัญหาโน้นมา ปัญหาโน้นหาย ปัญหาใหม่พลมออกมาแล้ว วนเวียนอยู่อย่างนี้ไม่รู้จบ จน

สุดท้าย ณ ที่อยู่ปัจจุบัน ที่คลองหก เมื่อเราลงหลักปักฐานกันแล้ว สักพักพอความพู่ในบ้านใหม่เริ่มเฟดไป เราก็ได้มองเห็นอะไรต่ออะไรจากมุมที่ต่างไปจากเดิม และก็ทำให้มองเห็นว่าการบังคับไม่ใช่ข้อปรีหานิยธรรม โอพระเจ้า! เป็นสิ่งทำให้เราตกใจมาก! ตกใจในความโง่! แล้วจากนั้นก็จิตใจที่ค้นพบความโง่นี้ และอย่างรวดเร็ว การยกเลิกกฎกติกาข้อบังคับเก่าๆ ก็เกิดขึ้นอย่างมีสติ แล้วการสร้างวัฒนธรรมใหม่โดยยกเอา “การพร้อมใจกันทำ พร้อมใจกันเลิก” ขึ้นเป็นปรัชญา “ไม่มีการบังคับอีกต่อไป ให้เป็นวิถี และวินาทีที่ประกาศออกไปนั้น มั่นวามเย็น สงบระยับ ขึ้นมาในบัดดล และความรู้สึกสนุกต่อการทำละครอย่างแท้จริงก็เกิดขึ้นตามมา ปัญหาต่างๆ ก็รีบชิงสรุปตัวเองไป ไม่ค้างเติ่งเนิ่นนานให้รำคาญใจ ปัญหาใหม่ก็ไม่ใช่ปัญหา กลับกลายเป็นครูที่กรุณาสั่งสอน ให้มีสติ ไม่ประมาท

เราได้เรียนรู้ว่า การพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิกในครั้งแรกนั้น เป็นความพร้อมใจกันจริงๆ ของสมาชิกในยุคนั้นทุกคน จะเพราะว่าเรายังไม่พร้อมที่จะแยกย้ายกัน หรือ ยังสนุกที่จะทำละครอยู่ หรือ ปัญหาในตอนนั้นทำให้เรามีอารมณ์ร่วมโดยพร้อมเพรียง เราจึงพร้อมใจกันได้ไม่ยาก ในครั้งนั้นเราจึงกวีกฤติได้ราวปาฏิหาริย์ แต่พอนำมาบังคับใช้เป็นกฎได้สักพัก ใ้การมาอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันแต่ปราศจากความพร้อมใจกันถ้วนทั่วกลายเป็นสิ่งที่ต้องประนีประนอม

คนไทยไม่มีทักษะในการประนีประนอม ไม่เหมือนฝรั่ง ธรรมชาติของเขาเกิดมาก็ต้องประนีประนอมกับสิ่งแวดล้อมของเขาแล้ว สังคมเขาตัวใครตัวมัน เขาเห็นแก่คนอื่นเพื่อตัวเอง ทั้งนั้น ก็หน้าหนาวมันหนาว มันต้องกักตุนอาหาร ต้องตัดฟันให้เพียงพอมิฉะนั้นหนาวตายแน่ ไม่มีไฟ ไม่มีอาหารกิน ตายลูกเดียว การอดตายเป็นเรื่องจริงในสังคมฝรั่ง ปลูกพืชผัก ก็ใช้ว่าจะขึ้นง่ายเหมือนบ้านเราซะที่ไหน กว่าที่จะขึ้น กว่าที่จะสุก กว่าที่จะเอามากินได้ ภูไม่แบ่งให้ใครหรอก เรื่องการขอแรงมาลงแขกเป็นไปไม่ได้ ขึ้นมากันเยอะเปลือง ไม่เหลือไว้หน้าหนาว ไม่ได้ ตายจริงๆ ดินฟ้าอากาศมันไม่เอื้อ ไหนจะสงคราม บางสงครามเป็นร้อยสองร้อยปี หนาวก็หนาว กันดารก็กันดาร ผัวก็ตาย ลูกชายก็ไปรบอีก แม่ก็ถูกเผาทั้งเป็นถูกหว่านเป็นแม่มด ไหนจะภาษีโหดๆ ที่พวกชนชั้นปกครองเรียกเก็บ เพราะฉะนั้นอย่ามาหวังว่ากูจะปันอาหารให้มึง ไม่มีทาง เมื่อไม่ได้ ก็ต้องประนีประนอมทำใจ ชนระดับล่างจึงทำใจเก่ง เขาสามารถทนอยู่กับการบีบคั้นได้นาน ต้องยอมรับว่าพวกเขาชำนาญกว่าเรา

แต่การพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิกนั้นเราชำนาญกว่าฝรั่งเขา มันคือวิถีชีวิตของเรา มันคือวัฒนธรรมที่เราคุ้นเคยเป็นอย่างดี มันคือเอกลักษณ์ของคนไทยด้วยซ้ำ ฝรั่งถ้าจะมาทำก็ทำได้ ดีแน่ๆ เพราะเขาประนีประนอมเก่ง แต่ไม่จริงใจ ไม่เหมือนคนไทยที่มันอยู่ในวิญญาน

ขอให้บอกเถอะจะสร้างศาลาการเปรียญใหม่หรือ ไม่บอกบุญกันนี่โธธรนะ เป้าหมายไม่ได้อยู่ที่ศาลา มันอยู่ที่ความพร้อมใจกันทำมากกว่า แล้วพอเห็นศาลาที่พร้อมใจกันสร้างจนเสร็จ มันก็ชวนให้นึกย้อนไปถึงความสนุกในวันที่มาพร้อมกันสร้าง มันจารึกเข้าไปในใจที่เป็นนามธรรมยิ่งกว่าตัววัตถุเสียอีก และการพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเล็กก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เรามีเอกราชอยู่ถึงทุกวันนี้

จะมีรัฐบาลไหนที่มองเห็นความสำคัญข้อนี้ จะมีใครคิดจัดตั้งองค์กรเพื่อการรณรงค์ให้คนพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเล็กหรือไม่ จะมีหน่วยงานไหนที่จะทำเป็นตัวอย่าง ชุมชนไหนอาสาเข้าไปทดลองทำบ้าง คำถามเหล่านี้คงไม่มีคำตอบแน่ เพราะเราเสียเอกราชทางใจไปแล้ว เราไม่รู้ด้วยซ้ำว่า มันทำง่าย แค่ทำใจก็ได้แล้ว สำหรับคนไทยไม่มีอะไรง่ายกว่านี้แล้ว เจียวไซในกระทะยังยากกว่าเสียอีก เราทุกคนมีความพร้อมอยู่ในสันดานแล้ว เราไม่ต้องกลัวอดตาย ไม่มีอะไรต้องเสี่ยง ไม่มีอะไรต้องสูญเสีย มีแต่ได้กับได้ ไม่ต้องฟังวัตถุ ไม่ต้องฟังสติง หรือตัวแสดงแทนทำได้ตั้งแต่สองคนขึ้นไป และที่สำคัญเห็นผลทันใจ ทำแล้วมีแต่เจริญกับเจริญ แต่ทำไม่ไม่ทำกันแปลกแต่จริง มีทำเหมือนกันแต่เป็นเพียงแค้กิจกรรมย่อยหรือเพราะกระแสบางกระแสเท่านั้น ไม่มีใครยึดมั่นเป็นหน้าที่ที่ต้องทำเลย แปลกมาก

ไม่มีเหตุผลเลยที่คนไทยจะไม่หมั่นทำมัน คงจะเหลือแต่คนละครอีกเช่นเคยที่มักทำอะไรแหกคอก แต่สำหรับเราแล้วมันจำเป็น จำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ของเราเลยด้วยซ้ำ เอาแค่ซ่อมก็พอไม่ต้องแสดงจริงดอก ถ้าไม่พร้อมใจมาซ่อม มันก็ซ่อมไม่ออกแล้ว ความเสื่อมมาเคาะประตูโรงละครให้เห็นเลย ยิ่งถ้าต้องแสดงจริงแล้วดันไม่พร้อมใจด้วยเหตุอะไรละก็อ รอบนั้น นรกความอาเพศ อาบัติ ตามมาที่โรงละครแน่นอน

การพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเล็กก็สามารถเป็นเครื่องกรองที่ดี โดยไม่ต้องกระทำการใดๆ เลย มันหยั่งถึงกันได้หมดถ้าทำต่อเนื่องกันมาสักระยะ แล้วมันกรองคนได้ด้วย อย่างแรกก็คือกรองว่าคนคนนั้นพร้อมก็บวดีนี้หรือยัง คือพร้อมที่จะมาพร้อมใจกันอย่างต่อเนื่องหรือยัง ไม่นานหรอกมันก็จะปรากฏออกมาให้เห็น ยิ่งเราคนละครที่ศึกษาเรื่องความเป็นคนด้วยแล้ว เห็นง่าย ใครที่มองไม่ค่อยเห็นก็คือพวกที่ยังไม่ถึงซึ่งฝีมือหรือกำลังประนีประนอมอยู่นั่นเองแล้ว การกรองก็จะจัดการตัวมันเอง ขอเพียงแค่ให้มาพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเล็กอยู่ประจำก็ เป็นไปได้ที่พวกประนีประนอมยังมีแรงประนีประนอมอยู่ และทำได้เนียนเสียด้วย การพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเล็ก จึงต้องเป็นไปด้วยจิตอาสาจริงๆ การยกเลิกเงินเดือนก็เป็นอีกก้าวอย่างแห่งความจริงใจ มันก็จะกรองตัวเองได้ละเอียดขึ้น คือให้เราพร้อมใจกันไม่รับเงินเดือนจริงๆ ใช้คนที่ยัง

เนียนอยู่ก็ต้องจริงใจที่จะมาร่วมพร้อมใจกันทำและพร้อมใจกันเลิกด้วยตัวเอง ไม่งั้นไอ้ที่อยู่ในใจ ลึกๆจะก่อปัญหา แหม คนเราถ้าไม่จริงใจกับตัวเองในการดำรงชีวิตอยู่นี้มันทรมานมาก มันคือการตกนรกทั้งเป็น มีอยู่ทางเดียวคือจริงใจกับมันให้ได้หรือไม่ก็กรองตัวเองออกไป

จะเห็นได้ว่าการจัดการที่ดีที่สุดคือไม่ต้องจัดการ มันจัดการตัวมันเอง สำคัญอยู่ที่ผู้เอาธุระจะยืนหยัดกับมันให้ได้ นี่คือภาพจำลองของสังคมที่ยังต้องมีผู้นำ “พร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิก” คือการปกครองที่ได้ผลที่สุด แต่ผู้เอาธุระทำตัวเป็นตัวอย่าง แล้วต้องยืนกรานทำกิจต่างๆ อย่างพร้อมใจกันเท่านั้น ไม่พร้อมไม่ทำ และไม่ขึ้นอยู่กับเงินเดือนและสิ่งตอบแทนด้วย ไม่ได้ยากเย็นอะไรเลยสำหรับคนไทย ตัวภาษาก็ได้ความกินใจกว่าภาษาอื่นๆ ทำไม่ทำ ไม่เข้าใจ

ยังไงเสียมันต้องเหลือคนที่พร้อมใจจริงๆรับรองได้ มรดกใหม่ยังเหลือเป็นสิบ และพร้อมจะขยายพันธุ์ต่อไป การขยายวิถีก็เป็นไปอย่างชัดเจนกว่าเดิมหลายเท่า แม้การไม่ต้องมาพร้อมใจกันทำกิจ เราก็พร้อมใจกันเลิก ใครจะไปพร้อมใจกันขยายพันธุ์ให้เห็นกันซึ่งๆหน้าได้เล่า มันก็คือการพร้อมใจกันเลิก มันคือการจัดการกับเวลากับโลกส่วนรวมและโลกส่วนตัวอย่างเป็นธรรมชาติที่สุด ยังไงเราก็ต้องมีโลกส่วนตัว เรายังไม่หลุดพ้นกันง่ายๆหรอก แต่เป้าหมายสูงสุดคือหลุดพ้นจากการมีโลกส่วนตัว แม้แต่การมีโลกส่วนตัวก็ต้องพร้อมใจกันมี ซึ่งค่าเท่ากับไม่มีนั่นแหละ เพราะโลกส่วนตัวจริงๆเป็นโลกที่ไม่จริงใจ การที่จะมาจริงใจที่มีโลกส่วนตัวกันจึงเป็นไปได้ เพราะฉะนั้นการพร้อมใจกันมีโลกส่วนตัว ก็กลายเป็นเรื่องของส่วนรวมที่มีเหตุผลที่สุด แถมยังจะเคารพความเป็นส่วนตัวกันอย่างจริงใจได้ด้วย

อย่างน้อยนี่ก็เป็นความรู้ที่สำคัญ แม้จะยังทำอะไรไม่ได้ กว่าอุปนิทานธรรม ๗ จะมีความหมายอย่างลึกซึ้งได้ ก็ต้องรอให้ประสบการณ์เกิดขึ้นก่อนจริงๆ มรดกใหม่ตอนแรกๆก็รู้แบบงูๆปลาๆ การหาทางกั๊กกั๊กในครั้งนั้นก็เพราะจวนตัวแล้ว ก็ลองคว้ามาปฏิบัติเล่นๆ แต่ทำที่เป็นจริงจังว่าไปแล้วจะไปคว้าเอาวิถีกั๊กกั๊กมาจากหนังสือ เขาพู ที่หาซื้อได้ง่ายๆก็ได้ แต่มันแลดูไม่เทห์ บังเอิญเรามันคณะละคร รุ่งๆจะไปหยิบ”พอรวยสอนลูก”มาเป็นคัมภีร์ มันไม่ขลังแน่ และก็ไม่ได้ถูกกับจริตเราด้วย

ต้องยอมรับว่าที่เลิกก็เพราะความชอบไม่ชอบ โดยไม่มีเหตุผลลึกซึ้งอะไรมารองรับเลย เหมือนกับชอบภาพเขียนของศิลปินคนนั้น มากกว่าคนนั้นโดยสาธยายไม่ได้หรอกว่าเพราะอะไร ไม่ได้มีความรู้อะไรกับมันมากมายเลย อีกประการก็เพราะชื่อนี้เรียกยาก “อะ ปะ ริ หานิ ยะ ธรรม” พอเอามาพูดมันดึงความฉงนจากหมู่คณะได้ แลดูดี ก็เท่านั้น

อยากจะพูดถึงความไม่พร้อมใจกันทำไมพร้อมใจกันเล็กน้อยมันจะเป็นอย่างไร ก็ขอให้เรามีสติมองชาติบ้านเมืองเรา สังคมเราทุกวันนี้ว่าเป็นอย่างไร นี่ละคือสังคมที่แทบจะปราศจากความพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเล็กน้อยมันสามารถเอาละครออกจากวัฒนธรรมประจำชาติได้โดยไม่รู้สึกละเลย เพราะการมาดูแลครต้อองอาศัยการพร้อมใจ มันต้องทำลายโลกส่วนรวมเพื่อทำและดูแลละคร เพราะถ้าขึ้นมีละครดูกันมากๆ การสร้างโลกส่วนตัวก็จะยากขึ้น

เราอยู่กับวัฒนธรรมการแยกส่วน เจ็บแขนไปหาหมอทำไม่ได้ เป็นนักดนตรีไม่ต้องแสดง มึงไถกูหว่าน กูแผนก ไช้เข้า ออย่ามาถามเรื่อง ไช้ออก ของใครของมันแยกเป็นส่วนๆ ยิ่งแยกย่อยยิ่งบริหารง่าย ยิ่งแยกย่อยยิ่งมีโอกาสมีโลกส่วนตัวมากขึ้น ทุกอย่างมันเป็นเรื่องของ การสร้างโลกส่วนตัวให้ เพิ่มขึ้นๆและหนาขึ้นๆ จนเป็นความเคยชินในระบบความคิดของชาวบ้าน ทุกวันนี้ใครไม่มีโลกส่วนตัวคือคนบ้า โลกอินเทอร์เน็ตเจตนาแรกๆก็เพื่อโลกส่วนรวม แต่ใครจะไปคาดถึงว่าจะมีคลิปส่วนตัว เพื่อโลกส่วนรวมของทุกคนแพร่หลายสร้างความหายนะให้ได้เห็นกันเช่นนี้ อินเทอร์เน็ตจึงเป็นโลกส่วนตัวไปโดยปริยาย สามารถหมกอยู่กับมันเป็นนานสองนานข้ามวันข้ามคืน

ชนประคัลภ์อธิบายว่า “คนมีปัญหาหรือยั้งร้อยคือคนที่ไม่มีโลกส่วนตัว จะเห็นได้ว่าสมรรถนะของระบบโลกส่วนตัวนี้ อยู่ที่ความพร้อมเพรียง และมีผลต่อโอกาสและอนาคตของแต่ละคนที่มีโลกส่วนตัว หาได้ขึ้นอยู่ที่ความพร้อมใจ ที่มีผลต่อความเจริญของส่วนรวมฝ่ายเดียว ความพร้อมใจไม่จำเป็น โลกส่วนตัวก็คือการไม่พร้อมใจกันทำไมพร้อมใจกันเล็กน้อยมันก็คือความเสื่อมฝ่ายเดียว ทุกระบบขององค์กรมีไว้เพื่อความพร้อมเพรียง แม้บางองค์กรจะให้พนักงานออกมาร้องเพลงประจำองค์กรก่อน แต่ไม่แน่ใจว่าถ้าเงินเดือนมาให้พนักงานจะร้องกันไหม ความพร้อมเพรียงถ้าทำได้ก็ถือว่ามีฤทธิเหมือนกัน แล้วก็มากที่เดียว แต่ก็มีไว้เพื่อให้คนโกงๆ หลงเชื่อ พวกคนโกงนี้มีเยาะ การทำให้คนฉลาดขึ้นจึงเป็นเรื่องสวนทางกับความต้องการของระบบ คนฉลาดหลอกยาก เพราะฉะนั้นไอ้พวก”พร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเล็กน้อย” จึงเป็นปัญหา สู้ไอ้พวก”ไม่พร้อมใจกันทำไมพร้อมใจกันเล็กน้อย”ไม่ได้ กล่อมง่ายกว่า “

“ มรดกใหม่วันนี้ค่อนข้างจะรู้เท่าทัน เราต่างฝันถึงโลกละครในวันข้างหน้ากันทุกคน เราจึงต้องแฉว่าผลทำที่เหตุ สิ่งที่ทำบางอย่างของเรา พวกที่เพิ่งหลุดมาจากโลกส่วนตัวจะขอเข้ารับทางออกจากที่นี่ไม่ทัน แทบจะทุกคน สังเกตได้จากนักศึกษาฝึกงานที่อยู่ไม่รอดกันเพิ่มขึ้นๆ บางคนแค่อยู่ที่ทางเข้าก็รีบกลับแล้ว ไม่ใช่แค่ นักศึกษาฝึกงาน ครูในระบบที่มารับการอบรมจากเราก็เป็น ไม่น่าเชื่อ! พอเห็นบรรยากาศยังไม่ทันได้สัมผัสอะไรก็เรียกแท็กซี่กลับบ้านแล้ว สำหรับพวก

เขาแล้วที่นี้คือ โรงพยาบาลบ้า แต่สำหรับพวกที่ทนอยู่ได้เกินหนึ่งวัน แสงเงินแสงทองของความเข้าใจเริ่มปรากฏ ความเห็นแก่ตัวลดน้อยลง เริ่มมองเราในสถานะที่เราเป็นจริงๆ แล้วถ้าอยู่เกินสองวันสองคืน พอเริ่มเข้าวันที่สามถ้ายังไม่แยมยิ้ม ก็แสดงว่าเป็นโรคทางจิต เดชะบุญยังไม่มีการนี้เกิดขึ้น เพราะทุกคน ร้อยเปอร์เซ็นต์ แสบปี แล้วพอถึงวาระที่ต้องจากลา น้ำตาไหลพรากๆ ห่วงหาอาลัยกันเป็นระวิง ไม่อยากกลับไปกันเป็นแถว เห็นหรือไม่ว่า ไม่ใช่เรื่องยาก การพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเล็ก ใช้เวลาแค่สองวันก็เพียงพอ มันอยู่ในสันดานเราคนไทยทุกคน”

การกำจัดโลกส่วนตัวของคนยุคใหม่เป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างแท้จริงอย่างแรกคือเขาไม่รู้ ไม่ยอมรับว่าตัวเองมีโลกส่วนตัว และการทำที่จะทำให้เขารับรู้ตรงนี้ได้ต้องอาศัยเวลาที่เหมาะสม สถานที่ที่เหมาะสม อากาศที่เหมาะสม สภาพวะที่เหมาะสม ซึ่งนับวัน สิ่งที่เหมาะสมเหล่านี้สร้างยากขึ้นทุกที อยากจะบอกว่าแทบจะพูดกันไม่รู้เรื่องกันแล้ว มรดกใหม่จึงไม่รอช้าในการสร้างโลกของเราเองแบบพึ่งตัวเอง ไม่ต้องไปขึ้นอยู่กับใคร หรือปัจจัยใดๆ จากที่อื่นทั้งสิ้น เพราะเมื่อก่อนเราก็หลงหวังและพึ่งจากปัจจัยภายนอกทั้งๆ ที่พระพุทธเจ้าสอนให้พึ่งตนเองมาตั้งแต่ไหนแต่ไร หลายครั้งที่เราผิดหวัง และสาเหตุของการผิดหวังเป็นเพราะ เราไม่ได้ทำให้ทั้งองคาพยพของเรา พร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเล็กจริงๆ สุดท้ายก็เหลือแต่วิธีทำให้พร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเล็กได้จริงๆ แม้จะต้องบังคับก็อาจต้องทำ ยิ่งองค์กรใดมีอำนาจทำได้ก็ยิ่งทำงานสำคัญที่ผู้อาวุโส ใครคือผู้อาวุโสก็ต้องทำเป็นตัวอย่าง หากเห็นว่ามันสำคัญ กฎกติกาข้อบังคับก็ค่อยเป็นค่อยไปก็ได้ เอาอย่างพระพุทธเจ้า คือ รอให้เห็นปัญหาเสียก่อนค่อยมีกฎ เป็นศีลให้ปฏิบัติกันไปเลย เริ่มตั้งแต่การสะสมวัตถุ มากน้อยต้องพร้อมใจกัน ยิ่งน้อยยิ่งดีจะได้มีโลกส่วนตัวน้อย ใครมีเยอะโอกาสมีโลกส่วนตัวมากก็จะเป็นไปเอง เอาเรื่องนอกตัวมาจัดการเสียก่อน

๑. จัดการกับข้าวของเครื่องใช้ มีให้น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพราะถ้ามีมาก เวลาที่ต้องไปดูแล้วยกับข้าวของก็จะมีมากซึ่งก็คือการบำรุงโลกส่วนตัว แล้วจะเอาเวลาที่ไหนไปสร้างโลกส่วนรวม อันไหนที่บริจาคให้ส่วนรวมได้ก็เอารอริ ถ้ายังลังเลก็ให้แอบเอากลับไป

๒. เรื่องการกิน พร้อมกันกินให้ได้จริงๆ เพราะวัฒนธรรมการกินของไทยคือสังคัม เราจะเอาอาหารมาแบ่งปันกัน ใครมีผักมีปลา ก็เอามาลงขันร่วมกันกินเพราะบ้านเราของกินเหลือเฟือ เวลาไม่มีกิน ก็ไม่มีกินด้วยกัน จัดอาหารส่วนตัวเช่นขนม เครื่องดื่มทั้งหลาย ถ้าจับได้ว่าใครแอบมีแอบสะสมมีโทษอาบัติปราชิกันไป

๓. ตื่นนอนพร้อมกัน เข้านอนแล้วแต่ โดยธรรมชาติแล้วรุ่งอรุณหทัยเป็นเวลาที่สวยงามที่สุดของวัน เหยียบน้ำค้างบนยอดหญ้าให้ได้ทุกเช้า จะดีมาก อันนี้ไม่ได้บังคับ แต่ก็แล้วแต่ว่าจะตกลงกันอย่างไร ของพระท่านมีวัตรปฏิบัติอยู่แล้ว ต้องบิณฑบาตร ต้องอะไรต่ออะไร

ชัดเจนว่าออกจากวัดแล้วเข้าวัดเวลาใด เป็นชนบททำตามกันมานาน หมู่คณะใดจะสร้างชนบทของตัวเองก็แล้วแต่ ส่วนเรื่องเข้านอนน่าจะให้เป็นเวลาทบทวนเอง นอนดึกก็ตื่นสายรู้กันอยู่แล้ว

๔. ประชุมกันให้บ่อย ยิ่งบ่อยยิ่งดี แล้วประชุมเมื่อ พร้อมเพรียงกันทั้งกายและใจ ใครใครไม่ได้แม้แต่คนเดียว สร้างพิธีกรรมขึ้นมาจากตรงนี้เลยก็ได้ ถือบปฏิบัติกันให้ขลัง ยิ่งเป็นเรื่องของละครแล้วข้อนี้ยิ่งสำคัญมากๆ เพราะการซ้อมก็คือต้องพร้อมกันจริงๆ ยิ่งตอนเล่นยิ่งต้องเป็นหนึ่งเดียวกันให้ได้

๕. แบ่งเวลาให้ชัดเจน จัดกิจกรรมให้เหมาะสม สรรคนให้เหมาะกับกิจ เวลาไหนจะแยก เวลาไหนจะรวม เวลาไหนพัก เวลาไหนแยกย่อย เวลาไหนจะเหมือน เวลาไหนจะต่าง วางแผนแต่ละวันเลย ยิ่งละเอียดยิ่งดี

๖. ประกาศวิธีให้โลกประจักษ์ ถ้าไม่รู้จะไปประกาศให้ใคร ก็ให้บอกกันเอง เล่าให้ชาวคณะฟังกันเอง เล่าถึงประสบการณ์ของการพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิก ว่า ดี เลวอย่างไร ปัญหาคืออะไร ในรูปแบบต่างๆ ถกกันให้ได้วิธีที่ประณีตยิ่งขึ้นไป ให้โลกรู้เป็นระยะๆ ข้อนี้คือ จิตอาสา นั่นเอง คือการกระทำที่ไม่ต้องทำ

เมื่อถามว่า “ทำไมต้องเป็นหนึ่งเดียว”ชนประคัลภ์ จันทรเรือง กล่าวว่

“ละครมีไว้เพื่อให้คนเข้าถึง เช่นเดียวกันกับการศึกษาก็มีไว้เพื่อให้คนเข้าถึง ในเมื่อการศึกษาต้องทำให้เด็กนักเรียนเข้าถึง ความเป็นหนึ่งเดียวจึงสำคัญมาก แต่หากเรามองดูให้ดีๆ เกือบทุกโรงเรียนมีหอประชุม แต่ใช้หรือไม่ว่าเราใช้หอประชุมประชุมไม่รู้เรื่อง เสียงก้องบ้าง ร้อนบ้าง เสียงกระจายบ้าง พูดยงังก็ฟังไม่รู้เรื่อง นี่ไม่ต้องพูดถึงว่านักเรียนไม่ฟังในสิ่งที่ครูพูดอีกด้วย แม้ว่าครูจะใช้ไมโครโฟนก็ตาม”

เมื่อเป็นดังนี้คณะละครมรดกใหม่และบ้านเรียนมรดกใหม่จึงพยายามรณรงค์ให้เด็กนักเรียนฟัง(ไม่ใช่แค่ได้ยิน)สิ่งที่เราพูดจริงๆ ด้วยวิธีการต่างๆไม่ว่าจะเป็น การไม่ใช้ไมโครโฟน การไม่อนุญาตให้ลูกเข้าลูกออกการไม่ให้เกิดคุยกันจนรบกวนผู้อื่น การย้ายถึงความสำคัญของความเงียบ การให้เกียรตินักแสดง รอบแล้วรอบเล่าที่เราบอกเด็กๆทุกโรงเรียนที่เราไปตระเวนเล่นละครมาทั่วประเทศ ทั้งหมดทั้งมวลนี้ก็เพื่อความเป็นหนึ่งเดียวกันนั่นเอง และผลของมันก็คือเมื่อเป็นหนึ่งเดียวแล้วสิ่งที่เราบอกมันจะมีพลังมหาศาล

4.2.1 (ข) ทำแล้วทำเล่าจนทำได้

ปรัชญาข้อที่2 ทำแล้วทำเล่าจนทำได้

การศึกษาขั้นสุดยอด ที่จะพาไปสู่ความรู้อย่างแน่น ต้องเป็นการศึกษาระดับ ภาวณา หรือปัญญาจากภาวณา ปัญญาขั้นนี้เป็นปัญญาที่โน้มไปสู่ความรู้ที่ยั่งยืน และที่สุดคือ การ รู้แจ้งนั่นเอง พระท่านบอกไว้นานแล้ว

ความรู้ที่เกิดจากการภาวณา เป็นความรู้ที่อยู่กับเรานานที่สุด พระท่านแบ่ง ปัญญาออกเป็นสามระดับ ระดับแรกคือ สุตะปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการได้ยินได้ฟัง ได้เห็น ได้ สัมผัส ปัญญาในระดับนี้อยู่กับเราไม่นาน อยู่ประเดี๋ยวประด๋าว ไม่นานก็ลืม อย่างพวกข่าวสาร บ้านเมือง ที่เราได้ยินได้ฟัง วันสองวันเราก็ลืมแล้วว่าอะไรเป็นอะไร คล้ายเสียงนกเสียงกาที่ได้ยิน บางทีก็จำได้ว่าได้ยินแต่จำไม่ได้ว่าได้ยินตอนไหน เป็นนกชนิดไหน พันธอะไรก็ไม่รู้

ระดับต่อไปคือ จินตปัญญา คือความรู้ที่ได้ใกล้ชิดกับเราในระดับหนึ่ง ละเอียด กับมันพอสมควร หรือพูดง่าย ๆ คือได้มีกระบวนการพิจารณาคิดนึกไตร่ตรองบ้างแล้ว มี ประสบการณ์ร่วมกับมันบ้างแล้วมาระยะหนึ่ง ระดับนี้อยู่ได้นานหน่อย

แต่ระดับสุดท้ายคือภาวณาปัญญา ความรู้ระดับนี้อยู่ยาวนานที่สุด แทบจะฝังอยู่กับ เราชั่ววันจันทร์ เหมือน สุนทรคุณที่หัดท่องแต่เด็ก จนแก่จะเข้าโรงอยู่แล้ว ถ้าไม่อัลไซเมอร์ไปเสียก่อน ก็ไม่มีทางลืมได้แน่ ๆ เพราะเราท่องกันมาแต่เด็ก ๆ ท่องแล้วท่องเล่าทำแล้วทำเล่าจนขึ้นใจ

ชาวมรดกใหม่ถือข้อนี้เป็นปรัชญาสำคัญของเราชาวคณะเลยทีเดียว และเป็น ุปรธรรมที่จับต้องได้ คือถ้าจะถามว่า อะไรคือมรดกใหม่ คำตอบก็คือ การทำแล้วทำเล่าจนทำได้คือ อากาณสำคัญที่บ่งบอก ถ้าเป็นชาวมรดกใหม่จริงต้องตื่นเข้ามาซ่อม มาฝึกทักษะการแสดง ทุกวัน และทำเป็นครั้งแรกก่อนอะไรทั้งหมด ที่ว่าตื่นเช้า นั้น ต้องตื่นก่อนพระอาทิตย์ขึ้นด้วย ทำแล้วทำเล่า จนสว่างคาตา เสมือนปัญญาที่ค่อยๆชัด ค่อยๆรู้ จากความโง่ หรือความมืดบอดนั่นเอง

การฝึกทักษะการแสดงก็ไม่มีอะไรมากไปกว่า ซ้อมบทที่เล่นได้อยู่แล้ว ก็ได้ หรือ ซ้อมบทที่ยังไม่แม่นให้แม่นขึ้น ก็ได้ หรือซ้อมบทที่เล่นไม่ได้เลยให้เล่นได้เสียที ก็ได้ จะซ้อมเป็น กลุ่มหรือเดี่ยวก็ได้ แต่การทำอะไรเป็นกลุ่มเป็นก้อนมันได้พลังดี คำว่าทักษะการแสดงนั้นหมาย รวมไปถึงทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นดนตรี นาฏกรรม จิตรกรรม หรือการเขียนบทอะไรที่ทำแล้วเกิด ทักษะถือว่าใช้ได้ทั้งนั้น

นอกเหนือไปจากบทบาทที่แสดงที่ต้องมาซ้อมกันทุกเช้าแล้ว การทำความสะอาด สถานที่ก็ถือเป็นการทำแล้วทำเล่าจนทำได้เหมือนกัน ประหนึ่ง การมีสติอยู่กับการปิดกวาดจิตให้ สะอาด สดใสอยู่ตลอดเวลา แม้จะสว่างเห็นแจ้งแล้ว ก็ต้องคอยระวังไม่ให้ความขุ่นมัว ความ สกปรก ก่อตัวขึ้นอีกได้ และนี่คือสิ่งสำคัญมาก มันคือการทำเพื่อผู้อื่น

จะเห็นได้ว่าเราฝึกทักษะไปทำไม ก็เพื่อเอาไปเล่นให้คนอื่นดู เพื่อให้เขาเข้าถึงสิ่งที่เราต้องการบอก ผ่านทักษะรูปแบบที่เราฝึกฝนอยู่ทุกวัน เพราะฉะนั้นการทำได้จากการทำแล้วทำเล่า ก็คือการยังประโยชน์ของตนเองให้สมบูรณ์ การปิดกวดทำเวรก็คือการยังประโยชน์ของผู้อื่นที่เป็นรูปธรรมที่ต้องทำต่อเนื่องกันไปเลย

เพราะในระหว่างที่ยังประโยชน์เพื่อผู้อื่นอยู่นั้น เราจะได้มีเวลาทบทวน ขบคิด วางแผนกับทักษะที่เราทำได้หรือที่ยังทำไม่ได้อยู่เสมอ อย่างน้อยก็พิจารณาจากการทำแล้วทำเล่า เมื่อตะกี้ที่เพิ่งทำไป ดึงสิ่งที่เพิ่งทำมาหยกๆ ให้ขึ้นมาเป็นจินตปัญญาซะ จากการปิดกวดทำเวรแล้วจะได้มาย้ำต่อให้มันขึ้นใจเป็นภาวนาปัญญาไปเสียในที่สุด

นี่คือเจตนาของการทำเวรต่อจากการทำแล้วทำเล่า ไม่ใช่ให้ไปคิดเรื่องอื่นที่ไม่เกี่ยวข้อง ถ้ายังคิดเรื่องอื่นอยู่ก็แสดงว่ายังไม่ใช้ภาวนาปัญญาแน่ มันเป็นหน้าที่ต่อตนเองและต่อผู้อื่นที่ไม่ควรแยกออกจากกัน และการทำแล้วทำเล่าจนทำเพื่อผู้อื่นให้ได้ ก็ต้องฝึกฝนอยู่เสมอและจำเป็นยิ่งกว่าทำแล้วทำเล่าเพื่อตนเองด้วยซ้ำ

เพราะว่าเรามักจะหลงยึดมั่นในความสามารถของเรา จนทำให้เราหูตามีเดบอด หลงไหลได้ปลื้มกับความมหัศจรรย์ที่เราทำได้ จนพองไปหมด ทำให้เราเสพยาความรู้สึกลงฟูนี้ โดยไม่รู้ตัว จนไม่พามาที่ปัญญาให้เห็นความโง่ของตัวเอง มันก็คือความประมาท ก้าวอย่างแห่งความเสื่อมก็ครอบงำเราโดยปริยาย ก็เราเสพยามันเข้าไปแล้วถ้าไม่มีสติมาคอยดู หรือคอยตบหน้าเราให้ตระหนักรู้ มีหวังถอนตัวไม่ขึ้นแน่ การทำแล้วทำเล่าพร้อมทั้งการทำเวรทำความสะอาดอยู่เสมอ นั่นคือการตั้งสติให้รู้ที่ไปที่ไปให้ไม่ลืมหลงว่าสิ่งที่เราทำอยู่นั้นมีคนอื่นเป็นเป้าหมาย

หรือแม้เราไม่รู้ว่ามีดีตรงไหนการตื่นขึ้นมาทำแล้วทำเล่าก็เป็นการจัดแบ่งให้เราชัดเจนในความสามารถของเรา จะได้ว่าเสียที่เข้าใจที่เราคิดว่าดีแล้วแต่แท้จริงยังห่วยอยู่หรือค้นพบปัญหาที่แท้จริงของเราเสียที เราจะได้จัดการกับมันได้ ไม่ใช่ปล่อยให้คาอยู่เช่นนั้น เรื่องปล่อยให้มันคาอยู่อย่างนั้น หรือการเพิกเฉยกับมันเป็นเรื่องใหญ่มากๆ หรือเป็นศัตรูของศิลปะเลยด้วยซ้ำ

ถ้าไม่รู้แล้ว ปล่อยให้คาอยู่ได้ แต่ถ้ารู้ทั้งรู้ว่าเรามีปัญหาตรงนี้ แล้วก็กล่อมแก้มแสดงให้ผ่านไปแต่ละครั้ง แล้วก็ยังปล่อยให้มันเป็นปัญหาอยู่อย่างนั้นต่อไป นี่คือนิสัยที่เลวร้ายที่สุดคือความเพิกเฉย ที่ไม่ใช่วิถีที่พึงปรารถนา เป็นสิ่งที่น่ารังเกียจอย่างยิ่ง เราต้องรีบแก้ รับผิดชอบกับมันทันทีที่รู้ มันคือการทำแล้วทำเล่าจนทำได้ มันคือการพัฒนา จุดสำคัญคือความต่อเนื่อง ถ้ามันต่อเนื่องมันคือการพัฒนาที่ยั่งยืน

ถ้าจะเชื่อตามที่เขาค้นคว้ามา เขาบอกว่าคนเราใช้เวลาแค่วันี่สิบสองวันเท่านั้นในการทำได้ เช่นถ้าตื่นเช้าต่อเนื่องกันได้ถึงยี่สิบสองวัน วันที่ยี่สิบสามจะทำได้เอง จะสามารถตื่นเช้าได้ด้วยธรรมชาติของเราเองเลย โดยไม่ต้องพึ่งวัตถุใดๆมาเป็นเครื่องทุ่นแรง เรื่องอื่นก็เหมือนกัน ถ้าทำอย่างต่อเนื่องไม่เกิน ยี่สิบสองวันย่อมทำได้เองแน่ๆ เพราะฉะนั้นบทที่ซ้อมอยู่ยอมใช้เวลาไม่เกินยี่สิบสองวันก็สามารถเข้าเนื้อ ทำในสิ่งที่ตั้งใจไว้แต่แรกว่าจะได้อะไรจากมันได้ ถ้าเกินกว่านั้นแสดงว่ามีอะไรผิดพลาดแน่ ต้องเป็นโรคร้ายอะไรสักอย่าง หรือไม่ก็มีพยาธิขึ้นสมองไม่รู้ตัว เพราะในยี่สิบสองวันนี่เขาเผื่อความผิดพลาดไว้ให้ด้วยแล้ว

นักแสดงมีหน้าที่ที่ต้องพร้อมอยู่เสมอ ในทุกสถานการณ์ จะอ้างว่าเล่นไม่ได้ ไม่ได้ส่วนจะเล่นหรือไม่เล่นเป็นอีกประเด็น แต่ไม่ใช่ไม่เล่นเพราะเล่นไม่ได้ โอกาสของคนดูที่จะเข้าถึงเรื่องราวของเราได้นั้นเชื่อว่าจะมีมากมายอะไร ว่าเป็นไปแล้วโอกาสนี้เกิดขึ้นได้น้อยมากทีเดียว โดยเฉพาะในสังคมที่เราอยู่ทุกวันนี้ที่ วัตถุคือพระเจ้า โลกส่วนตัวเต็มไปหมด โอกาสที่เขา(คนดู)จะเปิดใจรับฟังเรา(นักแสดง)อย่างจริงจังข้างยากขึ้นเรื่อยๆ แต่ถ้าเมื่อโอกาสมาถึง ซึ่งก็รู้ไม่ได้ด้วยว่าเวลาไหน หรือใครพร้อม ถ้าเรา(นักแสดง)ไม่พร้อม ก็เท่ากับเสียโอกาสที่มีค่านั้นไป อย่างน่าเสียดาย จะเห็นว่า บาบนั้นทำงาน บัญนั้นกว่าจะทำได้นั้นยากขนาดไหน การปล่อยโอกาสที่จะให้คนเข้าถึงสิ่งดีๆก็เป็นบาปแน่ๆ อย่างไม่ต้องสงสัย คนบาปคือคนที่ไม่พร้อมนั่นเอง

การอยู่กันเป็นคณะ เป็นสำนัก เป็นศูนย์ เป็นกลุ่มก้อน เป็นบริษัท เป็นหุ้นส่วน หรืออะไรก็แล้วแต่ที่ต้องอยู่ร่วมกัน จำเป็นต้องมี วัฒนธรรม หรือรูปแบบการอยู่ร่วมกัน มิฉะนั้น โกลาหลแน่ เพราะฉะนั้นเมื่อเราสามารถพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิกได้ สิ่งที่ดีจากนั้นไม่มีอะไรดีไปกว่าการทำแล้วทำเล่าจนทำได้ จุดนี้เป็นตัวแปรสำคัญของอนาคตเลยทีเดียว

จะเห็นได้ว่าการพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิกเป็นปัจจัยสำคัญของการทำแล้วทำเล่า เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมีตามมา แต่ถ้าจะถามย้อนกลับว่า ถ้าเราทำแล้วทำเล่าอยู่เป็นนิจ ทุกคนล้วนหมั่นทำแล้วทำเล่าจนทำได้นั้น เราจะพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิกหรือไม่ คำตอบคือ ถ้าทำอย่างนั้นได้จริง มันก็คือการพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิกอยู่ในตัวแล้ว แถมจะทำให้ประณีตกว่าเดิมด้วยซ้ำ คำพูดจะน้อยลงแน่ๆ การเข้าใจกันจะเพิ่มมากขึ้นๆตามมา นอกเหนือจากทักษะส่วนตัวที่จะพิศดารขึ้นเป็นลำดับ

ว่าไปแล้วสองอย่างนี้เป็นองค์รวมกัน หรือเป็นเหตุเป็นผลให้กันและกัน และไม่ควรแยกออกจากกัน เพราะอย่างแรกเป็นไปเพื่อความเจริญ อย่างที่สองคืออุปสรรคของความเจริญ คือการหมั่นภาวนาในหน้าที่ของเรา

แค่เราทำหน้าที่ของเรา ก็เป็นกุศลกรรมที่ยิ่งใหญ่แล้ว เพราะหน้าที่ของเราแท้จริงคือเพื่อผู้อื่น ชื่อนี้เราลืมนกันทุกทีไป ว่าหน้าที่เราคือการทำเพื่อผู้อื่น แม้แต่การเอาเงินเก็บสะสมไว้ที่จริงเจตนาที่แท้จริงก็ต้องเพื่อผู้อื่นทั้งสิ้น เพราะเราเอาติดตัวไปตอนตายก็ไม่ได้ มันหนีไม่พ้นความจริงที่ว่า ทุกอย่างเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

การทำแล้วทำเล่าไปเพื่ออะไรก็จะขัดว่าเพื่อเอาทักษะที่พิสดารพันลึกที่เราฝึกจนแทบจะเป็นเทวดานี้ ไปห่อรัด สิ่งที่เราต้องการจะบอกคนดู มันคือทำให้เรามี need to express ที่จริงใจขึ้น ลึกขึ้น ยากขึ้นเรื่อยๆ ถ้าเราไม่มีทักษะในการเล่าเรื่องเลย เราก็จะไม่มี need to express ที่จะเล่าเลย เราก็จะไม่จริงใจกับมัน เราก็ไม่ประณีตกับมัน เราก็จะสักแต่ว่าเล่าเป็นพิธี โดยไม่รู้ว่าจะเล่าไปทำไม อะไรคือที่มาที่ไป เพื่ออะไร อย่างไร ก็ไม่มีเหตุผลรองรับ มีคบบดไปหมด

แต่ขอให้จำไว้ว่า ทักษะ เป็นตัวกำหนดความหมายของเรื่องราวที่จะเล่า ถ้าทักษะไม่มี ก็เล่าไม่เป็น ก็จบเห่ หมดสนุก ทีนี้ก็เหลือแต่ว่าจะอ้างอย่างไรไม่ให้เขาจับได้ว่าสิ่งที่กั้นนั้นคืออะไรตลอดเวลาที่ยังอยู่กับหมู่คณะ เพราะคนที่ไม่มีทักษะจากการทำแล้วทำเล่าจนทำได้มันดูออก เพราะทักษะมีไว้ให้รู้จักความเป็นคน เพราะมันเป็นทักษะของคนไม่ใช่ของแมว มันต้องยอมเข้าใจความเป็นคนมากขึ้น ดูคนออกง่ายขึ้น โดยเฉพาะดูใจพวกที่ไม่มีทักษะนี้ง่ายมาก เห็นทะเลดูเลยที่เดียว แล้วแค่นั้นไม่พอ ยังสามารถ นำสิ่งที่จับได้ไล่ทันมาใช้ในเรื่องราวของเขาได้อีกต่างหาก

การห่อรัดสิ่งที่ต้องการจะบอกให้มันคมคายมีความหมายขึ้นก็จะค่อยๆเป็นแนวทางที่แจ่มชัดขึ้นเรื่อยๆ ถ้าอดทนทำมาได้ถึงจุดนี้ได้ ขอบอกว่าการถอยหลังกลับเป็นไปได้อย่างการทำแล้วทำเล่าจนทำได้เป็นธรรมชาติที่ทำให้เรายังยืนกับสิ่งที่เราทำแถมยังทำยิ่งพัฒนา มันก็คือการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เป็นรูปธรรมที่สุด มันสามารถพามาสู่อุดมการณ์ที่ฝันไว้ หรือแม้จะไม่ได้ฝันไว้ก็ตาม มันก็ทำให้เราเกิดอุดมการณ์ได้อย่างแท้จริง

การก้มหน้าก้มตาทำแล้วทำเล่าจนทำได้ จนเห็นฝั่ง จึงเป็นรูปธรรม หรือความหวังของละครในสภาวะที่โลกกำลังเห็นแก่ตัวอย่างหนักเช่นทุกวันนี้ อย่างดีที่สุดว่าการทำอย่างอื่น

มาถึงการทำแล้วทำเล่าเพื่อการเข้าถึง ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่สุด ละครเป็นเรื่องของการเข้าถึงทั้งระบบ เป้าหมายสูงสุดคือให้คนดูเข้าถึงให้ได้ แต่ก่อนจะไปถึงตรงนั้น นักแสดงเองนั้นแหละคือคนที่จำเป็นต้องเข้าไปถึงเสียก่อนคนดูเสียอีก

การทำแล้วทำเล่าจนทำได้ คำว่า “ทำได้” ในที่นี้ ก็คือการเข้าถึงนั่นเอง มันยอมเป็นเรื่องโง่สันตติที่จะให้คนที่เข้าไม่ถึงในสิ่งที่เราจะบอก ไปทำให้คนดูเข้าถึงให้ได้ มันจะเป็นไปได้

อย่างไร หรือถ้าเป็นไปได้ก็เป็นสิ่งที่น่าสงสัยว่าพลุคหรือเปล่า เพราะเรื่องพลุคเป็นไปได้ แต่จะให้พลุคทุกครั้งเป็นไปได้ไม่ได้เด็ดขาด

เพราะฉะนั้นนักแสดงนั้นแหละต้องเข้าถึงในสิ่งที่เขาจะบอกเสียก่อน เพราะแม้ว่าเมื่อเขาเข้าถึงแล้ว ใช่ว่าเขาจะสามารถทำให้คนดูเข้าถึงได้ซะที่ไหน โอกาสที่คนดูจะเข้าไม่ถึงจากคนที่ถึงแล้วก็เป็นไปได้สูง มิฉะนั้นพระอานนท์ก็บรรลุไปนานแล้วทั้งที่อยู่ใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้าที่สุด แต่ถึงอย่างไร นักแสดงก็ต้องพร้อมไว้ก่อนแล้ว คือต้องเข้าถึงในสิ่งที่ต้องการจะบอกให้ได้เสียก่อน คนดูจะเข้าถึงหรือไม่เป็นเรื่องทีหลัง แต่นักแสดงไม่ได้เด็ดขาด ต้องถึงก่อนมาแสดงให้ดูด้วยซ้ำ มิฉะนั้นละครจะกลายเป็นมหรสพลวงโลกในทันที

เรามาดูกันก่อนว่า ถ้านักแสดงเข้าไม่ถึงในสิ่งที่เขาจะบอก สิ่งที่มาจะเป็นอย่างไร อย่างแรก ความไม่เป็นหนึ่งเดียวของ นักแสดง เรื่องราว คนดู ก็จะมีความเป็นไปได้ แม้นักแสดงจะมีทักษะสูงส่งปานใด ก็ในเมื่อธรรมชาติของความเป็นหนึ่งเดียวคือ นักแสดงรู้สึกอย่างไร คนดูรู้สึกอย่างนั้น การทำได้ หรือการที่นักแสดงเข้าถึงในสิ่งที่อยากบอกจึงเป็นสิ่งที่คนดูจะรู้สึก แต่เมื่อนักแสดงไม่รู้สึกในสิ่งที่กำลังบอก คนดูย่อมรู้ได้แต่ในสิ่งที่นักแสดงรู้สึก นักแสดงเองก็ย่อมรู้ว่าคนดูรู้สึกอะไรอยู่ เพราะฉะนั้นนักแสดงก็จะมีทางออกสองทาง

1. แกล้งทำเป็นรู้สึกในสิ่งที่ไม่รู้สึก ผลก็คือคนดูงง คิดว่านี่มันยากเกินเข้าใจ เลยไม่สยดสยองเป็นหนึ่งเดียวกับละคร กลายเป็นว่าปัญหาของการไม่เป็นหนึ่งเดียวและเข้าไม่ถึงเป็นเพราะคนดูเอง ทางออกอีกทางคือปิดสิ่งที่ตัวเองยังเข้าไม่ถึง ให้สอดคล้องกับสิ่งที่ตื่นเงินที่ตัวเองเข้าใจได้ เข้าถึงได้อยู่แล้ว แล้วก็สร้างความเป็นหนึ่งเดียวจากบริบทนั้นๆ คนดูก็จะได้รับสารเท่าที่นักแสดงมีปัญญาให้ ถ้าคนดูโง่กว่าก็ไม่ใช่ปัญหา แต่ถ้าคนดูเสียก็มีศักยภาพสูงกว่า ปัญหา ก็จะตามมาเป็นลูกโซ่ บทดีๆอย่างงี้ดีความแบบนี้ได้ยังไง บทดีไม่ได้ทำให้ละครดีได้เสมอไป นักแสดงต่างหาที่ ทำให้ละครดี แต่ถ้าบทดีนักแสดงไม่ตีใจเวลา ก็จะพลอยทำให้การแสดงปัญญาอ่อนได้ไม่ยาก

2. ถ้านักแสดงเข้าไม่ถึงในสิ่งที่เขาจะบอก นักแสดงจะมองว่าสิ่งที่เขาจะบอกเป็นภาระหนักอึ้ง ถ้าเจ้าเล่ห์หน่อยก็จะบอกว่าไม่เห็นจำเป็นเลย ปรัชญาสูงส่งอะไรขนาดนี้ ก็จะเกิดกระบวนการต่อต้าน ก็แล้วแต่ว่าจะออกมาด้านใด ที่เห็นง่าย ๆ คือการชักชวนคนอื่น ๆ ให้เชื่ออย่างที่ตัวเองเห็น ถ้ามีสักคนสองคนที่เห็นด้วยก็จับกันไปกับ เรื่องสวระ เพื่อโลกที่ดีงาม เหลืออยู่แต่ความสนุกอย่างเดียวที่หล่อเลี้ยงละคร ก็เข้าทางมหรสพไป แต่ถ้านักแสดงทนเล่นไป ตัวเองก็จะเครียดจากละคร จากสิ่งที่ต้องบอกเพราะมันเป็นภาระหนักอึ้งของเขาไม่สนุกเลย ละครที่เจตนาดีไว้ให้

ตกลงก็จะกลายเป็นเครียดหัวเราะไม่ออกกันไปทั้งโรง คนดูก็จะเซ็งชยาดกับประสบการณ์การดูละคร ซึ่งก็เป็นตัวการสำคัญที่จะทำให้ละครอยู่ไม่ได้ในโลกนี้

3. นักแสดงเองก็จะเลิกหรือเบี่ยงเบนไปในที่สุด

4. นักแสดงจะพึ่งเครื่องทุ่นแรงมากขึ้นเรื่อยๆ เครื่องสำอาง เมคอัพสำหรับการแสดงจึงเป็นสิ่งที่ไม่ขาดไม่ได้ การแต่งเพื่อสวยงามแทนที่การแต่งหน้าเพื่อรองรับบทบาทของละครจะเข้ามาเป็นเหตุผลหลักในการแต่งหน้านักแสดงจนไม่รู้เนื้อรู้ตัว เสื้อผ้าที่ใส่แล้วทำให้ไม่สวยไม่หล่อ สำคัญกว่าการบอกเล่าความเป็นตัวละครนั้นๆ เครื่องเสียงต้องมี ไมโครโฟนต้องดัง ไม่งั้นจะเล่นได้อย่างไร นักแสดงก็จะวุ่นวายกับฉากและอุปกรณ์ประกอบฉากมากขึ้น เพราะมีผลต่ออัตราของนักแสดง เรื่องทางวัตถุก็จะสำคัญว่าเนื้อหา หรือเนื้อหาที่จำต้องรับใช้วัตถุไปในที่สุด อดทนสร้างฉากขนาดนี้ ก็ต้องให้นักแสดงเดินนำสายตาคนดูให้เห็นความอลังของมันก่อน ดีไม่ดีปรับบทพูดถึงฉากนี้เสียหน่อยอะไร ละครดีหรือไม่ดีก็หันมาวัดกันที่ เสื้อผ้า ฉาก แสงสี และที่สำคัญ นักแสดงต้องทำจุก ทำตาสองชั้น ใครไม่ทำมีผลถึงละคร กลายเป็นละครไม่ดีไปโดยปริยาย

5. โอกาสต่างๆในการแสดงแต่ละครั้งก็จะมีควมหมายมากขึ้นไปตามตัวตนของคนแสดง ส่วนคนดูที่ไม่มีผลต่อผลประโยชน์ของนักแสดงก็จะหมดค่าไปเรื่อยๆ ในขณะที่นักแสดงจะแก่งทำเป็นสนใจคนดูได้เนียนขึ้นเรื่อยๆ ระบบแม่ยกระบบดาราที่ค่อยๆกรายไปเป็นวัฒนธรรมของละครไปที่สุด บ่อยครั้งที่ละครสามารถเป็นแค่ส่วนประกอบของงานไป เพราะนายกมามงานนี้ และผู้จัดอยากให้มีละครให้นายกดู มีดาราระดับนี้มาเล่นให้ดูเพื่อเสริมบาร์มี แต่นายกอยากรับประทานอาหารจีน ละครก็ต้องเล่นประกอบโต๊ะจีนไปโดยปริยาย แม้นักแสดงจะเป็นดารา ดั่งขนาดไหน ก็ทำได้แค่ประกอบกิจกรรมของงานเท่านั้น นี่ก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว โดยนักแสดงได้รับค่าตอบแทนสูงพอที่เขาไม่ละอายต่อศักดิ์ศรีของเขา ที่เคยทำแล้วทำเล้ามาระยะหนึ่ง

๖. นักแสดงก็จะสนใจแต่ละครของตัวเองจะไม่ทำตัวเป็นคนดูเด็ดขาด ทั้งๆที่คนดูที่ดีที่สุดคือนักแสดงด้วยกัน การที่จะไปดูคนอื่น ศึกษาคนอื่น ก็เป็นไปได้อย่างมากขึ้น เพราะแต่ครั้งทีไปก็กลายเป็นการกระแนะกระเหนินินทา ดูถูกกัน ประณามกัน อวดศักดิ์ของกันและกัน การดูละครเพื่อการศึกษา เพื่อการเข้าถึงจึงหมดไป การทำแล้วทำเล่าก็เป็นเรื่องของคนบ้าเขาทำกัน จะทำไปทำไม เห็นอ ยาก ลำบากเปล่าๆ นักวิจัยก็ได้ประโยชน์จากการปิดฉากลงของการทำแล้วทำเล่าอีกเช่นเคย การปฏิบัติจริงไม่มีอีกแล้ว ในที่สุดมหรสพหลวงโลกก็ยึดพื้นที่ไว้ได้เบ็ดเสร็จ

นี่คือทางสายเข้าไม่ถึง ก็มีให้เห็นเช่นนี้ แต่ถ้านักแสดงสามารถเข้าถึงในสิ่งที่ต้องการจะบอกด้วยการทำแล้วทำเล่าจน เข้าถึงได้ อะไรจะเกิดขึ้น แน่นนอนหกอย่างที่กล่าวมา

ข้างต้นจะไม่เกิดขึ้นแน่ แถมความไม่ประมาทในการทำได้ และการหมั่นภาวนาปฏิบัติ ก็จะเป็นวิถีหลักของละคร โลกในฝันก็อยู่แค่เอื้อม และในโลกในฝันนั้น นักแสดงคือคนดู คนดูคือนักแสดง ที่ต่างจัดสรรเวลาทบทวน ทำแล้วทำเล่าจนทำได้ จนเข้าถึงสารที่ประณีตยิ่งขึ้นไป จนการทำแล้วทำเล่าจนทำได้เป็นอิริยาบถของคนในสังคมนั้น เราจะเห็นคนพูดแล้วมีคนฟัง คนจะพูดเบาและน้อยลงเพราะคนสามารถเข้าถึงซึ่งกันและกันได้ง่ายขึ้น มีรอยยิ้มที่มุมปากกันถ้วนทั่ว

สำหรับชาวมรดกใหม่เราไม่รอช้า เราทำกันแต่เด็ก เดิมที่เราต้องรอให้จบมหาวิทยาลัยได้ปริญญากันก่อนค่อยมาสร้างนิสัยแห่งการปฏิบัติภาวนา แล้วเราก็เห็นว่ามันเข้าไปไม่แก้ตัวยาก เราจึงจับเด็กมัธยมปลายมาเริ่ม ทำไปได้สักปีเดียวก็เห็นชัดว่ามัธยมปลายยังเข้าไปแล้วเลย เดียวนั้นนอกจากเด็กระดับมัธยมต้นแล้วลูกหลานเรา ก็ต้องตื่นก่อนพระอาทิตย์ ให้มาป้วนเปียนกับบรรยากาศการทำแล้วทำเล่าไว้เสียก่อน พอมันโตก็จะมีแต่ผู้เข้าถึงรอบตัวมัน และนี่คืออนาคตของเราที่เห็นได้ชัดเจน ไม่ต้องมานั่งวาดอนาคตให้เมื่อยตุ้ม ดึงมันมาดูกันให้เห็นใกล้ๆ ไปเลย การเป็นผู้หยั่งรู้อนาคตได้ ก็สามรถเป็นได้จริง

ชนประคัลภ์ จันทรเรืองสรุปว่า “ เพราะฉะนั้นคงไม่ต้องสาธยายว่าอะไรจะเกิดขึ้น หากพวกเขาหมั่นทำแล้วทำเล่าจนทำได้ เพราะเราก็เห็นกันได้เองแล้ว ที่นี้คงหนีไม่พ้นถึงวิธีทำแล้วทำเล่าจนทำได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ยากเลย เพราะเราทำทุกวัน ไม่เกินยี่สิบสองวันก็ทำได้อย่างบอกไว้แล้ว

๑. ค่อยๆทำทีละน้อยๆ แล้วทวนเยอะๆ ห้ามตะกละ ตะกลามรีบกินละ เดี่ยวล้าล็กไม่รู้ตัว เน้นทีละคำ เคี้ยวเยอะๆ ก่อนจะกลืนลงท้องไปต้องเคี้ยวไม่ต่ำกว่าแปดสิบคำ มันถึงจะได้สารอาหารครบถ้วน ภาวะจะได้มีโอกาสทำความพร้อมก่อนอาหารลงไป การทำแล้วทำเล่าก็เหมือนกัน ผลิผลามรีบทำ หรือ ทำเยอะเกินไป ไม่มีทางทำได้ดอก มันเป็นการสะสมมากกว่ากินอาหารมากๆ ก็เป็นโรคอ้วนอนาคตก็เห็นชัดว่าตายเร็ว เพราะฉะนั้น ไปทีละประโยค ทีละวรรค แล้วทวนเยอะๆ คนตริก็เหมือนกันต่อกันทีละนิดๆ แล้วทวนกันให้มากๆ ให้มั่นใจก่อนว่าทำได้แล้ว ค่อยเพิ่มปริมาณ ศิลปะทุกชนิดนั้นแหละ ต้องเริ่มทีละเส้น ทีละโน้ต ทีละคำ ทีละก้าว แล้วปริมาณที่เพิ่มก็ค่อยๆเป็นค่อยไป ไร้ชำนัญจริงๆมันจะสามารถกินคำโตๆได้แต่ก็ไม่แนะนำเพราะมันจะอยู่กับเราแค่ประเดี๋ยวประด๋าว ไม่ใช่การภาวนา ถ้าภาวนาจริงคืออยู่ได้นาน เคล็ดลับของข้อแรกนี้คือทำน้อยๆ ทวนเยอะๆ หรือ คำเล็กๆเคี้ยวนานๆ

๒. เมื่อทำได้แล้ว ให้กลับมาทวนใหม่ทุกหกวัน หมายความว่าต้องทวนต้นหรือทั้งหมดที่ทำได้แล้วทุกวันที่หก คือเมื่อซ้อมละครเรื่องนี้ได้แล้ว ก็ไปต่อเรื่องใหม่ ต่อเรื่องใหม่ไปแค่ห้าวัน ได้แค่ไหนช่างมัน วันที่หกก็ต้องกลับมาทวนเรื่องที่ทำได้แล้วอีกครั้ง ถ้าพบว่ายังไม่อยู่ ก็ให้

หยุดเรื่องใหม่ไว้ก่อน ให้ทวนเรื่องเก่าให้แม่น ต้องมั่นใจว่าแม่นแล้ว ซึ่งจะใช้เวลาเร็วกว่าเมื่อต่อครั้งแรกแน่นอน แม่นแล้วจึงจะไปเรื่องใหม่ได้อีกหน และไปได้แค่ห้าวันก็กลับมาทวนอีก ถ้าอยู่แล้วก็ทำเรื่องใหม่ให้อยู่ แล้วก็ทวนมันทั้งสองเรื่องในทุกหกวัน เรื่องที่สาม ที่สี่ เรื่องต่อไปก็ทำเช่นกัน จะเห็นว่า เวลาของการฝึกทำแล้วทำเล่าจนทำได้จะเพิ่มขยายมากขึ้นทุกวัน จนการทำอย่างอื่นเช่น ทำกับข้าว กิน นอน เล่น ก็ยังเป็นการทวนอยู่กับมัน เราอาจจะสงสัยว่าจะเป็นไปได้ยังไง คำตอบคือเป็นไปได้แน่ๆ เพราะถ้าเราทำแล้วทำเล่ากับมันอย่างมี ฉันทะ จิตตะ วิริยะ วิมังสา มันจะค่อยๆ ดึงเอาสิ่งที่กำลังฝึกอยู่นั้นให้ลามมาทวนต่อในการทำสิ่งอื่น ลามมาในชีวิตประจำวัน เวลาทำสิ่งอื่น ถ้าฝึกรำอยู่ม้วนอดกรีดไม้กรีดมือทวนทำในขณะที่กวาดบ้านไม่ได้ดอก หรือ ทำมือเป็นไม้ระนาดแล้วทวนลูกที่ยังทำไม่ได้ในขณะที่เดินไปไหนมาไหน การทบทวนจะแทรกอยู่ในการใช้ชีวิตประจำวัน สุดท้ายคือการทบทวนในทุกอิริยาบถของเรานั้นเอง มันคือการเจริญภาวนาที่ชัดเจนที่สุด ถ้าไม่มีตรงนี้แสดงว่ายังไม่ใช้การทำแล้วทำเล่าจนทำได้ มันต้องฝึกถึงให้ได้ ลามมาถึงตอนนอนจนไม่เป็นอันกินอันนอนก็ยอมเป็นได้ ยิ่งดีใหญ่

๓. เมื่อทำได้แล้วต้องส่งต่อ ความเป็นละครเกิดขึ้นในวินาทีที่มีการส่งต่อให้ใครสักคน เพราะมันครบองค์ประกอบ ข้อนี้ก็สำคัญยิ่ง เพราะมีฉะนั้นมันจะเป็นการสะสมอยู่ที่ตัวเอง สะสมมากๆจะมีแต่โทษ ดีไม่ดีจะกลายเป็นพวกเดียดรณี เสียสติไป สามารถหลงเพื่อเจอกับทักษะที่เราฝีมือมากๆได้ ข้อนี้จะจริงหรือไม่ไม่ทราบแต่น่าจะเป็นไปได้ ใ้พวกที่โดนครูเข้า โดนองค์ประทับพวกนี้ก็คืออาการนี้แหละ อาการเสียสติ แต่ถ้าไม่จริงก็ดีก็เป็นอุปายที่เจ็บแสบหลมมากที่ให้เกิดกระบวนการส่งต่อ ก็คิดว่าเราทำได้จนเป็นเทพแล้ว ไม่ได้มีโอกาสเล่นละครเสียที เราบ้าแน่ มีแต่ need to express มีสิ่งที่อยากจะบอก แต่บอกไม่ได้ มันอันไว้ไม่ได้นานหรอก มันต้องมีทางออกทางใดทางหนึ่ง เพราะฉะนั้นการส่งต่อนอกจากจะเป็นการทำเพื่อคนอื่นแล้ว ก็เป็นการทำเพื่อตัวเองด้วย เราต้องหาคนส่งต่อให้ได้ ไม่ส่งไม่ได้ เพราะการที่จะรอให้คนดูมาดูจริงๆที่โรงละครได้ก็ไม่ว่าจะเกิดขึ้นได้เมื่อไหร่ การส่งต่อคือการไม่พึงปัจจัยภายนอกที่ชัดเจนที่สุด

๔. วิธีส่งต่อก็เป็นอะไรที่ต้องค้นหาให้ได้เอง เพราะคนที่รับไปแต่ละคนก็ไม่เหมือนกัน แต่ละคนต้องใช้วิธีต่างกัน แล้วพอมีคนส่งต่อให้ มากขึ้นเรื่อยๆ มันก็คือการจำลองโรงละครขึ้นมาโดยปริยาย สิ่งที่ทำได้ยังไม่ยากและสำคัญเท่าการส่งต่อเลย มันเป็นการควบคุมทักษะของเราเองอย่างชัดเจนที่สุด เพราะจะให้เขาจับ กระบวนท่าที่พิสดารพันลึกไปในที่แรกยอมเป็นไปได้อยาก แน่นนอน เราก็ต้องมีการสาธิตให้ดูระหว่างส่งต่อ แต่เมื่อมันทำไม่ได้สักที เราก็ต้องมีกระบวนการอื่นมาใช้ ตรงนี้แหละที่เรียกว่าการควบคุม คืออรจนกว่าคนรับจะพร้อม พอพร้อมก็เจาะลึกละทีนี้ ยิ่งคนรับ รับได้แค่ไหน เราเองก็จะยิ่งหนีเขาไปแค่นั้น สักพักมันอาจจะไล่ทันหรือแซงหน้าในรูปแบบภายนอกได้ แต่เนื้อในแล้วไม่มีทางล้าลึกเท่าเราผู้ส่งต่อเป็นแน่ มันยังเป็นการแตก

หน่ววิชาการไปได้ด้วยตัวเอง วิธีการสอนก็เป็นอะไรที่อกเงยขึ้นมา และมีค่ายิ่ง ซึ่งสามารถนำมา แลกเปลี่ยนกันได้อีก

๕. ทำทหายกับสิ่งที่ยากขึ้นเป็นลำดับ นี่ละคือการค้นคว้า การแสวงหาความรู้ หรือการเป็นผู้ดูที่ดีที่สุดนั่นเอง การศึกษาค้นคว้าหาสิ่งดี ๆ มาทำทหายตัวเองคือหน้าที่ที่ชัดเจนที่สุด ของการเป็นผู้ดู เพราะเจตนาของการดูแล้วเข้าถึงต้องนำไปสู่การปฏิบัติ หรือ พฤติกรรมที่ เปลี่ยนแปลงไป แต่เมื่อดูแล้วไม่ทำทหายก็แสดงว่าเรารู้ทันทักษะเหล่านั้นไปแล้ว ก็ต้องแสวงหา ความรู้ใหม่ที่เรายังไม่รู้ต่อไป สมัยก่อนการจาริกเดินทางไปที่ต่างแดนเจตนา ก็เพื่อการค้นคว้านี้เอง การค้นหาสิ่งทำทหายจึงจำเป็นมาก ถ้าเจอ แน่นนอนการลองของกันก็อาจต้องมีกันบ้างแต่ก็เป็นไป ด้วยความเคารพกัน เพราะฉะนั้นสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปอาจช่วยกระตุ้นให้เราเกิดความทำทหายใน สิ่งที่ได้พบเห็น จะจำเจออยู่อย่างเดิมก็จะเป็นกบในกะลามากเกินไป ยอดฝีมือที่เราได้ไปพบเจอ ใน แดนต่างๆ ก็คือการต่อยอดจากฐานที่มั่นคงแล้วของเรา ให้ยอดสูงขึ้นไปอีกในเวลาที่ เดียวกัน

๖. การปรับเปลี่ยนสิ่งใหม่ให้มาเป็นเนื้อเดียวกับเรา หรือจะเป็นการเริ่มต้นใหม่ใน แขนงที่แตกหน่อออกมาก็ได้ จากกระนาดสูกีตาร์ จากดนตรีสู่วรรณศิลป์ จากการแสดงสู่ ประติมากรรม จากจิตรกรรมสู่ดนตรี จากละครสู่วิดีโประจําวัน สู่ลมหายใจ สู่ความเป็นหนึ่งเดียว ข้อนี้กินความลึกซึ้ง คือมันไม่มีพรมแดนแล้ว มันไม่มีการแยกส่วนอย่างสิ้นเชิง มันสมานโลก ส่วนตัวโลกส่วนรวมเข้าด้วยกัน ไม่แบ่งแยกกระหวางรูปแบบกับเนื้อใน รูปแบบนั้นแหละคือเนื้อใน และเนื้อในก็คือรูปแบบ มันทำแล้วทำเล่าจนเป็นการภาวนาทุกอย่างก้าว ทุกลมหายใจเข้าออก คือ การเข้าถึง คือความสุขที่แท้จริง ที่สามารถสัมผัสหรือสังเกตเห็นได้ในรอยยิ้มที่มุมปาก ของผู้ปฏิบัติ ภาวนา มันคือการกลับสู่สามัญของเราเอง “

4.2.1 (ค) อยู่อย่างต่ำ ทำอย่างสูง

ปรัชญาข้อที่3 อยู่อย่างต่ำ ทำอย่างสูง

คืออะไร สำคัญใจน

อยู่อย่างต่ำคือการมีความสุขให้ได้กับความไม่มี ทำอย่างสูงคือความพยายามทำ สิ่งที่ยาก และสิ่งที่ยากที่สุดที่จะทำได้ก็คือทำให้เกิด “ความไม่มี” ให้ได้ ความไม่มีจึงเป็นการกระทำ หลัก ส่วนความสุขนั้น คือสิ่งที่เราต้องฝึก ฝึกไม่มีจนเป็นอิสระจากทุกอย่างแม้กระทั่งตัวตนของเรา ในที่สุด ไม่มีแม้กระทั่งความไม่มี ซึ่งเป็นความสุขสูงสุด นี่พระท่านพูดไว้อีกแล้วเหมือนกัน What is ใ้อ่เรื่องหลัง เรื่องความหลุดพ้นจากตัวตนอะไรนี้ ก็อย่าเพิ่งไปตกใจกับมันเพราะทำได้ก็ดี ไม่ได้ก็ดี เป้าหมายที่ตั้งไว้ไม่ได้หมายความว่าต้องไปถึงกันเสมอไป อาจจะหมดลมระหว่างทางก็ถือว่า

เยี่ยมยอดแล้ว ซาติน้ำจะได้มาเดินทางต่อ และเราก็ไม่รู้ด้วยซ้ำว่าใครถึงแล้วหรือไม่ คนถึงก็ถึงไป คนไม่ถึงก็พยายามไปให้ถึง เพราะฉะนั้นเราจะไม่พูดกันเรื่องความถึงหรือไม่ถึง เราจะพูดแต่เรื่องการอยู่อย่างต่ำ กับการทำอย่างสูงเท่านั้น

หัวข้อก็ชัดเจนอยู่แล้วว่าให้อยู่อย่างต่ำ คือการมีชีวิตติดดิน มนุษย์เป็นสัตว์ที่เรียกว่า โฮโมอีเร็คตัส ตามภาษาวិทยาศาสตร์ คือเป็นสัตว์ที่ยืดตัวตรง หนีแรงโน้มถ่วง เป็นสัตว์ที่มีวิวัฒนาการมาเป็นล้านๆปี จากสัตว์ต่ำต้อยหลังสู้ฟ้าหน้าสู่ดิน ขยับเขยื้อน เคลื่อนย้าย ไหลเลื้อย จนตื่นอก จึงยกตัวคลานสี่ตีน ขึ้นจากน้ำ แล้วค่อยๆยันตัว ยึดอก ให้เงยขึ้น ให้ ตั้งขึ้นๆ ทีละน้อยๆ ตามกาลเวลา จนสามารถ ตั้งตรงทำฉากกับพื้น ยืนได้อยู่บนสองขา เขย่งหยิบผลไม้ได้ด้วยปลายนิ้วจนสำเร็จ แถมเอาเครื่องมือมาสอยที่อยู่สูงๆเกินวิสัยได้อีกด้วย นี่คือสมุหทัยของมนุษย์ แล้วสามารถตั้งตรงยืนนิ่งอยู่ได้นานเป็นวัน ดังทหารยามเฝ้าประตูวัง มหัศจรรย์เกินสัตว์ร่วมโลกด้วยกัน ไม่มีสัตว์ชนิดใดทำได้เช่นนี้ แต่ที่ว่าอยู่ในกระดอง ลองมาแข่งกับมนุษย์ว่าใครจะนั่งได้นานกว่า รับรองแพ้เราแน่ ที่พอจะสู้ก็มีแต่ลิง ที่วิ่งตามมาติดๆแต่ก็ไม่นั่ง วิ่งวุ่น ส่งเสียงไปตามประสามนุษย์ทำอะไรต่ออะไรได้ตามใจอยาก เช่น ทุ้มๆที่หนาว ภูก็จะสร้าง อีกกูล ไว้เป็นบ้าน กลางหิมะ ทำให้มันอุ่นชะ แทนที่จะหนีหนาวมาหาเรือน หรือ ติดฮีทเตอร์ ทำความอุ่นให้อยู่สบายชะ จนไม่รู้ร้อนรู้หนาวกับมันไป ถ้ามันร้อนจัดก็เปิดแอร์ สบาย นี่มนุษย์เท่านั้นที่ทำได้อย่างนี้ หนีความจริงของธรรมชาติจนเป็นสันดาน การฝืนธรรมชาติจนไม่รู้จักรธรรมชาติ จึงเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ที่ซับซ้อนกว่าสัตว์ใดๆ โดยเฉพาะเรื่องการสืบพันธุ์ ที่ทำเองได้โดยไม่ต้องใช้คู่

การอยู่อย่างต่ำก็คือการฝึกค่อมตัว โนมิกายให้อ่อนนุ่มยอมรับธรรมชาติ ที่อยู่รอบตัวเรา รู้จักร้อน รู้จักหนาว ยอมรับความเปลี่ยนแปลงเรียนรู้สิ่งที่อยู่รอบข้าง ไม่ให้มีศูนย์กลางอยู่ที่ตัวเอง แล้วกลับมาดูตัวเองจากภายนอก รู้ทันสันดานแท้ของเรา แล้วจัดการกับปมที่ซับซ้อนของเราให้ค่อยๆคลี่ออก ให้เห็นได้ง่ายๆ จะได้โยนสิ่งที่ไม่จำเป็นทิ้งได้

ว่าไปแล้วคือการฝึกให้ฝืนธรรมชาติที่รักความสบาย ที่เรามีอยู่เป็นสันดานมานาน ให้ตัวเราไม่ฝืนธรรมชาติรอบข้างให้ได้ในที่สุด คือฝืนสิ่งที่ฝืน เพราะไอ้สิ่งที่ฝืนคือการตามใจ ซึ่ง เป็นไปตามธรรมชาติที่สะสมมาแบบฝืนๆมาจนเป็นธรรมชาติของเราเอง โดยไม่รู้ตัวว่าตัวเองคือ สัตว์ที่ฝืนธรรมชาติ เขียงชาวคริสต์ที่ประณามมนุษย์แต่แรกเลยว่า คนทุกคนคือคนบาป

นี่ก็เป็นอีกข้อที่ชาวมรดกใหม่ถือเป็นเรื่องสำคัญจนยกขึ้นเป็นปรัชญาประจำคณะ อีกประการ ก็เพราะเราฝึกที่จะต้องเป็นนักแสดง และการแสดงนั้นมีธรรมชาติเป็นหลักสำคัญในการฝึก และเน้นที่ธรรมชาติของคน หรือจะเรียกว่าฝึกรู้จัก เข้าใจ ธรรมชาติ ของคน เพียงอย่าง

เดียวก็ได้ แม้จะเกี่ยวข้องกับหมา หมู แมว หรือ สัตว์ ต่ำต้อยอื่นๆ แต่ก็ยังเป็นการนำสัตว์เหล่านี้ให้มาสวมธรรมชาติของคนอยู่ดี

การเข้าใจคนก็คือการเข้าใจธรรมชาติของเขา บุญบาปของเขาที่มีก็หนีไม่พ้นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจให้ได้

ภาคหนึ่งของการฝึกเป็นนักแสดงก็คือการฝึกเป็นคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่มีปัญหา คนที่มีบาป คนที่มีสันดานผิดธรรมชาติ คนโง่ คนเห็นแก่ตัว คนเลว คนทุกข์ ตรม เวทนา โศกาะ บริเทวะ ทั้งหลายให้ได้ในโลกละครที่แสดง เพราะเขาเหล่านี้มีธรรมชาติที่ผิดเป็นธรรมชาติของเขาในโลกจริงที่เขาอาศัยอยู่

การฝึกเป็นคนธรรมดา ก็คือเป้าหมายของนักแสดง แล้วก็ต้องเริ่มต้น ที่การเข้าใจในปัญหา ในบาป ในสันดาน ในความโง่เขลา ในความเห็นแก่ตัว ในความเลว ความทุกข์ตรม ในเวทนา โศกาะ บริเทวะ ทั้งหมดทั้งหมด ว่าคืออะไร เพราะอะไร เพื่ออะไร และทำอย่างไร

การอยู่อย่างต่ำ ในเบื้องต้น เป็นเพียงวิธีหนึ่งของการเข้าใจคนด้วยกัน และเป็นวิธีมองให้เห็นปัญหาของคนอย่าง เป็นกลางที่สุดโดยไม่จำเป็นต้องไปร่วมทุกข์ร่วมสุขไปกับเขาจริงๆ ฝึกให้เห็น และก็ฝึกไม่ให้เป็นในสิ่งที่เห็น เราจะได้นำสิ่งที่เห็นมาเล่าต่อได้อย่างไม่ลำเอียง ขึ้นมัวไป เป็นหรือจมอยู่กับสิ่งที่เห็น แล้วมันจะไปสนุกอะไรกับการเอาปัญหานั้นๆ มาเล่าต่อ มันเท่ากับเป็นการบ้ำที่จะศึกษาและฝึกฝนให้กลายเป็นคนทุกข์ไปเสียเอง สรุปคือการฝึกที่จะสนุกที่จะเรียนรู้ธรรมชาติของมนุษย์ทั้งหลาย สัมผัสปัญหาของเขาด้วยความสนุก

ทำไมต้องอยู่อย่างต่ำทำอย่างสูง ค่อนข้างปรัชญาเกินไป

เรื่องความเป็นคนเป็นหัวใจของการฝึกฝนเลยทีเดียว เพราะส่วนใหญ่เราพบว่าการแสดงไม่มีความเป็นคนที่ให้เห็นกัน และคนดูก็ไม่มีความที่จะมองเห็นความเป็นคนได้ง่ายๆจากละคร จนกระทั่งนอกโรงละครก็มองกันไม่ออก การเข้าถึงจึงเป็นเรื่องเกินกำลัง ความเป็นคนจะมีความหมายขึ้นมาในละครก็ด้วยประสบการณ์ร่วม ถ้าไม่มีประสบการณ์ร่วมก็จะเข้าถึงอะไรไม่ได้ง่ายๆ การมีประสบการณ์ร่วมจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องรู้จักมองคนให้เป็นด้วย มองคนให้เห็นความเป็นคน จะเห็นคนได้ก็ต้องเข้าใจความเป็นคนด้วยกัน ที่นี้พอไม่เข้าใจก็ดูคนไม่ออก ยิ่งนักแสดงไม่มีความเป็นคนที่ดูยิ่งแล้วไปใหญ่ เพราะนักแสดงเองก็ไม่รู้จักความเป็นคนด้วยกัน อาจจะเป็นเพราะเห็นว่าเป็นเรื่องไม่จำเป็นสำหรับละคร แต่แท้จริงแล้ว แคนักแสดงรู้สึกอย่างไร คนดูรู้สึกอย่างไร ก็เป็นเครื่องบอกชัดเจนว่าละครอาศัยความเป็นคนในการเข้าถึงกัน เพราะคนต้องทำแล้วทำเล่าจนทำได้ ซึ่งคือรูปธรรมที่ชัดเจนของการศึกษาที่สุด เราก็น้อมเอากฎข้อนี้มาเป็นการใช้ชีวิตเสียเลยจะ

เป็นไร การฝึกใช้ชีวิตเช่นนี้คือการฝึกแบบไม่ฝึก คือการฝึกนอกชั่วโมงเวลาฝึกฝน มันคือการฝึกทุกเวลานั่นเอง เราจึงใช้ชีวิตเพื่อให้เกิดประสบการณ์ได้ง่ายๆ ระหว่างสิ่งที่มีกับสิ่งที่ไม่มีอย่างไหนจะเป็นประสบการณ์ได้มากกว่ากัน อย่าเพิ่งงง เฉลยเลยก็ได้ ก็สิ่งที่มีอยู่แล้วนั่นไงที่เรามีประสบการณ์อยู่ในขณะนี้ แต่เรายังไม่เคยประสบพบความไม่มีจากสิ่งที่มีอยู่นั้นแน่นอน เพราะมันยังมีอยู่ ถ้ามันแต่หวง มันแต่ก็มันไว้ก็จะไม่ได้มีประสบการณ์ของการไม่มีมันแน่ เราจึงต้องทำให้ชีวิตเราปราศจากมันให้ได้ เราจะได้ลิ้มรสความไม่มี เพราะรสชาติของการมีมันนั้นเรารู้แล้ว มาดูซิว่า ถ้าไม่มีมันจะรู้สึกอย่างไร ที่สวยมากคือคนที่เคยมีมันมากๆ แล้วจู่ๆมาไม่มีมัน ในทันที จะเป็นอย่างไร มันจะเป็นโอกาสทองของการเรียนรู้ที่ดีที่สุดเลย ถ้าเราเปิดใจเรียนรู้จากมัน ถ้าไม่มันแต่หวงหาอาหารกับสิ่งที่หายไป โอกาสที่เราจะเล่นเป็นคนสิ้นเนื้อประดาตัว บ้านไฟไหม้ ฝรั่งไม่มีใครเหลียวแล ก็จะเป็นธรรมชาติและเป็นไปได้ในละคร และก็เป็นที่วาระแห่งการเข้าถึงได้อีกด้วย แต่อาจจะมีคนหวังว่า ลงทุนเยอะไปหรือเปล่า แล้วค่อยว่ากันอีกที กลับมาที่การเข้าถึงอีกที

คนแรกที่จะเข้าถึงก็คือตัวเราเองนั่นแหละ เพราะเรามีประสบการณ์แล้ว เราก็สามารถส่งต่อความรู้สึกนี้ให้แก่คนดูได้ไม่ยากเพราะนักแสดงรู้สึกอย่างไรคนดูรู้สึกอย่างนั้น มีน้ำเล่า เรื่องแบบนี้ทำไมจึงมีในพระไตรปิฎก เป็นชาติกให้ศึกษาด้วยซ้ำไป จาก"มี"สู่"ไม่มี" ได้เปรียบกว่าในแง่โอกาสในการเรียนรู้ แต่ไม่มีใครในโลกนี้ที่"ไม่มี" มีกันทุกคนแหละ เพียงแต่น้อยต่างกัน ยังไงเสียก็มีเหมือนกันทุกคน เพราะฉะนั้น คนที่มีน้อยจะได้เปรียบกับการทำได้ถ้าเทียบกันในเชิงวัตถุ เชิงจำนวน แต่ถ้าเชิงความรู้สึกต่อสิ่งนั้นๆไม่มีใครได้เปรียบเสียเปรียบใคร การอยู่อย่างต่ำโดยปราศจากแบ่งทาน้ำฟุ้งดูตื้นๆพวกที่เคยมีแบ่งยี่ห้อแพงๆก็ได้เปรียบ แต่สำหรับพวกที่มีน้อย ถ้าแบ่งกระป๋องนี้เป็นของแม่ที่ยกให้ก่อนสิ้นลมไปย่อมมีความหมายมากกว่า ในทางจิตใจ มันก็ไม่ได้ได้เปรียบเสียเปรียบอะไรมากนัก

ความชินชากับวัตถุเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ง่ายๆ ความหมายของสิ่งๆนั้นจะค่อยๆหมดคุณค่าไปเมื่อยังมีมันอยู่ใกล้ๆ มีให้เห็นกันอยู่ตลอดเวลา แต่เวลาที่เราห่างเหินจากมันสักระยะ มันจะมีคุณค่าขึ้นมา มันจะหยุดเราให้หวนระลึกถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสิ่งๆนี้ เช่นอัลบั้มรูปเก่าๆ ของเรานานๆ เปิดที่มันได้อารมณ์ดีกว่าเปิดดูอยู่ทุกวันเป็นไหนๆ

ความชินชากับสิ่งที่มีอยู่ เหมือนเด็กเป็อของเล่น บ่อยๆเข้า จึงทำให้ความรู้สึกแข็งกระด้างในอารมณ์ของตัวเอง ก่อตัวขึ้นมา ขาดปฏิกริยากับสิ่งรอบกาย ไม่รู้ร้อนรู้หนาว เป็นคนไม่มีชีวิตชีวาได้ง่ายๆ อาการแบบนี้พวกลูกชนชั้นกลางขึ้นไปมักมีปัญหานี้ หาหูได้ไม่ยาก

นี่ละประเด็น ขอให้ขอบคุณตัวเองที่เกิด ความน้อยเนื้อต่ำใจในความไม่มี ของเรา เราจะได้รู้ว่าจะต้องทำอะไรกับมัน สิ่งที่ต้องทำสิ่งแรกคือกระโจนออกมาจากอารมณ์น้อยเนื้อต่ำใจ นั้นๆ ให้ได้ แค่เริ่มต้นก็ยากแล้ว แต่ต้องทำให้ได้ เพราะถ้ายังทำไม่ได้มันจะเป็นตัวถ่วงเวลา ถ้าต้อง ทำภารกิจไปทั้งๆที่ยังไม่ตัดขาดจากอารมณ์นั้นๆ มันจะเหนื่อยกว่าเดิมเป็นสองเท่า ถ้าทำใจได้เร็ว เท่าไหร่ มันเหมือนมีตัวช่วยเกิดขึ้นทันที

การทำอย่างสูงก็จะเริ่มเห็นเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาทันที แต่ถ้ายังทำใจไม่ได้ ต่อให้ ทำสักแค่ไหน มากขนาดไหน มันก็ยังคงเป็นการทำอย่างต่ำอยู่ดี เชื่อหรือไม่ว่าทำในสิ่งเดียวกัน เหมือนกันแต่ต่างกันที่ใจ ใจหนึ่งทำใจได้ อีกใจหนึ่งทำใจไม่ได้ มันก็จะดูเห็นชัดเลยว่า อย่างนี้ สูง อย่างนี้ต่ำ

เอาละ สมมุติว่าเราทำใจได้แล้ว ตรงนี้ละคือตัวปัญญาอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะหยิบ จับอะไร จับนี้วางโน่น จับตั้ง จับนอน บัก เสียบ ห้อย แขนง ลีลาใดๆก็แล้วแต่ มันจะมีเหตุผล มี ที่มาที่ไป ไปเสียหมด แม้แต่การล้มกระดานตั้งต้นใหม่ก็เป็นไปด้วยปัญญาและที่ล้มกระดานไป แล้วก็ได้ไม่ได้หายไปไหน กระดานที่ล้มไปแล้วก็จะกลับมา กลายเป็นครูคอยเตือนใจให้มีสติมากกว่าเดิม ต่างจากการล้มกระดานด้วยอารมณ์มันจะสะท้านทุกครั้งที่นึกถึง

ต่อจากนั้น ความสนุก ความท้าทายก็จะตามมา ทุกอย่างก้าวก็จะเป็นไปเพื่อสิ่งที่ ทำอยู่ แม้การกวาดพื้นก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างบทธะคร ชี้ เยี่ยว หลับ นอน ก็จะเป็นไป เพื่อสิ่งที่ทำอยู่นั้นๆ สิ่งแวดล้อมรอบตัวก็จะเห็นชัดขึ้น เห็นละเอียดขึ้น จนเราขอบคุณทุกอย่าง รอบๆตัวเราที่ช่วยเราทำสิ่งที่เราทำอยู่ นี่คือการที่เรียกว่าทำอย่างสูง

จะเห็นว่าการอยู่อย่างต่ำยังไงก็ต้องทำอย่างสูง จะไม่ทำอย่างสูงก็ด้วยประเด็น เดียวคือ ไม่ใช่ปัญญา และเป็นดัชนีสำคัญ ข้อเดียว ที่ทำให้การอยู่อย่างต่ำนั้นทำอย่างสูง แต่ถ้าไม่ ใช้ปัญญา มันก็คือการอยู่อย่างต่ำทำอย่างต่ำ และก็มีแต่จะต่ำลงไปเรื่อยๆ การทำใจให้ยอมรับ ความต่ำต้อยให้ได้จึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขไปสู่ปัญญา เพราะเราโง่เง่า เราอยู่กับสิ่งเสพยา เราจึง ไม่ยอมรับความต่ำต้อย เราเลยต้องประนีประนอมกับความต่ำต้อย

ที่ร้ายไปกว่านั้นเรายังปกปิดความต่ำต้อยของเราอีก เพราะเราโง่ เราไม่รู้ว่ายังปิด มันยิ่งอึดอัด เราเลยซบซนซ่อนเงื่อนขึ้นเรื่อยๆจนเป็นบ้าไปหรือไม่ก็กรอกยาพิษเข้าปากตายหนี ปัญหาไป เราเป็นแบบนี้กันเยอะขึ้นๆเรื่อยๆ โลกทุกวันนี้ คนทุกข์ง่าย สุขยากมีให้เห็นกันมากขึ้น เรื่อยๆ แค่มิได้มือถือรุ่นใหม่เหมือนเพื่อนก็กรีดร้องแผดเสียงโหยหวนปางตายกันแล้วก็มี การฆ่า

ตัวตายเพียงแค่นี้ไม่ได้ตั้งใจก็เกิดขึ้นแล้วในบ้านเมืองของเราเนี่ย แทบไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นไปได้ในดินแดนที่ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เพราะเราหลงทางนั่นเอง

แล้วทำไปเพื่ออะไร

การอยู่อย่างต่ำทำอย่างสูงก็เพื่อให้เรามาตั้งหลัก รวบรวมของดีๆหรือสิ่งดีๆที่เคยมีมาในอดีตสมัย ในสมัยที่เราส่วนใหญ่อยู่กันอย่างต่ำกันอย่างมีความสุข แม้จะยังไม่มีปัญญาทำกันอย่างสูงมากนักแต่ก็ไม่ได้ทุกข์ง่าย สุขยาก เหมือนทุกวันนี้ เมื่อรวบรวมมาได้ก็นำมาทดลองใช้ทีละอย่าง ค่อยเป็นค่อยไป มาดูให้มันรู้ไปเลยว่า มันเหมาะสมที่จะคงอยู่ต่อไปหรือ ปล่อยให้วางปล่อยให้มันสลายไปตามกฎแห่งอนิจจัง แล้วไอ้ที่ทำได้ ก็มาดูว่ามีทางต่อยอดพัฒนาต่อเนื่องจากเดิมให้ประณีตเป็นธรรมชาติเข้ากับยุคสมัยได้อย่างไร คือการพิจารณาที่ผู้อื่น ยังประโยชน์แก่คนอื่น นั่นเอง เพื่อให้เราสร้างเอกลักษณ์ของตัวเอง มีวิถีของตัวเองอย่างชัดเจนขึ้น จนรู้จักจริงใจกับตัวเอง และผู้อื่น มากขึ้นเรื่อยๆ นี่คือการพิจารณาที่ตัวเองอย่างไม่ลำเอียง โดยอาศัยปัญญาเป็นตาที่สาม ยิ่งเห็นตัวตนเราชัดมากเท่าไร เราก็จะเห็นปฏิภพของสรรพสิ่งที่มีต่อกันรวมทั้งกับเราด้วย ซึ่งต่างจากการเห็นแก่ตัวที่มองไม่เห็นอะไรเลย นี่ก็คือการยังประโยชน์แก่ตนที่เป็นธรรมชาติที่สุด เพื่อโลกที่มีตัวเองเป็นที่พึ่งเป็นหลัก

เป้าหมายสุดท้ายก็คือเพื่อความทุกข์ที่ยั่งยืน แข็งแรงด้วยปัญญา ไม่ประมาทมีสติตลอดเวลา สนุกกับการมีชีวิต สนุกกับปัญหาที่จะได้เผชิญ จนสามารถเจาะเปลือกหูดพันกันได้ในที่สุด

การอยู่อย่างต่ำทำอย่างสูง จึงมีเป้าหมายสรุปรวมกันง่ายที่ปัจจุฉิมโอวาทของพระพุทธเจ้า ที่ให้พวกเรา “ยังประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนผู้อื่นด้วยความไม่ประมาท” เพื่อความสุขแท้และถาวร

อย่าคิดว่าเป้าหมายสุดท้ายเป็นเรื่องเพ้อฝัน หลงใหลนะ สำหรับมรดกใหม่แล้ว เชื่อว่าทำได้จริงๆ แล้วไม่ใช่เชื่อแต่อย่างเดียว เราทำเลย เราไม่คิดมาก ทำเลย แม้จะหกลมระหว่างทาง อย่างน้อยก็เป็นตัวอย่างสำหรับคนที่ตามมาไม่ว่าโลกเราจะเปลี่ยนโฉมไปอย่างไร มรดกใหม่ก็จะอยู่อย่างต่ำทำอย่างสูงอยู่เยี่ยงนี้ จนวิถีเราคือวิถีเข้าถึงเป้าหมายด้วยตัวของมันเอง มันก็คือการกลับสู่สามัญอย่างมีสติ

แล้วจะทำยังไง

สำหรับวิถีอยู่อย่างต่ำทำอย่างสูง ชื่อก็บอกให้เห็นอยู่ชัดๆแล้ว คือ การลดการมีวัตถุ ให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่ทำได้ เหลือแค่ปัจจัยจำเป็นสำหรับชีวิตยิ่งดีใหญ่ และทำในสิ่งที่มีหรือ

ที่เหลืออยู่ให้ได้ประโยชน์สูงสุด แต่สิ่งที่แต่ละคนต้องทำเองให้ได้หรือจะเรียกว่าเข้าถึงจากการกระทำนี้คือ การทำใจ ซึ่งเป็นเรื่องยากที่สุด วิธีการทำใจจึงเป็นปัญหาของแต่ละคน ที่ต้องทำให้ได้ด้วยตัวเอง แต่ชาวมรดกใหม่ได้เปรียบ เพราะเราอยู่ในบรรยากาศที่แข่งกันทำใจ มองไปทางซ้ายก็เห็นแต่คนอยู่อย่างต่ำ มองไปทางขวาก็เห็นคนทำอย่างสูง มรดกใหม่ทั้งบางทำกันหมดตั้งแต่ผู้อาวุโสยันเด็กแรกเกิด ส่วนใครที่แอบมีสิ่งของแทนการทำอย่างสูงมันก็เห็นกันง่าย ๆ เพราะมันจะทำอย่างต่ำออกมาเอง อยู่ที่เจ้าตัวจะรู้หรือไม่ว่ามันเป็นการกระทำอย่างต่ำ เพราะคนอื่นเขาเห็นหมดเห็นชัดด้วย

อีกอย่างคือการทำตัวเป็นตัวอย่าง โลกเราถ้าไม่มีนักวิจารณ์ก็ไม่เดือดร้อนอะไรมากนักหรอก แต่ถ้าขาดบุคคลที่เป็นตัวอย่างต่างหากที่เป็นปัญหา การศึกษาดูจากตัวอย่างจากคนอื่นในการใช้ชีวิตจึงเป็นเรื่องจำเป็น แต่ปัญหาคือ ไม่มีแบบให้ดูต่างหาก เพราะฉะนั้นการอยู่อย่างต่ำทำอย่างสูงจึงเป็นการทำเพื่อกันและกัน ให้ลอกเลียนกัน การลอกเลียนกันไม่ใช่เรื่องผิด จำอวดก็คือการแสดง คือการจำมา แล้ว นำมาอวดกัน มันก็คือการศึกษาชนิดหนึ่งนั่นแหละ และเป็นปฐมบทแห่งการศึกษาด้วยซ้ำ นี่ก็คือวิธีสำคัญที่ทำให้ในฉบับพลัน

แต่เมื่อปัญหามันอยู่ที่ถ้าไม่มีใครมาเป็นแม่แบบให้ดู แล้วจะทำอะไรดี คำตอบคือก็ทำตัวเป็นแม่แบบเสียเลย ถ้าบ้านนี้เมืองนี้ไม่มีคนเป็นแบบ เราเองนี่แหละก็ทำตัวเป็นแม่แบบซะเลย โชคดีเสียอีก แปลกอีกต่างหาก ไม่ว่าจะไม่มีใครมาทำตามหรือไม่ ทำแบบงูๆปลาๆไปก่อนนี่ละเอาเจตนาเป็นที่ตั้งไว้ ทำไปเลยอย่าอริ อย่ามัวแต่คิดมาก ทำไปก่อน เลิกนอนที่นอนฟูก นอนในเต็นท์ไปก่อน กินข้าวน้อยลง ไม่จับเงิน ลดจำนวนของใช้ หรืออะไรก็ว่าไป ทำไปก่อน

เดี๋ยวก็จะมีคนมาพูดมาคุยให้เห็นทางที่ถูกเอง เดี่ยวเราก็จะหยิบหนังสือเล่มที่เป็นประโยชน์แก่การปฏิบัติขึ้นมาได้เอง เดี่ยวก็ได้พาลพบคนจริงเสียงจริงเอง ไม่นานเกินรอ หรือไม่ก็มีคนมาลอกแบบการใช้ชีวิตเราเองในที่สุด จากการทำเช่นนี้ธรรมะก็จะจัดสรรให้เรา เราก็จะได้เห็นได้ยินเกี่ยวกับคนนั้นที่นั่นทำแบบนี้ คนโน้นที่นั่นทำเหมือนกับเราเลย เราก็จะเกิดการเปรียบเทียบศึกษาเขา แล้วก็ดูตัวเรา ด้วยตัวของมันเอง แม้จะอยู่ไกลกันก็ตาม พวกเขาจะได้ยินรับรู้เรื่องของเราไปโดยปริยาย

แล้วถ้าเกิดว่าวันหนึ่งมีใครมาร่วมขบวนการกับเราในที่สุด ก็ยิ่งดีใหญ่ วินาทีที่มีคนมาลอกแบบวินาทีแห่งการลอกกันก็จะเกิดขึ้น จะได้มีไว้เป็นปฏิกริยาต่อกันและกันให้เห็นกันจะๆ ยิ่งจะมีกำลังใจ มีพลังที่จะทำต่อไปเข้าไปใหญ่ บนเวที การแสดงคือตัวปฏิกริยาที่มีต่อกันและกัน การอยู่อย่างต่ำทำอย่างสูงก็เป็นการฝึกปฏิกริยาของนักแสดงได้เป็นอย่างดี โดยแทบไม่ต้องพึ่ง

เอ็กเซอร์ไซส์ใดๆด้วยซ้ำ แค่ทำด้วยกัน เรียนรู้จากกันและกัน ลอกกัน อดกันไปมา ปฏิกริยาก็คงตามมาให้เห็นได้แน่ๆ แถมจริงใจอีกต่างหาก

ต่อไปคือหาทางเล่าเรื่องนี้ เรื่องประสบการณ์ที่เราอยู่อย่างต่ำทำอย่างสูงให้คนอื่นได้ยินได้ฟัง เริ่มจากคนที่อยากฟัง หรือฟังเข้าใจได้ง่ายๆก่อน ไม่ว่าจะเป็นเด็ก คนชรา คนต่างชาติ หรือพ่อแม่ญาติสนิทเรา แล้วค่อยๆหาญกล้าพูดกับคนอื่นๆในโอกาสต่างๆต่อไป นี่ก็โดยจิตวิทยาแล้วคือการให้เรา รู้จักละอายต่อตัวเองถ้าตัวเองไม่ได้ทำอย่างที่พูด เราจะมายกเมฆสร้างเรื่อง หลอกชาวบ้านเขาไม่ได้แน่ถ้ามีสำนึกของหิริ โอตตะปะ มันคือการฝึกความจริงใจ มันจะยิ่งทำให้เราปฏิบัติภาวนาการอยู่อย่างต่ำทำอย่างสูงได้นานขึ้น ยาวขึ้น หรือทำให้ไม่ยอมมเล็กเอาเลยด้วยซ้ำ มันช่วยให้เกิดความยั่งยืน พอยั่งยืนความลุ่มลึกก็จะตามมา ซึ่งวัดได้ที่เรื่องราวที่เราเล่าให้คนอื่น ฟังนั่นเอง เพราะฉะนั้นข้อนี้สำคัญมากๆ

แต่ที่สำคัญไปกว่านั้นคือการรู้จักเวลาเล่า ไม่ใช่เล่าพร่ำเพรื่อ ตะพึดตะพือไป มันจะหมดคุณค่าของการใช้ชีวิตแบบนี้ไปโดยปริยาย หัวใจสำคัญคือให้มีความต้องการ มีความอยากเล่า ให้มีคน หรือคอยสอดส่องมองหาคนฟังเรื่องอยู่ตลอดเวลา ทุกขณะจิตต้องมีคนที่เราอยากเล่า ให้ฟังเสมอ แม้จะไม่มีโอกาสที่จะเล่าจริงๆเสียทีก็ตาม เราก็จะรออย่างมีสติ ไม่ยัดเยียดให้ใครฟัง เด็ดขาด นี่ก็เป็นอีกข้อที่เป็นวิธีการทำใจ

จะเห็นได้ว่าการอยู่อย่างต่ำทำอย่างสูงด้วยตัวของมันเองคือวิธีการปฏิบัติภาวนา อยู่แล้ว ปัญหาของวิธีทำจึงไปอยู่ที่การทำใจ จะทำใจอย่างไรให้ได้ วิธีทำใจจึงเป็นเรื่องที่ต้องค้นหา ของใครก็ของมัน แต่อันที่จริงแล้วการฝึกการแสดงนั้น มันสำคัญอยู่ที่นามธรรมที่อยู่ในใจที่มองไม่เห็นต่างหาก หลักการฝึกการแสดงต่างๆ ก็สามารถเป็นวิธีที่ดีสำหรับการอยู่อย่างต่ำทำอย่างสูง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการสนทนา เรื่องของปมในอดีต เรื่องของความตรงกันข้าม เรื่องของความเป็นคนในละคร ล้วนแล้วแต่เป็นหลักที่ดีสำหรับการอยู่อย่างต่ำทำอย่างสูงทั้งสิ้น

เพราะนักแสดงละครเวที ที่มีนักแสดง เรื่องราว คนดู เป็นหัวใจ พวกนี้จะไม่ฟัง วัตถุประสงค์ในการเล่นละครอีกแล้วนอกจากฟังตนเอง จะมี แสง สี เสียง หรือไม่ ไม่สำคัญ แคมีเรื่องราวกับตัวเราเองก็เกินพอแล้ว ผลที่หวังคือหวังให้สูงไว้ได้เสมอ เพราะเราจะทำในสิ่งที่สูงกว่าที่เราเป็นอยู่แล้ว เพราะเราอยู่อย่างต่ำ ยิ่งต่ำยิ่งดี จะได้มีที่ให้ทำอย่างสูงได้เรื่อยๆและแน่นอนเราคือนักทำที่เหตุดวงใจ ซึ่งจะเป็นเรื่องที่จะมาพูดให้ฟังต่อไป

จำไว้ให้ดีว่า ทุกการทำอย่างสูง ถ้าทำสำเร็จได้ มีปัจจัยมาจากการอยู่อย่างต่ำ กว่าทั้งสิ้น เพราะฝีมือที่เป็นอยู่ขณะนั้นต่ำ เราจึงฝึกเพื่อสูงขึ้นเสมอ แม้ทักษะที่สูงสักเพียงไร มันก็ยัง

ต่ำกว่าจุดที่เราต้องการอยู่ดี เราจึงต้องฝึกต้องซ้อมให้มันสูงกว่าที่สูงอยู่แล้วนี่เสมอ พูดถึงฝีมือแล้ว ไม่มีคำว่าสูงพอ มีแต่คำว่ายังต่ำกว่าอยู่เสมอ

สรุปคือการไม่สรุป การอยู่อย่างต่ำทำอย่างสูงไม่ต้องการการเข้าใจด้วยการอธิบาย มันจึงเป็นปรัชญาข้อสำคัญของมรดกใหม่ สิ่งที่ต้องการคือการลงมือกระทำ ขึ้นมัวแต่ไปพยายามเข้าใจอะไรเสียเวลา เพราะความเข้าใจจะเป็นปัญหาต่อการเข้าใจด้วยซ้ำ มันเป็นกระบวนการที่ต้องทำต่อเนื่อง และทำด้วยปัญญาด้วยซ้ำไป เมื่อทำด้วยปัญญามันก็คือปัญญา ความเข้าใจไม่จำเป็น มันยิ่งกว่าเข้าใจ เพราะมันขึ้นใจเป็นเนื้อเดียวกับตัวเราไปเลย มันคือทางสายปัญญาที่แท้จริง สนุกและยั่งยืน จะมี อะไรสนุกเท่านี้ไม่มีอีกแล้วขอบอก ท้ายสุดคือ ลงมือทำได้แล้ว วินาทีที่อ่านจบ โยนสิ่งที่มีอยู่ออกไปทีละชิ้นๆ ค่อยเป็นค่อยไปจนเป็นอิสระจากมัน งานที่ยากที่สุดคืองานที่ไม่ได้เริ่มเสียที

แล้วลองหลับตานึกถึงบรรยากาศที่ทุกคนอยู่อย่างต่ำทำอย่างสูงกันหมด ทุกคนทำแล้วทำแล้วจนทำได้ ทุกคนพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเล็ก แค่อ่านอย่างประสาธดคลั่งคลึงเป็นหนึ่งเดียว โลกใบนี้ หรืออย่างน้อย มรดกใหม่ นี่แหละ จะเป็นอย่างไร คาดว่า ความอ่อนแอจะหมดไปแน่ๆ ทุกข์กันยากขึ้น สุขกันง่ายขึ้น เข้าใจกันและกัน รู้ใจกันไปหมด ทั้งองคาพยพ จะมีลอยยิ้มที่มุมปากมากขึ้น เยอะขึ้นและนานขึ้น ความสุขที่แท้จริงที่ยั่งยืนอยู่แค่เอื้อมเท่านั้น ฝั่งชะโนนเลื่อนไกลเข้ามาหาเอง แทบไม่ต้องออกแรงมากที่จะถ่อ ถ่อทีเดียวเรือก็แล่นไปได้ไกล ก็น้ำมันนิ่ง มันว่าง สะระขวากันก็แทบไม่มี...ชนประคัลภ์ จันทรเรือง กล่าวปิดท้าย

4.2.1 (ง) แฉ่วที่ผลทำที่เหตุ

ปรัชญาข้อที่ 4 แฉ่วที่ผล ทำที่เหตุ

การหวังผลเป็นวัฒนธรรมหลักของคนในโลกนี้ ตั้งแต่ไหนแต่ไรมาแล้ว สำหรับพวกเจ้าขุนมูลนาย หรือพวกในวงการธุรกิจ พวกนายทุน การแสวงผลได้ง่ายๆคือโลกในฝันของพวกเขาเลย เพราะฉะนั้นทุกสิ่งทุกอย่างจึงถูกจัดวางระบบ แม้แต่กฎหมายก็เอื้อต่อการแสวงผลได้อย่างชอบธรรม เป็นอย่างนี้มาตั้งแต่โกฏิปีแล้ว ไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่อะไร ผลในที่นี่คือความสุขที่ได้จากวัตถุ ยิ่งถ้าได้ครอบครองวัตถุจำนวนมากๆตั้งแต่กำเนิด ได้แบบไม่ต้องทำอะไรเลย แถมชอบธรรมที่จะได้อีกด้วย คือความสุขสุดยอด คือความฝันสูงสุดของมนุษย์ทั่วไป

มนุษย์จึงพยายามสร้างระบบขึ้นมารองรับ ต้องอ้างว่าเป็นเชื้อสายเทพเท่านั้นถึงจะทำได้ ใ้พวกที่เกิดมาไม่มีวัตถุก็คือพวกไร้สุข คือพวกที่เกิดมาขาดใช้กรรม ก้มหน้าก้มตารับเวร

กรรมไป ถ้าทนไม่ไหว ก็ต้องแย่งชิงวาสนานั้นมาให้ได้ แย่งได้ ก็กลายเป็นเทพกลับชาติมาเกิด แต่ถ้าแย่งไม่ได้ ก็ถูกเทพ สถาปนาแข่ง ให้มีอันเป็นไป

โลกเราเป็นเช่นนี้มาช้านาน มาตั้งแต่ที่เรายังโง่อยู่ ตั้งแต่ที่เราเชื่อว่าเราคือศูนย์กลางของทุกอย่าง บูชาไฟ บูชาผี ไปวันๆ โดยหวังให้ปกป้องวัตถุที่ครอบครองอยู่ให้เป็นของเราต่อไป หรือเพื่อให้สิ่งที่เราบูชาอยู่เมตตามอบวัตถุมาให้เราครอบครองกันเสียบ้าง อดอยากปากแห้งมานานแล้ว เป็นกันถ้วนทั่ว ทุกหัวระแหง ทุกยุคสมัย

จวบจนทุกวันนี้แม้เราได้พบว่าเราไม่ใช่ศูนย์กลางของสรรพสิ่งอีกต่อไปแล้ว เราเป็นแค่ส่วนประกอบของกันและกัน เรามีพระเจ้า มีธรรมชาติและกฎของธรรมชาติมาชี้นำทางเดินของเรา มีวิหยาการที่ค้นพบสิ่งที่มีดมโนในอดีตให้กระจ่างสว่างชัดขึ้นมา จนแทบจะมีชีวิตเยี่ยงเทพแล้ว แต่ถึงอย่างไร เรายังคงหลงอยู่กับการแสวงผล ครอบครองวัตถุเพื่อความสุข อยู่เช่นเดิม ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามความรู้ที่ได้เพิ่มขึ้นมาเลย ความสุขขึ้นอยู่กับผลเท่านั้น จริงหรือ

เมื่อโลกเจริญ เงินตราสิ่งสมมติมีบทบาทมากขึ้น สามารถสำแดง ฤทธิเดชให้คนทั้งโลกเป็นไปตามอำนาจของมัน เงินก็คือวัตถุที่ซับซ้อนขึ้น วัฒนธรรมการทำเพื่อเงินก็เกิดขึ้น เพื่อให้ได้เงินมา จะด้วยการปล้น ขโมย ทำงานแลก ยืม ขอ เดิมพัน ยักยอก ดอกเบี้ย ฆ้องโง้ง หรือ บังคับพ่อแม่เพื่อนพ้องเอามาซื้อๆ ก็ได้ เพราะมันคือความสุขที่เรากระหาย

หลายคนแค่ได้เงินมาก็นอนกอดรัตกระดาศที่สมมุติว่าเป็นเงินตราซื้อหาอะไรก็ได้ จนล้าล้าความสุขตายคากองเงินที่ได้มาก็มี ก็ไม่รู้ว่าสุขหรือทุกข์กันแน่ แต่อีกหลายคน จำนวนมากทีเดียว ก็จะแอบพกพานำเงินตราติดตัวไปเพื่อไปซื้อความสุขที่ต้องการ ความสุขก็จะมีขนาดหรือคุณค่าต่างกันไปตามจำนวนเงินที่มี แต่ก็ไม่แน่ว่าจะซื้อความสุขได้เสมอไป

นี่คือการแสวงที่เหตู เน้นที่ผล ที่แค่เกริ่นก็คงเห็นกันได้ชัดแล้ว นี่คือโลกของวัตถุที่แท้จริงที่สุด แม้แต่ตนเองก็กลายเป็นวัตถุไปได้ไม่ยาก “ก็กูจ้งมึงนะ ไม่ได้ขอ ไหววานให้ทำสักหน่อย มึงก็ทำงานไป ถ้าจะล่วงเวลากูก็จ่ายเพิ่ม ก็ทำไปสิ มีปัญหาทำไม” ยิ่งใ้คนจ้งมีคนรับจ้งมากเท่าไร ใ้คนจ้งก็จะมีความสุขมากขึ้นเท่านั้น”

คนก็กลายเป็นวัตถุที่ซับซ้อนกว่าเดิมขึ้นไปอีกไปโดยปริยาย แล้วใ้ลูกจ้งก็ก้มหน้าก้มตา ยอมรับชะตากรรม ของเขาไป แล้วก็แอบไปสวดภาวนาสั่งศักดิ์สิทธิ์ ขอหวย ขอลาภ ขอให้ใ้โอกาสมีวัตถุกับเขาบ้าง จะได้มีความสุขที่แท้จริงเสียที นี่ก็เป็นอาการของคนทุกวันนี้ ไม่แน่ว่าจะเรียกว่าดวงตามืดบอด หรือ โง่กันแน่

ชนประคัลภ์เล่าต่อว่า “มรดกใหม่ก็เคยจ้างคน เคยสัญญาว่าถ้าทำงานอยู่ก็จะพบกับความสุขได้ ด้วยเงินที่จะเพิ่มให้ เมื่อผู้อาวุโสพูด คนก็เชื่อ เพราะน่าเชื่อถือ ผู้อาวุโสเองก็เคยเชื่อว่าเงินบันดาลความสุขได้จริงๆ แม้ว่าจะเคยได้ยินมาแล้วว่า คนเราควรจะมีผลทำที่เหตุ แต่ก็เหมือนเป็นแค่เสียงนกกาที่ประกอบตัวตนที่เป็นศูนย์กลางของสิ่งแวดล้อมของเขาเท่านั้น ไม่รู้ตัวจริงๆ การถูกหวยถูกรางวัลก็ยังคงหวังอยู่ลึกๆ ตลอดเวลาที่ทำละครมา แล้วก็โกรธแค้นที่สิ่งของที่เข่าจ้างไว้ด้วยเงินเดือนไม่เป็นไปตามที่เขาจ้าง”

“เอาละมาถึงประเด็นที่ว่าเรื่อง การ แผลวที่ผล แต่ให้ทำที่เหตุ คืออะไรก็คงจะพอเห็นภาพแล้วว่า คือ ‘การทำสิ่งที่ก่อให้เกิดความสุขให้ได้ โดยไม่มีวัตถุประสงค์เป็นผลให้เสียเลย’ ซึ่งว่าไปแล้วเป็นเรื่องไม่มีเหตุผล ไร้สาระสิ้นดี เป็นไปไม่ได้ เมื่อมีเหตุมันก็ต้องมีผล แล้วจะไม่เสียผลเป็นไปได้อย่างไร”

“คำตอบก็คือ ผล..นะ เสียเลยแน่ แต่ไม่เสียผลที่เป็นวัตถุประสงค์ หรือตามเจตน์คือแผลวที่ผลที่เป็นวัตถุประสงค์นั้นเอง ถ้าวัตถุประสงค์หมายถึงเงินตรา ก็ให้แผลวในการรับมันจนถึงไม่รับมันได้ยิ่งดีใหญ่ แม้แต่คนด้วยกันก็ตาม ถ้าคนๆ นั้นมีค่าเป็นแค่วัตถุประสงค์ขอให้หลีกหนีไปให้ห่างๆ เลย สำหรับคนนี้พิเศษไม่ว่าเขาจะเป็นเหตุหรือเป็นผลก็ช่าง รักษากระยะไว้ดีที่สุด”

“แต่สำหรับผลที่เป็นนามธรรม หรือความสุขที่ได้จากมันนั้น ก็ไม่ให้ติดยึดอยู่กับมันอีกต่างหาก ให้พาความสุขที่ได้รับนั้นไปเป็นเหตุที่ปราณีตยิ่งขึ้นต่อไป ผลที่เสียแล้วทำให้เกิดตัวตนก็เช่นกัน เพราะมันคือการทำให้เรากลายเป็นวัตถุประสงค์ไปโดยไม่รู้ตัว ไม่ว่าจะเป็ลลาภ ยศ ตำแหน่ง บรรดาศักดิ์ ความเป็นดารา ชูบเปอร์สตาร์ หรือแม้แต่ ยาจก ขอทาน กรรมกร ชาวนา ก็ตาม ถ้าเสียผล เป็นโนสิ่งเหล่านี้แล้วทำให้กลายเป็นวัตถุประสงค์ไป ก็ขอให้ แผลวหรือไม่รับมันเป็นดีที่สุด”

“ ว้าว...นี่เราเพี้ยน กลายเป็นลัทธิประหลาดไปแล้วหรือ? คำตอบก็คือ ยังไม่รู้ตัวอีกหรือ เราเป็นมาตั้งแต่ พริ้มใจกันทำพริ้มใจกันเลิกแล้ว ทะลิ่ง ทั่ง เป๊ะ...ซากถุย ป่าด..ติ..โธ !! สรุปร่ง่ายๆคือสำหรับมรดกใหม่แล้วกลับล่ายากเสียแล้ว เรื่องกลับล่ายไม่ต้องพูดถึง มีแต่เรื่องไปต่อข้างหน้าเท่านั้น”

“ ถ้าจะว่าตามหลักพุทธศาสนา ที่เราส่วนใหญ่หรือจะเรียกว่าเกือบทั้งหมดของคณะละครของเราก็ว่าได้ที่นับถือ ที่กรอกไว้ในเอกสารประจำตัวว่านับถือกันแทบทุกคน ย่อมต้องเข้าใจว่าศาสนานี้เน้นหนักที่หลัก อนัตตา หรือความไม่มีตัวตน ไม่มีอะไรเป็นแก่นสารทั้งสิ้น ถ้าว่า

ตามเหตุผลแล้วนี่ก็คือสิ่งที่เรากรอกเป็นลายลักษณ์อักษรว่า เรายับถือ แปลว่า เราต่างนับถือความไม่มีตัวตน ไม่มีแก่นสาร กันถ้วนทั่วทุกคน “

“ เมื่อเป็นเช่นนี้ การเห็นเงินตราไม่เป็นเงิน ก็ยอมไม่ใช่สิ่งที่ยากเกินกำลัง ยอมเป็นไปได้ง่ายกว่าคนที่นับถือพระเจ้าด้วยซ้ำไป ถ้าไม่แน่จริงก็อย่ากรอกว่านับถือศาสนาพุทธ เพราะฉะนั้นเมื่อหลวมตัวกรอกไปแล้ว ก็ไม่มีสิทธิที่จะอ้างการไม่เน้นที่เหตุ เพราะสมัคใจตั้งแต่แรกแล้ว ประกาศกร้าวให้โลกรู้ไปแล้วด้วยซ้ำว่าไปแล้วไม่มีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจอะไรด้วย เพราะต้องถือว่ารู้อยู่แล้ว แต่เอาละเพื่อคนอื่นที่ได้พาลพบกับเรื่องนี้ จะได้เข้าใจ เมื่อจะมาร่วมชะตากรรม ก็จะมาว่ากันว่ามันคืออะไร เพราะอะไร เพื่ออะไร อย่างไร ตามกระบวนการ การทำความเข้าใจของเราอย่างที่เป็นมา”

“ วัตถุประสงค์เป้าหมายหลักของการแผ่วที่ผล พุดกว้างๆคือ “การจริงใจในสิ่งที่ทำโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน” น่าจะเป็นประโยคที่พูดแล้วเห็นภาพได้ชัดเจนที่สุด ฟังดูเป็นเรื่องง่ายๆ เชื่อว่าทุกคนก็พูดได้ เราต่างเคยได้ยินได้ฟัง คงจะเคยได้รับการสั่งสอนเรื่องนี้มาแล้วทั้งนั้น เด็กๆเล็กๆยังรู้กันดีเลย แต่ปัญหามันดันไม่เป็นเช่นนั้น เหมือนคนต่อแผล ที่ได้แต่พูดพล่อยๆไป เพราะแท้จริงแล้วเราก็ก้าวหน้าหวังสิ่งตอบแทนกันทั้งนั้น”

“ แม้แต่พวกที่มีวัตถุประสงค์อื่นๆ ก็หวังสิ่งตอบแทนไม่น้อยไปกว่าพวกที่มีน้อยเลย สิ่งตอบแทนที่หวังกันนั้นก็สรุปลงที่ตัววัตถุ

เมื่อเป็นเช่นนี้ การทำที่เหตุก็เป็นเรื่องเพื่อเจ้าไร้สาระหรือเป็นเพียงแค่หลักการ ไม่มีตัวปฏิบัติจริง แถมไม่รู้ด้วยซ้ำว่าต้องทำอะไรก่อนหลัง

ความจริงที่เห็นอยู่ขณะนี้ก็คือ การแผ่วที่ผล ทำที่เหตุ เป็นเรื่องทำยาก ต้องทำถึงสองอย่างในเวลาเดียวกัน คือ ทั้ง แผ่ว และ ทั้ง ทำ จะแผ่วอย่างไร จะทำอย่างไร ก็เป็นอีกปัญหาเพราะไม่รู้ ก็รอบข้างเขาไม่แผ่วกัน

สาเหตุที่ทำให้คนไม่แผ่วที่ผล ไม่ทำที่เหตุ กันอีกแล้วก็น่าจะมาจาก ผลประโยชน์ที่ได้จากความเห็นแก่ตัวของคน ตรงนี้ขอให้คุณดูดีๆ ดูให้ชัดๆ ทีละคำ อีกครั้ง คือ “ผลประโยชน์ที่ได้จาก-ความเห็นแก่ตัวของคน” ที่จริงแล้วแน่นอนอันไหนที่ต้องการผลประโยชน์นั้น เป็นคนเห็นแก่ตัวอย่างไม่ต้องสงสัย แต่ที่ต้องการให้เห็นตรงนี้ซึ่งเลวร้ายไปกว่านั้นอีก คือ คนเห็นแก่ตัวทั่วไปจะเป็นคนที่ทำอะไรเพื่อตัวเอง หากมีโอกาสที่เปิดเพื่อตัวตนของเขา เขาจะไม่ปฏิเสธ หรือโอกาสที่ยังคิดจะมีน้อยลง คนเห็นแก่ตัวถ้าเป็นคนหน้าด้าน ก็แทบจะรีบกระโจนเข้าหาโอกาสด้วยซ้ำ

เขาจะได้การละ ความจริงข้อนี้อาจจะหลุดไปเข้าทางคนเห็นแก่ตัวที่เป็นพอมด เจ้าเล่ห์เหี้ยมเถาทัน มันเป็นจอมวายร้าย ที่เห็นแก่ตัวมากๆ จนแลเนียนเหมือนไม่เห็นแก่ตัวเลย มันฉลาดเป็นกรด มันจึงมาเหนือเมฆ เพราะเป็นที่รู้ว่าการตะโกนขายของนั้นมันเหน้อยยากสักเพียงไร กว่าจะมีคนเดินมาซื้อของ เดินมาสิบคน มาดูซะแปด แล้วเดินหนี ซื้อแค่คนเดียว เพราะอีกคนเงินไม่พอ มันยากเสียนี้กระไร แต่ถ้าหากทำให้ไอ้สิบคนนี้ได้โอกาสเพิ่มช่องทางเพื่อความเห็นแก่ตัวของมัน เช่นมีของแถม หรืออะไรเทือกนี้ จากที่เดินหนี ก็จะเพิ่มคนซื้อขึ้นมา

“ ถ้ายิ่งคนเห็นแก่ตัวมากขึ้นเท่าไร

การรณณรงค์เรื่องการแผ้วถางที่ผลทำให้เหตุจึงต้องทำกันอย่างแข็งกร้าว ทำก่อนจัดการเรื่องความเห็นแก่ตัวด้วยซ้ำ ต้องบังคับกันให้มันรู้แล้วรู้รอดไป มันหนักหนาสาหัสกันจนยิ่งกว่าสายไปสำหรับการกลับตัวกลับใจได้เองแล้ว มันเปลี่ยนความคิดที่ให้เห็นแก่คนอื่นเป็นการเห็นแก่ตัวได้อย่างง่ายดายบุญซื้อกันได้แล้วสมัยนี้ แม้แต่บาปบุญคุณโทษก็กลายเป็นเรื่องของวัตถุไป มันช้าไม่ได้แล้ว!! “

มรดกใหม่อีกแล้วที่เต็มใจตอบรับการรณณรงค์เรื่องการแผ้วถางที่เหตุ แต่เราไปมากกว่านั้น เราจับมาเป็น ปรชญาประจำสำนัก อีกข้อหนึ่งที่สำคัญมากๆ สำหรับการใช้ชีวิตของเราเลย ลูกเด็กเล็กแดงท่องกันขึ้นใจ แทบจะสวดกันทุกครั้งหลังกินข้าวเสร็จ ความจริงเราก็เริ่มมาได้ไม่นาน ไม่ถึงปีด้วยซ้ำข้อที่ว่านี้ พฤติกรรมที่ชัดเจนคือการไม่รับเงินเดือน แต่ถ้าถามว่าคิดกับเรื่องนี้มานานแค่ไหน ก็ต้องบอกว่ามันนานทีเดียว จ้องหาจังหวะทำอยู่เป็นปีแล้ว แต่เพราะเกรงว่าจะตกใจ จึงต้องค่อยเป็นค่อยไป ประหนึ่งการเลิกทาสที่พระเจ้าอยู่หัว ร.๕ ทรงทำที่ไม่มีการเสียเลือดเสียเนื้อกันเลย แต่ของมรดกใหม่มองจนกว่าจะเสียเลือดเสียเนื้อกันไปเองก่อน จึงค่อยประกาศใช้ เพราะฉะนั้นไม่ใช่เรื่องใหม่ เป็นเรื่องมรดกตกทอดมาทางความคิด เพราะมันคิดมาทางนี้ เห็นโลกเป็นแบบนี้ไปแล้ว ไม่นำมาปฏิบัติก็บ้าแล้ว แล้วเราจะทำไปเพื่ออะไร

๑. เพื่อให้รู้เท่าทันโลกสมมติ ที่ผู้คนทั้งหลายต่างพึงวัตถุ ไม่พึงพาตัวเองเป็นหลัก ให้เกิดปัญญาในการมองโลกสมมติที่ซ้อนกันอยู่ให้เห็นกันชัดๆ และสามารถ แยกแยะออก

๒. เพื่อหยิบประเด็น ปัญหา ความขัดแย้ง ความระยำตำบอน จากโลกสมมติใบนี้มาสร้างงานของตัวเอง เพื่อให้งานละครของเรามีประเด็นเพื่อความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และให้ตัวเรามีวิถีทวนกระแสที่ชัดเจนขึ้น เพราะยิ่งทวนยิ่งต้องรู้จักกระแสมากกว่าเดิม

๓. เพื่อให้รู้สึกกับประเด็นที่หยิบยกมาอย่างจริงจัง ไม่ใช่ให้ทำแค่เท่แบบโลกฝั่งชะโนนที่เขาทำกัน ฝั่งโนนไม่จำเป็นต้องรู้สึกหรือจริงใจกับสิ่งที่ต้องการจะบอก แต่ฝั่งนี้เราจะจริงใจกับความรู้สึก เพราะเรารู้สึกจริงๆ กับสิ่งที่จะบอก ผ่านงานของเรา

๔. เพื่อให้เห็นธรรม ความจริงแท้ ให้ได้จริงๆ ให้ลึกซึ้ง ละเอียดปราณีตขึ้น ไม่ใช่เป็นเพียงแค่ว่าพลวง เพื่อการเข้าถึงของเราเองต่อไปด้วย

๕. เพื่อเข้าถึงธรรมที่เห็นนั้นให้ได้ ให้ลุ่มลึกด้วยปัญญาพิสุทธิ คือเพื่อการยังประโยชน์ส่วนตนให้สูงที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยไม่พึ่งวัตถุใดๆ มีตัวเองเป็นที่พึ่งเป็นหลัก

๖. เพื่อประกาศ ความบริสุทธิ์ที่เข้าถึงเพื่อตั้งคนที่หลงอยู่ในกระแสให้ตาสว่าง เห็นธรรมกันไป คือยังประโยชน์แก่ผู้อื่นอย่างสูงสุดเท่าที่จะทำได้

ดีไม่ดีอาจจะต้องทอ้งหกข้อนี้ประกอบการปฏิบัติของเราไปด้วยจะได้ไม่หลงประเด็น โดยเฉพาะพวกหัวหลักหัวตอ ต้องแม่นยำกันทุกคน พร้อมทั้งจะสอนสั่งเป็นตัวอย่างแก่เด็กในความดูแลได้ตลอดเวลา

“ จะเห็นได้ว่าการแผ้วที่ผลทำที่เหตุ นั้น เป็นโลกในอุดมคติเลยที่เดียวที่ทุกคนทุกคนศรัทธา ทุกชาติ ทุกหมู่ ทุกเหล่าล้วนต้องรณรงค์ กันให้เกิดขึ้นให้ได้ หรือบางที่อาจจะไม่มีทำไปบ้างแล้วก็ได้ แต่ให้ตายเถอะ มันสำเร็จยาก เหมือนการรณรงค์เรื่องลดกระแสภาวะโลกร้อน ที่ต้องพร้อมใจกันทำจริงๆ ที่จริงมันทำไม่ยากเลยแม้แต่นิดเดียว แค่ไม่เสวยผล แล้วก็พร้อมใจกันทำถ้วนทั่ว ก็เท่านั้น แต่สำหรับโลกที่ไม่เป็นหนึ่งเดียวเช่นที่เป็นอยู่นี้ เป็นไปได้ยากเหลือกำลังจริงๆ ต้องยอมรับ ก็เหลือแต่ พวกคนละครอีกแล้วที่พอจะเป็นไปได้ จะฝากความหวังไว้ที่ทหารหาญก็ใช่ที่ เพราะพวกนี้ก็รอเสวยยศตำแหน่งกันทุกคน พระสงฆ์องค์เจ้าก็น้อยรูปเหลือเกินที่ไม่ปราถนาลาภสักการะการพัดยศ ขนาดอเล็กซานเดอร์มหาราชก็ทำเพื่อผลที่เป็นตำนานของเขาเอง “ แม้พวกกระเป็ดพลีชีพเจตนาลึกๆ ก็คือการเสวยผลอยู่ดี แม้ผลนั้นจะเป็นเรื่องเหลวไหล หรือไม่ก็ตาม ถ้าคนเชื่อว่าผลที่ได้รับคือได้สัมผัสพระเจ้าทำไมจะไม่เกิดปฏิกิริยาตอบสนองกับคนที่เชื่อในพระเจ้าอย่างหัวปักหัวปำ

วิธีอะไรก็แล้วแต่ที่ทำให้คนละครมีสติอยู่กับสิ่งที่ตัวเองทำ ไม่ประมาทหลงไปกับการหวังผลดลบันดาล ก็ล้วนแล้วแต่เป็นวิธีของการแผ้วที่ผล ทำที่เหตุทั้งสิ้น

ปัญหาคือ ทำอย่างไรเราจะมีสติ ไม่ประมาท ได้ตลอดเวลา

๑. การอยู่อย่างต่ำ ทำอย่างสูง ก็คือวิธีสำคัญที่จะทำให้เรามีสติ ให้หมั่นลดทิฐิมานะของตนลงให้ได้ ความเห็นแก่ตัวก็จะน้อยลงๆ

๒. การทำแล้วทำเล่าจนทำได้ ก็ช่วยให้เป็นการแผ้วที่ผล ทำที่เหตุที่ชัดเจนมากๆ

๓. การพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเล็กก็เป็นการสร้างบรรยากาศของการมีสติเพื่อคนอื่นอยู่ตลอดเวลา

๔. พึ่งตัวเองให้ได้ ไม่หวังผลดลบันดาลใดๆทั้งสิ้น แม้ในยามคับขันก็พึ่งที่ตนเองเป็นหลัก แก้วกฤติให้ได้เอง ถ้ามี ค่อยๆลดการใช้วัตถุลงทีละอย่างสองอย่าง พร้อมกับกล้าปฏิเสธผลประโยชน์ที่มีใครมายื่นให้ เพราะผลอยู่ที่ตัวเราแล้ว หรือถ้าปฏิเสธไม่ได้ก็หาทางนำผลประโยชน์นั้นๆไปใช้เพื่อคนอื่นต่อไป ทำใจได้หรือไม่ได้ไม่ใช่ปัญหา เพราะตัดใจไปแล้ว ที่นี้ก็ขมใจ การข่มใจนี้แหละ คือการหักใช้ปัญญา ไม่อยู่ด้วยความประมาทอย่างแน่นอน

๕. ไม่หยุดอยู่กับที่ มองให้เห็นว่าผลที่ได้จากการกระทำเป็นเหตุสำหรับสิ่งต่อไป เสมอ มองผลให้เป็นเหตุของภารกิจต่อไป เปลี่ยนกิจกรรมให้เป็นการกระทำ ด้วยการสร้างผลที่จะได้ข้างหน้าให้เป็นภารกิจที่จะไปให้ถึง เมื่อถึงแล้วให้เห็นผลนั้นเป็นเหตุต่อไป เป็นภารกิจใหม่ ที่มีผลที่ยากขึ้น ปรารถนาดีขึ้น มองทุกอย่างเป็นกระบวนการ ไม่มีอะไรต้องเสวย หรือไม่มีอะไรที่เสวยได้เลย โดยเฉพาะความสำเร็จของละครเรื่องนี้ คือปัจจัยสำหรับเรื่องต่อไปอย่างไร ไม่หลงพัวพันกับความสำเร็จ หรือพบกับความล้มเหลว เพราะแต่ละก้าวอย่างที่ทำได้ก็มีผลให้เสวยได้ทุกก้าว ถ้าก้าวแต่ก้าวไปหยุดเสวยผลไป มันก็ไม่ทันกินเพื่อนแน่ ยังไงเสียถ้ามีสติอยู่กับตัวมันก็คือการทำที่เหตุทุกก้าวเป็นเหตุเป็นผลของกันและกันจนถึงที่หมาย ข้อนี้อาจต้องมีการถก ช่วยกันพิจารณาปรึกษา อุปมาจารย์ อย่างสม่ำเสมอ

๖. ศึกษาค้นคว้า แสวงหาความรู้จากทุกอย่าง เริ่มจากแสวงหาจากสิ่งที่เราทำ อยู่แล้ว ที่ถนัดอยู่ แล้วค่อยๆลามออกไป แต่สามารถโยงถึงกันได้ จนทุกความรู้เป็นประโยชน์กับสิ่งที่เราทำไปหมด ข้อนี้รวมไปถึงการปลีกวิเวก เพื่อเจริญปัญญา ด้วยตัวเอง ข้อนี้ยากหน่อย เพราะถ้าผลจะหลงตีความกับความรู้อื่นที่ค้นพบได้ หรืออาจจะติดยึดกับ วิถีโดดเดี่ยวได้เช่นกัน แต่ก็สนับสนุนให้ทำเสมอ แต่ให้จำกัดเวลาไม่ให้หมกมุ่นกับมันนานเกินไป เช่นทุกสองอาทิตย์ต้องกลับเข้าสังคมคนละคร กลับมาอยู่ให้นานเป็นเดือนก่อน ไม่ควรต่ำกว่านี้ แล้วค่อยออกไปใหม่ ปีละหนหรือสองหนเป็นอย่างมาก แต่ครั้งต้องไม่เกินจำนวนที่กำหนดไว้เด็ดขาด ถ้าเกิน ต้องกำหนดโทษทัณฑ์ให้สาสม อาจถึงขั้นปราศิกออกนอกสำนักไปเลยก็ได้ ยกเว้นกรณีที่ถูกเงินจริงๆ ที่เข้าใจได้

หกข้อที่ว่าเป็นคอบคลุมหมดหรือไม่ ไม่แน่ใจ เพราะเราเองก็เพิ่งเริ่มวิถี ต่อไปอาจมีมากขึ้นได้ถ้ามันเป็นประโยชน์และเหมาะสม ที่ว่างมานี้ก็เป็นเพียงการคาดเดาว่าจะเป็นผลดีต่อการกระทำ ยังไม่ได้ทำจริง หรือพูดง่าย ๆ ผู้เอาดูโลก็ยังไม่ถึงตรงนั้นด้วยซ้ำ ความไม่ประมาทไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ยิ่งยิ่งร้อน ยิ่งหนาว ยิ่งแอบดู คลิบต้องห้าม อยู่ ก็อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ ต้องลงมาทำเองจนเห็นทะลุ ความจริง แล้วทุกอย่างก็ต้องเห็นให้ได้ด้วยตัวเองทั้งนั้น เพราะฉะนั้นของใครของมัน สูตรการเข้าถึงซึ่งการแผ่วที่ผลแล้วทำที่เหตุ ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยของคนคนนั้นมากกว่า ที่เหลือก็

คือ ก็ต้องมาแข่งกันแล้วว่าใครจะเจออวิธีที่เด็ดขาดกว่ากันก่อนใคร ด้วยการลงมือลุยมันเสียตั้งแต่ วินาทีนี้เลย

4.2.1 (จ) ไม่มีเรื่องที่เราเล่าไม่ได้มีแต่นักแสดงที่เราเล่าไม่เป็น ไม่มีเรื่องที่เราเล่าไม่ได้ มีแต่นักแสดงที่เราเล่าไม่เป็น (๒๔ มี.ค. ๕๑)

ก่อนอื่นต้องเคลียร์ให้ชัดก่อนว่า นักแสดงกับการเล่าเรื่อง เกี่ยวอะไรกัน ก็ต้องขอ ย้อนไปที่องค์ประกอบของละครอีกครั้ง คือ นักแสดง เรื่องราว คนดู ที่เมื่อรวมกันเป็นหนึ่งเดียวก็ เป็นละคร นักแสดงก็คือคนแสดงเรื่องราวให้แก่คนดู จะด้วยกายกรรม หรือวจีกรรม หรือมนกรรม กิติ หรือ พร้อมกันสามอย่างเลยก็ได้ อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ เพราะฉะนั้นการเล่าเรื่องถ้าเป็นไป ด้วยอย่างใดอย่างหนึ่งในกรรมสามอย่างนี้ ก็ถือว่าเป็นหน้าที่ของนักแสดง

ซึ่งก็เป็นไปไม่ได้ที่นักแสดงจะไม่ใช่สามกรรมนี้หรือกรรมใดกรรมหนึ่งในการเล่า เพราะฉะนั้นดูให้ดีก็จะเห็นว่า นักเล่าเรื่องกับนักแสดงทำหน้าที่เหมือนกัน แต่ไม่ใช่คนๆเดียวกัน แปลกไปจากกันตรงที่นักเล่าเรื่องที่ไม่ใช่ นักการละครไม่ต้องเล่าเรื่องที่เราเล่าไม่ได้ ก็ได้ แต่นักแสดงซึ่งเป็นคนละคร ไม่เล่าไม่ได้ และต้องเล่าเป็นด้วย สรุปลงในโลกของคนละคร ไม่มีเรื่องที่เราเล่าไม่ได้ มีแต่นักแสดงที่เราเล่าเรื่องไม่เป็น พอเห็นภาพกันหรือยัง

นักแสดงต้องเล่าเรื่องได้ทุกเรื่อง นี่ชัดเจนมากกว่าเราฝึกเล่าเรื่องทุกอย่าง ด้วย กาย วาจา ใจ ถ้าจะมีสิ่งอื่นมาร่วมด้วยก็เป็นไปได้ แต่ในฐานะส่วนประกอบ เพื่อเสริมการกระทำทั้งสาม ไม่ว่าจะ เป็นฉากแสงสีเสียงหรือเทคโนโลยีใหม่อะไรก็ตาม ถ้าสิ่งต่างๆเหล่านี้ปราศจาก การกระทำ ของ กาย วาจา ใจ ของนักแสดงแล้วถือว่าไม่ใช่ละคร เป็นการเล่าเรื่องที่ไม่ใช่ละคร เป็นมหรสพขัง ได้เลย

..ถ้าเป็นอันเข้าใจกันแล้ว ก็ขอกลับมาที่การฝึก การกระทำทั้งสาม ซึ่งอาจจะ สงสัยว่าเป็นไปได้หรือ แค่การกระทำทั้งสามจะเล่าเรื่องได้ทั้งหมดจริงหรือ คำตอบก็คือ ศาสดาแต่ ละองค์ไม่เห็นต้องใช้อะไรนอกจากการกระทำทั้งสามเท่านั้น ในการประกาศความจริงแท้ หรือพระเจ้า ของตนเอง แล้วคนก็พากันเชื่อถือเห็นจริงเห็นจังกังเป็นล้านๆคนในแต่ละศาสนา เพียงแค่ ฟัง เห็น สัมผัส จากการกระทำทั้งสามนี้เท่านั้น

เอาแล้ว..ที่นี้ก็มาดูสิว่าจะไรคือการเล่าเรื่องไม่เป็น...ก็มีอยู่สองทวาร อย่างแรกคือ ไม่มีหัวโหมงบินพหรือยังขาดทักษะในการเล่า นี่ก็ง่ายๆตรงไปตรงมา และก็สามแยกย่อยไปได้ หลายสาเหตุที่ทำให้ขาดทักษะ ไม่ว่าจะเรื่องรูปแบบหรือเนื้อใน ซึ่งก็จะยังไม่ขอพูดถึงและก็ไม่

จำเป็นต้องพูดถึงสาเหตุที่ไม่มีชั่วโมงบินด้วย ขอข้ามไปก่อน แต่ถ้าเป็นทวารนี้ก็ไม่ยาก ก็เพิ่มชั่วโมงบินไป เล่าบ่อยๆ ก็คือการทำแล้วทำเล่านั่นเอง ผิดบ้างถูกบ้าง โดยไม่ต้องมีใครชี้แนะก็ได้ สักพักมันก็จะเป็นอย่างเดียวที่มีรูปแบบ แล้วก็มีเนื้อใน มันทำได้เองเลย รับประทาน แต่ทำได้เมื่อไหร่ไม่รู้อยู่ที่ตัวใครตัวมัน

แต่ถ้าหากว่าเป็นทวารที่สองคือ ไม่กล้าเล่า หรือไม่รู้ว่าเป็นเรื่องราวที่ต้องเล่า โธ่ อันนี้ต้องยอมรับว่าหนักข้ออยู่ แก่ไม่ง่ายเลยทีเดียว และวิธีแก้ในรายละเอียดแล้ว ก็ไม่มีวิธีตายตัว เป็นของใครของมันอีกต่างหาก ถ้าเป็นหมอที่ต้องรักษา ก็ต้องถอนใจหลายครั้งเลยเขี้ยวละก่อนลงมือรักษาด้วยซ้ำ

ทวารที่สองของการเล่าเรื่องไม่เป็นจริงต้องมาพูดกันให้เข้าใจ เพราะมีเรื่องต้องพูดเยอะหน่อย อาจจะคาบเกี่ยวกับทวารแรกด้วย ซับซ้อนทีเดียว จะเห็นได้ว่า ในทวารที่สอง ก็แยกออกเป็นสองประเด็นอีกแล้ว อย่างแรกคือไม่กล้าเล่า อย่างนี้ถือว่าค่อยยังชั่ว เพราะรู้ด้วยตัวเองแล้วว่าอะไรเป็นอะไร เพียงแต่ใจไม่ถึง กลัวเสียเวลาเวลาเล่าออกไป แล้วเรื่องราวที่จะทำให้เกิดความหวาดกลัวได้ขนาดไม่กล้าเล่านี้ ก็ต้องเป็นเรื่องเล่ายากของตัวเอง เรื่องผิดพลาดหนักที่ทำได้เวลานี้ถึงเรื่องนี้ที่โรมันสะท้านไปทั้งตัว นี่เป็นเรื่องที่ไม่กล้าเล่าอย่างแรก

อย่างที่สองคือไม่รู้ด้วยตัวเองระยำ ระบบทางการปกปิดความผิดพลาดของตัวเอง สร้างมาให้ทำงานได้ดีมาก จนไม่รู้ด้วยซ้ำว่าตัวเองปกปิดอะไร หรือไม่ก็เลวเสียจนไม่รู้ว่าเป็นความเลว แบบนี้นัก ขอบอกว่าอาการอย่างนี้เข้าขั้นต้องส่งห้องไอซียูแล้ว หมอต้องรักษาด้วยการชูดั้วแล้วชี้ให้เห็นว่าอย่างนั้นที่เขาเรียกว่าระยำ ถ้าคนไข้เห็นแล้วยอมรับโอกาสรอดก็มีสูง ก็โล่งอกกันไป

ที่นี้ก่อนไปต่อ ต้องบอกว่าในอย่างที่สองยังแยกออกไปอีกว่า ไม่รู้ว่าเป็นความผิดพลาดเพราะไร อันนี้ภาษาชาวบ้านคือเข้าขั้นตรูตแล้ว ต้องระดมหมอมาทั้งโรงพยาบาลช่วยกัน มาปรึกษากันว่าสมควรจะฉีดยาให้ตายไปเลยจะได้ไม่ต้องทรมานดีไหม ใจความนี้อาการหนักสุด พระพุทธเจ้ายังบอกให้วางอุเบกขาสำหรับพวกที่อยู่ในโคลนตมเลย แต่ถึงอย่างไรก็เชื่อว่าจะไม่รอดไปเสียทุกคน คนที่โง่แล้วรอดออกมาได้ก็มีอยู่ จึงยังไม่หมดหวังเสียทีเดียวแต่น้อยรายนักที่จะรอด

จะเห็นได้ว่าเรื่องที่เล่าไม่ได้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของตัวเอง เรื่องของคนอื่นนะเหวอ.. ง่ายจะตาย เหมือนการนิทาน แกมมีตาแหลมคมเสียด้วยที่จะคอยจับผิดคนอื่น แต่พอให้มอง

ตัวเองกลับมาไม่เห็นปัญหาของตัวเอง เรื่องที่เล่าไม่ได้เหล่านี้ถ้าไม่ได้รับการฝึกฝนมันก็จะไม่มีโอกาสออกมาเป็นเรื่องราวให้คนอื่นเข้าถึงได้เลย

กลับมาที่คนโง่ที่ไม่รู้ว่าตัวเองมีเรื่องเล่ายากอีกครั้ง คนพวกนี้ถ้าเป็นชนิดที่มีปัญหาที่สมอง รับรองได้ไม่เลวร้ายหรือก ให้อภัยได้ เพราะมีอาการไม่ครบสามสิบสอง แต่ที่ครบสามสิบสองเดินเหินไปไหนมาไหนได้ พูดคุยเจรจาได้ อยู่ในสังคมได้ นี่ต่างหาก ที่รับไม่ได้ ขอบอกว่าไม่มีใครในโลกนี้ที่ไม่มีเรื่องเล่ายากหรือก จะมีแต่ว่าจะกล้าหรือไม่กล้า มีปัญหาเล่าหรือไม่เท่านั้น

สำหรับไอ้คนพวกนี้ที่ไม่รู้ว่าตัวเองมีเรื่องเล่ายากอะไร ก็ต้องขอบอกว่าเล่ายากที่สุดแล้ว เล่ายากจนมองตัวเองไม่ออก คนประเภทนี้คือคนที่อยู่กับตัวเองมากๆ อึดตาสูง เก็บตัวมองอะไรแคบๆ หรือไม่ก็พวก อวดดี ชอบขำ ชอบล้าแดง อวดศักดิ์ คนพวกนี้ ดีไม่ดีขนาดฆ่าคนตายแล้วยังหาว่าเป็นความชอบธรรมเสียด้วยซ้ำ และไอ้พวกนี้แหละ ที่มักจะทำให้กฎกติกาในสังคมยอมรับตัวมันได้ มันจะมีวิธีของมันอย่างเหลือเชื่อจริงๆ แล้วพลอยทำให้คนที่โง่เป็นทุนเดิมอยู่แล้วเห็นดีเห็นงามตามไปด้วย ไอ้พวกหลังนี้มีจำนวนไม่น้อยทีเดียว แทบจะเป็นพลเมืองหลักของกระแสโลกภายนอกด้วยซ้ำ

วินาทีที่ถูกคิดมองเห็นความโง่ของตัวเองได้นั้น มันก็สว่างโล่ง กระจ่างชัด เกิดอุดมการณ์ขึ้นมาทันที และเป็นแรงผลักดันสำคัญของการผันตัวทวนกระแสอย่างสนุกสนานอยู่ทุกวันนี้

เมื่อมองเห็นความผิดพลาด เลวร้ายของตัว สิ่งก็ตามมาคือกล้าเล่าหรือเปล่า หลายคนถอยหลังตรงจุดนี้ เพราะมันเป็นจุดที่สามารถฝากไว้ก่อนก็ได้ เดี่ยวค่อยมาเล่าทีหลังก็ได้ คือมันสบายใจแล้วไง เพราะเห็นแล้ว แต่เรามักจะลืมนึกถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา แค่อาทิตย์สองอาทิตย์หรือไม่กี่วันหรือก พอเจอบรรยากาศใหม่ๆ สังคมใหม่ ไอ้ความระยำที่เห็นอยู่แล้ว ที่กะว่าจะเล่ามันนั้น ความรู้สึกที่มีต่อมันก็เปลี่ยนไปด้วย มันไม่รู้สึกเท่าตอนที่ค้นพบ ความรู้สึกเมื่อแรกค้นพบ กับความรู้สึกที่ค้นพบไปแล้วมันต่างกันมาก ต่างกันขนาดที่เราสามารถเก็บมันใส่ลิ้นชักแล้วลืมนั้นได้ในเวลาอันสั้นด้วยซ้ำ พร้อมกับกลับไปใช้ชีวิตในกระแส โง่กว่าเดิมเข้าไปอีก

วินาทีที่เกิดความกลัวๆ กล้าๆ นั้นแหละเป็นวินาทีทองที่ต้องรีบเล่า โดยอาศัยรูปแบบมาห่อมันไว้ก่อนถ้าฝึกมาดี เล่าด้วยรูปแบบที่จะช่วยให้เรารู้สึกกับมันตลอดเวลาที่เปลี่ยนแปลง แล้วรูปแบบไปเอามาจากไหนล่ะ ก็จากทักษะที่เราฝึกทำแล้วทำเล่ามานั่นไง ถ้ายัง

เล่าไม่เก่งจริง ก็ยังพอมีรูปแบบที่จะทำให้ตื่นตาตื่นใจได้ทุกครั้งที่ทำงานกับมัน เพราะฉะนั้นไ้การ
ทำแล้วทำเล่าจนทำได้ ก็ขี้น้ำข้าวเข้ามาช่วยชีวิตไว้ได้

โชคดีมากที่มรดกใหม่ตอนนั้นค่อนข้างมีรูปแบบที่เนียนที่เดียวกับการเล่าเรื่อง
วินาทีที่ตระหนักในความโง่งของตัวเอง ก็โชคดีที่มีรูปแบบไว้รอรับอยู่แล้ว เราจึงไม่เสียเวลาที่จะเล่า
มัน ทันที เรียกว่าเป็นปฏิกิริยาตอบรับทันควัน ส่วนใหญ่ก็อยู่ในละครของเรานั้นแหละ เราจึงไม่
ถอยหลัง มีแต่จะเดินไปข้างหน้า เพราะเรารู้ว่าจะเล่าไปเพื่ออะไร

ข้อนี้ชัดมาก ก็เพื่อคนดูคนฟังของเรานั้นเอง การถอยหลังกลับอาจจะเพราะ
ไม่มีคนฟังที่แท้จริงก็ได้ เพราะเรามีคนฟัง เพราะเราอยากเล่าใจจะขาด เพราะเราค้นพบสิ่งที่สำคัญ
สำหรับคนฟังของเรา เพราะเราต้องการให้คนฟังของเราเข้าถึง เพราะเรามีวิธีเล่าที่สามารถเล่าได้
เราจึงสามารถเล่าเรื่องยากๆ ให้ฟังได้ง่ายๆ และที่สำคัญเรารู้ว่าเราจะเล่าเรื่องที่เล่าไม่ได้ เล่ายาก
มากๆ เรื่องนี้ให้ คนคนนี้ฟัง เพื่ออะไร เรามี theme และเราก็ชัดเจนกับสิ่งที่เราจะบอกนี้มากๆ เพราะ
มันเป็นเรื่องจริงของเราที่เขาไม่ควรรู้ แต่ถ้าเขาารู้เขาต้องเปลี่ยนใจปรับตัวใหม่พัฒนาไปในทางที่ดี
ขึ้นแน่ๆ ง่ายๆ ไม่มากเรื่องมาราว เพื่อคนฟังของเรานี้เอง เรื่องเล่าที่เล่าไม่ได้ต้องมีคนฟัง
เพราะฉะนั้นคนฟังจึงเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับเรื่องที่เล่าไม่ได้ให้เล่าได้ คนฟังในนี้มีแค่คนเดียวก็
เกินพอ ที่นั่งอยู่ท่ามกลางคนดูเป็นร้อยเป็นพัน เพราะถ้ามีมากกว่านั้นเรื่องที่เล่ายากหรือเล่าไม่ได้
จะไม่จริงใจ ตื่นเงินขึ้นมาทันที คนฟังคนเดียวคนนี้มีคุณสมบัติอย่างไร คนฟังคนนี้ จึงเป็นคนที่ไม่
ควรฟังเรื่องเล่าเรื่องนี้ที่เรากำลังจะเล่าอยู่ในขณะนี้ที่สุด

ชนประคัลภกกล่าวว่า “ ถ้ามองให้ดีจะเห็นว่าเรื่องเล่ายากทำให้เกิดความเป็นละคร
เพราะมันทำให้ครบองค์ประกอบเสียตั้งแต่ก่อนลงมือเล่าเรื่องแล้ว เราผู้เล่ามีคนที่ชัดเจนที่จะ
เล่าให้ฟังแถมเล่ายากมากๆ เสียด้วย นี้..ครบองค์ประกอบแล้ว และชัดว่าจะเล่าไปเพื่ออะไร แรกๆ
กว่าที่เราจะสรรหาเรื่องเล่าไม่ได้มาเล่าให้ได้ก็แทบจะอึกเลือดแล้ว ที่นี้ต้นตอมาแมชท์กับคนฟัง
เรื่องนี้ก็ กว่าจะสรรหาคนฟังได้นี้ก็ต้องพิจารณาอย่างสุดฤทธิ์ สุดเดช จนพบว่าเรื่องนี้จริงใจที่สุด
ที่จะเล่า เพราะเขาแท้ๆคนเดียวเท่านั้นในโลกนี้ที่ทำให้เรื่องของเราเล่ายาก”

“ ความเป็นละครไม่ได้เกิดขึ้นง่ายๆเลย แถมถ้าเจอคนฟังแล้ว ก็ไม่รู้ว่าจะลากเขา
มาดูละครได้อย่างไร แต่จะมาหรือไม่เราไม่รู้ แต่ถูกรอบที่เล่น ให้มีเขาอยู่ในโรงละครด้วยก็แล้วกัน
สมมุติเอาก็ได้ แต่ต้องเชื่อจริงๆนะ เรื่องความเชื่อสำหรับนักแสดงไม่ต้องพูดถึงมาก เราใช้มันเป็น
ดาบแรกของการสวมบทบาทด้วยซ้ำไป แต่ถ้าไม่ใช่นักแสดงจึงอาจเป็นปัญหา”

“ นักเล่าเรื่องอื่นๆ ที่ไม่ใช่นักแสดง จึงไม่ค่อยเล่าเรื่องที่เล่าไม่ได้ของเขาเองไป เพราะเขาไม่มีมนต์สมมุติ สำหรับนักแสดงที่เก่งมากๆ ไม่ต้องใช้มนต์สมมุติก็ได้ เรามีวิธีฝากคนที่มาดูไปบอกต่อให้คนที่ฟังเรื่องนี้ไม่ได้ ให้รับรู้ให้ได้ก็แล้วกัน เห็นหรือยังว่า ไม่ว่าจะฝากสักกี่ทอด สำหรับนักแสดงแล้ว คนดูคนนั้นสำคัญไฉน ”

“ เพราะฉะนั้นการเล่าไปเพื่ออะไรจึงมีความหมายที่สุด และเชื่อว่าเมื่อเล่าได้แล้ว จะแล้วกันไปนะ นักการละครก็ต้องหาคนฟังคนต่อไปให้ได้ อาจจะเป็นเรื่องเดิมนี้ก็ได้ หรือไม่ก็เรื่องใหม่ไปเลย ถ้าเป็นคนฟังคนเดิมคนนี้ก็หาเรื่องที่เล่าไม่ได้เรื่องใหม่ไปเล่าให้เขาฟังอีก ”

“ จะเห็นได้ว่า คนฟังสมควรฟังเรื่องอะไรก็เป็นหน้าที่ของนักการละครเหมือนกัน เพราะฉะนั้นการสอดส่องพิจารณาค้นฟังเพื่อเรื่องระยาก็เป็นสิ่งที่ต้องทำตลอดเวลา การศึกษาว่า เขาควรฟังเรื่องไหนจึงชัดเจนว่าเป็นหน้าที่ของนักการละคร เป็นสิ่งที่ต้องทำทุกลมหายใจเข้าออก ”

“ นักการละครคือนักศึกษาตลอดเวลา ศึกษาเรื่องราวของคนยังไม่พอ ต้องศึกษาตัวตนของคนที่มีเรื่องราวอีกต่างหาก เพราะถ้าไม่ศึกษาเขา เราจะรู้ได้อย่างไรว่าเรื่องอะไรควรเล่าให้เขาฟัง และเรื่องที่เล่าไม่ได้ ย่อมหนีไม่พ้นเรื่องที่เขาฟังได้ยากที่สุด การศึกษาที่ตัวตนของคนฟัง จึงเป็นเรื่องหลีกเลี่ยงไม่ได้ จะเลี่ยงได้ก็ด้วยเหตุเพราะเราปัญญาอ่อน โง่ ตัวโตเป็นควายแต่สมองเด็ก หรือก็ไม่กล้าเล่า เมื่อไม่กล้า ก็ไม่จำเป็นต้องศึกษาหาโอกาส หรือวิธีเล่าให้เขาฟัง เมื่อไม่ศึกษา เราก็ไม่รู้จักคนที่ควรรู้จัก ทั้งๆที่นักแสดงมีหน้าที่ต้องศึกษามนุษย์ด้วยกันตลอดเวลา มนุษย์ทุกชนิดด้วยซ้ำไป ”

“ เมื่อไม่รู้จักมนุษย์ ไม่ศึกษาความเป็นคน เหตุผลของการทำละครก็ไม่ใช่เพื่อให้คนเข้าถึง เหตุผลจึงเป็นเรื่องเพื่อตัวเอง และคนที่ชอบทำอะไรเพื่อตัวเองก็คือคนที่มึนปัญหา มีโลกส่วนตัว หมกมุ่น เพราะเราไม่ศึกษาคนอื่น และเราก็ไม่อยากให้ใครมาศึกษาตัวเรา เราก็เลยเก็บตัว หมกมุ่นอยู่ในโลกของเราเอง แล้วเราก็โง่งงๆ ไม่เป็นตัวของตัวเองมากขึ้นๆ เราจึงสร้างตัวตนจากสิ่งที่เห็นที่พบที่เข้าใจได้เท่านั้น และสิ่งเหล่านี้ที่พบเห็นก็เห็นได้แค่เปลือก เพราะเราไม่มีปัญญาสัมผัสไปที่กระพี้หรือแก่นของสิ่งที่พบเห็นหรอก เราก็เลยกลายเป็นคนที่เปลือกหนาขึ้นๆ จนกลายเป็นคนโง่ ที่จะมองไม่เห็นเรื่องที่เล่าไม่ได้ เมื่อไม่เห็นก็ไม่เล่า เพราะเล่าไม่เป็น นี่วนกลับมาที่ต้นตอของการเล่าไม่เป็น ”

“ ใ้เรื่องเล่าที่เล่าไม่ได้ ถ้าสามารถเล่ามันได้ มันคืออะไร คือมันจะรู้ว่าเล่าไปเพื่ออะไร อันดับแรกคือการฝึกมีเนื้อในในการเล่าเรื่องของเรา เนื้อในคือ แก่นของสารที่เราจะบอก มหัศจรรย์มากที่เรื่องความผิดพลาดของเราช่วยให้เรามี เนื้อใน ในการเล่าได้ มันชัดเจนเลยว่าเราจะ

เล่าเรื่องนี้ไปเพื่ออะไร ให้อ่านอะไรนี่ละ ถ้าตอบได้ว่ามันคืออะไร มันก็คือแก่นสารที่จริงใจที่สุดที่เราจะเล่าให้คนฟังนั่นเอง”

“ การมีเนื้อใน ในเรื่องราวที่เราเล่า คือทางสายการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น คือทางสายนักบุญ เราเองผู้เล่าจะกลายเป็นนักบุญไปในวินาทีที่มีแก่นสารในเรื่องราวของเรา เพราะเนื้อในของเรานั้นเป็นเนื้อในที่จริงใจที่สุด เพื่อคนฟังจริงๆ เพราะเราหวังว่าเมื่อเขาเข้าถึงเนื้อในของเรา เขาจะเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนไปในทางพัฒนาตัวตนของเขาด้วยซ้ำ ถ้าไม่ใช่กับบุญ ก็ได้บุญได้กุศลมหาศาลยิ่งกว่าการทำบุญด้วยวัตถุหลายเท่านี้”

“นอกไปจากที่จะให้คนฟังของเราเข้าถึงแก่นสารของเราเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีได้นั้น ตัวเราในฐานะผู้เล่า ก็ควรจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปก่อนคนฟังเสียด้วยซ้ำ

แต่จะเป็นไปได้ไหมที่จะยังไม่เข้าถึง แต่อยู่ในระหว่างการเข้าถึง คือกำลังฝึกอยู่อย่างขะมักเขม้น แล้วจะไปเล่าให้คนฟัง คำตอบก็บอกว่าเป็นไปได้ และแนะนำให้ทำด้วย เพราะมันจะช่วยให้เราเข้าถึงได้เร็วขึ้นด้วย แต่ผลที่ต้องการอาจจะเป็นไปไม่ได้ตามคาด คนฟังอาจจะไม่สามารถเข้าถึงก็เป็นไปได้สูง และส่วนใหญ่ถ้าคนฟังยังไม่พร้อมที่จะฟัง คือยังไม่มีความเข้าใจเท่าคนเล่า โอกาสเข้าถึง..ไม่มีทางเลย”

“แต่เป็นไปไม่ได้ ถ้าคนฟัง พร้อมกว่าคนเล่าเสียอีก คนฟังยอมเข้าถึงได้เพียงแค่ฉากแรกที่เล่าเลยเสียด้วยซ้ำ และคนฟังนั้นก็กลายเป็นคนคอยเฝ้า เป็นพี่เลี้ยง รอวันที่คนเล่าจะเข้าถึงอีกต่างหาก”

“แต่จะเป็นไปไม่ได้เลยที่ผู้เล่าจะไม่ฝึกเข้าถึงในสิ่งตัวเองเล่า ฝึกเข้าถึงในแก่นสารของตัวเอง แล้วค่อยนำไปเล่า เพราะจะพาคนฟังไปไหนก็ไม่รู้ ตัวคนเล่าเองก็ไม่ว่าจะไปไหน แม้จะมีบทละครที่มีตัวอักษรลิขิตไว้เป็นแผนที่ให้เดินทาง แต่นี่มันการเข้าถึง แผนที่ที่วุ่นนี้เป็นการเดินทางภายใน เป็นนามธรรม มันต้องรู้สึก มันเดินไปด้วยความรู้สึกร่วม ถ้าไม่รู้สึกอะไรเลย แล้วดันทิ้งเอาไปเล่า เป็นไปไม่ได้เด็ดขาด คนตามก็ไม่รู้ว่าต้องรู้สึกอะไร ต่อให้พูดถึงสิ่งๆนั้นอยู่ปาวๆ เหมือนคนตาบอดนำทางไม่มีผิด คนตามก็ไม่รู้ว่าจะไปทางไหนเลย สะเปะสะปะ ไร้ทิศทาง มึนงงไปหมด “

“แต่ถ้ามีความรู้สึกในสารที่จะบอกสักหน่อย คนตามก็พอจะจับทิศทางได้เอง ความรู้สึกนี้สำคัญทีเดียว เป็นนามธรรม นักแสดงรู้สึกอย่างไร คนดูรู้สึกอย่างนั้น แล้วก็อย่างที่บอกไว้ย่อหน้าที่แล้วว่า คนตามที่มีความพร้อมก็จับความรู้สึกได้และสามารถคลำทางเดินนำไปถึงที่

หมายได้ก่อนคนนำด้วยซ้ำ และนี่ก็เป็นการยืนยันเรื่องการมาแล้วทำแล้วจนทำได้ ได้ชัดเจนว่ามีประโยชน์ตั้งแต่ยังทำแล้วทำแล้วอยู่เลย ไม่ต้องรอจนถึง จนทำได้ ด้วยซ้ำไป”

การฝึกเล่าเรื่องที่เล่าไม่ได้ เพื่อให้เล่าให้ได้ คือการยังประโยชน์ทั้งสองทางอีกแล้ว ทั้งตัวเราเอง และผู้อื่น ที่นี่ก็มาถึงวิธีฝึก ซึ่งเป็นช่วงปิดท้ายเช่นเคย ก็จะขอเตือนสติให้รู้ว่าการฝึกที่แท้จริงนั้นคือฝึกที่ใจ ธรรมชาติของการฝึกจึงเป็นไปเพื่อให้อิทธิพลกรรมของเราทำได้ คือรู้ว่าทำอะไร กล้าที่จะทำอะไร กระบวนการฝึกที่จู้จี้และกล้า จึงเป็นเรื่องที่จะมาพูดกัน ส่วนกระบวนการเล่าอย่างไรวินั้น เราฝึกมาตั้งแต่พร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิกแล้ว มาถึงตรงนี้เราน่าจะมีรูปแบบแพรวพราวแล้วด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้นข้อแรกของการฝึกฝนคือ

๑. รวมทุกข้อของปรัชญาของมรดกใหม่ ทั้งที่พูดถึงไปแล้วและที่ยังไม่ได้พูดถึงทุกอย่างที่ทำก็เพื่อให้มีกระบวนการหรือวิธีเล่าเรื่องนี้ได้อย่างมหัศจรรย์พิ้นลึก ทุกข้อเป็นองค์รวมของกันและกัน เป็นปัจจัยให้เกิดรูปแบบที่เราถนัดด้วยตัวเอง ไว้รอรับใช้การฝึกสารภาพบาปของเรา

๒. ค่อยๆเล่าเรื่องที่เล่ายากน้อยๆก่อน แล้วค่อยเล่าที่เล่ายากมากขึ้นๆ

๓. ดึงสิ่งรอบตัวที่แวดล้อมเราให้มากระทบกับเรื่องของเราให้ได้ เห็นแม้กระทั่งใบไม้ไหวก็รู้สึกวาบไปถึงเรื่องที่ทำไว้ และการที่จะทำอย่างนี้ได้ก็ต้องเล่นละครบ่อยๆ เล่นเรื่องที่เขียนไว้ดีๆ เสนอตัวรับบทนั้นบทนี้ตลอดเวลา ไม่กังขาในบทใดๆ อ่านเรื่องดีๆเป็นนิจ ดูหนังดีๆเป็นนิสย ฟังเพลงดีๆบ่อยๆ ศึกษาประวัติศาสตร์ป็นที่โลกยอมรับ กระทบกับเรื่องเล่ายากของคนอื่น ทำให้เป็นกิจวัตรเลย นี่คือนิสัยที่ต้องทำนอกเหนือจากการมาแล้วทำแล้วจนทำได้อีกต่างหาก

๔. ฝึกพูดในสิ่งที่คิด ฝึกเปรียบเทียบความต้องการแท้ของเราให้คนอื่นได้ยิน พร้อมกับหัดเขียน journal นั่นคือบันทึกที่让别人อื่นอ่านได้ อาจจะเริ่มที่ ไดอารี่ก่อนก็ได้ เขียนเองอ่านเองไปก่อน แล้วค่อยให้คนอื่นอ่าน ข้อนี้สำคัญและเห็นผลชะงัด ถ้าไม่เริ่มทำก็จะมีเชื้อ เขียนทุกวัน วันละหลายๆ เวลาถ้าเป็นไปได้ ให้มีสมุดบันทึกติดตัวอยู่ตลอดเวลา เห็นอะไรเป็นเขียน หรือเขียนเสียก่อนเห็นก็ยอมได้ แล้วดูซิว่าเป็นใจเหมือนกันไหม แล้วสังเกตว่าสิ่งที่เราเขียนมีผลต่อสิ่งที่เราพูดด้วยหรือไม่ ถ้าไม่มีก็แสดงว่ายังไม่ใช้ได้ เพราะถ้าใช้ได้ สิ่งที่เราพูดก็มีผลกับสิ่งที่เขียนและมีผลกับสิ่งที่คิด สิ่งที่เราแสดงอีกเหมือนกัน

๕. เลือกทักษะที่ตัวเองถนัดที่สุด เอาเป็นทุนไว้ก่อนแล้วสร้างงานด้วยทักษะที่เราชำนาญนี้ ให้เป็นเนื้อเดียวกัน ในที่นี้หมายถึง ต้องมีทักษะที่ถนัดที่สุดไว้เล่าเรื่องเล่ายาก เล่าความผิดบาป ที่สามารถจดมาใช้ได้ทุกเวลา สร้างภารกิจในการเล่าเรื่องผ่านทักษะที่เลือก เมื่อทำได้แล้วก็ฝึกเล่าเรื่องด้วยทักษะอื่นๆที่ยังไม่ชำนาญต่อไป

๖. นำเรื่องที่เล่าได้แล้ว มาหาเหลี่ยมเล่าใหม่ให้มันยากขึ้นไปจากเดิม จนกว่าจะยุติ คือทำให้มันลงตัวทั้งรูปแบบและเนื้อใน คือการศึกษางานของเราเองจากสายตาที่ต่างไป จากมุมมองแปลกๆ แม้ว่าเรื่องนี้จะเล่าแล้วได้ผลดีอย่างไรก็ตาม ก็นำมาเล่าอีกในมุมมองใหม่ ในมิติใหม่ๆ อาศัยรูปแบบใหม่ๆ ดูความเป็นไปได้ว่าทำให้มันละเอียดขึ้น ประณีตขึ้นได้อย่างไร จนทำให้มันเป็น อมตะ ไปในที่สุด หรือพูดง่าย ๆ เลยทำให้มันกลายเป็นเรื่องวรรณกรรมคลาสสิกไปเลย

ยังมีเรื่องอื่นๆ ที่นอกเหนือจากเรื่องเล่าของตัวเอง ที่ต้องเล่าให้ได้ นั่นก็คือเรื่องราวที่อุดมไปด้วยปัญญาที่เหนือกว่าปัญญาที่เรามีอยู่ การหันกลับไปหาความเร็วหรือความโง่ของตัวเอง ก็คือการพัฒนาปัญญาตัวเองให้สูงขึ้นอยู่แล้ว เพราะวินาทีที่เรารู้ว่าเราโง่ วินาทีนั้นเราฉลาดขึ้นทันที ยิ่งเราพบกับความโง่ เราก็ยิ่งเจอกับปัญญา แล้วเราก็พร้อมจะเล่าเรื่องที่ต้องอาศัยปัญญาที่สูงขึ้นได้เรื่อยๆ เล่าเรื่องที่เป็นสัจธรรม ความจริงแท้ ที่เราค้นพบได้ด้วยตัวเอง จนหลุดพ้นด้วยปัญญากันไป ทุกคนแสดงและคนดู ในที่สุด ด้วยละคร”

4.2.1 (๑) เป็นอย่างที่กิน เป็นอย่างที่อ่าน เป็นอย่างที่สอน

ปรัชญาข้อที่ 6 เป็นอย่างที่กิน เป็นอย่างที่อ่าน และเป็นอย่างที่สอน

เรื่องนี้ถ้ามีให้พูดขนานกันไปสามเรื่องในเวลาเดียวกัน ก็จะทำให้มันไปตามนั้น มีช่วงไหนที่เน้นเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็จะเน้นเฉพาะ ช่วงไหนที่จับคู่ระหว่างอันนั้นกับอันนี้ได้ก็จะทำ หรืออันไหนพูดเป็นองค์รวมทั้งหมดได้ก็จะเป็นอย่างนั้น

เป็นอย่างที่กิน

เป็นอย่างที่กินก็เห็นชัดๆ ว่า กินอะไรเข้าไปก็เป็นเช่นนั้น เพราะร่างกายเราเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เซลล์ในร่างกายล้มหายตายจากไปทุกๆ ขณะจิต ในขณะที่อ่านอยู่นี้ก็ให้รู้ว่าเรามีเซลล์ของร่างกายเรากำลังจะตายอยู่ ที่หมดอายุไปแล้วก็มี และที่กำลังเกิดขึ้นใหม่ก็มีอยู่ตลอดเวลาในร่างกายยาวประมาณหนึ่งวาทของเรานี้

แล้วเราสร้างเซลล์ใหม่มาทดแทนจากไหน ก็จากอาหารที่เรากินนี่ไง เราก็เลยจำเป็น อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ต้องสร้างเลือดเนื้อเชื้อไขของเราทุกวัน วันละสามเวลา หรือก็เวลา ก็แล้วแต่ แต่ต้องกิน ไม่กินไม่ได้ ถ้าไม่กินเลย เซลล์ก็จะหมดอายุไป ไม่มีการเกิดใหม่มาทดแทนเลย ในที่สุดเราก็ตายทั้งตัว เพราะฉะนั้น อาหารที่เรากิน น้ำที่เราดื่ม อากาศที่เราหายใจ คือสิ่งที่ก่อสร้างขึ้นมาเป็นตัวเรา ถ้ากินปลาหู เซลล์ที่เกิดขึ้นใหม่ในตัวเราก็จะมาจากปลาหู ถ้ามีชะอมชุบไข่ด้วย ก็หนีไม่พ้นที่จะต้องมากลายเป็นเซลล์ใหม่ในร่างกายเราอยู่ดี

วิธีการที่มันกรายสภาพไปเป็นเซลล์ได้อย่างไรนั้น อย่าถาม ไม่รู้ ละเอียดเกินไป ไม่จำเป็นต้องรู้ แต่ที่ต้องรู้คือ เพราะเรามีร่างกายแบบนี้ ที่มาจากอาหารเหล่านี้ เราจึงรู้สึกนึกคิดอย่างนี้ เราจึงมีปฏิกิริยากับสิ่งแวดล้อมที่มากกระทบอย่างนี้ ถ้าร่างกายเราไม่เป็นแบบนี้ คือ อ้วนกว่านี้ ก็คิดว่าเราจะรู้สึกเกลียดเข็มขัดสั้นๆ เราก็คิดแต่จะหาเข็มขัดยาวๆมาคาด แต่ถ้าเราผอมกว่านี้ ก็เหมือนกัน เราก็จะรู้สึกเกลียดเข็มขัดยาว เราก็คิดแต่จะหาเข็มขัดสั้นๆมาคาด

นี่ก็ชัดเจนว่าร่างกายเราเป็นอย่างไร มีผลต่อปฏิกิริยาของเรามีต่อสิ่งแวดล้อม เรา และร่างกายของเราก็เป็นผลมาจากอาหารที่เรากิน จึงไม่ต้องสงสัยว่า เมื่อเรากินอะไร กินทำไม กินเพื่ออะไร กินอย่างไร เราก็เป็นอย่างนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งกายภาพ สังคม และจิตวิทยา

ปัญหาจึงอยู่ที่เราควรจะกินอะไร กินเพราะอะไร กินทำไม และวิธีกินที่เหมาะสม คำตอบก็จะมีอยู่สองทวารคือ เพื่อมหรสพ หรือ เพื่อละคร ถ้าเพื่อมหรสพก็เป็นสายเห็นแก่ตัว แม้จะกินอาหารเพื่อสุขภาพ ก็เป็นไปด้วยความเห็นแก่ตัว แต่ถ้าเพื่อละคร ก็กินเพื่อคนดูของเรา การทำร่างกายให้แข็งแรงไม่ใช่เพื่อให้สาวติดแต่เพื่อที่จะได้สามารถเล่าเรื่องที่พิสดารพันลึกได้ ส่วนสาวจะติดหรือไม่ ไม่ใช่ปัญหา เพราะผลไม่ใช่สาว แต่เป็นการเข้าถึง พุดงายๆคือต่างกันที่เจตนา

ถ้ากินเพื่อมหรสพก็จะเป็นไปเพื่อตัวตนของตนเอง อาหารจึงเป็นวัตถุที่ขาดไม่ได้ อาหารจึงเป็นเรื่องที่แก่งแย่งกัน เพื่อบำรุงตัวตนของตนเอง สงครามเพื่ออาหารก็เคยมีมาแล้วในประวัติศาสตร์ ฆ่ากันตายไม่รู้เท่าไรต่อเท่าไร ไม่ใช่ครั้งเดียวด้วย แทบจะเป็นปัจจัยใหญ่ของการฆ่ากันด้วยซ้ำ มันก็ชัดว่าเพื่อตัวตนเพราะความเห็นแก่ตัวที่ปฏิเสธไม่ได้

แต่ถ้าเพื่อละคร มันสำคัญที่การกินให้เป็น และ ให้เป็นอย่างไรที่กิน สายนี้ให้เห็นชัดๆว่าสิ่งที่จะต้องเป็น ได้มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าก่อนกินด้วยซ้ำ โดยเฉพาะสายนี้เป็นสายที่แฉ่วที่ผลทำที่เหตุอยู่แล้ว แถมอยู่อย่างต่ำทำอย่างสูงอีก การกินของเราก็เพื่อให้เราเป็นคนเช่นนั้น และที่สำคัญเราเป็นพวกที่มีอย่างไรกินอย่างนั้น และกินอย่างไรกับสิ่งที่มีจึงเป็นเรื่องของปัญญา ปัญญาจะบอกว่าถ้าอาหารมันไม่มีสารอาหารเพียงพอ เราจะกินอย่างไรให้ได้ประโยชน์จากสารอาหารที่มีอยู่ กินน้อย กินมาก กินเมื่อไหร่ กินกับอะไร จึงเป็นเรื่องของภูมิปัญญา จากสิ่งรอบตัว

สายนี้ไม่พึงวัตถุดูอยู่แล้ว พึ่งตัวเองเป็นหลัก และเราก็โชคดีมากๆที่เป็นคนไทยที่พื้นดินมีให้กินตลอดทั้งปีทั้งชาติ โดยไม่ต้องไปหากินที่ห่างที่ร้านไหนๆ และสิ่งที่มาจากดินมาให้เรา กิน ก็มีสารอาหารเกินพอกับความต้องการของร่างกายเราอยู่แล้ว เราไม่จำเป็นต้องไปทำสงครามกับใคร ไม่ต้องไปแก่งแย่งอาหารดีๆมีคุณภาพ ไม่ต้องรอเวลาตลาดลดราคาอาหารแล้วค่อยไปซื้อ

ไม่ต้องคอยพะวงว่าร้านไหนลดแลกแจกแถมให้วุ่นวาย ไม่จำเป็นต้องเพาะปลูกก็ได้ เอาที่ขึ้นเองอยู่ทั่วไป ก็อิมได้ทุกเมื่อก็แล้วกัน

ถ้ารู้จักใช้ปัญญามองหาอาหารให้เป็น และเราก็สามารถเป็นอย่างที่เราต้องการ ด้วยการกินได้ง่ายกว่าใคร พวกที่ไม่ใช้ปัญญา กินอะไรก็เป็นอย่างนั้น กินของมีโทษเราก็รับโทษนั้นๆ โรคภัยไข้เจ็บสารพัดก็มาจากสิ่งที่เรากินอยู่ทุกวันนี้แหละ

เพราะฉะนั้นต้องระวังเรื่องภาษา ใช้ภาษาให้ถูกไว้คอยเตือนสติว่าเรามีหน้าที่กับการกินอย่างไร คือให้จำไว้เสมอว่า “จะเป็นอย่างไร จงกินอย่างนั้น” แต่ถ้าบอกว่าการกินอะไรเป็นอย่างนั้น มันแลดูว่ามันสายเกินไป และมันไม่ได้มีการวางแผนที่จะเป็นอะไรด้วย มันก็ไม่เป็นไปด้วยปัญญา มันเป็นเรื่องของการเสพยาอาหารที่ลึ้น ด้วยรสชาติเป็นตัวกำหนด ถ้าอร่อย เอามาอีก ไม่อร่อย เอาไปไกลๆ

อย่าเอาอาหารนำหน้า เพราะจะไม่มีปัญญาตาม แต่ถ้า เอาปัญญานำหน้า เอามาเป็นเหตุ ผลก็จะได้อย่างที่ปัญญากำหนดทำ ไม่ว่าจะจะมีอะไรกิน ถ้าใช้ปัญญามันก็สามารถเป็นอย่างที่ต้องการได้ ดูอย่างพระชิ เลือกได้ที่ไหน โยมถวายอะไรก็ต้องกินอย่างนั้น แต่วิธีกินเป็นของเรา อย่างจวนตัวที่สุดถ้าเลี้ยงไม่ได้ ก็เคี้ยวมันให้เยอะที่สุดเท่าที่จะทำได้ นี่ก็เป็นการสร้างความสมดุลระหว่างอาหารที่กินกับร่างกายของเรา มันก็ย้อนกลับไปที่แผ่นที่ผล แล้วทำที่เหตุ ที่เห็นได้ชัดๆอีกแล้ว

เป็นอย่างไรอ่าน

มาถึงเรื่องอ่าน ที่ก็ไม่ต่างกับเรื่องกิน จะต่างกันตรงที่ การอ่านนั้นไม่จำเป็นเท่าการกิน เพราะไม่อ่านไม่ตาย แต่ถ้าไม่กินก็ตายแน่ๆ การอ่านจึงชัดเจนกว่าการกินมาก ถ้าไม่ถูกบังคับ สิ่งที่เราอ่านก็คือสิ่งที่เราชอบ พฤติกรรมของเราสามารถตอบสนองสิ่งที่อ่านได้ง่ายดาย การอ่านพามาที่ความคิดของเราโดยตรง ซึ่งเมื่ออ่านแล้วมันทำให้เราคิด เมื่อเราคิดเราจึงเป็นอย่างที่คิด ในขณะที่การกินเป็นสิ่งที่ทำให้ร่างกายเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วค่อยมีผลต่อความคิดอีกที

การอ่านจึงเป็นเรื่องของการสร้างตัวตนจากข้างในออกข้างนอก ส่วนการกินเป็นเรื่องของจากข้างนอกเข้าข้างใน ถ้าทำด้วยปัญญา

เพราะเราคิด เราจึงเป็น เพราะเราคิดเราจึงกินอย่างที่เราคิด เอาแล้วพัวพันกัน เป็นองค์รวมกันซะแล้ว ค่อยๆอ่านไปได้ เต็มวง เมื่อเรากินอย่างที่เราคิด เราก็เป็นอย่างนั้นๆ เพราะฉะนั้นความคิดเป็นเรื่องใหญ่ ถ้าปล่อยให้เป็นไปตามความชอบไม่ชอบ โดยไม่มีการควบคุม

ก็น่าเป็นห่วง ว่าเราจะเป็นอย่างไร เมื่อกินโดยปราศจากความคิด มันก็จะเป็นคนที่ไม่มือนาคตก็ว่าได้ คือตัวเองก็ไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดกับตัวเอง มาดูอีกทีก็ มะเร็งระยะสุดท้าย ไปแล้ว เพราะฉะนั้นความคิดจึงเป็นปัญญาอย่างที่ยกออกไปแล้วที่จะกำหนดรู้ อะไรเป็นอะไร รู้ด้วยว่าสิ่งที่กินอยู่นี้จะไปเป็นอะไรกับร่างกายเรา การอ่านจึงสำคัญมาก อ่านอย่างไรก็คิดอย่างนั้น และเราก็สามารถหาความรู้ในการกินได้จากการอ่านเสียด้วย เพราะฉะนั้นอย่างแรกก็คิดที่จะอ่านมันให้ได้เสียก่อน

คนไทยไม่อ่านหนังสือ เพราะฉะนั้นเราก็เป็นได้อย่างที่เรารู้ เท่าที่ ตา หู จมูกลิ้น ใจ สัมผัสหรือรู้ได้ เราจึงฟังการสอนสั่งจากผู้รู้ นี้เกี่ยวข้องเข้ามาที่เรื่องการสอนอีกต่างหาก มันโยงถึงกันหมด จะเห็นได้ชัดว่าคนส่วนใหญ่ฟังให้คนอื่นมาชี้แนะทางความคิด ไม่ฟังตนเอง โดยเฉพาะความคิดที่ถูกต้องของตนเอง ก็เราเองไม่มีความรู้อะไรให้ฟังได้ ก็ต้องฟังคนอื่น ก็คืออยู่ดกถ้าคนนำพาทางความคิดเป็นกัลยาณมิตรที่ดีของเรา แต่ถ้าเป็นโจร ก็เสรีจโจร เราจึงเป็นเหยื่อโจรได้อย่างง่ายดาย

มรดกใหม่จึงกระตุ้นหรือสนับสนุนให้พวกเราอ่านหนังสือกัน เพื่อจะได้สร้างความคิดจากที่อ่านด้วยตัวเองให้ได้ จะได้ฟังตัวเองให้ได้เป็นหลักใหญ่ที่สุด จะได้ไม่ต้องฟังโจร เพราะสมัยนี้โจรมาในรูปแบบที่แยบยลเหลือเกิน มาในรูปแบบหนังสือก็มีให้เห็น ถ้าไปอ่านหนังสือโจร ก็เสรีจโจร ก็โง่งมมงาย เป็นโจรไปเสียเอง หรือแม้แต่คนอ่านหนังสืออยู่ดี ๆ แต่เลือกคบหากับโจรเข้า ยิ่งถ้าโดนพิษกามเข้ามาฉาบไว้ด้วยแล้ว ความรู้จากหนังสือที่อ่านมาดี ๆ ก็สูญสลายโจรไม่ได้ ลีลามันร้ายใจยิ่งกว่าตัวอักษรในหนังสือ มันก็มั่วแต่คิดจะเสพยาโจรอยู่รำไป ความคิดหรือความรู้จากการอ่านจึงเป็นแค่การสะสมความรู้ไปเท่านั้น ไม่นำมาถึงซึ่งพฤติกรรมที่จะพัฒนาให้ดีขึ้น มีแต่ค้นหาลีลาเด็ดๆไว้เสพยาโจร

การอ่านหนังสือไม่ได้หมายความว่าให้อ่านเยอะๆ แต่เยอะหรือไม่เยอะไม่สำคัญเท่าอ่านหนังสือที่ควรอ่าน การอ่านหนังสือไม่ได้สำคัญที่ปริมาณ แต่สำคัญที่คุณภาพ การได้อ่านหนังสือดีๆสักเล่ม มีค่ามากกว่าการอ่านหนังสือที่ไม่ควรอ่านหลายเล่มมากๆ เพราะถ้าหนังสือเล่มนี้สมควรอ่าน มันต้องมีผลต่อความคิดของเราในทางที่ดีขึ้น มันจึงเป็นการอ่านเพื่อศึกษาไม่ใช่เพื่อเสพ อะไรที่เป็นสิ่งเสพก็ล้วนแต่ชวนให้หมกมุ่นทั้งนั้น ถ้าอ่านแล้วไม่หมกมุ่นก็แสดงว่าหนังสือเล่มนี้มีความสมควรอ่านอยู่ ก็อ่านมันด้วยการศึกษา และนี่คือวัฒนธรรมการอ่านหนังสือที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม

หนังสือดีๆปรัชญาสูงส่งถ้าอ่านไม่รู้เรื่องก็ไม่ใช้หนังสือที่เราสมควรอ่าน หนังสือชนิดนี้ควรท่องให้จำไว้ก่อน ถ้ามันดีจริงๆ แล้วค่อยไปปัญญาแตกในภายหลังก็ยอมได้ เช่น การ

สวดบาลี ที่เราสวดมาแต่เด็ก เราไม่ได้รู้หรือว่ามันหมายความว่าอะไร สวดมันไปก่อน แต่พอเมื่อเราพร้อม พอได้รู้ความหมายที่เราสวดมาแต่เด็กถ้าเรามีความพร้อมเข้าถึงได้มันก็ทำให้สว่างโล่ง วาบเย็นขึ้นในวินาทีนั้น คือพอมันติดตัวไว้ก่อน รอให้เราพร้อมที่จะเข้าถึง ซึ่งจะพร้อมหรือไม่พร้อมไม่เป็นไร หลายคนตายไปก่อนโดยที่ไม่รู้ว่า โนมิตัสสะ...แปลว่าอะไรเลย

หนังสือดีๆอ่านหลายครั้งก็ได้ประโยชน์ทุกครั้งทีอ่าน ก็ไม่ต่างอะไรกับที่พวกคริสต์นิยมอ่านหนังสือไบเบิล อ่านแล้วอ่านเล่าอยู่นั้นแหละ แถมเชื่อว่ายิ่งอ่านยิ่งได้บุญ ยิ่งได้เข้าใกล้พระเจ้า ในตอนเริ่มต้น ก็ไม่จำเป็นถึงขนาดต้องไปอ่าน พระไตรปิฎก แบบที่พระท่านทำกันดอก อ่านบทละครด้วยกันนี่แหละ บทละครเวทีที่คนละครด้วยกันทำมาให้อ่านกัน แต่อ่านบทที่มีมนต์มนต์สักเรื่องก็พอแล้ว

อันนี้นักแสดงต้องชวนชวชวเอง ต้องหมั่นหาบทที่ทำทนายการแสดงของเราก่อนก็ได้ เราจะได้ทำการศึกษาค้นหาความเป็นคนจากตัวละครที่ทำทนายเรา ตัวละครในหนังสือเหล่านั้นก็หรือที่จะมีชีวิตเป็นผู้เป็นคนโดดเด่นอยู่บนเวทีเหมือนกัน ปัญหาอยู่ที่ว่าเราจะมีปัญญาเป็นอย่างไรที่ได้อ่านในหนังสือหรือไม่ และจะสามารถเป็นไปตามอย่างที่ควรจะเป็นได้อีกหรือไม่ นี่ก็เห็นชัดแล้วว่าเราต้องเป็นในสิ่งที่เราอ่าน หรือ อ่านอย่างไรเป็นอย่างนั้นให้ได้

แค่ความเข้าใจในหนังสือ ยังไม่เพียงพอ เข้าใจแล้วไม่ได้แปลว่าจะทำได้ ถ้าไม่ทำแล้วทำแล้วจนทำได้ ในละครนี่ชัดเจน แม้จะเข้าใจในกระบวนการทางความคิดของตัวละครตัวที่เราอ่านอยู่นี้สักเท่าใด แต่ก็ไม่ได้แปลว่าเราจะทำได้ ละครจึงต้องซ้อมซ้อมจนทำได้ ทำแล้วทำแล้วจนทำได้

ในทางกลับกัน ทำได้ก็ยังไม่แปลว่าเข้าใจ บ่อยครั้งที่ทำได้ก่อนเข้าใจทีหลังก็มีให้เห็นอยู่เสมอ หรือทำได้โดยไม่รู้ว่ามันคืออะไร เพราะอะไร เพื่ออะไร อย่างไร บ่อยครั้งที่เล่นละครจบไปแล้วเพิ่งมาถึงบางอ้อว่ามันคืออะไร มาเข้าใจมันทีหลัง เมื่อระลึกกลับไปถึงมัน หรือเมื่อโดนกับประสบการณ์อะไรบางอย่างแล้วค่อยมาเข้าอกเข้าใจทีหลัง

โดยเฉพาะวิถีชนบในโลกรู้จักตะวันออก รวมทั้งไทยเรานี้ก็ด้วยที่เน้นเรื่องจากข้างนอกเข้าข้างใน แต่ผลลัพธ์ก็จะเป็นอันเดียวกันคือทำได้แล้วเข้าใจมันเหมือนกัน คือเป็นในสิ่งที่อ่านนั่นเอง

วิธีเป็นจะไม่พูดถึงแต่จะเน้นเรื่องการสร้างนิสัยให้หยิบหนังสือที่สมควรอ่านมาอ่าน เราจะรู้ได้อย่างไรว่าเล่มไหนคือเล่มที่สมควรอ่าน อันนี้จะใช้วิธีมีวัชฺหุหยิบไปก่อนก็ได้ หรือจะไปปรึกษาใครขอคำแนะนำจากใครก็ย่อมได้

แต่วิธีที่ได้ผลที่สุดคือ หยิบมาอ่านแล้วสนุกวางไม่ลง นั่นแหละเล่มนั้นแหละที่ควรอ่าน ถ้าอ่านแล้วไม่สนุกก็มีสิทธิอ่านไม่จบเลิกอ่านไปในที่สุดได้ เราจึงต้องหยิบยืมหนังสือมาอ่านบ่อยๆจนกว่าจะไปเจอเล่มที่สมควรอ่าน แล้วสนุกกับมันจนอ่านจบ แล้วไม่ต้องทำอะไรต่อ ไม่ต้องหาวิธีเป็นอย่างโน้นอย่างนี้ดอก อีกสักพักค่อยมาดูว่าเราเปลี่ยนแปลงไปหลังจากอ่านหนังสือเล่มนี้หรือเปล่า ถ้าเปลี่ยนไปจริงๆ ก็สมควรอ่านเป็นรอบที่สอง ที่สาม ไปเรื่อยๆ เพื่อความเปลี่ยนแปลงที่สมบูรณ์ขึ้น ที่นี้การหยิบเล่มอื่นมาอ่านต่อจากนี้ก็จะมีเหตุผลมากขึ้น

แต่สำหรับเราชาวมรดกใหม่ เราทำละครเป็นอาชีพ เราต้องได้อ่านบทต่างๆกันอยู่แล้วเพราะมันเป็นหน้าที่ อ่านแล้วก็ปฏิบัติกันจริงเลยด้วย คือซ้อมแล้วเล่น ให้คนมาดูกันจริงๆ เพราะฉะนั้น เราก็มีหน้าที่ที่ต้องเป็นในสิ่งที่เราอ่านนั้นให้ได้อยู่แล้ว เราจึงโชคดีกว่าคนอื่นๆ แกรมเรามีที่ปรึกษาที่คอยชี้แนะ นำพาไปให้เป็นในสิ่งที่เราได้อ่านมาให้เป็นไปได้จริงๆ สามารถปรึกษากันได้ตลอดเวลา ยี่สิบสี่ชั่วโมง เราจึงชัดเจนเรื่องกระบวนการเป็นอย่างไรที่อ่าน หรือ อ่านอย่างไรเป็นอย่างนั้น ปัญหาของละครคือ มันไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะเป็นอย่างที่เขาเขียนไว้ในบทต่างหาก

ด้วยเหตุนี้ ข้อนี้ จึงจำเป็นต้องฝึก ต้องทำแล้วทำเล่า จนเป็นอย่างนั้น ภาษาละครเขาเรียกว่า อินกับบท ที่จริงแล้วก็ทั้งนอกและในเวทีเลย บ่อยครั้งที่เราจับบทอะไร เราก็จะเดินเหินพูดจาคิดอ่านมีชีวิตแบบตัวละครที่อยู่ในบทนั้นๆ นี่ก็ไม่ใช่เรื่องแปลก จะแปลกก็ตรงที่เล่นบทนี้เป็นร้อยๆรอบแล้วไม่มีผลอะไรเลย คือไม่มีความเปลี่ยนแปลงหรือไม่อินไปกับบท หรือไม่เป็นในสิ่งที่อ่านนั่นเอง (นี่คือการทำได้ แต่ไม่เข้าถึงใจ)

อันนี้ก็คาบเกี่ยวไปที่เป็นอย่างที่สอน คือเป็นไปได้ที่เราจะไปเล่นละครเพื่อการศึกษาแล้วเราจะไม่เป็นอย่างที่เรากำลังทำให้คนดูเข้าถึง ละครก็คือการเรียนการสอนเหมือนกัน เพราะครบบองค์ประกอบเดียวกัน นักแสดงรู้สึกอย่างไรคนดูรู้สึกอย่างนั้น ถ้าจะว่ากันแบบละครแนวสมจริง (realism) ถ้าคนที่ดูเรา เห็นเราเล่นเป็นตัวละครตัวนั้นที่ไม่มีความเป็นคน ไม่สมบทบาท มันก็ไม่น่าเชื่อถือ เพราะนี่คือละครแนวสมจริง ที่ต้องเป็นกันให้เห็นกันจริงๆ ต้องรู้สึกกันออกมาจริงๆ แล้วก็ความรู้สึกของคนคนนั้นที่มีชีวิตจริงๆ ผ่านทางเรา เพราะเราเป็นคนคนนั้นที่รู้สึกอย่างนั้น นี่ก็แบบสมจริง

ถ้าเป็นละครที่ไม่ใช่แนวสมจริง ความรู้สึกของสิ่งที่ต้องการจะบอก ก็ต้องยิ่งจริงจังใหญ่ เพราะเราที่เล่นละครแนวไม่สมจริงคือผู้นำเสนอสิ่งที่เราต้องการจะบอก ผ่านตัวละครที่เราเล่นหรือหุ่นที่เชิดหรือเป็นการร่ำรำหรือระบำใดๆก็ตาม แนวนั้นเรายิ่งต้องรู้สึกในสิ่งที่จะบอกนั้นจริงๆ แล้วคนที่รู้สึกแบบนั้น เป็นคนแบบไหน เป็นอย่างไรที่เราเป็นหรือไม่ ถ้าไม่เป็นเราก็ต้อง

เปลี่ยนแปลง เพื่อเป็นในสิ่งที่ต้องการจะบอกแก่คนดู เห็นหรือยังว่า ละครนั้นจริงเสียยิ่งกว่าชีวิตจริงเสียอีก

ที่นี้ไม่ว่าจะแนวไหนก็ตาม คนจริงๆที่เราจะสวมบทบาทให้เป็นจริงๆในแนวสมจริง ก็มีอยู่แล้วจากบทที่เขียนมาให้เราเล่น หรือแม้เราเองจะเป็นคนเขียนบทเสียเอง เราก็ต้องไปหาอ่านเพิ่มเติมเสริมความเข้าใจ มองหาความจริงที่เราจะบอกให้เห็น ทั้งจากหนังสือหรือนอกหนังสือ ให้เราเป็นอย่างที่จะบอกเสียให้ได้ พุดง่าย ๆ คือเป็นมันให้ได้ มันก็สรุปรวมที่การอ่านอย่างไรเป็นอย่างนั้นอยู่ดี

ฉันใดฉันนั้น แม้เราจะไม่ใช่คนละคร การอ่านหนังสือที่ควรอ่านดี ๆ สักเล่มถ้าโดนเข้ากับประสบการณ์เราจริงๆ แน่นนอน ถ้าเราไม่เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างที่อ่านมาก็แสดงว่าเราต้องมีปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งแน่นอน อาจจะเป็นโรคจิตหรือสมองฟอกก็เป็นไปได้

เรื่องการอ่านก็ขอสรุปว่าหนังสือที่ไม่สมควรอ่าน คือพออ่านแล้วก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้นกับเราเลย อาจจะไม่ติดอยากอ่านทุกวันด้วยซ้ำ เพราะพวกเขาไม่เจตนาจะขายของ เราก็คงจะรู้ว่าหนังสือแบบไหนที่ไม่สมควรอ่าน อ่านก็ได้แต่ก็ไม่เกิดประโยชน์อะไรขึ้นมาเลย การอ่านนี้หมายรวมถึงการดูด้วย การได้ดูหนังหรือละครดี ๆ ที่ไหนสักแห่งก็เป็นเรื่องเดียวกันกับการอ่าน ถ้ามันดีจริงมันโดนเรา มันก็มีผลต่อพฤติกรรมแน่นอน ดูรอบที่สอง สามก็ได้ประโยชน์จากมันทุกครั้ง ซึ่งเดี๋ยวก็จะไปสัมพันธ์กับเรื่องการเป็นอย่างที่สอนที่จะได้เห็นต่อไป

เป็นอย่างไรที่สอน

ที่นี้ก็มาถึงเรื่อง สอนอย่างไรเป็นอย่างนั้น ที่จริงว่าไปแล้วก็เป็นเรื่องที่สืบเนื่องมาจากการกินและการอ่าน ถ้าทำทั้งสองอย่างมาอย่างถูกต้อง เราก็จะเป็นตัวอย่างที่ดีของคนอื่นแล้ว เพราะนักแสดงก็ไม่ได้ต่างไปจากครูในโรงเรียนที่สอนวิชาความรู้ เพราะมันครอบองค์ประกอบอีกเหมือนกัน จะผิดกันตรงนี้แหละ ตรงที่ครูไม่ต้องเป็นอย่างที่สอนก็ได้ ยิ่งงี้ก็มีเงินเดือนได้ขึ้นขึ้นไปตามระบบ เด็กจะรู้หรือไม่รู้ไม่แปลก รู้ก็ดีไม่รู้ก็ช่างมัน เรื่องของมัน แต่ถ้าครูคนไหนไม่ช่างมัน แคร่ที่จะให้เด็กเข้าถึงตัวความรู้จริงๆ ครูคนนั้นก็ไม่ต้องอะไรจากนักแสดง

เพราะนักแสดงมีหน้าที่ที่จะให้คนดูเข้าถึง ถ้าเขายังเข้าไม่ถึงเราก็จะเฝ้ารอกหาโอกาสทำให้เขาเข้าถึงในที่สุด เพราะสิ่งที่เราแสดงให้เขาดูคือตัวความรู้ที่จำเป็นสำหรับเขา และเราก็รู้ด้วยว่านักแสดงรู้สึกอย่างไรคนดูรู้สึกอย่างนั้น สิ่งที่เราารู้สึกก็คือสิ่งที่คนดูหรือนักเรียนรู้สึก ก็ถ้าความจริงเป็นเช่นนี้ นักแสดงจึงไม่มีข้ออ้างใดๆที่จะไม่เป็นในสิ่งที่ตัวเองสอน

การเป็นในสิ่งที่สอนจึงเป็นสิ่งที่ต้องฝึกให้ได้ คิดตามง่าย ๆ จะสอนเด็กทีไรขนาด ถ้าตัวเองตีไม่ได้จะไปสอนเขาได้อย่างไร ก็ทำได้แต่วิจารณ์เด็กมันเท่านั้น จะทำให้เห็นเป็นตัวอย่างก็ทำไม่ได้ ตรงนี้ขอให้ดูให้ดีว่าครูที่สอนอยู่ตามโรงเรียนเป็นหมื่นๆ โรงเรียนในประเทศไทยนี้เป็นอย่างไร ดีแต่วิจารณ์หรือเป็นอย่างไรสอน อย่งไหนมีมากกว่ากัน คำตอบฟันธงเลยว่า แทบจะมีแต่นักวิจารณ์

ในโลกละคร นักแสดงจะบอกอะไร เขาต้องจริงใจกับสิ่งที่เขาจะบอกที่สุด เพราะฉะนั้นการฝึกเป็นอย่างไรสอนจึงเป็นเรื่องสำคัญที่สุด แล้วทำไมต้องเป็นอย่างไรสอน ก็เพราะยิ่งสอนก็ยิ่งเป็น สอนมากก็เป็นมาก ถ้าเป็นสายละครเพื่อลดตัวตนแล้วเมื่อฝึกทำเพื่อคนอื่นกันได้แล้ว พอไปสอนยิ่งสอนก็ยิ่งเป็น ยิ่งทำเพื่อคนอื่นมากขึ้นๆ เป็นลำดับ

ครูๆ ทั้งหลายลองหลับตานึกถึงช่วงแรกๆที่เรามาสอนใหม่ๆดู เราเตรียมการสอนมาแทบตาย สอนไปไม่ถึงสิบนาที อ้าว ที่เตรียมมาหมดซะแล้ว นี่ก็คือเรายังสอนไม่เป็น ยังสอนเพื่อตัวเอง แต่ถ้าสอนเป็น มันไม่ต้องเตรียมการสอนแล้ว มันอยู่ที่ตัวอยู่ในใจ มันเป็นแล้ว นี่คือความหมายของคำว่า ทำเป็นแล้ว ก็คือสอนเป็น

แต่ถ้าถามว่าเป็นอย่างไรสอนหรือยัง อันนี้ยังต้องมีเหตุปัจจัยอื่นมาช่วย ก็ถ้าเราสอนประวัติศาสตร์ สอนไปทำไม ถ้าสอนเพื่อให้ได้รู้ซาบซึ้งในบุญคุณของบรรพบุรุษในความกล้าหาญกล้าเสียสละเพื่อส่วนรวม ก็มาดูซิว่าเราเป็นอย่งนั้นหรือไม่ เราเสียสละเพื่อส่วนรวมหรือยัง เรามีความกล้าหาญหรือไม่ ถ้าไม่เป็น ก็แสดงว่าการสอนของเราเป็นเพียงแค่การรายงานข่าว ก็แล้วแต่บุญแต่กรรมของคนฟังว่าจะนำข่าวสารที่บอกไปนั้นไปทำอะไร หรือพูดง่ายๆ ไม่ใช่เรื่องอะไรของเรา ก็เราสอนไปแล้ว

ทั้งๆ ที่หน้าที่ที่แท้จริงของครูไม่ใช่สื่อมวลชน หน้าที่ของครูต้องแคร์ ต้องเดือดร้อนว่าคนดูหรือนักเรียนของเราจะเข้าถึงซึ่งความรู้หรือไม่ ถ้าเข้าไม่ถึงต้องไม่เป็นอันกินอันนอน

ถ้าเราเป็นอย่างไรที่เราสอนได้ ก็สวัสดิามีชัย แล้วเราก็พร้อมใจกันเป็นพันธมิตร เป็นเครือข่ายกันและกัน แลกเปลี่ยนดูงานกันและกัน เหมือนดูละคร ดูแล้วดูเล่า จนดูกันเป็น แล้วก็เป็นอย่างนี้ สิ่งที่เราไม่ต้องพึ่งวัตถุใดๆ เงินเดือนที่ได้ก็เป็นเหตุที่จะให้ไปทำอย่างอื่นเพื่อคนอื่น หรือเพื่อปัจจัยสำคัญส่วนตัวอะไรได้อย่างแท้จริง เพราะเราเองก็ต้องยังประโยชน์ส่วนตนเพื่อผู้อื่นอยู่

การเป็นอย่างไรที่สอน ก็คือการเป็นอย่างไรที่อ่าน และเป็นอย่างไรที่กิน สัมพันธ์กันไป เป็นหนึ่งเดียว ความจริงข้อนี้สำคัญ เพราะเป็นอย่างไรที่สอน มันจึงต้องเป็นอย่างไรที่อ่าน และเป็นอย่างไรที่กิน ข้อที่ไม่มีไม่ได้คือข้อสุดท้าย เพราะเมื่อถึงข้อสุดท้ายแล้ว ทุกอย่างมันก็จะไปเองได้

หมด แต่ที่มาของมันต่างหาก ที่ต้องค่อยๆ เป็นค่อยไป เริ่มจากเป็นอย่างทีกิน แล้วค่อยมาเป็นอย่างทีอ่าน แล้วจึงจะเป็นอย่างทีสอน แต่เมื่อเราเป็นอย่างทีสอนได้เรียบร้อย ไม่ต้องห่วง ที่เหลืออีกสองอย่างจะเป็นไปได้เองโดยไม่ต้องระมัดระวัง มันจะมีสติของมันเองโดยไม่ต้องสร้าง

สิ่งที่เราทำเป็นงานศิลปะ เป็นสิ่งที่เกิดประโยชน์ทั้งสองด้าน เอาตั้งแต่การไหว้ครู ไปจนถึงรายละเอียดเล็กน้อย เรื่องการไม่ลบหลู่ครู ไม่เถียงครู เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นขนบที่ไม่ใช่แค่มิให้แก่นักเรียนเท่านั้น คนสอนเองก็ได้จากภูมิปัญญาที่นำมาจากขนบมากมายเช่นกัน ดีไม่ดีจะเยาะกว่าคนเรียนด้วยซ้ำ เชื่อเถอะแค่เดินตามขนบที่วางไว้รับรองเราก็เป็นทั้งหมดทั้งมวลโดยไม่ต้องแยกกรรมแยกวาระแบบในระบบเลย คือเป็นคนดี

เด็กๆ ต้องการตัวอย่าง นักแสดงจึงเป็นตัวอย่างที่ดี และจำเป็นในบางช่วงบางยุคของบางท้องถิ่น ที่ต้องอาศัยพระ หรือนักบวช ที่ถือวัตรปฏิบัติดีงามเป็นนักแสดงในละครเท่านั้น อย่างเช่นในยุครีกเป็นต้น ข้ามาที่บ้านเรา พิธีกรรมหลายๆ อย่างในไทยเรา พิธีกร หรือที่เรียกว่าผู้อ่านโองการ ก่อนทำพิธีต้องถือศีลสิบ หรือมากกว่านั้นเพื่อความบริสุทธิ์ ไม่ข้องแวะอบายมุขใดๆ เป็นเวลาหลายวัน บางที่เป็นเดือนก่อนทำพิธีด้วยซ้ำ

พิธีกรรมก็คือละครอีกเหมือนกันเพราะครบองค์ประกอบ นี่ก็แสดงให้เห็นว่าการทำตัวเป็นตัวอย่าง หรือ เป็นอย่างทีสอน เราได้มีการวางรากฐานทางวัฒนธรรมไว้นานแล้ว เพราะฉะนั้นถูกแล้วที่ให้พระเป็นครูสอน เพราะนี่คือตัวแทนของแบบอย่างที่ดีที่ชาวบ้านพึงทำตาม เราถึงกับให้ลูกหลานบวชเรียนเพื่อไปอ่านหนังสือสำคัญที่หอไตร เพื่อนำกลับมาสอน แล้วชัดเจนว่าก่อนสอน คนที่ไปอ่านมา ก็ต้องเป็นตัวอย่างที่ดีจากอรรถที่ได้ไปอ่านมา ก่อนมาแสดงธรรมในโอกาสสำคัญแก่คนดู หรือชาวบ้าน นักเรียนต่อไป นักแสดงที่ไม่เป็นไปตามที่สอนคนอื่นก็เลยถูกจัดให้ไปอยู่ในโลกมหรสพที่มีแต่สิ่งยั่วยวน ด้วยวัตถุ ด้วยกาม ด้วยความมั่งมาย ให้เป็นไสยศาสตร์ไปในที่สุด

นักแสดงที่อยู่ในโลกของละครจึงต้องเป็นอย่างทีสอน และเป็นอย่างทีอ่าน และเป็นอย่างทีกิน สมัยก่อนก็คือพระนั่นเอง เราก็มีพระเป็นตัวอย่างให้เห็นแล้ว ให้พวกเรา คฤหัสถ์เดินตาม

สำหรับบทส่งท้ายก็ไม่มีอะไรมากนอกจากจะบอกว่า การไม่เป็นอย่างทีกิน ไม่เป็นอย่างทีอ่าน และไม่เป็นอย่างทีสอน เป็นเรื่องผิดธรรมชาติ

จงใช้ปัญญาแล้วกินอะไรที่สมควรกับตัวเรา กินทำไม กินเพื่ออะไร เราจะได้เป็น
 อย่างนั้น อ่านอะไรก็เป็นอย่างที่เราเลือกสรรมาอ่าน เพราะมันเหมาะสมกับเรา แล้วสอนอะไรก็เป็น
 ตัวอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน ทุกสิ่งทุกอย่างก็เป็นไปด้วยปัญญาของเราเอง ใช้ปัญญานำหน้า เราก็
 กลายเป็นผู้มีปัญญาไปเอง และนั่นคือผลที่แท้จริง

“นี่คือปรัชญาข้อสุดท้ายของมรดกใหม่ ต่อไปจะมีปรัชญาเพิ่มหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับ
 ปัจจัย แต่เชื่อว่าแค่นี้ก็เพียงพอแก่การพาไปสู่ พระอริยมรรคคือองค์แปดได้แล้ว ซึ่งก็เป็นอีกขั้นหนึ่ง
 ของการฝึกฝน และเพื่อการยังประโยชน์ส่วนตน และผู้อื่นด้วยความไม่ประมาท แต่การที่เราจะ
 ปฏิบัติมันได้นั้น สิ่งสำคัญที่สุดคือ ความสนุก ถ้าไม่สนุกไม่ยั่งยืนแน่ ละครต้องสนุกตั้งแต่ก้าวแรก
 จนหยุดสุดท้าย ไม่เช่นนั้นละครไม่ยั่งยืนมาเป็นพันๆปีในโลกมนุษย์อย่างที่เราเห็นนี้หรือ ระบบ
 การศึกษาเพิ่งเริ่มได้ไม่กี่ร้อยปีมาด้วยซ้ำ แต่มันสนุกอีกต่างหาก คนส่วนใหญ่ต้องไปโรงเรียนด้วยความ
 ความจำใจ แต่เพราะการศึกษานี้แหละที่ทำให้คนส่วนใหญ่ต้องจำใจไปดูละคร เราก็เลยมีชีวิตอยู่
 ด้วยความจำใจไปทั้งหมด ก็เศร้าใจ แต่ถ้าเปลี่ยนกลับไปให้ละครเป็นตัวการศึกษาเสีย ไม่นาน
 หรือคนก็จะสนุกที่จะศึกษา เพราะมันสนุกมันจึงยั่งยืน ได้ยินกันชัดหรือไม่.....เพราะละครมันสนุก
 มันจึงยั่งยืนส่งต่อมาเป็นพันๆปี “ชนประคัลภ์กล่าวปิดท้าย

4.2.2 การพัฒนาทักษะการละคร 7สอดคล้องกับข้อธรรมตามแนวทางโพชฌงค์ 7

ธรรมที่เป็นองค์ตรัสรู้ หรือ ธรรมแห่งการเข้าหาองค์ความรู้ : กรณศึกษา
 การสร้างละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอน “นารายณ์ปราบหนทก”และ”ศึกไมยราพ”

4.2.2 (ก) “สติ” ความระลึกได้ สำนึกพร้อมอยู่ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับเรื่อง--
เรียนรู้รูปแบบของละคร

4.2.2 (ข) “ธัมมวิจยะ” ความเพียรธรรม ความสอดส่องสืบค้นธรรม--
ฝึกที่รูปแบบของละคร

4.2.2 (ค) “วิริยะ” ความเพียร--**ฝึกจนไม่ยึดติดกับรูปแบบ**

4.2.2 (ง) “ปีติ” ความอิมใจ--**หนีรูปแบบเข้าหาเนื้อใน**

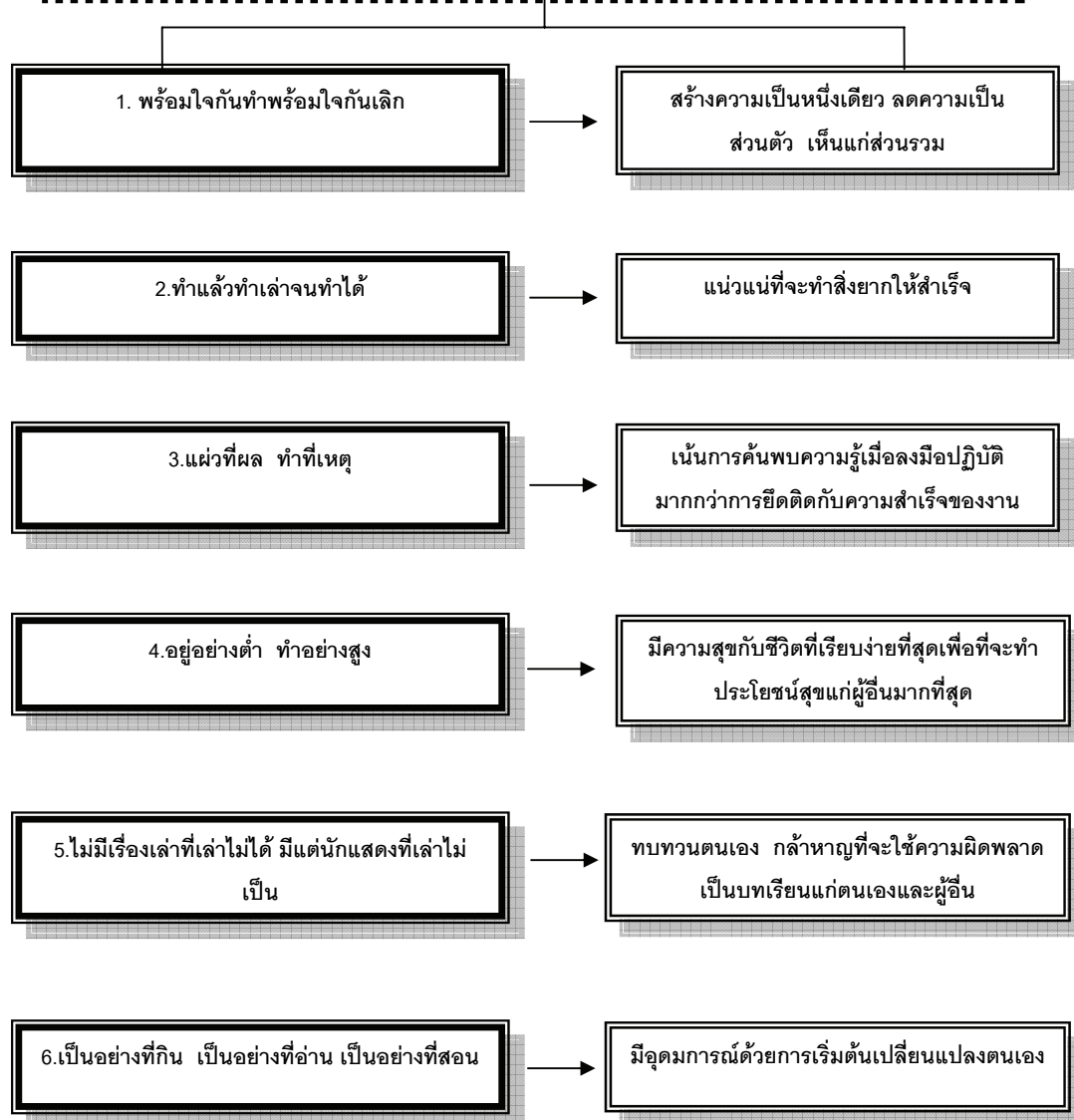
4.2.2 (จ) “ปัสสัทธิ”ความสงบกายใจ--**หาวิถีฝังเนื้อในในรูปแบบ**

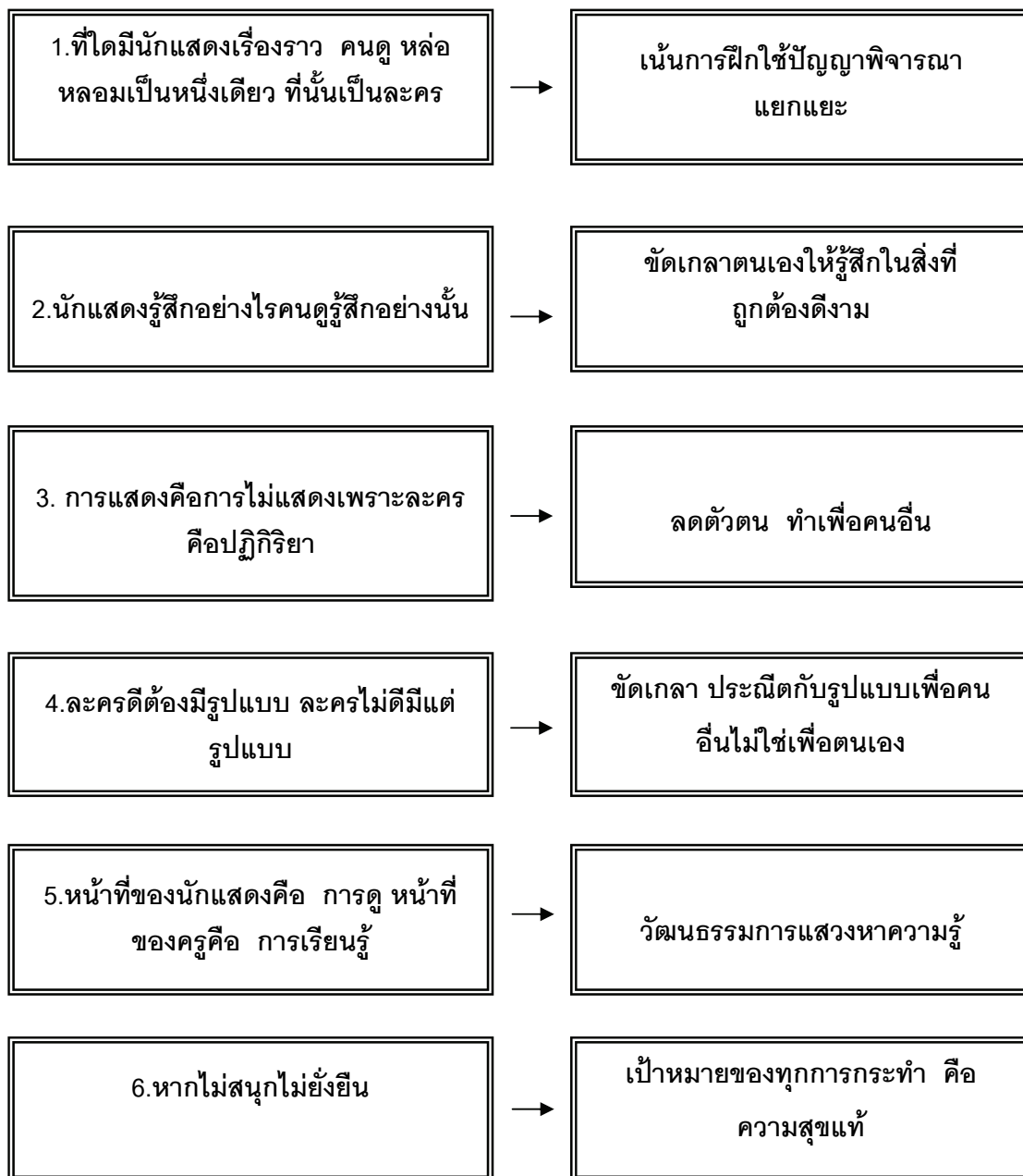
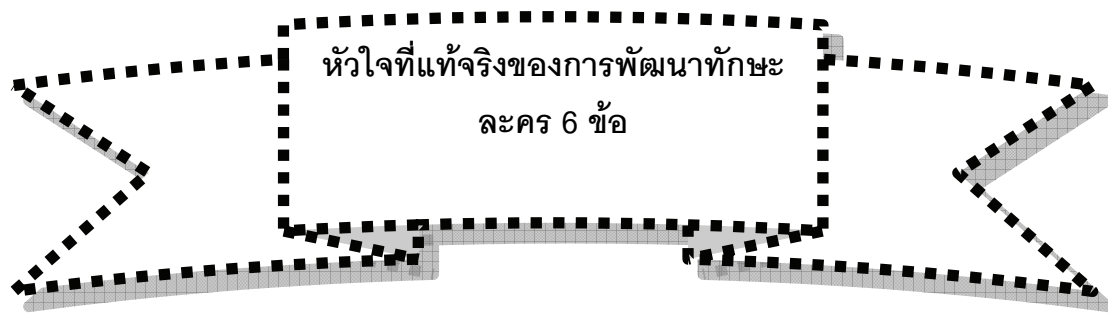
4.2.2 (ฉ) “สมาธิ” ความมีใจมุ่งมั่น จิตแน่วในอารมณ์--**รูปแบบ เนื้อใน เป็น
 หนึ่งเดียวกัน**

4.2.2 (ช) “อุเบกขา” ความมีใจเป็นกลางตามที่เราเห็นจริง--**รูปแบบเนื้อใน
 ไหลเลื่อนเคลื่อนไปด้วยตัวมันเอง**

การฝึกฝนวิถีชีวิตนักการละครตามปรัชญา 6 ข้อ

ส่วนที่ 5 สรุปแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

5.1 ลักษณะพิเศษของบ้านเรียนละครมรดกใหม่

บ้านเรียนมรดกใหม่ คือ การจัดการเรียนรู้ในบ้านโดย สำนักศิลปะการละครเพื่อการพัฒนา: คณะละครมรดกใหม่ องค์กรภายใต้มูลนิธิ กุมุท จันทรเรือง ซึ่งได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองของเยาวชนแต่ละคนให้ทำหน้าที่แทนผู้ปกครองในการจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนในรูปแบบการศึกษาในบ้าน โดยใช้ข้อดีความรู้ทางด้านศิลปะการละครและหลักของพุทธศาสนา เป็นสื่อหลักในการบูรณาการเรียนรู้อย่าง 8 กลุ่มสาระตลอดหลักสูตร และมีเป้าหมายสำคัญที่จะให้ผู้เรียนมีความรู้อย่างแท้จริง เป็นผู้มีความรับผิดชอบการดูแลและวัฒนธรรมการแสวงหาความรู้ตลอดชีวิตสามารถนำความรู้ที่มีไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อสังคม อีกทั้งยังมีความมุ่งหวังที่จะให้ผู้เรียนสามารถเข้าเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยได้ โดยใช้กระบวนการวัดผลตาม พัฒนาการและศักยภาพของผู้เรียน

โดยการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบของบ้านเรียนมรดกใหม่จะยึดถือแนวคิด ตามพระราชบัญญัติการศึกษานอกระบบโรงเรียนปี พ.ศ 2542 ซึ่งจะจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนเสมือนหนึ่งผู้ปกครองตามผู้ปกครองอนุญาต โดยผู้เรียนจะอยู่ร่วมกันในโรงเรียนในลักษณะของการศึกษาแบบสำนัก มีครูผู้ปกครองทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองแทนผู้ปกครองที่แท้จริง และมีผู้เรียนทั้งหมดไม่เกิน 60 คน สัมพันธ์กับจำนวนของผู้ทำหน้าที่จัดการศึกษาซึ่งเสมือนหนึ่งเป็นผู้ปกครองในลักษณะ ผู้เรียนไม่เกิน 6 คน ต่อครูผู้ปกครอง 2 คน หรือ อัตรา 1 ต่อ 3 โดยครูผู้ปกครองจะทำหน้าที่เป็นทั้งพ่อ แม่ และครูไปในขณะเดียวกัน ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้นี้ตั้งกล่าวไม่มีการเรียกเก็บค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด และรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิต บัณฑิต 4 ตลอดจนบัณฑิตพื้นฐานอื่นๆ ทั้งหมดของผู้เรียน นอกจากนี้ครูผู้ปกครองยังไม่รับเงินเดือนอีกด้วยและยึดหลักการจัดการศึกษาเสมือนการจัดการศึกษาแก่บุตรหลานของตนเอง และในอนาคตบุตรหลานของสมาชิกเมื่ออายุถึงเกณฑ์ที่กำหนดก็จะเข้าศึกษาในระบบการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

สำหรับจำนวนของผู้เรียนจะคงที่ ไม่เกิน 60 คน และจะรับเพิ่มได้ก็ต่อเมื่อ มีผู้เรียนจบการศึกษาสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้หรือผู้ปกครองที่แท้จริงมีความประสงค์จะให้ผู้เรียนไปศึกษาที่อื่น ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุดสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ต้องการให้ผู้เรียนเรียนเพื่อรู้้อย่างแท้จริง

หลักสูตรการศึกษาจะเป็นหลักสูตรบูรณาการที่มีหลักสูตรกลางของโรงเรียนซึ่งเป็นหลักสูตรการบูรณาการด้วยหลักของพุทธศาสนา และศาสตร์ของศิลปะการละคร แต่รายละเอียดปลีกย่อยจะเป็นหลักสูตรรายบุคคลตามศักยภาพ ตามพื้นฐาน และตามพัฒนาการของผู้เรียน และการวัดผลประเมินผลก็จะทำเป็นรายบุคคล

การจัดการเรียนรู้แบบบ้านเรียนมรดกใหม่ เกิดขึ้น ๒ แห่งคือ เลขที่ 25/5 หมู่ 5 ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี และ เลขที่ 44 หมู่ 4 บ้านแก่งปลาปก ตำบลชมเจริญ อำเภอปากชม จังหวัดเลย โดยอยู่รวมกันเป็นชุมชนชุมชนของนักการละครและนักการศึกษาที่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน เพื่อพัฒนาตัวเอง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาผู้อื่นและสังคมผ่านกระบวนการการศึกษาความเป็นมนุษย์ด้วยหลักของพุทธศาสนาและศาสตร์ของศิลปะการละคร ภายใต้ปรัชญาสำคัญ 6 ข้อคือ

1. พร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิก: สร้างความเป็นหนึ่งเดียวเพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้
2. ทำแล้วทำเล่าจนทำได้: พัฒนาทักษะทางด้านความคิด-อ่าน-เขียนและการละคร
3. อยู่อย่างต่ำทำอย่างสูง : เน้นการดำรงอยู่อย่างเรียบง่ายพอเพียงและมีสุนทรียศาสตร์
4. แผลงที่ผลทำที่เหตุ : นำพาชีวิตไปสู่กระบวนการคิดวิเคราะห์และเกิดโยนิโสมนสิการ
5. ไม่มีเรื่องที่เราไม่ได้มีแต่เราเล่าเรื่องที่เราไม่เป็น: เน้นที่การมีอุดมการณ์ทำเพื่อผู้อื่น
6. เป็นอย่างที่ยิน เป็นอย่างที่ย่าน เป็นอย่างที่ย้อน : เน้นการเป็นนักแสวงหาความรู้และเป็นผู้ส่งต่อองค์ความรู้ด้วยการทำเป็นตัวอย่าง

*** โดยปรัชญาทั้ง 6 ข้ออยู่ภายใต้เงื่อนไขสำคัญที่ว่า ถ้าไม่สนุกไม่ยั่งยืน ***

การจัดการเรียนรู้ดังกล่าวนั้นเริ่มตั้งแต่ ระดับช่วงชั้นที่ 3 (ปีที่ 1-ปีที่ 3) และในช่วงชั้นที่ 4 (ปีที่ 4-ปีที่ 6) เพราะเล็งเห็นว่าช่วงอายุระหว่าง 11-18 ปี เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตหากไม่ได้รับความรู้ที่ถูกต้อง หรือการแนะแนวทางชีวิตในทางที่ถูกที่ควรก็ง่ายแก่การที่จะหลงใหลยึดติดกับการใช้ชีวิตตามกระแสของวัตถุนิยม ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมไทยทุกวันนี้

อย่างไรก็ตามจากประสบการณ์การใช้ชีวิตและการทำงานร่วมกับเยาวชนอย่างต่อเนื่องจริงจัง ยาวนานกว่า 8 ปี ทำให้มีโอกาสได้สัมผัสกับเยาวชนด้วยโอกาสจำนวนมากที่เป็นผลพวงจากปัญหาหลากหลายในสังคมไทย มูลนิธิ กุฎก จันทรเรือง จึงมีเจตนาที่จะจัดการเรียนรู้แก่เยาวชนด้วยโอกาสจำนวนหนึ่งตามกำลังขององค์กรพร้อมกันไปด้วย ทั้งนี้ถือเป็นการช่วยการศึกษาของชาติ และช่วยสร้างศักยภาพและโอกาสที่ดีแก่เยาวชนคนอื่นๆอีกจำนวนหนึ่ง โดย

ได้รับการอนุญาตจากผู้ปกครองของเยาวชนให้จัดการเรียนรู้ในแบบบ้านเรียนเสมือนหนึ่งเป็นผู้ปกครองของเยาวชนตลอดระยะเวลา 3 ถึง 6 ปี

5.2 ครูผู้สอน

5.2.1 “หน้าที่ของนักแสดงคือการดู หน้าที่ของครูคือการเรียนรู้”

ด้วยว่ารูปแบบการเรียนการสอนผ่านละครทุกวิชานั้น หมายถึงว่าเนื้อหาทุกวิชาต้องแปรมาเป็นการลงมือปฏิบัติทางใดทางหนึ่งให้เป็นรูปธรรมเสมอเช่น ทำละคร แต่งเป็นเพลง ทำเป็นหนังสือ ทำโครงการ ทำเป็นกิจกรรมให้เกิดการทดลองปฏิบัติ และนำเสนอต่อสาธารณชน ครูของบ้านเรียนมรดกใหม่จึงต้องแสวงหาความรู้ตลอดเวลา คิดรูปแบบในการนำองค์ความรู้ที่ต้องการสอนให้ออกมาในรูปแบบสื่อของการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเอาองค์ความรู้ไปปฏิบัติได้จริงอยู่ตลอดเวลา ตลอดจนฝึกฝนทักษะต่างๆ เพื่อให้มีแนวทาง ในการพัฒนารูปแบบการสอนหรือการให้ความรู้ ได้แก่ เรื่องการเข้าถึงปรัชญา ที่แท้จริงขององค์กร การพูดจูงใจ ในที่สาธารณะ การฝึกทักษะการแสดง การดนตรี การใช้ภาษาอังกฤษ เป็นต้น

5.2.2 “เด็กต้องการแบบอย่างมากกว่าคำวิจารณ์”

และด้วยเหตุที่ว่าครูและเด็กอยู่ร่วมกันตลอดเวลาตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงเข้านอน การเป็นตัวอย่างเป็นเรื่องสำคัญไม่เฉพาะเรื่องของความรู้ แต่ยังเป็นเรื่องของการใช้ชีวิตด้วย เช่น หากครูต้องการให้ผู้เรียนเก็บทีนอนให้เรียบร้อย ครูก็ต้องเก็บให้ดูก่อน หากครูไม่ต้องการให้เด็กอ่านหนังสือดารา ครูก็ต้องเลิกอ่านหนังสือดารา หากครูไม่ต้องการ ให้เด็กสูบบุหรี่ ครูก็ต้องไม่สูบบุหรี่ และหากครูต้องการให้เด็กเขียนบันทึกประจำวัน ครูก็ต้องเขียนและมาแลกเปลี่ยนกันอ่านในกลุ่มเช่นเดียวกับเด็ก เป็นต้น

ครูของบ้านเรียนมรดกใหม่ จึงต้องเป็น “นักศึกษา” ตลอดเวลา เพื่อนำไปสู่หน้าที่สำคัญที่ครูทุกคนพึงก็คือ “การส่งต่อองค์ความรู้ที่มี” หรืออีกในนัยหนึ่งสามารถกล่าวได้ว่า “ครูก็ต้องเป็นผู้เรียน” และนอกจากบ้านเรียนมรดกใหม่จะมีครูผู้พร้อมที่จะสอนทั้งกาย วาจาและใจ จำนวน 15 คนแล้ว ทุกปียังมีครูอาสาสมัครละคร จากต่างประเทศมาใช้ชีวิตอยู่กับบ้านเรียนมรดกใหม่ มาสอน มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครูและผู้เรียนตลอดเวลา ได้แก่ จากประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา อินเดีย เนเธอร์แลนด์ เยอรมันนี ฮังการี และ โรมาเนีย เป็นต้น ซึ่งกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดังกล่าวนี้เป็นกระบวนการพัฒนาทักษะการเล่าเรื่อง หรือการส่งต่อองค์ความรู้ของครูทั้งหมดไปในตัวอีกด้วย

5.3 ผู้เรียน

5.3.1 “มีวัฒนธรรมการดูแลครูและการแสวงหาความรู้”

กระบวนการฝึกฝนของครูและผู้เรียนของบ้านเรียนมรดกใหม่นั้นจะเป็นไปในทิศทางเดียวกันกล่าวคือ กระตุ้นให้เกิดความกระหายใคร่รู้ และมีคำถามเพื่อไปสู่การค้นหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ ผ่านการลงมือปฏิบัติด้วยทักษะละคร การแสดงดนตรี การพูด การเขียน การคิด การเรียนการสอนของบ้านเรียนละครมรดกใหม่ ในแบบที่นั่งฟังเนื้อหาวิชา การสอนแบบโรงเรียนทั่วไปจึงมีเพียงประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ ต่อวันเท่านั้น การศึกษาค้นหาคำความรู้เกือบทั้งสิ้นเกิดจากการเข้าใจ ลงมือทำ พบปัญหา หาทางแก้ไข และลงมือทำซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนกว่าจะพบกับองค์ความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนของบ้านเรียนมรดกใหม่ แม้จะเรียนเน้นหนักทางด้านศิลปะ แต่กลับมีวิธีการเรียนรู้ที่เป็นวิธีแบบพุทธ และเป็นวิธีทางวิทยาศาสตร์ตลอดเวลา

5.3.2 “พัฒนาทักษะเพื่อพร้อมจะส่งต่อ เป็นแบบอย่างที่ดี” และเนื่องจากกระบวนการเรียนการสอนเป็นลักษณะ แนวตั้ง คือ มีการเรียนคละชั้น คละอายุในหลายรูปแบบ แนวทางในการพัฒนาผู้เรียนของบ้านเรียนมรดกใหม่จึงมีเป้าหมายเหมือนกันกับการพัฒนาครูคือ ทุกคนต้องสอนได้ ทุกคนต้องส่งต่อองค์ความรู้ได้ ทุกคนต้องเป็นครูได้ ตามศักยภาพของตนเอง เช่น ในวิชาภาษาอังกฤษ ครูและเด็กทั้งหมดต้องมาเรียนด้วยกัน เพราะครูหลายคนก็ยังไม่พูดภาษาอังกฤษไม่ได้ ในขณะที่ในวิชาดนตรี ครูภาษาอังกฤษ ก็อาจจะต้องไปเป็นนักเรียนของเด็กชั้นม.5 ที่มีทักษะทางดนตรีที่ดีกว่าเป็นต้น หรือ พี่ ม.4 อาจจะต้องไปเรียนวิชาทอไฟด้วยพี่กับน้อง ม. 2 ก็ยอมเป็นไปได้ ดังนั้นผู้เรียนของบ้านเรียนมรดกใหม่ จะมีเป้าหมายของการฝึกองค์ความรู้ทุกรูปแบบเพื่อการส่งต่อ (แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ สอดคล้องกับกระบวนการเลือกที่จะเรียนเฉพาะสิ่งที่จำเป็นต้องเรียนตามหลัก “ไปไม่ในกำมือ” อันเป็นเป้าหมายสำคัญที่ได้กล่าวไปแล้ว) หรือพูดอีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้เรียนทุกคนของบ้านเรียนมรดกใหม่ นอกจากจะมีเป้าหมายปลายทางของการเป็นศิลปินด้านการละครหรือการดนตรีที่เก่งมากแล้ว ยังจะต้องเป็นครูให้ได้ทุกคนอีกด้วย

5.4 กระบวนการและกิจกรรมการเรียนการสอน

ปรัชญาสำคัญของการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบบ้านเรียนมรดกใหม่ คือ

การสร้างวัฒนธรรมการดูแลครู คือ การสร้างวัฒนธรรมการแสวงหาความรู้ และวัฒนธรรมการแสวงหาความรู้คือ การศึกษาที่แท้จริง (เรียนรู้ตลอดชีวิต)

การจัดการเรียนรู้ในรูปแบบบ้านเรียนมรดกใหม่ให้สัมพันธ์กับเวลา

การจัดการเรียนรู้จะแบ่งเป็น ภาคการศึกษา เหมือนการศึกษาในระบบ แต่จะแตกต่างในรายละเอียดปลีกย่อย คือ

** การปรับฐานความรู้/การเรียนรู้/การเรียนซ่อมเสริม 17 เมษายน – 30 พฤษภาคม****

1. ภาคการศึกษาที่ 1 (4 เดือน) 1 มิถุนายน – 30 กันยายน

** วัดผลการศึกษารั้งที่ 1 / 16-30 กันยายน (14 วัน)

** ปิดภาคการศึกษา 1 / 1 ตุลาคม – 14 ตุลาคม (14วัน)

2. ภาคการศึกษาที่ 2 (2 เดือนครึ่ง) ช่วงที่ 1 / 15 ตุลาคม – 28 ธันวาคม

**วัดผลการศึกษารั้งที่ 2/ 15 – 28 ธันวาคม (14 วัน)

**ปิดภาควันหยุดปีใหม่ 29 ธันวาคม – 7 มกราคม(๑๐ วัน)

3. ภาคการศึกษาที่ 2 (3 เดือน)ช่วงที่ 2 / 8 มกราคม – 3 เมษายน

** วัดผลการศึกษา 20 มีนาคม- 2 เมษายน (14 วัน)

** ปิดภาคการศึกษา 2/ 3 เมษายน – 16 เมษายน (14 วัน)

ข้อปฏิบัติหลักในการใช้ชีวิตในบ้านเรียนมรดกใหม่ สำหรับผู้จัดการเรียนรู้และผู้เรียน

1. ปกครองแบบอาวูโสเนียม และแบบพ่อแม่ปกครองลูก
2. ใช้หลักการอยู่ร่วมกันตามหลักปรัชญา 6 ข้อขององค์กร
3. สมาชิกมีเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มไม่เกิน 15 ชิ้น หากมีมากกว่า ให้บริจาคแก่ผู้อื่น
4. สมาชิกตื่นนอนพร้อมกันเวลาประมาณ 05.00 น. เพื่อตื่นมาฝึกฝนประจำวัน หากวันใดมีกิจกรรมพิเศษในโรงเรียนให้ตื่นเร็วขึ้นอีก 1 ชั่วโมงคือ ประมาณ 04.00 น. เพื่อไม่ให้ขาดการฝึกฝนประจำวัน
5. ไม่ดูโทรทัศน์ แต่เลือกหนังสือที่มีแก่นสารมาฉายดูและพูดคุยแลกเปลี่ยนกันแทน
6. ไม่ฟังเพลงที่ไม่มีแก่นสาร แต่แต่งเพลงฟังเอง หรือฟังเพลงที่คัดสรรแล้วว่าดีได้แก่เพลงพื้นบ้าน เพลงลูกทุ่ง เพลงคลาสสิกเป็นต้น
7. สำหรับผู้เรียนไม่ใช่โทรศัพท์มือถือ /ส่วนผู้จัดการเรียนรู้ให้ใช้เฉพาะจำเป็น และในกิจธุระ
8. รับข่าวสารด้วยการอ่านหนังสือ อ่านข่าวจากอินเทอร์เน็ต และวิทยุ
9. หากมีข้อสงสัยในการปฏิบัติตนให้ย้อนมาพิจารณาปรัชญา 6 ข้อขององค์กร

หลักสูตรการเรียนรู้

เรียนรู้ผ่านศิลปะการละครและหลักปรัชญาตามพุทธศาสนาทั้งกระบวนการ

เป้าหมาย จุดประสงค์ปลายทาง

๑. ผู้เรียนมีวิวัฒนาการแสวงหาความรู้ และวิวัฒนาการดูแลคร
๒. ผู้เรียนมีทักษะการฟัง คิด พูด อ่าน เขียนทั้งภาษาไทยและอังกฤษอย่างแตกฉาน
๓. ผู้เรียนมีทักษะทางสังคมที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีอุดมการณ์ทำเพื่อคนอื่น
๔. ผู้เรียนรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของดั่งเองและโลก
๕. ผู้เรียนพึ่งตนเองโดยอาศัยพื้นฐานเพียงปัจจัย 4 ได้อย่างมีความสุข
๖. ผู้เรียนมีทักษะทางการละครที่ดีเยี่ยมพร้อมที่จะเป็นมีอาชีพได้

กิจกรรมการเรียนการสอนที่สำคัญ

5.4.1 การ Drill การฝึกฝนแบบบูรณาการประจำวัน

เกิดขึ้นทุกวันที่บ้านเรียนมรดกใหม่ตั้งแต่เวลาประมาณ 04.45 น. ยาวนานไปประมาณ 2-3 ชั่วโมง การฝึกฝนประจำวันดังกล่าว ถือเป็นการทำงานพร้อมเพรียงกัน เพื่อทำกิจวัตรแรกด้วยกันทั้งครูและผู้เรียน นำโดยผู้ก่อตั้งบ้านเรียนมรดกใหม่ ที่จะนำ การฝึกฝนด้วยการตีระนาด ในขณะที่ทั้งครูและผู้เรียนจะทยอยกัน เดินเข้ามา จุดเทียน อันเป็น สัญลักษณ์ว่าทุกคนยังคงโง่เขลาและต้องแสวงหาความรู้อยู่เสมอ การฝึกเน้นเรื่อง ของการฝึกทักษะเฉพาะตัวด้านดนตรี รำไทย โขน การเคลื่อนไหวร่างกาย การท่อง อาขยาน ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ โดยบูรณาการทุกอย่างด้วยกัน เหมือนกับเป็นการแสดง ที่มีรายละเอียด ปลีกย่อยแตกต่างกันไปในแต่ละวัน

5.4.2 การซ้อมละคร/การฝึกฝนทักษะเฉพาะ ได้แก่ดนตรีสากล ดนตรีไทย โขน รำ ไทย การเคลื่อนไหวร่างกายแบบเทคนิคละครตะวันตก

เนื่องจากละครเป็นศาสตร์บูรณาการ ผู้เรียนทุกคนต้องฝึกทักษะ เฉพาะตนเพื่อ สามารถเล่าเรื่อง หรือส่งต่อความรู้ผ่านละครได้ ผู้เรียนทุกคนจึงต้องเลือกที่จะเล่นเครื่องดนตรี คนละ 2 ชิ้น เครื่องไทยและเครื่องสากล โดยจะได้รับมอบเครื่อง ดนตรีตั้งแต่วันแรกที่เข้าเรียน จากนั้นจึงทดลองฝึกฝนว่า เหมาะสมกับเครื่องดนตรีชิ้นนั้นหรือไม่ และอาจจะสามารถปรับเปลี่ยน ภายหลังได้ นอกจากนี้ยังมีเรื่องของพื้นฐานการรำไทย และโขนไทยที่ผู้เรียนจะต้องฝึกฝน อย่างจริงจัง อันเป็นฐานที่จะแตกหน่อต่อไปยังศิลปะการละครแบบตะวันตก ได้แก่ การแสดง การตีความ การเล่าเรื่องแบบมีสถานการณ์และเทคนิค การเคลื่อนไหวร่างกายที่มี พื้นฐานจาก การเต้นแบบตะวันตก เป็นต้น โดยเป้าหมายปลายทางของกระบวนการฝึกฝน ทั้งหมดก็เพื่อ นำพาผู้เรียนไปสู่ การเป็นนักแสดงที่ดี การเป็นนักเขียนหรือนักเล่าเรื่องที่ดี การเป็นผู้กำกับที่ดี หรือการเป็นผู้ทำหน้าที่ด้านเทคนิคที่ดีเช่นการทำฉาก การทำอุปกรณ์ ประกอบฉากและ

การจัดแสดงประกอบการแสดงเป็นต้น โดยจุดเด่นของการฝึกฝนศาสตร์ ด้านการละคร ของบ้านเรียนมรดกใหม่คือ เนื้อหาที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ตามแนวทางที่กำหนด ไว้ของกระทรวงศึกษาธิการ

5.4.3 การเขียน Journal บันทึกเพื่อคนอื่น/การอ่านหนังสือเพื่อคนอื่น การจะเป็น นักแสดงที่ดี เป็นผู้เรียนที่ดี เป็นนักแสดงหาความรู้ที่มีความต้องการจะเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ ผู้เรียน ต้องมีอาวุธสำคัญคือ ทักษะทางด้านภาษาไทยและภาษาอังกฤษ การเขียนบันทึกที่เรียกว่า Journal จึงเป็นเครื่องมือและรูปแบบการเรียนรู้สำคัญที่ทั้งครูและผู้เรียนของบ้านเรียนมรดกใหม่ ต้องฝึกฝน journal มีรูปแบบการเขียนที่สำคัญคือ ต้องเขียนทุกวัน ในแต่ละวันต้องเลือกคนที่จะ เขียนถึงเพียงคนเดียว มีเป้าหมายชัดเจนว่าเขียนเพื่ออะไร และการเขียนนั้นต้องเขียนเน้นว่าทำ อะไร คือเน้นเขียนถึงการกระทำมากกว่าการพรรณนาโวหารตามความรู้สึก จากนั้นสัปดาห์ละครั้ง จึงจะมีการจับกลุ่มย่อยเพื่ออ่านออกเสียงให้กันและกันฟัง พร้อมทั้งรับฟังคำติคำชมข้อเสนอแนะ จากกลุ่ม จากนั้นประมาณเดือนละครั้ง journal คัดสรรของแต่ละกลุ่มก็จะถูกเชิญให้ลุกขึ้นมาอ่าน เพื่อฟังคำติชมจากทั้งชุมชนอีกครั้ง การฝึกเขียนดังกล่าวเป็นการพัฒนาทักษะ การเขียน การสะกด คำ การเรียบเรียงความคิด การเล่าเรื่อง ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งของการพัฒนาทักษะที่ดีมาก ผู้เรียนที่พร้อม เช่น เด็กมัธยมศึกษาตอนปลายบางคน หรือแม้แต่ครู หากเขียนดีแล้ว อาจจะมีสัปดาห์ละ 1-2 วันที่จะทดลองเขียนเป็นภาษาอังกฤษ เป็นการพัฒนาทักษะทางด้านภาษาอังกฤษอีกด้วย

5.4.4 คินเล่าเรื่อง The Amazing Moment/คินดูภาพยนตร์

กิจกรรมคินเล่าเรื่องนั้นมักจะทำทุกวันศุกร์ เหตุเพราะบ้านเรียนมรดกใหม่ไม่มีโทรทัศน์ กิจกรรมการศึกษาการเล่าเรื่องในแบบอื่นเพื่อการสันทนการและการผ่อนคลายจึงเป็นเรื่องสำคัญ บางคินครูจะเป็นผู้แนะนำภาพยนตร์คัดสรรให้ทุกคนเลือกชม โดยหลังจากชม ภาพยนตร์แล้ววันรุ่งขึ้นในกิจกรรม Drill ก็จะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับภาพยนตร์ที่ชมไป บางครั้งอาจจะมีแบบฝึกหัดให้ทำ แต่โดยมากมักจะแลกเปลี่ยน เรียนรู้โดยใช้ปากเปล่า แสดงความคิดเห็น ซึ่งผู้นำการแสดงความคิดเห็นก็มักจะ เริ่มจากคำถามง่ายๆว่า ชอบหรือไม่ชอบอะไรในฉากใด รูปแบบการเล่าเรื่องเป็นอย่างไร ก่อนจะมาถึง การวิเคราะห์ตัวละคร การวิเคราะห์แก่นของเรื่อง บางครั้งหากไม่ชมภาพยนตร์ คินเล่าเรื่องอาจจะถูกปรับเปลี่ยน เป็นคินฟังเพลง โดยการโหลดเพลงจาก ยูทูปที่เป็นเพลงนำฟัง มีความหมายมาแลกเปลี่ยนกัน โดยมากมักจะเป็นเพลงที่มีเชิงชั้นทางดนตรีมากกว่าเพลงป๊อป ทั่วไป เนื่องจากบ้านเรียน มรดกใหม่ไม่อนุญาตให้ฟังเพลงป๊อป ด้วยเหตุว่า โดยมากเนื้อหาไม่เหมาะสม สาระ ประโลมโลกเกินไป และเชิงชั้นทางดนตรีไม่เอื้อให้ศิลปินที่กำลังฝึกหัดดนตรีได้พัฒนาตนเอง

ในระยะหลังโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อบ้านเรียนมรดกใหม่ ประสบปัญหา น้ำท่วม ต้องอพยพไปอยู่ที่จังหวัดเลยซึ่งไม่มีไฟฟ้า คินเล่าเรื่องจึงถูกปรับเปลี่ยนเป็น คินที่เล่าถึงสิ่งมหัศจรรย์ที่พบเห็นในแต่ละวัน ซึ่งนับเป็นบทเรียนที่พิเศษมากสำหรับทุกคน เพราะในความจริงไม่มีนั้น เด็กๆยังพบความสวยงามซ่อนอยู่ เช่น ดาวเต็มฟ้า เสียงจิ้งจั่น รอยยิ้มของชาวบ้าน การเกื้อกูลกันระหว่างเพื่อน เป็นต้น

5.5 สื่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้ของหลักสูตรการจัดการเรียนรู้แบบบ้านเรียนมรดกใหม่

๑. สื่อการเรียนรู้หลักคือ ละครบูรณาการการเรียนรู้

ละครบูรณาการภาษาไทย ได้แก่

ก. พระอภัยมณี ตอน ลินสมุทรร้องทุกข์	ข. พระอภัยมณี ตอน อวสาน ผีเสื้อสมุทร
ค. สุดสวาท ตอน มุมน้อยตามรอยพ่อ	ง. ชุนข้าง ชุนแผน ตอน เหตุเกิด ที่ลานประหาร
จ. สามก๊ก ตอน ทหารเสือกู้แผ่นดิน	ฉ. ละครหุ่น เรื่อง สังข์ทอง ตอน เจ้าเงาะอยู่ไหน
ช. เวตาล ตอน เรื่องเล่าที่ถูกลืม	ซ. อิเหนา ตอน คีกรักคีกรบ
ฌ. พระเวสสันดร ตอน ชุชกผู้หวังดี	ญ. สุนทรภู่ ตอน ตะลุยกโลก วรรณคดี
ณ. มัทนะพาธา ตอน รักนั้นดีแน่แต่รักแท้ดีกว่า	ด. สามัคคีเภทคำฉันท์
ต. ละครหุ่นเรื่อง สังข์ทอง ตอน เจ้าเงาะอยู่ไหน	ถ. รามเกียรติ์ ตอน นารายณ์ ปราบนทก
ท. รามเกียรติ์ ตอน คีกไม่ยราพ	ท. สิงห์ไกรภพ ตอน น้ำผึ้ง หวาน
บ. ผู้ชนะสิบทิศ ตอน เจ็บ...วาย	

ละครบูรณาการภาษาอังกฤษ

ก. พระอภัยมณี ตอน ลินสมุทรร้องทุกข์	ข. รามเกียรติ์ ตอน นารายณ์ ปราบนทก
ค. ละครคุณธรรม เด็กชายชั้วคราวเด็กสาวชั้วคีน	ง. พระเวสสันดร ตอน ชุชกผู้หวังดี

ละครบูรณาการวิทยาศาสตร์

ก. โลกร้องไห้ ตอนนครพุ่มนึ่ง	ข. ไอน์สไตน์
ง. บิดาแห่งวิทยาศาสตร์ไทย (รัชกาลที่ 4)	จ. ชาร์ลส ดาร์วิน
ฉ. กาลิเลโอ กาลิเลอี	ช. เซอร์ไอแซค นิวตัน

ละครบูรณาการสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ก. อริยสัจ 4	ข. อปรีหานิยธรรม 7
ค. อิทธิบาท 4	ง. พรหมวิหาร 4
จ. กาลามสูตร 10	ฉ. ภูมิปัญญาชาวบ้าน 4 ภาค

สื่อการเรียนรู้อื่นๆที่ใช้ในหลักสูตร

ก. ภาพยนตร์ที่คัดสรร	ข. หนังสือที่คัดสรร
ค. เพลงที่คัดสรร	ง. การบรรยายโดยวิทยากร ปราชญ์ท้องถิ่น
จ. แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย	ฉ. แบบฝึกและแบบทดสอบ ความรู้ความเข้าใจ
ช. การพูดและการแสดงความคิดเห็นหลังการอ่าน ฟัง หรือดู	
ซ. การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมหลังจากการดู การทำแบบฝึก และการพูดการคิด	

วิเคราะห์

5.6 การประเมินผล

เนื่องจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้ จะมีกระบวนการหลัก อยู่ 2 วิธี

๑. วิธีศึกษาผ่านวิถีชีวิต

๒. วิธีศึกษาผ่านละครบูรณาการการเรียนรู้

1. รายละเอียดวิธีเรียนรู้ผ่านวิถีชีวิตโดยครูผู้สอนครูผู้ปกครอง, ครูพี่เลี้ยง, ผู้ร่วมเรียนรู้

1.1 จากการใช้ชีวิตร่วมกันในรูปแบบสำนัก ผู้เรียนสามารถสรุปได้ว่า การใช้ชีวิตร่วมกันในรูปแบบสำนักดังกล่าว นั้น เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้สิ่งอื่นหรือนำไปปรับเข้ากับการดำเนินชีวิตในอนาคตได้อย่างไร

1.2 จากการศึกษาวิถีชีวิตของคน หรือ บุคคลสำคัญอื่นที่เป็นตัวอย่าง หรือแหล่งเรียนรู้ หรือ สถานที่ที่สำคัญ ผู้เรียนสามารถสรุปและนำแนวคิดนั้นๆมาปรับให้เข้ากับชีวิตของตนได้อย่างไร

2. รายละเอียดวิธีเรียนรู้ผ่านละครบูรณาการการเรียนรู้โดยครูผู้สอนและครูผู้ปกครอง

2.1 ศึกษาด้วยการดูละคร หรือฟังเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของละคร อ่านหนังสือที่สอดคล้องกับละคร ค้นคว้าสาระที่สอดคล้องกับละครหรือพูดคุยแสดงความคิดเห็น หลังจากการฟัง ดู อ่าน คิด วิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องละคร

2.2 ศึกษาด้วยการทำละคร ได้แก่ การเขียนบท การสร้างละคร การเล่นละคร การสร้างอุปกรณ์ประกอบละคร การแต่งเพลง การเล่นดนตรีประกอบละคร การรำหรือเต้นประกอบละคร การทำเสื้อผ้าประกอบละคร การซ้อมละคร การศึกษาเทคนิคละคร

2.3 ศึกษาด้วยการนำละครไปเล่น (เล่นละคร เรียนรู้การจัดการนำละครไปเล่นเรียนรู้ที่จะปฏิสัมพันธ์ กับคนดู เรียนรู้ที่จะถอดองค์ความรู้ที่ซ่อนอยู่ในละคร เรียนรู้ที่จะส่งต่อองค์ความรู้ไปสู่คนดู)

2.4 ศึกษาผ่านการสรุปองค์ความรู้ทั้งหมดที่ได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการทำละครว่าสามารถนำไปปรับใช้จริงกับชีวิตได้อย่างไร

ดังนั้นการประเมินผลการเรียนรู้จะมีดังนี้

๑. ประเมินผลผ่านสมุดบันทึกของผู้เรียน
๒. ประเมินผลผ่านแฟ้มผลงานของผู้เรียนโดยผู้เรียนเอง
๓. ประเมินผลผ่านแฟ้มพัฒนาการของผู้เรียนโดยผู้จัดการเรียนรู้
๔. ประเมินผลผ่านการนำเสนอความรู้ตามแบบของใบเสนอการเรียนรู้อันที่ผู้จัดการเรียนรู้กำหนดไว้ ต่อหน้าสาธารณชน
๕. ประเมินผลผ่านการทำโครงการอันสืบเนื่องจากการเรียนรู้ เป็นการขยายความเข้าใจขององค์ความรู้และการนำความรู้ไปปรับใช้
๖. ประเมินผลผ่านการทดสอบ
๗. ประเมินผลผ่านการกระทำและปฏิบัติจริง ผ่านบันทึกการเรียนรู้อันที่เพิ่มผลงานของผู้เรียนการทำโครงการของผู้เรียน ใบเสนอการเรียนรู้อันที่ต่อหน้าสาธารณชนและแฟ้มบันทึกพัฒนาการของผู้เรียนโดยครูผู้จัดการเรียนรู้

ตัวชี้วัดความสำเร็จการจัดการเรียนการสอนเพื่อจบการศึกษา จะมี 2 วิธี

๑. ตัวชี้วัดความสำเร็จจากการศึกษาผ่านวิถีชีวิต

1.1 จากการใช้ชีวิตร่วมกันในรูปแบบสำนักผู้เรียนสามารถสรุปได้ว่าการใช้ชีวิตร่วมกันในรูปแบบสำนักดังกล่าวนี้เป็นประโยชน์ต่อ การเรียนรู้สิ่งอื่นหรือนำไปปรับเข้ากับการดำเนินชีวิตในอนาคตได้อย่างไร

- ก. สร้างวัตถุดิบเพื่อประกอบอาหารและสามารถประกอบอาหารเองได้
- ข. สามารถสร้างที่อยู่อาศัยอย่างเรียบง่าย พอเพียง กลมกลืนกับธรรมชาติด้วยตนเองได้โดยไม่ต้องไปกู้ยืมเงินเพื่อสร้างบ้าน เช่น บ้านดิน บ้านไม้ไผ่ เป็นต้น
- ค. สามารถดูแลสุขภาพอนามัยส่วนตัวของตนเองได้โดยไม่รบกวนผู้อื่น เช่น ซักผ้าเอง พับผ้าห่มเอง ซ่อมแซมเสื้อผ้าเอง เป็นต้น
- ง. รู้จักการวางตัวให้เหมาะสมกับเพศและวัย ปฏิบัติถูกปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น

1.2 จากการศึกษาวิถีชีวิตของคน หรือ บุคคลสำคัญอื่นที่เป็นตัวอย่างหรือแหล่งเรียนรู้

1.3 หรือสถานที่สำคัญ ผู้เรียนสามารถสรุปและนำแนวคิดนั้น ๆ มาปรับให้เข้ากับชีวิตของตนได้อย่างไร

- ก. ได้ศึกษาวิถีชีวิตของบุคคลตัวอย่าง สามารถทำความเข้าใจสรุปความสำคัญลงในใบเรียนรู้ และสามารถนำเสนอความรู้ต่อหน้าสาธารณชนและสามารถนำความรู้ดังกล่าวไปปรับได้อย่างเป็นรูปธรรม

๒. ตัวชี้วัดความสำเร็จผ่านการศึกษาด้วยละครบูรณาการการเรียนรู้

2.1 ตัวชี้วัดความสำเร็จจากการศึกษาด้วยการดูละคร / ฟังเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของละคร/อ่านหนังสือที่สอดคล้องกับละคร/ ค้นคว้าสาระที่สอดคล้องกับละคร/พูดคุยแสดงความคิดเห็นหลังจากการฟัง ดู อ่าน คิด วิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องละคร

- ก. ดูละครของผู้อื่น ไม่ต่ำกว่า 18 เรื่อง
- ข. ฟังบรรยาย ปาฐกถา สัมมนา อภิปราย เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับละคร (นอกโรงเรียน) ไม่ต่ำกว่า 12 ครั้ง
- ค. เข้าใจประวัติการละครไทย
- ง. เข้าใจประวัติการละครตะวันตก
- จ. อ่านบทละครที่คัดสรรแล้วไม่น้อยกว่า 18 เรื่อง
- ฉ. ดูภาพยนตร์คัดสรรไม่น้อยกว่า 18 เรื่อง

2.2 ตัวชี้วัดความสำเร็จจากการศึกษาด้วยการทำละคร (เขียนบท สร้างละคร เล่นละครสร้างอุปกรณ์ประกอบละคร แต่งเพลง เล่นดนตรีประกอบละคร รำหรือเต้นประกอบละคร ทำเสื้อผ้าประกอบละคร ซ้อมละคร ศึกษาเทคนิคละคร)

- ก. เล่นละครไม่น้อยกว่า 12 เรื่อง
- ข. สร้างอุปกรณ์ประกอบฉากไม่น้อยกว่า 6 เรื่อง
- ค. ทำเสื้อผ้าละครไม่น้อยกว่า 6 เรื่อง
- ง. เล่นดนตรีได้เป็นอย่างดี ไม่น้อยกว่า 2 ชิ้น (ไทย 1 ชิ้นสากล 1 ชิ้น)
- จ. รำนาฏศิลป์ไทยได้ ผู้ชายได้แม่ท่าโขมอย่างน้อย 1 ชุด แม่ท่า /รำแม่บท ผู้หญิงได้รำแม่บท/เพลงซ้ำเพลงเร็ว
- ฉ. ทำละครวิทยานิพนธ์ที่เขียนบทเอง กำกับเอง 1 เรื่อง

2.3 ตัวชี้วัดความสำเร็จจากการศึกษาด้วยการนำละครไปเล่น (เล่นละคร เรียนรู้การจัดการนำละครไปเล่น เรียนรู้ที่จะปฏิสัมพันธ์กับคนดูเรียนรู้ที่จะถอดองค์ความรู้ที่ซ่อนอยู่ในละครเรียนรู้ที่จะส่งต่อองค์ความรู้ไปสู่คนดู)

- ก. เล่นละครได้ผ่านมาตรฐานได้ไม่น้อยกว่า 100 รอบ
- ข. ส่งบันทึกการเรียนรู้จากการไปเล่นละคร ปีละ 1 เล่ม

2.4 ตัวชี้วัดความสำเร็จจากการศึกษาผ่านการสรุปองค์ความรู้ทั้งหมดที่ได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการทำละครว่าสามารถนำไปปรับใช้จริงกับชีวิตได้อย่างไร สามารถเข้าใจที่มาที่ไปของตัวละครที่ตนเองเล่น(การเข้าถึงตัวละครและสามารถเทียบกับชีวิตของตนได้ หรือ หาคำตอบได้หากมีปัญหาในลักษณะเดียวกัน)โดยนำเสนอความสำเร็จในรูปแบบของแบบบันทึก หรือโครงการ

ตัวอย่างแผนการเรียนรู้ของบ้านเรียนมรดกใหม่ จัดให้กับเด็กหญิงกุลศิริ ไชยพุมิ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6

1. ข้อมูลพื้นฐานของครอบครัว

ชื่อบิดา นายชาญชัย ไชยพุมิ(แยกทางกัน)

อายุ 35 ปี การศึกษา- อาชีพ -

ชื่อมารดา นางสาวสะอาด โพธิ์

อายุ 35 ปี การศึกษา- อาชีพ รับเหมาก่อสร้าง (แยกทางกัน-แต่งงานใหม่)

*อยู่กับแม่และพ่อใหม่

เหตุผลในการจัดการศึกษาของครอบครัว

อ้อมเป็นคนพื้นเพจังหวัดหนองคาย แต่อ้อมเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดสุทธิสะอาด เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร อ้อมเป็นเพื่อนกับต้นข้าว ซึ่งแม่ของต้นข้าวได้แนะนำให้แม่ของอ้อมพาอ้อมมาเรียนที่บ้านเรียนด้วยกัน แม่มีครอบครัวใหม่ แต่ก็ดูแลอ้อมดี คิดตรงที่ว่าต้องทำงานย้ายสถานที่ไปๆมาๆบ่อย ทำให้อ้อมเรียนไม่เป็นหลักแหล่ง แม่จึงได้ตัดสินใจพามาเรียนที่บ้านเรียนซึ่งแม่คิดว่าน่าจะปลอดภัยกับตัวอ้อมที่สุด ผิวเฝินอ้อมอาจจะพูดน้อย แต่เป็นเด็กที่เรียนรู้ได้เร็วในการเล่นละคร เริ่มสนใจอ่านหนังสืออย่างต่อเนื่อง เป็นที่รักใคร่ของทุกคน

๒. ข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน

ชื่อ เด็กหญิงกุลศิริ ไชยพุมิ ชื่อเล่น อ้อม

วัน/เดือน/ปีเกิด 23 กรกฎาคม 2540 อายุ 13 ปี

เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน ๑-๔๓๐๖-๐๐๒๑๕-๖๕-๗

ประวัติการศึกษา

- ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านไทรงาม จังหวัดหนองคาย

- ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนวัดสุทธิสะอาด แขวงสามวาตะวันออก

เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร

พัฒนาการของผู้เรียน

ด้านร่างกาย ผอมสูง ผมหักศก ตาโต ผิวค่อนข้างขาว รูปร่างสวย เติบโตตามวัย

เริ่มย่างเข้าสู่วัยรุ่น

อารมณ์ อารมณ์ดี ร่าเริง อ่อนโยน แต่ดูผิวเฝินเหมือนเป็นคนคิดมาก

สังคม เข้าได้กับเพื่อนและพี่ทุกคน ถ้าจะมีพิเศษคือต้นข้าวเพราะเป็นเพื่อนโรงเรียนเดียวกันมาก่อน

สติปัญญา ความถนัด ความสามารถพิเศษ เรียนรู้ด้านทักษะละครได้เร็วกว่าด้านวิชาการ

๓. แนวทางการจัดการศึกษา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ ช่วงชั้นที่ ๓-๔

จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา วิธีการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของบ้านเรียนมรดกใหม่ จัดการศึกษาในรูปแบบสำนัก เนื่องจากผู้ปกครองต้องการให้บุตร มีสังคม มีความรู้มากขึ้น ห่างไกลจากสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมกับบุตรหลานของตนเอง และพ่อแม่ผู้ปกครองทำงานนอกบ้านทั้งคู่ไม่สามารถดูแลบุตรตัวเองได้อย่างทั่วถึง จึงมอบหมายให้ผู้ที่มีความเหมาะสมมาทำหน้าที่จัดกระบวนการเรียนรู้ นั่นคือบ้านเรียนมรดกใหม่ ที่จัดการจัดการศึกษาในรูปแบบสำนักเน้นการละครเป็นหลัก ซึ่งเป็นการนำการเรียนการสอนในสมัยโบราณที่ผนวกบ้านวัดโรงเรียน ด้วยการเรียนรู้วิถีชีวิตตามปรัชญาทั้ง ๖ ข้อของมรดกใหม่ และยังสามารถบูรณาการได้ครบทั้ง ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้สมัยใหม่เข้าไปด้วย

เป้าหมายการเรียนรู้เพื่อจบหลักสูตรของเด็กหญิงกุลศิริ ไชยพุดิ

๑. ผู้เรียนสามารถพูด อ่านและเขียนภาษาไทยได้อย่างคล่องแคล่วแตกฉาน
๒. ผู้เรียนสามารถอ่านออกเสียงภาษาอังกฤษได้อย่างถูกต้อง
๓. เรียนรู้ทางด้านทักษะแม่ท่าโขม นาฏศิลป์พื้นบ้าน และนาฏศิลป์สากล
๔. ผู้เรียนสามารถใช้เพียงปัจจัย ๔ ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และรู้เท่าทันระบบทุนนิยม
๕. เข้าใจหลักปรัชญา ๖ ข้ออย่างลึกซึ้งและปฏิบัติตามได้
๖. สามารถออกแบบทำทางได้ และทำผลงาน คือ ทำละครเอง ๑ เรื่อง
๗. สามารถนำความรู้ที่ได้ส่งต่อรุ่นน้อง

๔. การจัดสาระ/ความรู้

บ้านเรียนมรดกใหม่จัดการเรียนรู้ โดยเน้นทักษะการใช้ชีวิต กระบวนการเรียนรู้ด้วยละครเวที และปรัชญา ๖ ข้อของคณะละครมรดกใหม่ สามารถนำมาบูรณาการเข้าได้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง ๘ จัดเนื้อหาสาระเน้นตามศักยภาพและพัฒนาการของผู้เรียน ความเหมาะสม ความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน โดยคำนึงถึงหลักการและจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔

กระบวนการเรียนรู้ทุกการกระทำที่นำมาบูรณาการเข้ากับ ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เน้นการอ่านหนังสือที่มีคุณค่าและฝึกการเขียนให้ถูกต้องตามหลักการใช้ภาษาไทย โดยให้มีการเขียนบันทึกประจำวัน การเป็นผู้ชมและผู้ฟังที่ดี การพูดแสดงความคิดเห็นในทัศนะของตนเองที่มีต่อเรื่องราวต่างๆ การใช้ภาษาในการสื่อสารบอกเล่าเรื่องราวที่ประสบพบเห็น มาศึกษาเรื่องราววรรณคดีไทยและวรรณกรรมผ่านการเล่นละคร อย่างต่อเนื่อง

ภาษาอังกฤษ ท่องกริยา ๓ ช่อง และประโยคที่เป็นปัจจุบัน อดีต และอนาคต ในช่วงฝึกฝนทักษะตอนเวลา ๐๕.๐๐ น. จนจำได้ การเรียนรู้หลักภาษาอังกฤษ การแต่งประโยค การพูดสนทนาโต้ตอบกับชาวต่างชาติ การท่องบทละคร การเล่นละครภาคภาษาอังกฤษ การเดินทางไปร่วมเทศกาลละครนานาชาติที่ต่างประเทศ

ศิลปะ การฝึกทักษะกระบวนการละคร ศิลปะการเล่าเรื่องรูปแบบต่างๆ การสร้างอุปกรณ์และเสื้อผ้าประกอบละคร ฝึกเล่นดนตรีไทย ดนตรีสากล นาฏศิลป์ เพลงพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล จนสามารถนำเสนอกับนักการละครนานาชาติได้

- ด้านละคร ในขั้นแรกต้องเข้าใจตัวละครที่ตนเองเล่นก่อนค่อยพัฒนาด้านต่างๆ ที่ต้องรู้ตามลำดับ เช่น ธีมของเรื่อง ที่มาที่ไปของเรื่อง เป็นต้น

- ต้องเรียนรู้และสามารถเล่นเครื่องดนตรีไทยและเครื่องดนตรีสากล อย่างละ ๑ เครื่อง ได้แก่ ดนตรีไทยที่อ่อมสนใจคือ ซอวงเล็ก ดนตรีสากล คือ ไวโอลิน และอาจปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม

- นาฏศิลป์ คือ ต้องได้แม่ท่ารำตัวนาง เพลงพื้นบ้านต้องร้องได้ทุกเพลงที่นำมาและพัฒนาจนกระทั่งร้องไม่เพี้ยน

สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในการเดินทางไปเล่นละครเวทีสัญจรต่างจังหวัดให้ผู้เรียนรู้และเข้าใจสังคม ความเป็นอยู่ สำเนียงของภาษา ในแต่ละพื้นที่ รู้จักสถานที่สำคัญในจังหวัดนั้นๆ เข้าใจถึงความสำคัญของหลักธรรมคำสอนของศาสนา สามารถนำหลักธรรมมาปรับใช้เป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถแยกแยะผิดชอบชั่วดี โดยหลักธรรมที่ผู้เรียนควรนำมาปรับใช้ เช่น อริยสัจ ๔ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ อปรีหานิยธรรม ๗ กาลามสูตร ๑๐ ผู้เรียนรู้จักวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิมของไทย การเคารพผู้อาวุโสกว่า อ่อนน้อมถ่อมตน

สุขศึกษาและพลศึกษา เข้าใจและมีทักษะในการเคลื่อนไหวร่างกาย รักการออกกำลังกาย มีทักษะในการป้องกันและหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ อุบัติเหตุ สารเสพติด และความรุนแรง เข้าใจและเห็นคุณค่าของตนเอง ครอบคลุม สังคม เพศศึกษา มีทักษะชีวิตเพื่อการ

สื่อสารและสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคคล การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ความสะอาดของบริเวณที่อยู่อาศัย สุขอนามัยของผู้เรียน

เข้าใจและสามารถเข้าถึงการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขด้วยปัจจัยพื้นฐาน ๔ ประการ ลดการเสพ และแสวงหาวัตถุ กล้าเผชิญปัญหาด้วยตนเอง กล้ายอมรับความผิดพลาด และมีน้ำใจเสียสละ

วิทยาศาสตร์ ให้เข้าใจกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ นำความรู้ความเข้าใจที่ได้จากละครวิทยาศาสตร์มาปรับใช้ในชีวิตจริง รู้และเข้าใจการทำน้ำยาต่างๆ เช่น น้ำยาล้างจาน ยาละลายยุง ยาดม เป็นต้น และนำมาใช้ได้จริง เข้าใจสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับสิ่งมีชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตต่างๆ ในระบบนิเวศ เข้าใจความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ รู้จักการปลูกผักสวนครัว ไร่รับประทานในครอบครัว รู้จักต้นไม้แต่ละชนิด แต่ละสายพันธุ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นว่าให้ประโยชน์อะไรบ้าง

การงานอาชีพและเทคโนโลยี ให้ผู้เรียนรู้จักการซ่อมแซมเสื้อผ้า สิ่งที่ชำรุดด้วยตนเอง รู้จักตัดเย็บเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ของใช้สอยที่นำมาใช้ได้จริง สามารถนำสิ่งของที่ชำรุดจากการใช้งานจริงมาประยุกต์ประดิษฐ์เป็นสิ่งใหม่ได้ ด้านเทคโนโลยีสามารถใช้คอมพิวเตอร์พื้นฐาน ฝึกการพิมพ์ดีดแบบสัมผัส

คณิตศาสตร์ ให้เรียนรู้กระบวนการทำบ้านดิน ว่ามีส่วนประกอบอะไร จำนวนเท่าไร ถึงจะเหมาะสม ท้องสูตรคูณมาตรา ๒-๑๒ อย่างคล่องแคล่วเพื่อนำไปใช้ได้จริงโดยไม่ต้องดูในหนังสือและไม่พึ่งเครื่องคิดเลข รู้จักการทำบันทึกรายรับรายจ่ายของตนเอง รู้จักใช้คณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันเช่นการคำนวณระยะทาง-ระยะเวลาในการเดินทางไปเล่นละครเวทีสัญจร อัตราค่าน้ำมันต่อกิโลเมตร

๕. การจัดการกระบวนการเรียนรู้

แนวคิดสำคัญของการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของบ้านเรียนมรดกใหม่

การสร้างวัฒนธรรมการดูแลคือ การสร้างวัฒนธรรมการแสวงหาความรู้และวัฒนธรรมการแสวงหาความรู้คือการศึกษที่แท้จริง

กระบวนการจัดการเรียนรู้ของบ้านเรียนมรดกใหม่ โดยมีผู้สอนจากคณะละครมรดกใหม่ พ่อแม่สอนเอง เรียนรู้ด้วยตนเอง ทักษะศึกษาแหล่งเรียนรู้ เรียน/ทำกระบวนการละครร่วมกับเด็กในระบบโรงเรียน กระบวนการกลุ่มหรือทีม โดยมีวิธีการดังนี้

๑. วิธีเรียนรู้ผ่านวิถีชีวิตโดยครูผู้สอน ,ครูผู้ปกครอง,ครูพี่เลี้ยง,ผู้ร่วมเรียนรู้

๑.๑ จากการใช้ชีวิตร่วมกันในรูปแบบสำนัก ผู้เรียนสามารถสรุปได้ว่าการใช้ชีวิตร่วมกันในรูปแบบสำนักดังกล่าวนั้นเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้สิ่งอื่นหรือนำไปปรับเข้ากับการดำเนินชีวิตในอนาคตได้อย่างไร

๑.๒ จากการศึกษาวิถีชีวิตของคน หรือ บุคคลสำคัญอื่นที่เป็นตัวอย่าง หรือแหล่งเรียนรู้ หรือ สถานที่สำคัญ ผู้เรียนสามารถสรุปและนำเสนอความคิดเห็นนั้นๆมาปรับให้เข้ากับชีวิตของตนได้อย่างไร

๒. วิธีเรียนรู้ผ่านละครบูรณาการการเรียนรู้โดยครูผู้สอนและครูผู้ปกครอง

๒.๑ ศึกษาด้วยการดูละคร หรือฟังเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของละคร อ่านหนังสือที่สอดคล้องกับละคร ค้นคว้าสาระที่สอดคล้องกับละครหรือพูดคุยแสดงความคิดเห็น หลังจากการฟัง ดู อ่าน คิด วิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องละคร

๒.๒ ศึกษาด้วยการทำละคร ได้แก่ การเขียนบท การสร้างละคร การเล่นละคร การสร้างอุปกรณ์ประกอบละคร การแต่งเพลง การเล่นดนตรีประกอบละคร การรำหรือเต้นประกอบละคร การทำเสื้อผ้าประกอบละคร การซ้อมละคร การศึกษาเทคนิคละคร

๒.๓ ศึกษาด้วยการนำละครไปเล่น (เล่นละคร เรียนรู้การจัดการนำละครไปเล่น เรียนรู้ที่จะปฏิสัมพันธ์กับคนดู เรียนรู้ที่จะถอดองค์ความรู้ที่ซ่อนอยู่ในละคร เรียนรู้ที่จะส่งต่อองค์ความรู้ไปสู่คนดู)

๒.๔ ศึกษาผ่านการสรุปองค์ความรู้ทั้งหมดที่ได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการทำละครว่าสามารถนำไปปรับใช้อย่างแท้จริงกับชีวิตได้อย่างไร

๖. แนวทางการประเมินผล

วิธีการประเมินพัฒนาการที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเพื่อให้ทราบความสำเร็จและพัฒนาการที่แท้จริงของผู้เรียนที่บ้านเรียนมรดกใหม่ มีหลักการคือ “การประเมินผลตามสภาพจริง” เน้นพัฒนาการที่เกิดขึ้นจริงกับตัวผู้เรียน จากพฤติกรรม สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ซึ่งได้มาจากการสังเกตโดยละเอียดของพี่เลี้ยงและครูผู้สอน

ผู้เรียนอ่านนำเสนอสมุดบันทึกประจำวันของตนเอง

แฟ้มผลงานที่ผู้เรียนจัดทำรายบุคคล

การสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้เรียน

การแสดงความคิดเห็นในแต่ละประเด็น

แบบฝึกหัดย่อย

ทดสอบข้อเขียนเพื่อทบทวนความเข้าใจที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง

บันทึกกิจกรรมการเรียนรู้

๗. ตัวอย่างโครงสร้างหลักสูตรของเด็กหญิงกุลศิริ ไชยพุดิ

บ้านเรียนมรดกใหม่เน้นการเรียนรู้ผ่านวิถีชีวิต ศิลปะการละคร หลักปรัชญาตามพุทธศาสนา วัฒนธรรมการฟังทั้งกระบวนการ โดยบูรณาการให้เข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง ๘ กลุ่มสาระ ดังนี้

กลุ่มสาระ	ม.๑		ม.๒		ม.๓	
	เวลา เรียน/ ชั่วโมง/ปี	ค่า น้ำหนัก	เวลาเรียน/ ชั่วโมง/ปี	ค่า น้ำหนัก	เวลา เรียน/ ชั่วโมง/ปี	ค่า น้ำหนัก
ภาษาไทย	๑๒๐	๑๒๐	๓	๓	๑๒๐	๓
คณิตศาสตร์	๔๐	๔๐	๑	๑	๔๐	๑
วิทยาศาสตร์	๔๐	๔๐	๑	๑	๔๐	๑
สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม	๒๐๐	๒๐๐	๕	๕	๒๐๐	๕
สุขศึกษาและพล ศึกษา	๑๒๐	๑๒๐	๓	๓	๑๒๐	๓
ศิลปะ	๔๐๐	๔๐๐	๑๐	๑๐	๔๐๐	๑๐
การงานอาชีพและ เทคโนโลยี	๒๐๐	๒๐๐	๕	๕	๒๐๐	๕
ภาษาต่างประเทศ	๑๒๐	๑๒๐	๓	๓	๑๒๐	๓
กิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน	๒๐๐	๒๐๐	๕	๕	๒๐๐	๕
รวม	๑๔๔๐	๑๔๔๐	๓๖	๓๖	๑๔๔๐	๓๖

กลุ่มสาระ	ม.๔		ม.๕		ม.๖	
	เวลา เรียน/ ชั่วโมง/ปี	ค่า น้ำหนัก	เวลาเรียน/ ชั่วโมง/ปี	ค่า น้ำหนัก	เวลา เรียน/ ชั่วโมง/ปี	ค่า น้ำหนัก
ภาษาไทย	๑๒๐	๑๒๐	๓	๓	๑๒๐	๓
คณิตศาสตร์	๔๐	๔๐	๑	๑	๔๐	๑
วิทยาศาสตร์	๔๐	๔๐	๑	๑	๔๐	๑
สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม	๒๐๐	๒๐๐	๕	๕	๒๐๐	๕
สุขศึกษาและพล ศึกษา	๑๒๐	๑๒๐	๓	๓	๑๒๐	๓
ศิลปะ	๔๐๐	๔๐๐	๑๐	๑๐	๔๐๐	๑๐
การงานอาชีพและ เทคโนโลยี	๒๐๐	๒๐๐	๕	๕	๒๐๐	๕
ภาษาต่างประเทศ	๑๒๐	๑๒๐	๓	๓	๑๒๐	๓
กิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน	๒๐๐	๒๐๐	๕	๕	๒๐๐	๕
รวม	๑๔๔๐	๑๔๔๐	๓๖	๓๖	๑๔๔๐	๓๖

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีวัตถุประสงค์คือ

1. เพื่อวิเคราะห์ที่มา แนวคิด และเป้าหมายและแนวทางของการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นที่จะศึกษาและวิเคราะห์แนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ซึ่งหลังจากการศึกษาพบว่า ยังไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบ้านเรียนมรดกใหม่โดยตรง วิธีดำเนินการวิจัยจึงต้องเน้น การพูดคุย การสัมภาษณ์ และเฝ้าสังเกตจากกิจกรรมและวิถีชีวิตของบ้านเรียนมรดกใหม่และสมาชิกเป็นหลัก รวมทั้งการศึกษางานเขียนของสมาชิกบ้านเรียนมรดกใหม่ประกอบ

การวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการหาความรู้โดยพิจารณาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุกมิติ เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อมนั้นวิธีการนี้จะสนใจข้อมูลด้านความรู้ ความรู้สึก นึกคิด ความหมาย ค่านิยมหรืออุดมการณ์ของบุคคลนอกเหนือไปจากข้อมูลเชิงปริมาณมักใช้เวลาในการศึกษาติดตามสังเกต และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเป็นวิธีหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล และเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (สุภางค์ จันทวานิช, 2531) ดังนั้นเพื่อวิเคราะห์การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษาวิจัย ตามลำดับดังนี้

1. กำหนดประชากร
2. กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. การตรวจสอบข้อมูล
6. เขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

สรุปผลการวิจัย

ที่มา เป้าหมายและแนวคิด

ที่มา เป้าหมาย และ แนวคิดของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่นั้นมีหัวใจหลักมาจากผู้นำ หรือ ผู้ก่อตั้งคือ “ชนประคัลภ์ จันทรเรือง” ผู้ซึ่งทำให้บ้านเรียนมรดกใหม่ถือกำเนิดขึ้นมาและยืนหยัดนำพาแนวคิดของการเรียนรู้โดยใช้ละครที่มีเป้าหมายสำคัญคือเพื่อ “การสร้างวัฒนธรรมการดูแลและวัฒนธรรมการแสวงหาความรู้” อันเป็นรากฐานหรือวิธีการที่ชนประคัลภ์เชื่อว่า จะนำไปสู่การสร้างให้เกิดทักษะของการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเป็นรูปธรรมครูและผู้เรียนในบ้านเรียนมรดกใหม่จึงมีสถานะที่ “มีความเหมือนในความต่าง” กล่าวคือ ทั้งครูและผู้เรียนต้องดำรงตนให้เป็นผู้แสวงหาความรู้อยู่เสมอ ในขณะที่เดียวกัน “ระบบอาวุโสนิยม” ก็คือ แนวทางในการควบคุมให้การอยู่ร่วมกันระหว่างผู้แสวงหาความรู้ต่างวัยเป็นไปอย่างเกื้อกูล ให้เกียรติซึ่งกันและกัน และเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ในฐานะ “ครู” และ “ลูกศิษย์”

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่จึงเป็นกระบวนการการเรียนรู้ที่ “ครู” ก็ศึกษา “ลูกศิษย์” ก็ศึกษา ด้วยว่าการศึกษาเรียนรู้ไม่มีพรมแดนซึ่งหัวใจสำคัญของการทำเช่นนั้นได้ก็คือ “ผิดไม่เป็นไร” หรือ “วินาทีที่เราค้นพบความโง่เขลาของตนเองวินาทีนั้น การเรียนรู้ก็เกิดขึ้น” หากใครได้มาสังเกตการเรียนการสอนในบ้านเรียนมรดกใหม่ จะพบลักษณะสำคัญ ประการหนึ่งก็คือ ที่นี่ ครูเป็นทั้งครูและนักแสดง ผู้เรียนเป็นทั้งผู้เรียนและนักแสดง ครูเล่นดนตรี ผู้เรียนเล่นดนตรี ครูเขียนบันทึก journal ผู้เรียนเขียนบันทึก journal ครูทำอาหาร ผู้เรียนก็ทำอาหาร ซึ่งตอกย้ำให้เห็นถึงแนวคิดที่ชัดเจนว่า มนุษย์ต้องศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ศึกษาโดยไม่สะสมความรู้ แต่มีเป้าหมายชัดเจนที่จะส่งต่อองค์ความรู้ให้แก่ผู้อื่นและด้วยว่า ที่มา แนวคิด และเป้าหมายของการเรียนรู้ในบ้านเรียนมรดกใหม่นั้นไม่ได้แบ่งแยก บ้าน ออกจากโรงเรียน การเรียนการสอนระหว่าง ครู และ ลูกศิษย์ จึงหมายรวมไปถึงการใช้ชีวิตร่วมกันด้วย กระบวนการขัดเกลาตัวเองเพื่อขัดเกลาผู้อื่น จึงเป็นเรื่องสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ ซึ่งหมายถึงว่า “การเป็นตัวอย่าง” เป็นเรื่องสำคัญที่ทุกคนต้องฝึกฝน เพราะจะต้องมีผู้อาวุโสน้อยกว่าเสมอที่เฝ้ามองและรอคอยแบบอย่างที่ดี ซึ่งสามารถสรุปเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

1. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่นั้นมี “ที่มา” จากทัศนคติและแนวคิดของผู้นำองค์กร คือ “ชนประคัลภ์ จันทรเรือง” เป็นหลักเรียกได้ว่าเป็นผู้กำหนดทิศทางและเป็นผู้วางรากฐานวิถีปฏิบัติหลักของบ้านเรียนละครมรดกใหม่

ทั้งในฐานะ “ผู้อาวุโสสูงสุด” และในฐานะ “ประธานองค์ความรู้” และ “ผู้ก่อตั้ง” ไม่ใช่ในลักษณะของการเป็น “ผู้กำหนดนโยบาย” แต่เป็นในลักษณะของ “ครู” ที่พร้อมจะเป็นตัวอย่าง ด้วยการฝึกฝนและพัฒนาตนเองไปพร้อมกับลูกศิษย์ โดยทัศนคติและ แนวคิดดังกล่าว มีพื้นฐานสำคัญมาจาก “ครอบครัว” “ละคร” และ “พุทธศาสนา”

2. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่นั้นมี “เป้าหมาย” ประการเดียวที่ครอบคลุมบริบททั้งหมดคือ “การสร้างคนให้มี วัฒนธรรม การดูแลและการแสวงหาความรู้” เริ่มต้นจากการสร้างให้คนมีวัฒนธรรมการฟัง วัฒนธรรมการพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิกซึ่ง จะนำไปสู่การมีสมาธิ การรู้จักพิจารณาแยกแยะ และความกระหายใคร่รู้ในสิ่งใหม่ๆ โดยเน้นว่าครูและผู้เรียนต่างฝึกปฏิบัติควบคู่กันไป และอาศัยระบบ “อาวูโสนิยม” เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง ชัดเกล้าให้เกิดความสมดุล และ ความปกติสุข ในการอยู่ร่วมกัน

3. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่นั้นมี “แนวคิด” ที่จะพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาทั้งการพัฒนาทักษะชีวิตไปควบคู่กับการพัฒนาทักษะละคร “ครู” คือ “นักแสดง” “เนื้อหาที่สอน” คือ “เรื่องราว” และ “ผู้เรียน” คือ “ผู้ชม” ซึ่งเมื่อองค์ประกอบ ทั้งสามประการหล่อหลอมเป็นหนึ่งเดียวกันแล้วเมื่อนั้นจึงเกิด “การศึกษาที่แท้จริง” หรือ “เกิดละครที่แท้จริง” ซึ่ง “แนวคิด” ดังกล่าวนั้นมุ่งพัฒนาตัวเองเป็นรายบุคคล แต่ขณะเดียวกัน ก็ให้ความสำคัญกับการ “ลดตัวตน” โดยการยังประโยชน์ให้ตนเอง แต่พอสมดุลและ ยังประโยชน์แก่ผู้อื่น ให้มากที่สุด

แนวทาง

สำหรับแนวทางสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้ ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่นั้นชัดเจนด้วยกระบวนการสำคัญหลายประการ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่นั้นนำไปสู่การสร้างนิสัยการ เรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งสำหรับ “ครู” และ “ผู้เรียน” ตั้งแต่ “วิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมาย” ของการศึกษาที่บ้านเรียนมรดกใหม่ได้วางไว้ คือ

1.1 การเลือกสิ่งที่จะศึกษาตามรอยพระพุทธรเจ้า “ใบไม้ในกำมือ” เลือกเรียนในสิ่งที่ไต่ตรองแล้วตามความถนัด ศึกษาอย่างละเอียด จนกระทั่งเกิดความชำนาญ สามารถมองเห็น “ข้อดี” ที่ต้องรักษาให้คงอยู่และมองเห็น “ข้อด้อย” ที่จะต้องพัฒนาให้ดียิ่งๆ ขึ้นไปอยู่เสมอสามารถนำองค์ความรู้ไปปรับประยุกต์กับการเรียนรู้ได้อย่างอื่นได้ด้วยตัวเอง

1.2 การเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะของการศึกษาแนวตั้งตามระบบที่เป็นขนบธรรมเนียมของไทยที่เรียกว่า “อาวูโลนิยม” เรียนคละอายุ ครูและผู้เรียนเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้เกิดการเกื้อกูลกัน จุดเด่นไม่ใหญ่ให้ร่วมเงาต้นไม้เล็กแต่ขณะเดียวกันต้นไม้เล็กก็ให้ใบร่วงหล่นเป็นปุ๋ยบำรุงราก บำรุงดินแก่ต้นไม้ใหญ่ได้

1.3 การเรียนรู้แบบองค์รวมไม่แยกรายวิชา บูรณาการทุกองค์ความรู้เข้าด้วยกัน ในเวลาเดียวกัน”การทำวัตรเช้า” (Drill) ซึ่งผสมผสานการฝึกฝนดนตรีไทยเทศ นาฏศิลป์ไทยเทศ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคมศาสตร์ พุทธศาสนา และทักษะชีวิตเข้าด้วยกัน ในช่วงเวลาแห่งการเรียนรู้ 2 ถึง 3 ชั่วโมงทุกวัน ซึ่งทั้ง 3 วิธีการพาไปสู่เป้าหมายทางการศึกษาที่เป็นเข็มทิศนำทางครูและผู้เรียนของบ้านเรียนมรดกใหม่ให้เดินไปในทิศทางที่ถูกต้องนั่นก็คือ “การสร้างวัฒนธรรมการดูแลและแสวงหาความรู้” และการสร้างวัฒนธรรมการดูแลและการแสวงหาความรู้กับการเรียนรู้ตลอดชีวิตก็คือเรื่องเดียวกัน

2. การจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่นั้นนำพาไปสู่การสร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งสำหรับ”ครู” และ “ผู้เรียน” ด้วย” วิธีการพัฒนาทักษะชีวิตด้วยปรัชญา 6 ข้อ” อย่างเป็นขั้นเป็นตอนกล่าวคือ

2.1 พร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิก ----สร้างความเป็นหนึ่งเดียว ลดความเป็นส่วนตน เห็นแก่ส่วนรวม

2.2 ทำแล้วทำเล่าจนทำได้---อดทน ทุกข์ยากสุขง่าย แน่วแน่ที่จะทำสิ่งยากให้สำเร็จ

2.3 แผลงที่ผลทำที่เหตุ---ให้ความสำคัญต่อกระบวนการทำงาน และ การค้นหาองค์ความรู้ระหว่างทางมากกว่าผลลัพธ์ปลายทาง

2.4 อยู่อย่างต่ำทำอย่างสูง--- ลดการพึ่งพาวัตถุ มองให้เห็นแก่น และคุณค่าของความเป็นมนุษย์เพื่อจะได้ละตัวตนและทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้

2.5 ไม่มีเรื่องที่เราไม่ได้มีแต่นักแสดงที่เราไม่เป็น---กล้าหาญที่จะทบทวนตัวเอง สังเคราะห์ วิเคราะห์ พร้อมที่จะหาทางแก้ไขและพร้อมที่จะแบ่งปัน ประสบการณ์ที่พลาดพลั้ง เพื่อเป็นบทเรียนแก่ผู้อื่นอย่างจริงใจ

2.6 เป็นอย่างที่ยกเป็นตัวอย่างที่อ่าน เป็นอย่างที่ยกสอน---มีอุดมการณ์ที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น กระบวนการฝึกตนทั้ง 6 ข้อนั้นคือ การขัดเกลาตัวเองของครูและผู้เรียนในบ้านเรียนมรดกใหม่ให้คิดถึงผู้อื่นตลอดเวลาจนเป็นนิสัย นั่นคือการปลูกฝัง”คุณธรรมจริยธรรม”อย่างเป็นรูปธรรม ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการสร้างภูมิและความพร้อมที่จะ”เรียนรู้ตลอดชีวิต” เพราะการเรียนรู้ตลอดชีวิต จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย

หากผู้เรียนยังยึดติดกับวัตถุ มีโลกส่วนตัวสูง ขาดทักษะ ขาดความอดทน ขาดการพิจารณาตนเอง และขาดการพิจารณาผู้อื่นและบริบทรอบตัว

3. การจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่นั้นนำไปสู่การสร้างนิสัย การเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งสำหรับ“ครู” และ “ผู้เรียน” ด้วย “วิธีการพัฒนาทักษะละคร 7 ข้อ” ตามแนวทางการเข้าถึงองค์ความรู้ทางพุทธศาสนาที่เรียกว่า”โพชฌงค์ 7” อย่างเป็นทางการเป็นขั้นตอน กล่าวคือ

3.1 เรียนรู้รูปแบบ (สติ-ความระลึกได้ สำนึกพร้อมอยู่ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับเรื่อง)---รำลึกให้ได้ว่าการเดินไขว่คว้าเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการรับบท “นันทก” และ “ทศกัณฐ์” ในละครเรื่อง “นารายณ์ปราบนันทกและศึกโมจรพา”

3.2 ฝึกรูปแบบ (ธัมมวิจยะ-ความเพียรธรรม ความอดส่องสืบค้นธรรม)---ฝึกรูปแบบการเดินไขว่คว้า เป้าหมายคือทำถูกต้องและได้แม่ท่ายักษ์ไม่ต่ำกว่า 20 แม่ท่า

3.3 ฝึกจนไม่ติดยึดกับรูปแบบ(วิริยะ-ความเพียร)---ฝึกเดินไขว่คว้าและแม่ท่าไม่ต่ำกว่า 2 ชั่วโมงต่อวัน เพื่อให้กล้ามเนื้อเข้าที่ จนไม่รู้สึกรับปวดสามารถเดินไขว่คว้าได้คิดเรื่องอื่นๆ ไปได้

3.4 หนีรูปแบบเข้าหาเนื้อใน(ปีติ-ความอิ่มใจ)---ฝึกเดินไขว่คว้าอย่างต่อเนื่อง เริ่มศึกษาเรื่องลักษณะนิสัยตัวละคร ไม่ต้องคิดแล้วว่า จะวางขา วางมืออย่างไรจึงจะถูกต้อง

3.5 หาวิธีฝังเนื้อในในรูปแบบ(ปีติ-ความสงบกายใจ)---หาวิธีใส่ ลักษณะนิสัยตัวละคร”นันทก” เข้าไปในท่าไขว่คว้ามาตรฐานที่ฝึกจนชำนาญ

3.6 รูปแบบเนื้อในเป็นหนึ่งเดียว(สมาธิ-ความมีใจมุ่งมั่น จิตแน่วในอารมณ์)---ท่าทางอันสงบบอกถึงลักษณะนิสัยของ”นันทก” กลืนเป็นหนึ่งเดียวกับท่ามาตรฐานไขว่คว้า

3.7 รูปแบบเนื้อในไหลเลื่อนเคลื่อนไปด้วยตัวเอง(อุเบกขา-ความมีใจ เป็นกลางตามที่เห็นจริง)---เลิกคิดเรื่องท่า เลิกคิดเรื่องลักษณะนิสัยตัวละคร แต่เป็นตัวละครนั้น จะเห็นว่า กระบวนการฝึกทักษะละคร 7ข้อดังกล่าวนี้จะนำพาผู้เรียนให้ขบคิด ตั้งคำถามและฝึกฝนตนอยู่เป็นเนืองนิตย์อันเป็นกระบวนการที่ไม่มีที่สิ้นสุด สอดคล้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เมื่อพิจารณาแนวทางในการจัดการศึกษาโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตพบว่า

1. ครู ต้องเป็นผู้แสวงหาความรู้ตลอดเวลาเช่นเดียวกับผู้เรียนและจะต้องดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างที่ดี

2. ผู้เรียน ต้องเป็นผู้แสวงหาความรู้ตลอดเวลาและต้องพัฒนาตนเองจนสามารถส่งต่อองค์ความรู้ได้เสมือนหนึ่งว่าเป็นครูที่พร้อมจะสอนผู้อื่นที่ด้อยกว่า หรืออาวุโสน้อยกว่า

3. กระบวนการเรียนและกิจกรรมการเรียนรู้ เน้นการลงมือปฏิบัติ เน้นการทำงานร่วมกัน เป็นกลุ่มไม่แบ่งแยกตามชั้นหรืออายุ
4. สื่อการเรียนการสอนที่ใช้นั้นสื่อที่ต้องให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือทำให้เกิดผลงานด้วยตนเองได้แก่ ละคร การเขียน การแต่งเพลง การทำโครงการ เป็นต้น
5. การประเมินผล ใช้วิธีทำได้ ทำเป็น เป็นกระบวนการสำคัญในการประเมิน ควบคู่ไปกับหลักฐานเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรเช่นบันทึกการเรียนรู้ เป็นต้น

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของ บ้านเรียนมรดกใหม่นั้น มีแนวทางที่ครอบคลุมหลักคิดทางด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน แนวคิดการศึกษาโดยครอบครัว แนวคิดการละครเพื่อการพัฒนา และแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างครบถ้วนกล่าวคือ

1. แนวคิดการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งการจัดการศึกษาในบ้านเรียนมรดกใหม่นั้น มีองค์ประกอบของการศึกษานอกระบบโรงเรียนครบถ้วนทั้ง 6 มิติ คือ

- 1.1. ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จัดการศึกษาโดยพิจารณาจากพื้นฐานและศักยภาพของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ในชุดความรู้เรื่องเดียวกันผู้เรียนแต่ละคนอาจจะใช้เวลาและรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน เช่น การเรียนโครงสร้างTense ในภาษาอังกฤษ บางคนให้อ่านก็เข้าใจใช้เวลาทำแบบฝึกหัดไม่กี่ชั่วโมง บางคนต้องจัดให้ลงมือทำซ้ำๆ ต้องเชื่อมโยงความเข้าใจจากฐานความรู้อื่น เช่นการฝึกแต่งประโยคเป็นเพลง การเชื่อมโยงกับฐานความรู้ภาษาไทยและอาจจะใช้เวลาเป็นสัปดาห์หรือเป็นเดือน เป็นต้น

- 1.2. หลักสูตรที่เป็นทางเลือกหลากหลายและยืดหยุ่น คือแม้จะจัดการศึกษาพิจารณาตามพื้นฐานและศักยภาพแต่ก็เน้นบูรณาการหลักสูตรเป็นองค์รวม ไม่แบ่งเด็กเป็นกลุ่มตามความเก่ง แต่ใช้วิธีคิดละเด็กในอัตราส่วน เด็กเก่ง 2 คน ปานกลาง 1 คนและเด็กอ่อน 1 คน ต้นไม้ใหญ่ดูแลต้นไม้เล็ก นอกจากนี้ยังยืดหยุ่นในด้านของทักษะและความสนใจเฉพาะตัวเช่นในการศึกษาเรื่องของ “Global Warming” หลังจากศึกษาข้อมูลและทฤษฎีตามสมควรแล้ว ชั้นปฏิบัติการให้เกิดความเข้าใจองค์ความรู้ ครูและผู้เรียนของบ้านเรียนมรดกใหม่ก็จะแบ่งกลุ่มทำการศึกษาผ่าน การรณรงค์ด้านการลดการใช้ไฟฟ้าโดยมีเป้าหมายเพื่อให้ค่าไฟประจำเดือนลดลงอย่างเป็นรูปธรรม บางกลุ่มก็สนใจเรื่องของการลดการใช้โทรศัพท์ และขณะที่บางกลุ่มก็สนใจเรื่องของการแยกขยะ เก็บขยะใช้ทรัพยากรหมุนเวียนให้มากที่สุด เป็นต้น และเมื่อถึงตอนการนำเสนอ แต่ละกลุ่มก็สามารถนำเสนออย่างเป็นอิสระตามความถนัดของตนเอง เป็นต้น

1.3. มีความสัมพันธ์อย่างเป็นกันเองของผู้เกี่ยวข้อง เนื่องจากบ้านเรียนมรดกใหม่ เป็นโรงเรียนที่เป็นเหมือนบ้าน ครูและผู้เรียนใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน การเรียนรู้จึงเกิดจากการซึมซับ ระหว่างกันและกันด้วย การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา เช่น ขณะรับประทานอาหาร ขณะ ฝึกฝน ขณะทำสวน และก่อนเข้านอน เป็นต้น

1.4. มีการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น เนื่องจากบ้านเรียนมรดกใหม่มุ่งเน้นที่จะให้ผู้เรียน ฟังตนเองและมีความสุขกับการใช้ชีวิตเรียบง่าย กระบวนการเรียนรู้หลักของบ้านเรียนมรดกใหม่จึง มุ่งเน้นไปที่การใช้ในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ฝึกหารูปแบบของการเรียนรู้และการส่งต่อองค์ความรู้โดย หลีกเลี่ยง”การซื้อ” ให้น้อยที่สุด และพัฒนา”ความคิดสร้างสรรค์”ในการเรียนรู้ให้มากที่สุด เหมือน ดั่งคำของพระพุทธเจ้าที่ว่า “ความรู้มีอยู่ในกายยาวประมาณ 1 วาของมนุษย์นั่นเอง”

1.5. เรียนแล้วนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที

นี่คือหัวใจสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ในบ้านเรียนมรดกใหม่ ที่เลือกเรียนเฉพาะในสิ่งที่คิดว่า เป็นแกนสำคัญที่สามารถนำไปสู่ความเข้าใจในด้านอื่นๆทันที โดยเน้นความรู้พื้นฐานที่สามารถ พัฒนาแตกหน่อไปตามศักยภาพและความถนัดเช่น ภาษาไทยดี ภาษาอังกฤษจึงจะดีตาม หาก ภาษาไทยไม่ดี ก็ไม่สามารถฝึกภาษาอังกฤษให้ได้ดี ผู้เรียนจึงต้องมีฐานในสองส่วนนี้อย่างดีและ สามารถนำไปใช้ได้ทันที เพราะทักษะ การฟัง การพูด การคิด การเขียน อันเป็นบันไดไปสู่การ เรียนรู้อย่างอื่นนั้น ต้องอาศัยพื้นฐานที่ดีทางภาษาไทยและภาษาอังกฤษทั้งสิ้นโดยเฉพาะในฐานะ ของการเป็นนักแสดง

1.6. มีโครงสร้างเข้มงวดน้อยกว่าโรงเรียน ในที่นี้น่าจะหมายถึงว่า การจัดการศึกษา ในบ้านเรียนมรดกใหม่นั้นมีโครงสร้างที่ยืดหยุ่นตามเหตุปัจจัยและพัฒนาการของผู้เรียน จึงไม่มี กำหนดตายตัวว่าจะเรียนอะไร ก็ไปถึงก็ไม่ง ถ้าหมดชั่วโมงนี้แล้วหากผู้เรียนไม่เข้าถึงองค์ความรู้ ในระบบก็ต้องปล่อยให้เป็นการของผู้เรียนในขณะที่บ้านเรียนของมรดกใหม่เชื่อตามพระพุทธเจ้า ว่า “การเข้าถึงความรู้เป็นอกาลิโก ไม่ขึ้นกับเวลา”

2. แนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

หากพิจารณาแนวทางในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของบ้านเรียนมรดกใหม่โดยใช้ ละครแล้วพบว่าเป็นแนวคิดในอุดมคติของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเช่นสังคมไทยในอดีต คือ

2.1 พ่อแม่สอนลูกด้วยตัวเอง หากสอนไม่ได้เนื่องจากไม่มีความรู้มากพอ ก็มักจะพา ไปฝากหลวงตาที่วัดเพื่อศึกษาหาความรู้และอบรมสั่งสอน บ้านเรียนมรดกใหม่ จึงเป็นเสมือนหนึ่งวัด ที่เป็นแหล่งความรู้ที่พอกับแม่พาลูกมาฝากฝังไว้ และเรียนรู้ไม่ใช่ เฉพาะสรรพวิชาแต่ยังรวมถึงการปฏิบัติตนอย่างมีคุณธรรม จริยธรรมและ มีความรับผิดชอบ

ต่อส่วนรวม ครูจึงต้องทำหน้าที่แจกเช่นพ่อแม่ หรือหลวงตาที่ต้องสอนวิชาเหมือนสอนลูกหลาน นี่คือเหตุผลประการหนึ่งที่ครูของบ้านเรียนมรดกใหม่ไม่เรียกเก็บเงินค่าใช้จ่ายจากผู้ปกครองโดยสิ้นเชิงเพื่อตัดปัญหาเรื่องของ"ระบบการศึกษาเชิงพาณิชย์" โดยสิ้นเชิง

2.2 ทั้งนี้ในการประเมินผลผู้เรียนในบ้านเรียนมรดกใหม่มีศักดิ์และสิทธิ์แจกเช่นโรงเรียนในระบบทุกประการ มีระบบการประเมินผลร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในอัตราส่วน ประเมินผลเองร้อยละ 80 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประเมินผลร่วมด้วยร้อยละ 20 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 3 กลุ่มคือ วิชาศิลปะ พื้นฐานอาชีพ และสุขศึกษา และประเมินผลเองร้อยละ 70 และสำนักงานเขตพื้นที่ประเมินผลร่วมด้วยร้อยละ 30 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 5 กลุ่มคือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์

3. แนวคิดการละครเพื่อการพัฒนา กล่าวคือ เป็นการจัดการศึกษาโดยใช้วิถีคิดของละครเข้ามาเป็นพลวัตรขับเคลื่อนในทุกกระบวนการ ตามแนวคิดของชนประคัลภ์ จันทรเรือง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการละคร เพื่อการพัฒนาที่มีพัฒนาการอย่างไร ต่อเนื่องมาทุกยุคทุกสมัย อย่างไรก็ตามแนวคิดการจัดการศึกษา นอกกระบวนโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียน มรดกใหม่นั้น ต้องเรียกว่าเป็น ชนประคัลภ์ จันทรเรือง Method ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า

3.1 จัดองค์ประกอบของการศึกษาให้เป็นองค์ประกอบของละครทำให้เกิดความชัดเจนในบทบาท หน้าทีและเป้าหมายของการศึกษาตามแบบการทำละคร คือ ครูเท่ากับนักแสดง วิชาที่สอนเท่ากับเรื่องราวแก่นสารในละคร และผู้เรียนเท่ากับคนดู ซึ่งทั้งหมดทั้งมวลต้องทำให้เกิดบรรยากาศการฟัง หรือบรรยากาศที่สงบนิ่งเป็นหนึ่งเดียวเท่านั้น สารของละครจึงจะสามารถส่งผ่านไปยังคนดู และแก่นสาระของเนื้อหา การสอนจึงจะส่งผ่านไปยังผู้เรียน

3.2 เมื่อเป็นเช่นนั้น จึงเกิดแนวทางในการพัฒนาชัดเจนในทั้ง 3 องค์ประกอบ ประเด็นสำคัญที่เป็นหัวใจของการเรียนรู้ก็คือ ครูหรือนักแสดงต้องพัฒนาตนเองเสมอ เพื่อจะได้ ไปพัฒนา เนื้อหา และรูปแบบของการสอน หรือ การเล่าเรื่อง เพื่อเอาไปถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียนและคนดูในท้ายที่สุด กระบวนการเรียนการสอนโดยใช้ละครแบบ ชนประคัลภ์ จันทรเรือง Method จึงเป็นกระบวนการการเรียนรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง และที่สำคัญตามมาก็คือ

3.3 การพัฒนา Need to Express ของครูหรือนักแสดงที่จะต้อง มีความกระหายใคร่สอนตลอดเวลาความกระหายใคร่สอนเพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ที่ตัวเองที่จะไปพัฒนารูปแบบการสอนเพื่อให้ผู้เรียนหรือผู้ชมเข้าถึงความรู้หรือเรื่องราวที่ต้องการ

3.4 และเมื่อสามารถพัฒนาตนเองให้เกิด Need to Express ตลอดเวลา พลวัตรของการมีวัฒนธรรมการแสวงหาความรู้จึงเกิดขึ้น เริ่มต้นที่ครู จากนั้นจึงส่งต่อไปที่ผู้เรียน

และผู้เรียนหรือผู้ดูแลเมื่อเห็นแบบอย่างที่ดีจากครูหรือนักแสดง จึงเกิดแรงบันดาลใจ เกิดการเข้าถึง และเป็นวัฏจักรขั้นต่อไปที่จะผลักดันตนเอง ให้เป็นผู้มีวัฒนธรรม การแสวงหาความรู้และเป็นผู้ส่งต่อองค์ความรู้ในท้ายที่สุด

สรุปอีกครั้งได้ว่า เป้าหมายปลายทางของการศึกษาโดยใช้ละครตามแนวทาง ของชนประคัลภ์ จันทรเรืองนั้น ในท้ายที่สุด จะเต็มไปด้วยผู้ที่รู้จริง ถึงพร้อมที่จะส่งต่อ สังคมจะอุดมไปด้วยผู้แสวงหาความรู้ และมีครูที่ดีเต็มไปหมด เพราะทุกคนต้องเข้าถึงความรู้ ในแต่ละศาสตร์อย่างชนิดที่ว่าเอาไปสอนได้เอาไปส่งต่อได้ไม่ด้วยอยู่กับตัวเอง

4. แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แนวทางตามความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่วิชัย ต้นศิริ (2539) และสุมาลี สังข์ศรี (2544) ได้สรุปความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเหมือน เป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต นั่นคือการศึกษาตลอดชีวิตมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาให้มนุษย์ มีความสามารถในการที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เรียนรู้อย่างเหมาะสมเพื่อจะได้พัฒนาคุณภาพชีวิต ของตนเอง การเรียนรู้ตลอดชีวิตเน้นที่ตัวผู้เรียน โดยละการจัดการศึกษาไว้ เน้นเฉพาะในส่วน ผู้เรียนว่าเมื่อมีผู้จัดการศึกษาให้แล้วผู้เรียนจะเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไรเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างไม่รู้ในลักษณะใด

สำหรับแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น เป็นแนวทางที่ให้ความสำคัญมากกับการเริ่มต้นพัฒนาที่ผู้สอน ควบคู่ไปกับการพัฒนาผู้เรียน คือ สร้างให้ครูมีวัฒนธรรมการแสวงหา ความรู้ให้เป็น แบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน เป็นอันดับต้นๆ อันเป็นการสร้างนิสัย การเรียนรู้ ตลอดชีวิตที่รากฐานของการเรียนรู้ ซึ่งยังสามารถสามารถประมวลผลสรุปอย่างเป็นรูปธรรมได้ว่า การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่นั้นส่งผลให้เกิด การสร้างนิสัยของการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต เทียบได้กับไตรสิกขาตามหลักคำสอนของ พระพุทธเจ้าอันประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 พฤติกรรมทางกาย วาจา ที่แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ถึงพร้อมที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต (ศีล)

4.1.1 ตื่นนอนฝึกฝนตนตั้งแต่ตีห้าโดยพร้อมเพรียง เริ่มต้นพร้อมกัน เลิกพร้อมกัน ไม่มีว่างเว้น

4.1.2 อ่านหนังสือที่สนุกและเป็นการแก่นสารอยู่เสมอเป็นประจำ พกหนังสือดี ในกระเป๋า

- 4.1.3 มีสมุดบันทึก คอยบันทึกความรู้และเขียนบันทึกเพื่อผู้อื่นทุกวัน
- 4.1.4 อ่อนน้อมถ่อมตน พุดจาไพเราะ ไม่พูดคำหยาบ ไม่โกหก
- 4.2. พฤติกรรมทางจิตใจ ที่ส่งผลให้เป็นผู้ถึงพร้อมที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต (สมาธิ)
  - 4. 2.1 มีความสุขกับการแบ่งปัน ไม่เก็บสะสมขนม ข้าวของ เสื้อผ้า
  - 4. 2.2 มีความสุขกับการอาสาทำ ไม่รอให้บอก ทำแม้ไม่ใช่หน้าที่ ไม่ปรีปากบ่น
แม้ยากลำบาก
  - 4.2.3 มีความสุขกับการอยู่กับส่วนรวม
  - 4.2.4 มีความปรารถนาดีต่อเพื่อน สนับสนุนเพื่อนในทางที่ถูก
- 4.3. พฤติกรรมทางความคิด ที่ส่งผลให้เป็นผู้ถึงพร้อมที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต (ปัญญา)
  - 4.3.1 สังเกตความเป็นไปของธรรมชาติ ได้ยินเสียงนกร้อง สังเกตการเป็นอยู่
ของสุนัข ม้า และเพื่อน
  - 4.3.2 ค้นพบสิ่งมหัศจรรย์ในความเรียบง่ายของชีวิต “สุขง่าย”
  - 4.3.3 มีความสงสัย มีคำถามเสมอและสนุกที่จะหาคำตอบ
  - 4.3.4 รู้จักกระบวนการแสวงหาเหตุปัจจัย เพราะสิ่งนั้นมีสิ่งนี้จึงมี (มีเหตุผล)

จะเห็นได้ว่า แนวคิด วิธีปฏิบัติทุกกระบวนการของบ้านเรียนละครมรดกใหม่นั้น ต้องยอมรับว่าเป็นกระบวนการที่ค่อนข้าง “ทวนกระแส” ไม่ใช่เรื่องง่ายในเชิงปฏิบัติ แม้ชุมชนและโรงเรียนแห่งนี้จะมีประวัติยาวนาน ล้มลุกคลุกคลานหลายรูปแบบ จนกระทั่งก่อตั้งเป็นโรงเรียนมาตั้งแต่พ.ศ. 2548 ก็พบว่า มีสมาชิกที่ทานกระแสสังคมภายนอกไม่ไหวออกไปกลางคันจำนวนมากและขณะเดียวสมาชิกในบ้านเรียนมรดกใหม่ก็ยอมรับว่าหลักปฏิบัติทั้งหมดนั้น แต่ละคนยังไม่สามารถปฏิบัติได้ครบถ้วน แต่พบที่กำลังอยู่ในทิศทางที่ถูกต้องและกำลังพัฒนาตนเองให้เป็นไปตามแนวทางดังกล่าว โอกาสที่จะทำให้แนวคิดของบ้านเรียนมรดกใหม่เป็นแบบปฏิบัติในวงกว้างจึงเป็นเรื่องที่ต้องต่อสู้อีกยาวไกลและดูเหมือนว่า ผู้ก่อตั้งและสมาชิกจะตระหนักถึงความจริงในข้อนี้ดี และได้กล่าวไว้ว่า “ผมไม่หวังว่าให้เรามีสมาชิกเป็นร้อยเป็นพัน แต่เราต้องค่อยๆสร้างสังคมใหม่ทิ้งไว้ให้ลูกให้หลาน อันนี้เราหยุดไม่ได้ แม้ว่ามันจะเป็นไปอย่างช้าๆ แต่เชื่อว่าเรามาถูกทางแล้วผลของกระบวนการทำอย่างต่อเนื่อง พัฒนาการที่ดีขึ้นมากทุกทางของเด็กบอกเราว่า เรามาถูกทางแล้ว อาจมีหลายวิธีที่จะสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีหลายวิธีที่จะนำพาคนของเราให้เป็น ผู้แสวงหาความรู้ไปจนตลอดชีวิตแต่สำหรับมรดกใหม่เราเชื่อว่าเป็นวิธีหนึ่ง ซึ่งจะต้องสานต่อและดำเนินต่อไป”

อย่างไรก็ตาม แนวคิดหลายแนวคิด สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในการพัฒนา คุณภาพของเยาวชน ให้ลดการสะสมความรู้และเกิดจิตตะที่จะแสวงหาความรู้ หรือมีการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ได้จริง โดยการเน้นย้ำปัจจัยสำคัญที่โดดเด่นหลายประการได้แก่

1. การสร้างวัฒนธรรมการพร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิก การฝึกการฟังอย่างแท้จริง
2. การมองให้เห็นถึงปัญหาของการมีโลกส่วนตัวมากเกินไป จนปิดตัวเองจากการเรียนรู้และการคิดถึงผู้อื่น
3. การใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย มองเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ธรรมชาติมากกว่าคุณค่าทางวัตถุ
4. การให้ความสำคัญกับระบบอาวุโสนิยมซึ่งห่างเหินไป อย่างมากจากสังคมไทย เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นแนวทางที่สามารถนำไปปรับใช้ในกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการทำการวิจัยเรื่อง แนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น ผู้วิจัยใคร่ขอสรุปประเด็นอันเป็นข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

1. สาระหลักที่ได้จากการทำวิจัยในครั้งนี้
  - 1.1 ครู การสร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่นั้น จะต้องเริ่มต้นที่ครู หากครูไม่มีนิสัยของการศึกษาหาความรู้อยู่เสมอก็ยากที่จะนำพาผู้เรียนให้เกิดนิสัยของการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ เพราะผู้เรียนต้องการ การเป็นแบบอย่างมากกว่าคำวิจารณ์ กระบวนการเรียนการสอนที่บอกให้ผู้เรียนทำ และผู้สอนไม่ทำนั้นได้ประโยชน์เพียงแค่ขั้นของการ“สะสมความรู้” คือ “รู้ เข้าใจ” แต่ “ไม่เข้าถึง” อันเป็นปัญหามากในระบบการศึกษาปัจจุบัน ที่ผู้เรียนอาจจะสามารถพูดถึงองค์ความรู้ต่างๆ ได้ สามารถแสดงความคิดเห็นที่ถูกต้องได้ แต่ไม่เข้าถึงในการปฏิบัติ
  - 1.2 ผู้เรียน หัวใจของการสร้างให้ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่นั้นต้องสร้างให้ผู้เรียนมีความเป็นครู คือ การฝึกฝนตนให้เป็นผู้ถึงพร้อมที่จะสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ของตนเองไปสู่ผู้ที่ด้อยกว่าได้
  - 1.3 เป้าหมาย ผู้สอนต้องมีความเห็นพ้องว่า การศึกษาที่แท้จริง มีเป้าหมายเพื่อการสร้างวัฒนธรรมการแสวงหาความรู้ ไม่ใช่สร้างคนเพื่อไปป้อนตำแหน่งงานตามระบบ

อุตสาหกรรม ความมั่นคงทางวัตถุ เป็นเรื่องรองกว่าการเข้าถึงองค์ความรู้อย่างแท้จริง และผู้สอนต้องนำพาผู้เรียนไป ในทิศทางดังกล่าว ด้วยการเป็นแบบอย่าง

1.4 กระบวนการและแนวทาง เมื่อผู้สอนและผู้เรียน เห็นเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกันแล้ว กระบวนการและแนวทางจะเกิดขึ้นตามมาเป็นเหตุปัจจัย ตามพื้นฐานความรู้ ทักษะและนิสัยของครูผู้สอน สอดคล้องกับของผู้เรียน ทั้งหมดนี้คือหัวใจหลักของการจัดแนวทางการสอนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้ละครของบ้านเรียนมรดกใหม่ ซึ่งกำกับไว้ด้วยประโยคที่ว่า “ต้องทำด้วยความสนุก มีความสุขทันทีที่ทำ เพราะหากไม่สนุก จะไม่ยั่งยืน”

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 แนวทางของการนำไปปรับใช้ หากรวบรวมเป็นประเด็นสำคัญของแนวทางการจัดการศึกษาโดยใช้ละครเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบ้านเรียนมรดกใหม่ที่สามารถทดลองนำไปปรับใช้ได้ทันทีนอกเหนือจากที่สรุปไปข้างต้นแล้วก็คือ

2.1.1 ไม่สนับสนุนการประกวดในกระบวนการเรียนรู้เพราะการประกวดนั้นหากใช้ไม่เป็นจะนำไปให้เกิดการแบ่งแยกระหว่างเด็กเก่งเด็กอ่อน และเกิดเด็กหน้าห้องเด็กหลังห้องตามมาและสร้างนิสัยการเอาตัวรอด หรือการเห็นแก่ตัวให้แก่เด็กเก่ง สิ่งที่ดีที่สุดคือการคละเด็กด้วยวิธีของมรดกใหม่ คือ เด็กเก่ง 2 คน ปานกลาง 1 คน และเด็กอ่อน 1 คน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน รักกัน และพากัน ไปสู่ความสำเร็จ

2.1.2 ไม่สนับสนุนการสะสมความรู้ แต่เน้นให้ดึงลงชุดความรู้เท่าที่จำเป็น เช่น โครงสร้างภาษาอังกฤษที่มี 12 tense ที่จริงถ้าผู้เรียนแม่นในโครงสร้างหลักๆ เพียง 4 หรือ 5 tense ก็สามารถใช้พูดภาษาอังกฤษได้ที่เหลือสามารถศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในภายหลังเองได้ เป็นต้น

2.1.3 ให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิตโดยการอ่านมาก เลือกรับหนังสือดีเป็น/ เขียนมาก สะกดถูกต้อง/ ฟังมาก มีสมาธิในการฟังให้เกียรติผู้อื่น ให้ภาษาไทยเป็นพื้นฐานสำคัญก่อนเรื่องอื่น

2.1.4 ฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะการฟังตนเองให้มาก เช่น ให้มีวันงดใช้โทรศัพท์มือถือ ให้มีวันนำอาหารจากบ้านมารับประทานกลางวัน ฝึกกิจกรรมจิตอาสา เป็นต้น

2.2 แนวทางในการวิจัยขั้นต่อไป

เนื่องจากบ้านเรียนมรดกใหม่เกิดขึ้น ตั้งอยู่และเป็นไปจากการลงมือปฏิบัติ องค์ความรู้ต่างๆ ล้วนแล้วแต่ค้นพบจากความผิดพลาดและการลงมือทำ หากผู้ใดสนใจจะทำการศึกษาวิจัย ในเหลี่ยมมุมอื่นที่แตกต่างไปก็ควรจะต้องใช้เวลาอย่างมากกับการฝังตัว

เพื่อศึกษาเก็บข้อมูลอย่างจริงจังและต่อเนื่อง จึงจะสามารถจับต้ององค์ความรู้ และนำไปทำให้เกิดประโยชน์ต่อไปได้

อีกหนึ่งประเด็นสำคัญที่น่าสนใจศึกษาในลำดับต่อไป ซึ่งไม่ได้ศึกษาในการทำวิจัยในครั้งนี้ คือ การลงรายละเอียดพัฒนาการของตัวบุคคลแต่ละบุคคล ซึ่งใช้ชีวิตอย่างน้อย 3-6 ปี ในบ้านเรียนมรดกใหม่แห่งนี้ ซึ่งแต่ละคนล้วนแล้วแต่มีแง่มุมที่น่าสนใจในเชิงลึกได้อีกหลายมิติ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนรู้นอกจากรู้อย่างนี้ยังมีสัมพันธภาพระหว่างบ้านเรียน และผู้ปกครองที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาก็เป็นอีกประเด็นที่น่าจะศึกษาวิจัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กิตติภูมิ มีประดิษฐ์. **มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาฝ่ายเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2543.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การพัฒนาเศรษฐกิจกับลักษณะนิสัยคนไทย. **วารสารสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์** 7, 2 (เมษายน – มิถุนายน 2539): 83-86.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **ศึกษิตแห่งศตวรรษที่ 21 : แนวคิดปฏิรูปการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: ส.เอเชียเพรส (1989), 2539.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **สังคมทุรชน : ยุทธศาสตร์และความล้มเหลวของสังคม**. กรุงเทพมหานคร: ชัดเชสมีเดีย, 2539.

เกียรติวรรณ อมาตยกุล. **เอกสารคำสอนวิชา 422 371 การศึกษาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530. (อัดสำเนา).

โกวิท วรพิพัฒน์. "การศึกษานอกระบบโรงเรียน". ใน **สังคมศาสตร์ปริทัศน์**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., 2516.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **ในหลวงกับการศึกษาไทย : ห้าทศวรรษสิริราชสมบัติ**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, 2540.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **เรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยอินเตอร์เน็ต**. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานการเรียนรู้ตลอดชีวิต สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.), 2544.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21 : สหราชอาณาจักร**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.), 2544.

คณะกรรมการประสานงานองค์การพัฒนาเอกชน (กป.อพช.): **วาระประชาชนเพื่อความเป็นไทย ชุดรวบรวมข้อเสนอภาคประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เด็อนตุลา, 2545.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2546 การพัฒนาที่ยั่งยืน), 2546.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. การพัฒนาที่ยั่งยืนอนาคตของสังคมไทย. **วารสารเศรษฐกิจและสังคม 40** (พฤษภาคม-มิถุนายน 2546).

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ : 2 ปี แห่งการเปลี่ยนแปลง เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2546. การพัฒนาที่ยั่งยืน.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **กรอบประเด็นการระดมความคิดเห็นเรื่อง “ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : การจัดการเพื่อความอยู่รอดของคนไทย” เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2545 “ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย : 5 ปี หลังวิกฤตเศรษฐกิจ.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **ผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2543.** สิงหาคม 2544.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. 2545-2549.** กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สภาพแวดล้อม, 2544.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่แปด พ.ศ. 2540-2544.** กรุงเทพมหานคร: เม็ดทรายพรีนติ้ง, 2540.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **รายการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเศรษฐกิจนอกระบบ.** นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547.

คณะกรรมการการศึกษานานาชาติ ว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21. **การเรียนรู้ : ชุมทรัพย์ในตน.** รายงานเสนอต่อยูเนสโก. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551.

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. **ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543.

จิตกร ตั้งเกษมสุข. **พุทธปรัชญากับปรัชญาการศึกษาไทย.** กรุงเทพมหานคร: เคนดิดไทย, 2525.

- จิราภรณ์ คชเสนี. **มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 2.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์. **การพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎ์บัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ชนประคัลภ์ จันทร์เรือง. **คน : สถานการณ์ปัจจัยแรกที่ทำให้ละครสนุก.** กรุงเทพมหานคร: คนเล่าเรื่อง, 2548.
- ชัยยุทธ ชันทรปราบ. **การพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้โลกาภิวัตน์จะเป็นไปได้หรือไม่?** ใน สุริชัย หวันแก้ว (บรรณาธิการ), **การพัฒนาที่ยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์กับทิศทางประเทศไทย,** หน้า 17-23. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดีอนตุลา, 2545.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. **จุดชนวนโลกดินที่แห้งผาก : กระบวนทัศน์และการจัดการการพัฒนาตามแนวทฤษฎีใหม่.** ใน **ทฤษฎีใหม่ในแง่มุมการบริหารการพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ม.ป.ป.
- ทวีป อภิสัทธี. **การศึกษานอกระบบโรงเรียน.** กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2522.
- นโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, สำนักงาน. **บทสรุปสำหรับผู้บริหาร : การศึกษาเพื่อทบทวนและประเมินผลสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ 21 ของประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2545. (อัดสำเนา)
- นันทวัฒน์ บรมานันท์. **การปกครองส่วนท้องถิ่นกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.** กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2544.
- นันทภา ชมพูนบุตร. **การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กชายในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านปากเกร็ดจังหวัดนนทบุรี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. **ปทานุกรมการวิจัย.** กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์พระนคร, 2534.
- ปฐม นิคมานนท์. **การศึกษานอกระบบโรงเรียน.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทิพย์อักษร, 2528.
- ประเวศ วะสี. **ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ ยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของสังคมร่วมกัน.** กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์ พรินติ้ง, 2537
- ประเวศ วะสี. **การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม ราชบัณฑิตยสถาน, 2548.

- ประเวศ วะสี. **บนเส้นทางชีวิต เล่ม 2**. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2534.
- ประเวศ วะสี. **ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศิลปกรรม**. กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, 2542.
- ประเวศ วะสี. **ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ ยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของสังคมทั้งหมดร่วมกัน**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2537.
- ประเวศ วะสี. "ระเบียบวาระแห่งชาติ : ปฏิรูปสังคมไทย". **มติชน สุดสัปดาห์** (21 กรกฎาคม 2541).
- ประเวศ วะสี. **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม**. กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, 2541.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. **นิเวศเศรษฐศาสตร์และนิเวศวิทยาการเมือง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. **วิถีใหม่แห่งการพัฒนา : วิถีวิทยาการศึกษาสังคมไทย พิมพ์ครั้งที่ 3**. กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- พุทธทาสภิกขุ. **เป้าหมายของการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, 2527.
- พรชูลี อาชวอำรุง. **การวิจัยทางการอุดมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก, 2544.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2543.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **รุ่งอรุณของการศึกษา เบิกฟ้าแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย, 2543.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **คนไทยกับเทคโนโลยี**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, 2548.
- พระวิสุทธิโมลี (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, 2513.
- ไมเคิล คีทติ้ง. **แผนปฏิบัติการ 21 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**. แปลโดย มานพ เมฆประยูร กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2537.
- วรรรัตน์ อภินันท์กุล. บรรณาธิการ. **แนวคิดและทฤษฎีนำรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

- วรรัตน์ อภินันท์กุล. **การศึกษานอกระบบโรงเรียนเปรียบเทียบ**. เอกสารประกอบการสอนวิชา 2711675. กรุงเทพมหานคร: สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์, 2549. (อัดสำเนา)
- วันชัย ดนัยตโมณฑุท. **สถานะการศึกษาไทยกับนานาชาติ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2542.
- วิชัย ต้นสิริ. **คำอธิบาย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร: วิทยุชุมชน, 2542.
- วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ และ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. **วิพากษ์เศรษฐกิจทุนนิยมคืนสู่ชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: โครงการวิถีธรรม, 2542.
- วิบูลย์ เข็มเฉลิม. การประยุกต์หลัก “ทฤษฎีใหม่” มาใช้กับการเกษตร. ใน **ทฤษฎีใหม่ในหลวง : ชีวิตที่พอเพียง**, หน้า 61-67. กรุงเทพมหานคร: ร่วมด้วยช่วยกัน, 2542.
- วิศนี ศิลตระกูล. **การพัฒนารูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวคิดการพัฒนายั่งยืนในเขตอุตสาหกรรม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- วิศนี ศิลตระกูล และ ชัยยศ อิมสุวรรณ. การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. ใน **คิดนอกโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร: อักษรไทย, 2547.
- สมเจตน์ เทรคัพ. สัมภาษณ์. สร้างสมดุลเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม : หนทางสู่การพัฒนายั่งยืน. **จดหมายข่าวการพัฒนายั่งยืน 1, 2** (มกราคม 2546): 2-3.
- สมาคมสหประชาชาติแห่งประเทศไทย กระทรวงการต่างประเทศ. **จดหมายข่าว**. 49, (1 ตุลาคม 2546): 6-7.
- ลีปพนธ์ เกตุทัต และคณะ. **การปฏิรูปการศึกษา รายงานของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, 2518.
- สิทธิชัย ละมัย. **การวิเคราะห์แนวคิดการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ของศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- สุนทร สุนันท์ชัย. **การศึกษานอกโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, 2533.
- สุนทร สุนันท์ชัย. **การศึกษานอกโรงเรียน...เส้นทางที่ไม่สิ้นสุด**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, 2529.

- สุนทร สุนันท์ชัย. หลักและปรัชญาของการศึกษาตลอดชีวิต. ใน เอกสารการสอนชุดวิชา การศึกษาตลอดชีวิต และการศึกษานอกระบบ. เล่มที่ 1 หน่วยที่ 1. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532.
- สุมาลี สังข์ศรี. การจัดการศึกษานอกระบบ ด้วยวิธีการศึกษาทางไกลเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545.
- สุมาลี สังข์ศรี. การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ : สถาบันเทคโนโลยีการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. อุดมคติทางการศึกษาของไทย. ใน วารสารไวยาकरण เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2514.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. ธรรมกาย ฟางเส้นสุดท้ายแห่งความเสื่อมสลายของสถาบันสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: บรรณสาร, 2542.
- สุภางค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552
- สุรกุล เจนอบรม. การศึกษานอกระบบโรงเรียนชั้นนำ. ใน เอกสารประกอบการสอน กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์, 2541. (อัดสำเนา)
- สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. แนวคิดและหลักการศึกษานอกโรงเรียน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.nfe.go.th/nfe_v2/frontend/theme/fe_mission.php?Submit=C1ear [14 ธันวาคม 2550]
- เสนห์ จามริก. “เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน” ใน ทฤษฎีใหม่ในหลวง : ชีวิตที่พอเพียง, หน้า 165-166. กรุงเทพมหานคร: ร่วมด้วยช่วยกัน, 2542.
- เสนห์ จามริก. สังคมไทยกับการพัฒนาที่ก่อปัญหา. กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542.
- อนุช อภาภิรมย์. การพัฒนาอย่างยั่งยืน คำตอบอยู่ในความหลากหลาย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิศูนย์สื่อเพื่อการพัฒนา, 2545.
- อาชัญญา รัตนอุบล. การเรียนรู้และพัฒนาการของผู้ใหญ่. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียนคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

อาชัญญา รัตนอุบล. เอกสารคำสอนวิชา 422 375 การจัดการการศึกษานอกระบบโรงเรียน.
ภาควิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.
(อัดสำเนา).

อุทัย ดุลยเกษม. **สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา : แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนา**. พิมพ์
ครั้งที่ 1. พระนครศรีอยุธยา: เทียนวัฒนา, 2545.

อุดม เขยกีวงศ์. **ความรู้เกี่ยวกับงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ,
2523.

อุดม เขยกีวงศ์. **แนวทางทางบริหารและการจัดการ : การศึกษานอกระบบและการศึกษา
ตามอัธยาศัย ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**.
กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, 2544.

อุดม เขยกีวงศ์. **แนวทางการบริหารและการจัดการ : การศึกษานอกระบบ และการศึกษา
ตามอัธยาศัย ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**.
กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, (1991), 2544.

อุ้นตา นพคุณ. **การศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2523.

ภาษาอังกฤษ

A UNESCO-APNIEVE. **Source book for teacher education tertiary level education**
Thailand : UNESCO Principal Regional Office for Asia and the Pacific, 1998.

Carson, W.H., et. Al. **The Global ecology handbook**. Boston: Beacon Press, 1990.

Chiras, Daniel D. **Environmental science**. Redwood City, CA: The Benjamin/Cummings,
1991

Elliot, J.A. **An Introduction to sustainable development**. 3rd ed. London and New York :
Routledge Taylor & Francis Group, 2006.

Haury, D.L. **Education for environmental sustainability**. ERIC Clearinghouse for science
mathematics and environmental education Columbus OH [Online]. 1998.
Available from : http://www.ed.gov/databases/ERIC_Digest/ed433194.html
[2000, July 25]

Krippendorff, K. **Content Analysis**. New York: Sage, 1980.

Mcfarlane, P. **Dramatherapy: developing emotional stability**. London: David Fulton, 2005.

- Miles, M.B., and Huberman, A.M.. **Qualitative data analysis**. New York: Sage, 1985.
- Ontario Learning for Sustainability Partnership (OLSP). **Learning for sustainability : essential outcomes and classroom learning strategies**. Toronto : OLSP, 1996.
- Taylor, P. **The drama classroom: action, reflection, transformation**. London: Routledge Falmer 2000.
- UNESCO-ACEID. **Education for a sustainable future. A transdisciplinary vision for Concerted Action**. Report of the Third UNESCO-ACEID International Conference. Bangkok Thailand, 1-4 December 1997.
- UNESCO. **EDUCATION FOR A SUSTAINABLE FUTURE: A Transdisciplinary vision for concerted action**. Thesaloniki: UNESCOS The Government of Greece. 1997.
- UNESCO. **Working Paper : Asia- Pacific Regional strateg for Education for sustainableDevelopment**. 2nd ed. Bangkok: UNESCO Bangkok.
- Wooster, Rr. **Contemporary theatre in education**. UK, USA: Intellect, 2007.
- World Bank. **The Quality of Growth**. London: Oxford University Press, 2000.
- World Commission on Environment and Development. **Our common future**. Oxford: Oxford University Press, 1987.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ
ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
แบบสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องที่บ้านเรียนมรดกใหม่

1. รศ.ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล	สาขาวิชาการศึกษาดลอดซีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2.รศ.ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ	สาขาวิชาวิจัย และจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ผศ.ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา	สาขาวิชาการศึกษาดลอดซีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. ผศ.ดร.มนัสวาสน์ โกวิทยา	สาขาการศึกษาดลอดซีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. นายนินาท บุญโพธิ์ทอง	หัวหน้ากลุ่มละครหน้ากากเปลือย
5. นายฉัตรชัย ฉัตรวิรัชชัย	นักการละครอิสระ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ
ตรวจสอบผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. อาจารย์กาญจนา เล็กคง	ข้าราชการบำนาญ

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบวิเคราะห์เอกสาร

แหล่งที่มา

รายการอ้างอิง

ประเด็น

หลักการ

เนื้อหาความ

ภาคผนวก

แบบวิเคราะห์เอกสาร

แหล่งที่มา

รายการอ้างอิง

ประเด็น

หลักการ

เนื้อความ

แบบบันทึกสาระ

สาระสำคัญเรื่อง

รหัสอ้างอิง

รหัสอ้างอิง

รหัสอ้างอิง

ร่างแบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ผู้ก่อตั้งบ้านเรียนมรดกใหม่

1. ความเชื่อเกี่ยวกับปรัชญาทางการศึกษาที่เป็นแรงบันดาลใจในการก่อตั้งบ้านเรียนมรดกใหม่ ?
2. การใช้ละครแตกต่างกับการเรียนการสอนในแบบอื่นอย่างไร ?
3. เหตุใดจึงเชื่อว่าละครจะสามารถพัฒนาผู้เรียนไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต?
4. ปรัชญา 6 ข้อที่บ้านเรียนมรดกใหม่ยึดเป็นหลักปฏิบัติมีที่มาที่ไปอย่างไร ? และมีส่วนส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างไร ?
5. กระบวนการและวิธีการที่จะนำพาเยาวชนไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยละคร เป็นอย่างไร ?
6. อุปสรรคสำคัญในกระบวนการและวิธีการดังกล่าวคืออะไรบ้าง และมีแนวทางแก้ไขอย่างไร?
7. เป้าหมายปลายทางที่จะนำพาบ้านเรียนมรดกใหม่ไปให้ถึงคืออะไร สัมพันธ์กับการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างไร ?

ร่างแบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ครู

- 1.ท่านมีศรัทธาและความเชื่อมั่นในละครอย่างไร เหตุใดจึงเลือกที่จะเป็นครูในบ้านเรียนมรดกใหม่
2. ท่านมีความเห็นอย่างไรกับปรัชญา 6 ข้อของบ้านเรียนมรดกใหม่
- 3.ท่านปฏิบัติตามปรัชญา 6 ข้อของบ้านเรียนมรดกใหม่อย่างจริงจังหรือไม่ โดยเฉพาะในข้อที่ 6 ที่กล่าวไว้ว่า จะต้องเป็นตัวอย่างที่ดี
- 4.ละครมีผลต่อชีวิตของท่านอย่างไร และคาดว่าจะมีผลต่อเยาวชนในความดูแลของท่านอย่างไร
- 5.ท่านมีหลักการ และกระบวนการสำคัญอย่างไรในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชนด้วยละคร
- 6.ท่านมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้างในการนำพาเยาวชนให้ถึงเป้าหมายของบ้านเรียนมรดกใหม่ และท่านหาทางออกอย่างไร

ร่างแบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เยาวชน

1. เรียนที่บ้านเรียนมรดกใหม่แตกต่างจากการเรียนที่โรงเรียนเดิมอย่างไร
2. เยาวชนมีความเข้าใจในปรัชญา 6 ข้อของบ้านเรียนมรดกใหม่อย่างไรบ้าง
3. เยาวชนมีปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตที่แตกต่างอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคหรือไม่และหาทางออกอย่างไร

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาว พบจันทร์ ลีลาศาสตร์สุนทร เกิดเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2513 ที่จังหวัดเชียงใหม่ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2534 การขีดเขียนนับว่าเป็นทักษะที่พิจารณาแล้วว่าเป็น “ข้อดี” ที่ต้องรักษาตามแนวปฏิบัติของผู้มีวัฒนธรรมการดูละครและการแสวงหาความรู้ของบ้านเรียนมรดกใหม่ ส่วน “ข้อด้อย” ที่ควรหมั่นหาทางพัฒนาอยู่เป็นเนืองนิจก็คือ “การฟัง โดยไม่มีข้อโต้แย้ง” และ “การฝึกเล่นเครื่องดนตรีสักเครื่อง” ได้แก่ ซอด้วงหรือ เซลโล่ พบจันทร์ได้เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2551 หลังจากที่ทำงานหนักต่อเนื่องมายาวนาน และพบว่าอยากจะเรียนรู้สิ่งใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางเลือก และพบว่าได้เลือกในสิ่งที่ถูกต้องและได้เรียนรู้อย่างมากตลอดการศึกษาทั้งหลักสูตร